

**ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ТА БІЗНЕСУ**

**Формування нової парадигми
управління фінансами та бізнесом в
умовах посилення євроінтеграційних
процесів в Україні**

Збірник тез наукових доповідей
I Міжнародної науково-практичної
конференції

27 жовтня 2016 р.

Частина 1

Львівський національний університет імені Івана Франка
Факультет управління фінансами та бізнесу

Формування нової парадигми управління фінансами та бізнесом в умовах посилення євроінтеграційних процесів в Україні

Збірник тез наукових доповідей I Міжнародної
науково-практичної конференції

27 жовтня 2016 р.

Частина 1

Львів - 2016

УДК 336.131/132:339.922(477)

Формування нової парадигми управління фінансами та бізнесом в умовах посилення євроінтеграційних процесів в Україні : зб. тез наук. доп. за матеріалами I Міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 27 жовтня 2016 р. : у 2 ч. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. Ч. 1. – 2016. – 398 с.

Відповідальний за випуск: *А.В. Стасишин*

Упорядники: *А.В. Стасишин*

В.Я. Дубик

О. В. Турська

Комп'ютерне верстання: *Я.О. Задвірний*

До першої частини збірника увійшли тези доповідей науковців вітчизняних та зарубіжних вищих навчальних закладів на I Міжнародній науково-практичній конференції «Формування нової парадигми управління фінансами та бізнесом в умовах посилення євроінтеграційних процесів в Україні», яка відбулася у Львівському національному університеті імені Івана Франка 27 жовтня 2016 р.

Доповіді друкуються в авторській редакції.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, галузевої термінології, інших відомостей.

*Рекомендовано до випуску Вченою радою
факультету управління фінансами та бізнесу
Львівського національного університету імені Івана Франка
(протокол № 4 від 16 листопада 2016 р.).*

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

ГОЛОВА ОРГКОМІТЕТУ:

Сташишин А.В. В.о. декана факультету управління фінансами та бізнесу Львівського національного університету імені Івана Франка, канд. екон. наук, доцент, *Україна*

ЧЛЕНИ ОРГКОМІТЕТУ:

- Кондро І.В.** Начальник Головного управління Державної фіскальної служби України у Львівській області. Радник податкової та митної справи I рангу, *Україна*
- Прокіпчук Л.І.** Начальник Львівської митниці Державної фіскальної служби України у Львівській області. Радник податкової та митної справи I рангу, *Україна*
- Кроляк Р.Й.** Начальник Державної фінансової інспекції у Львівській області, *Україна*
- Тодошук А.В.** Заступник начальника Львівської митниці Державної фіскальної служби України у Львівській області. Радник податкової та митної справи I рангу, *Україна*
- Нестерак Я.** Доктор філософії кафедри економіки і організації підприємств Краківського університету економіки, *Польща*
- Гродек-Шостак С.** Доктор кафедри економіки і організації підприємств Краківського університету економіки, *Польща*
- Бутенас Р.** Завідувач кафедри фінансів Каунаської колегії, доктор, *Литва*
- Станіславський Р.** Доктор кафедри європейської інтеграції та міжнародного маркетингу Політехніки Лодзької, *Польща*
- Батова Н.Н.** Провідний науковий співробітник Республіканського наукового унітарного підприємства «Інститут системних досліджень в АПК Національної академії наук Білорусії» канд. екон наук, доцент, *Білорусь*
- Ситник Н.С.** В.о. завідувача кафедри державних та місцевих фінансів Львівського національного університету імені Івана Франка, факультету управління фінансами та бізнесу, професор, д-р екон. наук, *Україна*

- Васьківська К.В.** Завідувач кафедри фінансів суб'єктів господарювання Львівського національного університету імені Івана Франка, факультету управління фінансами та бізнесу, професор, д-р екон. наук, *Україна*
- Бігтер О.А.** Професор кафедри фінансів суб'єктів господарювання Львівського національного університету імені Івана Франка, факультету управління фінансами та бізнесу, д-р екон. наук, *Україна*
- Романів Є.М.** Завідувач кафедри обліку і аудиту Львівського національного університету імені Івана Франка, факультету управління фінансами та бізнесу, професор, канд. екон. наук, *Україна*
- Карпінський Б.А.** Завідувач кафедри економіки та менеджменту Львівського національного університету імені Івана Франка, факультету управління фінансами та бізнесу, професор, канд. екон. наук, *Україна*
- Дубик В.Я.** Заступник декана з науки факультету управління фінансами та бізнесу Львівського національного університету імені Івана Франка, канд. екон. наук, доцент, *Україна*

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА В АКТИВІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Andriy Stasyshyn, Yuriy Nikityuk THE MONETARY POLICY OF THE CENTRAL BANK IN TERMS OF STOCK THEORY OF MONEY DEMAND	16
Viktoriya Dubyk ACTIVATION OF DEVELOPMENT UKRAINIAN BUSINESS IN THE TERMS OF FORMING A NEW TECHNOLOGICAL ORDER AND THE KNOWLEDGE ECONOMY	20
Батова Н.Н. ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ КОНКУРЕНТНОЙ ПОЛИТИКИ ЕС	24
Бугіль С.Я. ФІСКАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ СТИМУЛЮЮЧОЇ РОЛІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ	27
Ватаманюк-Зелінська У.З., Малець П.І. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ АКТИВІЗАЦІЇ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ЕКОНОМІЦІ	31
Верзун А.А. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПІЛЬГОВОГО КРЕДИТУВАННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	33
Голинський Ю. О. БЮДЖЕТНА ПІДТРИМКА ІННОВАЦІЙ В ПІДПРИЄМНИЦТВІ	36
Данилейчук Р.Б. КЛАСТЕРИ ЯК ПРОГРЕСИВНА ФОРМА ІНТЕГРАЦІЇ МАЛОГО, СЕРЕДНЬОГО І ВЕЛИКОГО БІЗНЕСУ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ	39
Задорожнюк Н.О. НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	42
Західна О.Р., Шукатка Ю.П. РОЛЬ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	44
Марків Г.В., Терлецька М.Р. МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНОЮ БЕЗПЕКОЮ ДЕРЖАВИ	47
Пак Н.Т. ОСНОВНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВОТВОРЧОГО ПАТРІОТИЗМУ НАЦІЇ	49

Перетятко Л.А.	
ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР УКРАЇНИ	52
Петик Л. О.	
УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ	55
Ситник Н.С.	
СТАН ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	58
Сорока Р.С.	
ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	61
Татарин Н.Б.	
ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН	65
Тофан І.М., Проць Х.А.	
ПЕРСПЕКТИВИ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРІВ ОБСЛУГОВУВАННЯ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ.....	68
Турська О.В.	
ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ФІСКАЛЬНІЙ СФЕРІ У 2016 РОЦІ	70
Шушкова Ю.В.	
ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ	73
Ярема Я.Р.	
СУЧАСНИЙ СТАН ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ	76
Ярема Б.П., Дзівінська Ю.О.	
ОПОДАТКУВАННЯ РОЗПОДІЛЕНОГО ПРИБУТКУ ЯК АЛЬТЕРНАТИВА ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ.....	79

СЕКЦІЯ 2

МЕНЕДЖМЕНТ В УМОВАХ СТРУКТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ЕКОНОМІКИ

Janusz Nesterak, Zofia Gródek-Szostak	
DOŚWIADCZENIA WSPÓŁPRACY MIĘDZYREGIONALNEJ POLSKO- ROSYJSKO-UKRAIŃSKO-ŁOTEWSKIEJ NA PRZYKŁADZIE PROJEKTU „BUSINESS IN MAŁOPOLSKA – PARTNERSHIP NETWORK”	84
Бобко Л.О.	
КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В УКРАЇНСЬКІЙ БІЗНЕС ПРАКТИЦІ	87

Брик Г.В.	
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІНСЬКОЇ ЗВІТНОСТІ АГРАРНИХ ФОРМУВАНЬ	89
Галюк І. Б.	
РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-КАДРОВОЇ СКЛАДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ	92
Капленко Г.В.	
ПРО ВИКОРИСТАННЯ ФАКТОРНИХ ЕКОНОМЕТРИЧНИХ МОДЕЛЕЙ У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГНОСТИЧНОЇ ФУНКЦІЇ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МАРКЕТИНГУ	94
Карпінський Б.А.	
ДЕРЖАВОТВОРЧИЙ ПАТРІОТИЗМ НАЦІЇ: ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ І НАКОПИЧЕННЯ ОСНОВНОГО КАПІТАЛУ	96
Красномовець В. А.	
ОСНОВИ КРЕАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ТУРИСТИЧНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ.....	101
Маліновська О.Я.	
АНАЛІЗ ЕТАПІВ РОЗРОБЛЕННЯ ПЛАНУ МАРКЕНГУ ДЛЯ КРЕДИТНИХ СПІЛОК.....	102
Мандич О.В.	
ІНФРАСТРУКТУРА СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	105
Мешко В.В.	
НЕОБХІДНІСТЬ ТА МОЖЛИВІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ЗМІСТОВНИХ ТЕОРІЙ МОТИВАЦІЇ В УМОВАХ СТРУКТУРНОЇ ПЕРЕБУДОВИ ЕКОНОМІКИ.....	108
Науменко І.В.	
ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ВІДНОСИН НА АГРАРНОМУ РИНКУ.....	111
Петрищенко Н.А.	
БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ В АНТИКРИЗОВИХ СТРАТЕГІЯХ.....	113
Подвірна Н.С.	
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ.....	115
Старко І. Є.	
УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА У КРИЗОВИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ	118
Хоча Н.В.	
АНАЛІЗ ФОРМ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ УПРАВЛІННЯ МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	120

СЕКЦІЯ 3

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНІ СИСТЕМИ В УПРАВЛІННІ ФІНАНСАМИ І БІЗНЕСОМ

JanuszNesterak CONTROLLING RAPORTOWY A CONTROLLING ZARZĄDCZY W PRZEDSIĘBIORSTWIE.....	124
Nitsenko V., Rakytska A., I.I.Mechnikov METHODOLOGY OF CORRECTION OF ERRORS IN FINANCIAL REPORTING.....	127
Бандура З.Л. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ.....	129
Братчук Л.М. ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ВИТРАТ НА ДОСЛІДЖЕННЯ І РОЗРОБКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВОЇ ТА НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	132
Вейкрута Л.С. АНАЛІЗ ПРОДУКЦІЇ І ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОДАЖУ	135
Гарасим П.М., Воляник Г.М. ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ПАРАДИГМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ.....	138
Гончарук С.М. ПРОБЛЕМИ ВІТЧИЗНЯНОГО АУДИТУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ.....	142
Григор'єва Я.В. ОБЛІК ВИТРАТ І КАЛЬКУЛЮВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ.....	144
Долбнєва Д.В. ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПЕРСОНАЛОМ ПО ЗАРОБІТНІЙ ПЛАТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ В УКРАЇНІ.....	147
Колінько Н.І., Клим Н.М. СУЧАСНИЙ СТАН РИНКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ВЕДЕННЯ ОБЛІКУ В УКРАЇНІ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЇХ РОЗВИТКУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	150
Касатонова І.А. РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНИХ АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ	153
Кузьмінська К. І. ОБ'ЄКТИ КАЛЬКУЛЮВАННЯ ТА КАЛЬКУЛЯЦІЙНІ ОДИНИЦІ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ	156

Кузьмінська К. І.	
УПРАВЛІНСЬКА ЗВІТНОСТЬ: ПОРЯДК СКЛАДЕННЯ ТА ВИМОГИ ДО ЇЇ ФОРМУВАННЯ.....	158
Лобода Н.О.	
ПОЗАБАЛАНСОВІ РАХУНКИ У РЕФОРМОВАНІЙ ОБЛІКОВІЙ ПАРАДИГМІ: ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ	160
Мирончук З.П., Андрушко Р.П., Лиса О.В.	
РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ТА ІНВЕСТИЦІЙНІЙ ПРИВАБЛИВОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	162
Москаль Н. В.	
ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА.....	165
Орлова В. К., Ільків І. В.	
ВИНИКНЕННЯ, СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПРАЦІВНИКАМИ БАНКУ.....	167
Приймак С.В.	
ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА СТАНДАРТИЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ В УКРАЇНІ	171
Прокопишин О.С.	
БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК В УПРАВЛІННІ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА.....	174
Романів Є. М.	
ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ, КОНТРОЛЮ ТА СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У СТРУКТУРАХ БІЗНЕСУ.....	177
Салука І.Я.	
ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	180
Стефанишин О.Б.	
ПІДХОДИ ДО ОПТИМІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ	183
Труш І. Є.	
ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ВІДМІНИ ТРУДОВИХ КНИЖОК	186
Хом'як Р.Л.	
ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ЗАГАЛЬНОВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ У МІЖСЕЗОННИЙ ПЕРІОД	188
Ціцька Н. Є., Савчин Т.Р.	
ОБЛІК ЗЕМЛІ ЯК ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ	190
Чабанюк О. М.	
ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	192

Чабанюк О. М., Шумило М. М.	
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УПРАВЛІНСЬКОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ТОРГІВЛІ.....	195
Шевців Л. Ю.	
ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	197
Шот А. П.	
АНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У ЛЬВІВСЬКУ ОБЛАСТЬ	200
Шутка С.Є., Пилипенко С.М.	
ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ ПДВ ПРИ ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЯХ.....	204

СЕКЦІЯ 4

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ В БІЗНЕСІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Блащук-Дев'яткіна Н. З.	
РИЗИКИ КРЕДИТУВАННЯ ЖИТЛА БАНКАМИ В УКРАЇНІ	208
Герасименко О.В.	
СТІЙКІСТЬ ТА ЗБАЛАНСОВАНІСТЬ ЯК ФАКТОРИ ПРОГРЕСИВНОЇ РЕГЕНЕРАЦІЇ НАРОДНОГО ГОСПОДАРСТВА	210
Грицина О.В., Яхневич Л.	
СТРАХУВАННЯ РИЗИКІВ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ: ПЕРЕДУМОВИ ТА ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	213
Дубик В.Я.	
ФІНАНСОВА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЇЇ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК СУЧАСНОГО БІЗНЕСУ	215
Кіндзюр О.С.	
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЖКГ	217
Колодій А.В.	
ОКРЕМІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО ПОДВІЙНОГО ОПОДАТКУВАННЯ	220
Комарницька Г.О.	
СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЛЬВІВЩИНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	223
Котляров В.О.	
АНАЛІЗ ПИТАНЬ ЗАЛУЧЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЗОВНІШНІХ ІНВЕСТИЦІЙ.....	226
Котляров В.О.	
ПОРЯДОК ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ	228

Кундицька Г. С.	
ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ.....	231
Марків Г.В., Сенів Ю.О.	
УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	234
Михальчишина Л.Г.	
ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В РАМКАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	236
Пасінович І.І.	
НОВА ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЯ ЯК ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПРІОРИТЕТ.....	239
Петик Л. О., Браточенко О. О.	
РИЗИКИ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	245
Попович Д.В., Савич О.М.	
ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	248
Резнік Н.П.	
ВИКОРИСТАННЯ ОПЦІОНІВ ДЛЯ ПОСЛАБЛЕННЯ ЦІНОВИХ РИЗИКІВ ПРИ ХЕДЖУВАННІ.....	250
Сич О. А.	
СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ ПОСТПРОМИСЛОВИХ ТЕРИТОРІЙ.....	252
Смолінська С.Д., Терещук Є.О.	
НАЙВИЩІ ТА НОВІ РИЗИКИ ДЛЯ СВІТОВОЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА ШЛЯХИ ПРИШВИДШЕННЯ ПРОЦЕСУ ЇХ ВИЯВЛЕННЯ.....	254
Смолінський В.Б.	
ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ СВІТОВИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	258
Стойка В.С.	
ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ.....	261
Томашевський Ю. М.	
ВОДНО-ТЕМПЕРАТУРНИЙ ІНДЕКС ПРИ СТРАХУВАННІ ВРОЖАЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	265
Яцюк О. С.	
ОЦІНКА ДЖЕРЕЛ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САНАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА (НА ПРИКЛАДІ ВАТ “ОРІАНА”).....	267
Ясіновська І.Ф.	
ЕФЕКТИВНЕ КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ.....	270
Ярема Б.П., Субицька Д.Я.	
СВІТОВИЙ ДОСВІД ПОДАТКОВОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ.....	273

СЕКЦІЯ 5

МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРАКТИЦІ СУЧАСНОГО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ТА БІЗНЕСОМ

Гірман А.П. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	278
Задорожна А. В. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БІТКОІНІВ У СВІТІ.....	281
Зомчак Л. М., Марусіна В. Т. МОДЕЛЬ ВЕКТОРНОЇ АВТОРЕГРЕСІЇ ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ ДИНАМІКИ ВВП ТА ІНДЕКСУ СПОЖИВЧИХ ЦІН В УКРАЇНІ	284
Каменщук Б. Д. АНАЛІЗ НАУКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІДДІЛІВ НАУКОВОЇ УСТАНОВИ	286
Мицишин О.Я. ДЕКОМПОЗИЦІЙНА МОДЕЛЬ ПРОГНОЗУВАННЯ КІЛЬКОСТІ РЕАЛІЗОВАНОГО ТОВАРУ.....	289
Орловська А.Б., Жмуркевич А.Є. АНАЛІЗ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ЕФЕКТИВНОЇ РОЗРОБКИ ПРОГРАМНИХ СИСТЕМ	291
Ситник В.Ю. РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....	293
Стадник Ю.А. АНАЛІЗ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ ПОЗИЧАЛЬНИКА.....	296
Шевчук І.Б. ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ТА КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ ВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ БІЗНЕС-АНАЛІТИКИ	299

СЕКЦІЯ 6

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Бабенко А.Г. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ	304
Балахонова О.В. СТВОРЕННЯ НОВОГО МЕХАНІЗМУ РЕГІОНАЛЬНОГО УТВОРЕННЯ.....	306
Біттер О.А., Ваврик В.Б. УДОСКОНАЛЕННЯ ЦІНОВОГО СЕРЕДОВИЩА РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	308

Бондаревська К.В., Бреус А. А.	
РИНОК ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	312
Василішин С.І.	
СОЦІАЛЬНІ НАПРЯМИ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ	315
Гетьман О.О.	
ЕФЕКТИВНА ЗАЙНЯТІСТЬ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ РИНКУ ПРАЦІ....	318
Гнатишин Л.Б.	
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ДОКТРИНА РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСТВА.....	321
Голубка М.М., Мельник О.А.	
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ- ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ В УМОВАХ СТРУКТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ.....	324
Грубінка І.І.	
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАЛЕЖНОСТІ МАКРОФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ КРАЇНИ І ЗОВНІШНІХ БОРГОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ	326
Гупало О. Г., Жук О. Б.	
ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ДЕФІНІЦІЇ “СОЦІАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА” ЯК ВАГОМОЇ СКЛАДОВОЇ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ...329	
Дуб А. Р.	
МІНІМАЛЬНА ЗАРОБІТНА ПЛАТА ЯК ВАЖІЛЬ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ	332
Дулюк В.Г.	
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	334
Захарченко В.І., Аль-Шаргі Фахд	
РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ТИПІВ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	337
Захарченко В.І., Дамаскін М.О.	
РЕГІОН ТА РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА У ГАЛУЗЕВІЙ І КОРПОРАТИВНІЙ СИСТЕМАХ.....	340
Захарченко В.І., Ковтуненко К.В.	
ВИЯВЛЕННЯ ОСНОВНИХ ПРОБЛЕМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МУНІЦИПАЛЬНОГО УТВОРЕННЯ	343
Зеленко В.А., Зеленко Н.М.	
РОЛЬ ПЕНСІЙНОЇ РЕФОРМИ У ПРОЦЕСІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	347
Канцір І. А.	
ФІНАНСОВИЙ СЕКТОР:ОСОБЛИВОСТІ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ	350
Кодацька Н.О.	
ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ЖІНОК В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ.....	353

Маслій Н.Д.	
ІНДИКАТОРИ ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	356
Меркулов М.М.	
ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ.....	359
Назаркевич М.Р.	
ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЖИТТЯ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ.....	361
Онисько С. М., Нечай Н. В.	
ОЦІНКА ВПЛИВУ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ НА ЕФЕКТИСНІСТЬ ЇХ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	365
Пікулик О.І.	
ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ.....	368
Перетятко Л.А.	
ПОЛІТИКА СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ МСП В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	371
Петришин Л.П.	
ОСНОВНІ ІДЕЇ ПОВЕДІНКОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ.....	374
Плотнікова М. Ф.	
МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ	377
Попович Д.В., Савич О.М.	
ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	380
Сиротюк Г.В.	
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	383
Сойма С. Ю.	
ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ УКРАЇНИ	386
Степаненко Т.О.	
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ	389
Ширяєва Л.В.	
УМОВИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕХАНІЗМУ РЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ.....	392
Шпарик Х. В.	
ПРОБЛЕМА ЕФЕКТИВНОСТІ ІНСТИТУЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ В УКРАЇНІ.....	395

СЕКЦІЯ 1

БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА В АКТИВІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Andriy Stasyshyn, Cand. Sci. (Econ.), assoc. prof.

Yuriy Nikityuk, postgraduate

Ivan Franko National University of Lviv

THE MONETARY POLICY OF THE CENTRAL BANK IN TERMS OF STOCK THEORY OF MONEY DEMAND

Stock theory of money demand is a refinement of transmission channels model in monetary policy. It refers channels not to monetary policy instruments, but to stocks of main spheres of the economy. Issued by the central bank and the banking system money can flow into these stocks. Transfusion of monetary expansion in the appropriate channel creates corresponding macroeconomic consequences. Art of the central bank is to channel money into the desired stocks. Stock theory channels basically coincide with those that identify most scientists. Only expectation channel is not considered in the model separately, but in relation to other channels. That is appropriate expectations affect flowing of issued money in each channel. In the model we consider four main spheres of the economy: consumer spending, investment, assets and the monetary sphere (including foreign exchange market). Which are associated respectively with monetary channel, interest rate channel, asset prices channel and credit channel (exchange channel).

Monetary sphere reflects in a certain way all economic events and phenomena of the real economy, taking into account stocks, in which money can flow. An expansionary monetary policy can result in price increases for certain stocks. There may be a rise in prices of real estate and other assets, gold, stock indices, as well as at state level, the depreciation of its currency. Historical data confirm increases in prices of real estate and shares, when there were expectations that growth would continue. But tight monetary policy started, a collapse in prices began.

The most important stocks for the analysis of Ukraine's economy are related to the consumer market, money market, real estate and assets market, stock market and currency market. To analyze the global economy and the economy of advanced countries we need to consider in addition foreign assets market and gold market. Transfusion of money in certain stock actually depends on the choice of business people. Therefore, it is closely related to their expectations about future value of those stocks — expectations regarding the relevant interest rate. When choosing it is essential to compare expected interest rates on various stocks.

Money circulation is essentially flow movements. Workers invest flow of their labour in production and in return receive a revenue flow of the salary, which is mostly spent on consumer market. Capital of an entrepreneur makes up the stock, bringing back income flow in the form of interest in the money market. Rare stocks bring rent to its owners in the economy. Combining the factors of production, the entrepreneur receives appropriate compensation. Production is a lengthy passage of raw materials, in which factors that creates income for participants are invested. Thus decrease in the stock may be perceived as revenue. Financial and different mediation consists in motion of certain cash flows between some stocks. Persons, receiving income from such activities, remove from them the appropriate flow, of which they dispose at will.

Cash flows into certain stock determine its price. It can be most clearly seen from pricing in the stock market through a mechanism of mutual quote-driven clearings. Reconciliation of the price bids from buyers and sellers leads to an immediate transaction. The sequence of prices of such quotes constitutes an asset rate. When there are many buyers who want to buy an asset, the price increases — the traders agree to pay for it increasingly higher price. Thus is formed a rational approximation of real (in numerical value) value of the asset, as a function of time. Basing on the assumption that the real price of an asset is expressed through his rate at any given time, the value of the company can be calculated as the respective capitalization of it shares.

A special kind of market order is opening of a short position on an asset – for an asset which you do not own. Thus there is to some degree doubling of an asset, as is the case with mortgage or loan issue when the owner has an asset and the borrower manages that asset. Another option for such dealing is to close it by paying the difference in prices at the time of delivery. It is possible that the amount of open short positions far exceeds available on the market relevant asset. Active speculation on such positions, therefore, can significantly reduce the price of the asset. If you have enough money you can raise the price of the asset to the required level, or lower it by using short trade. The achieved price level depends on the amount of funds invested in appropriate position.

In the market of derivatives forward or futures transaction for a certain period of time creates real conditions for market evaluation of the level of appropriate interest rate. However, such positions may be closed by a corresponding transfer of funds. This is another use of money function as a means of payment. Therefore, the volume of trade can exceed the extent of existing physical assets. Thus derivatives open up opportunities to manipulate the assets

interest rates. Options are less linked to real assets, but they provide the ability to manage direction of change in corresponding interest rate.

Suppose the central bank increases money supply. This change is reflected in the corresponding movement of cash flows in certain stocks and out of them. The choice of stocks depends on the persons. Different results can be obtained, sometimes even opposite to the planned by monetary authority. It needs to consider the possible choice of business people and possibly redirect it in the right direction.

If the increase in money supply flows into the consumer market, there will be inflation, which is reflected in the growth rate of CPI. If monetary authority doesn't want inflation, it does not mean that it needs not to increase the money supply, but that it should try not to let it flow out onto the consumer market. It can be made, for example, by creating expectations of low inflation. Attainability of that goal is demonstrated by the US for the last half a century or a century. During this time significant issue of money was made, but the rate of inflation on average was lower than in other countries, where issuance could even be much lower.

If money flows into the money market, there will be a reduction in interest rates, which stimulate investment. However, in this way the presence of speculative assets that can yield high profits can be a serious obstacle, making unprofitable investments in the real economy. Today, shares, especially highly speculative, can be an example of such assets. Shares of Internet companies over the past thirty years were almost constantly rising in price owing to monetary expansion. This growth doesn't have in itself any real basis – the relevant assets or income, often it doesn't even have sales. Which means that under the interest rate that will restrain lowering the marginal efficiency of capital and the corresponding expansion of investment can be under current conditions not the money rate, but yield of speculative risk assets.

If the money flows into the real estate market, its price will increase and can be held at a very high level. It will need significant monetary contraction to lower its prices. Instead of stimulating investment demand, which increase employment, available real estate can only be resold at increasingly higher prices, which will absorb all the extra money put into circulation. On the other hand the high level of house prices can be explained by the growth of people's wealth. People having more available funds (not needed for the consumption or current production problems) may pay a higher price for goods limited in the supply – real estate. It withdraws the excess money into the corresponding stock.

GDP can be considered as the broadest measure of the assets sphere. The Fed recently for the purpose of monetary policy indicates dual mandate of maximum employment and price stability. Balanced budget creates a corresponding increase in aggregate output. In the stock model fiscal policy and public debt management applies to asset prices channel of transmission mechanism in monetary policy. In particular it should be noted that public debt is an important asset for economic entities. And public debt is created under the currency issue through open market operations. Therefore, achieving full employment refers to the assets sphere. Assets sphere also encompasses the issue of money under the large-scale asset purchases, which are widely used in recent years by the Fed and the ECB.

Reserve ratio is a tool of monetary policy implemented through the credit channel in the stock model. This level also includes the Eurocurrency market activity.

The stock market should be considered separately. The phenomenon of long-term continuous growth of the stock market is mainly caused by monetary expansion. When much of the issued money will go to the stock market, low inflation can be ensured easily with the visibility of prosperity, reflected by rising stock assets.

According to the theory of international economics all economic phenomena of the country are reflected by foreign economic sector. The flow of money into the currency market will lead to changes in the exchange rate. At this sphere we should take into account purchasing power parity, interest rate parity, the law of one price and the international Fisher effect.

Monetary expansion can support purchasing foreign raw materials needed for the national economy. Then growth of foreign material prices may not cause inflation in the country. But such monetary expansion through exporting inflation can cause inflation abroad.

Maintaining a certain exchange rate can through import and export of goods change the level of aggregate demand, affecting employment. However, such stimulating essentially resembles credit stimulating. Therefore, the foreign exchange market can be included within the financial sphere. The monetary sphere has a very great impact on economy. So many underdeveloped countries can live solely on exports. Thus payment balance management also refers to fourth sphere of the economy in the stock model.

Monetary expansion in the major countries, helping them to increase their wealth by purchasing foreign assets, makes such countries great and powerful.

Since the issue involves minimal costs, such countries can acquire highly profitable assets, while holding inflation at an acceptable level. Without damage that in according to conventional theory brings monetary expansion.

In conditions of uncertainty a monetary expansion in countries with reserve currency results in increasing the price of gold. Rising gold prices can be called real inflation, which has for the past forty years been after the abolition of the gold standard.

According to the stock model depending on the circumstances in each stock there is a certain balance – equilibrium or prolonged deviations from equilibrium.

Excessive infusion of money in the spheres of higher level leads to overflow of money in lower spheres. The most common is overflowing into the consumer market, causing inflation. In this sense it is possible to understand that in the monetary transmission mechanism, which is usually considered, the interest rate channel is considered as the main channel (the effect of changes in relative prices). Then the assets price channel (balance sheet effect). And then the credit channel. Such is a pattern of enclosing of the main economic spheres under the stock model of money demand.

Viktoria Dubyk, Cand. Sci. (Econ.), assoc. prof.

Ivan Franko National University of Lviv

ACTIVATION OF DEVELOPMENT UKRAINIAN BUSINESS IN THE TERMS OF FORMING A NEW TECHNOLOGICAL ORDER AND THE KNOWLEDGE ECONOMY

The most important task today is to ensure the social and economic breakthrough in the direction of the transition to a post-industrial society and knowledge economy.

Theory innovative breakthrough integral theory of technological ways. According to these theories, economic growth is set by changing the technological ways. And the transition to a post-industrial stage of development of society means replacing sectoral distribution of the national economy distribution technology. The priority is the development of high technology in all areas.

However, each technology has its own way of leading technologies that make up its core. For the economic system of any country is inherent simultaneous operation of several technological ways: that which is born; predominant; the one that dies. Strategic importance to the economy has the new way, one that is born, which carries up to a point little impact on GDP growth, but that it forms the direction of the country in the decades ahead.

Today it is generally accepted the existence of a 6 technological ways. Currently, in the developed countries dominate technologies of the 5th way and forming technologies of the 6th technological way.

These changes are mainly associated with the technological revolution and a total reorientation of industries and enterprises industrialized countries on energy-saving, waste management and multiple recycling of natural resources. Structural changes in the economy of these countries reflected in the rapid development of economic sectors that produce sophisticated machinery and high-tech products in which added value only in limited amounts include raw unworked or unskilled labor (engineering, computer science, electronics, biotechnology, etc.).

Since 1990s, in the depths of the 5th structure began to appear more noticeable elements of the 6th technological way. His key areas are: biotechnology, artificial intelligence, CALS-technologies (Continuous Acquisition and Lifecycle Support), global information networks and integrated high-speed transportation systems, computer education, the formation of network business community. These are the industries that is developing in the leading countries, especially rapidly (sometimes 20% to 100% per year).

In passing, we note that the use of CALS-technologies to support the product throughout the entire life cycle (from design and manufacturing to after-sales service, and recycling) in the unfolded form has been developed and implemented only in fragments in space and aviation industry.

According to expert assessments in Ukraine about 95% of manufactured products belong to the third (60%) and fourth (35%) modes, which are characteristic features of the rapid development of power industry and the use of oil as the main energy source. The share of products of higher technological structure in the economy is 4% – for the fifth and 0,1% – for the sixth (Fig. 1). GDP growth by introducing new technologies in Ukraine is estimated at just 0,7-1%, while in developed countries this figure rises to 60% or even 90%. Outlined the situation is a result of errors of transformation processes the first years of independence.

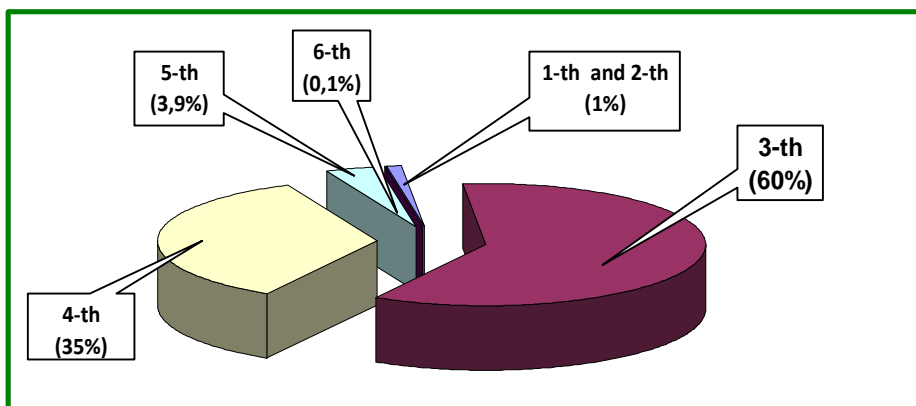

Fig. 1. The volume of industrial production in the technological ways of Ukraine¹

So, in the international division of labor Ukraine is unprofitable and has quite hopeless position. Moreover, the technology gap is increasing every year – because each subsequent technological way is shorter in time and more deeply the nature of social and economic change than the last.

A lack of good scientific and technological forecasting in Ukraine, non-use for the purposes of innovative development of norms of legislation on the use of program-target method of management leads to inconsistent scientific, technical, fiscal, monetary, industrial and trade policy.

The destruction of the mechanisms of organizational interaction between sectoral science and industry as a result of elimination of line ministries, immaturity of mechanisms to encourage large corporate structures to the commercialization of research led to the release of a significant proportion of the scientific sector beyond the reproductive mechanisms for financing innovative activity and weakening of the economy.

Lack of activity implementation by Ukraine of competitive advantages based on the use of high technology , leading to the risk of investment in this area, which hinders the direction of cash flow. According to calculations of scientists, nearly 70% of funds for research and development in Ukraine accounted for IV, and only 23% – for V technological way, 60% of the cost of innovation – to IV technological way, 30% – III, and V – only 8,6%. According destructive changes in the structure of production leads to the degradation of the technological structure

¹ Seminozhenko V. (2006). "The structural revolution in the economy as a categorical imperative of modern politics Ukraine", 336 p.

of existing enterprises. In the same area there are no legal mechanisms for protecting intellectual property and objective information on existing intellectual potential. Overall analysis of the legal framework of innovation in the economy and the results of innovation Ukrainian enterprises indicates the slow pace of innovation sector, inadequate provision of public policy formation technological foundations of a new economy based on knowledge that in the future and lead to an increase in the technological backwardness of the economy of Ukraine from leaders-innovators.

Link to the structural imbalances of the national economy is often used argument to explain the reasons for the sharp decrease in production at the radical liberalization of the economy. Even in official economic programs of this argument is stated as a fact, they say about the «unclaimed market» substantial part of the goods produced, the discrepancy patterns of demand and supply structure of products of low competitiveness and so on.

Modern realities Ukrainian economy is not allowing to form complex innovative models IV and V of generations, which are typical for the highest stage of scientific and technological progress, and are used, for example, in the USA and Japan. The dominant part of the knowledge-intensive sectors of the economy of Ukraine is located between the third and fourth technological ways and technology of the fifth way in the country hardly used. The main reason for this state is the sharp decline in innovation activity during transformations. For twenty years, the scientific sector of the economy was virtually excluded from the range of strategic national priorities. As a result of «innovation recourse» to the beginning of the XXI century Ukraine was on the periphery of the world market of high technologies.

We believe that the transition to a new technological way – a task for developers of industrial policy, as this package of measures is an integral part of overall macroeconomic policy that applies to determining shifts in the economic system, while developing systems for the detection of innovative and promising scientific and technological outcomes, assessment of their sustainability will be to implement the object of innovation policy, which is to create the conditions for creativity and introduce new results. In fact, for her help search routine should be adjusted so that the competitive process and appropriate procedures to allow without extra effort to emerge new ideas and find it necessary to implement them financial support.

We emphasize that innovation activity is not only to direct the search of innovation, but also in management and technology and investment process that

is caused by and depends on past experience and the general state of the economy.

The basis for the implementation of an innovative breakthrough that under impossible without technological breakthroughs will be information (accumulated knowledge plus experience) that will determine the behavior of economic agents and innovators.

Economic policy should be geared toward the realization of competitive advantages of the national economy that may be carriers of economic growth in a world market. Having not lost their own scientific schools and unique advanced technology virtually ensure the development of competitive industries in the world-wide market.

Батова Н.Н., к.э.н.

Республиканское научное унитарное предприятие «Институт системных исследований в АПК Национальной академии наук Беларуси»

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ КОНКУРЕНТНОЙ ПОЛИТИКИ ЕС

Регулирование конкуренции относится к важнейшим функциям государственного управления. Конкурентная политика Европейского Союза (ЕС) в настоящее время формируется в рамках Единой согласованной политики в области конкуренции, главной целью которой является обеспечение в рамках ЕС свободной конкуренции между фирмами за счет создания эффективного механизма наднационального контроля за деловой ограничительной практикой, гибкого и последовательного надгосударственного регулирования. Правила конкуренции в рамках ЕС направлены на то, чтобы политика, гарантирующая свободную конкуренцию, стала неотъемлемым элементом успешного функционирования единого рынка.

Изучение хронологии развития и содержания основных положений антимонопольного и конкурентного законодательства ЕС позволило выделить основные концептуальные этапы его развития (таблица 1).

Таким образом, эволюция европейской политики в области конкуренции представляет собой «череду пассивных и активных периодов», «кумулятивных периодов расширения областей регулирования политики

посредством не только расширения, но и углубления ее целей». Акцент, поставленный в 60-е гг. XX века на ограничительные практики, в 70-е гг. сместился на борьбу с монополиями, а в 80-90-е гг. – на политику оказания государством помощи и контроля над концентрацией, что позволило охватить конкурентной политикой новые сектора промышленности

Таблица 1

Эволюция развития антимонопольного и конкурентного законодательства

Этап	Период	Основные направления
I	1957-1972 гг.	активная разработка и практическая апробация законодательных актов, регламентирующих конкуренцию, а также создание соответствующих учреждений, занимающихся вопросами конкуренции
II	1973-1980 гг.	контроль государственной помощи и использование импорта в защиту европейского производства перед внешними конкурентами
III	1980-2007 гг.	переход к конкурентной политике нового типа, уравнивающей подход неолибералов и интервенционистов, согласно которой соперничество внутри ЕС является лучшим условием для борьбы с внешней конкуренцией
IV	с 2007 г. и до настоящего времени	доминирует концепция, что роль экономического анализа для противодействия антиконкуренции и при предоставлении государственной помощи в ситуации экономического кризиса неуклонно возрастает

В настоящее время Европейская Комиссия по конкуренции осуществляет регулирование следующих четырех сфер деятельности.

В рамках первого направления – контроль за антиконкурентными соглашениями и за злоупотреблением доминирующим положением – осуществляется пресечение и применение мер ответственности за монополистическую деятельность, осуществляемую в форме антиконкурентных соглашений или злоупотребления доминирующим положением.

Реализуя второе направление – контроль за слиянием фирм – европейская комиссия придерживается выполнения главного принципа: если слияния создают или усиливают доминирующее положение на рынке, они запрещены.

Рассматривая третье направление конкурентной политики ЕС – либерализация экономических секторов, относящихся к сфере естественной монополии, следует отметить, что в данном случае контрольная деятельность ЕС направлена на недопущение ограничения конкуренции в сферах и на рынках, связанных с деятельностью субъектов естественных монополий.

Четвертое направление – основы регулирования предоставления государственной помощи – в ЕС закреплено ст. 87–89 Римского договора. Комиссия контролирует помощь, которую оказывает государство – член ЕС агентам рынка и бизнесу внутри государства. Видами помощи являются не только гранты и займы, дотации и субвенции, но и налоговые льготы. Комиссия запрещает помощь организациям, которые впоследствии не смогут функционировать самостоятельно. Разрешаются те виды помощи, которые носят социальный характер, ликвидируют последствия природных катаклизмов, направлены на экономическое развитие отдаленных и неразвитых территорий, на восстановление экономического дисбаланса и ориентированы на культурное развитие.

Правовое регулирование конкуренции и монополии в ЕС не дублирует и не заменяет национального конкурентного регулирования и контроля, осуществляемого в странах ЕС. Между странами ЕС и ЕС как самостоятельным субъектом права, самостоятельным надгосударственным образованием существует разграничение компетенции. Сфера наднационального регулирования конкуренции имеет свои строго очерченные рамки. Так, согласно ст. 81 и 82 Римского договора, в сферу наднационального контроля попадают только те операции, которые наносят ущерб торговле между странами-членами. То есть операции локального характера, даже если они являются по своей сути неконкурентными, не подпадают под наднациональную юрисдикцию, а регулируются национальными законодательствами. Такая же ситуация сложилась и в отношении контроля за концентрацией.

ЕС активно продвигает свою конкурентную политику в другие страны, что также способствует выравниванию условий конкуренции в мире. Так в Турции при разработке Закона № 4054 «О защите конкуренции» (1994 г.) в основу положены статьи 81 и 82 Римского Договора. Одним из факторов, повлиявшим на принятие данного закона, являлись обязательства Турции, принятые в рамках Соглашения об Ассоциации между ЕЭС и Турцией (Анкарское Соглашение, 1963 г.) и заключение Таможенного союза между ЕС и Турцией (1996 г.).

Исследуя конкурентную политику ЕС следует выделить два основных фактора, определяющих эффективность ее продвижения: политические отношения и уровень зависимости внешней торговли. При этом, чем сильнее стремление страны углубить политическую интеграцию с ЕС и чем больше страна полагается на доступ к рынкам ЕС, тем сильнее рычаги воздействия.

В конце 90-х гг. XX в. антимонопольная политика становится элементом международных экономических отношений, о чем свидетельствует появле-

ние двусторонних соглашений (в основном, межправительственных) о кооперации в сфере защиты конкуренции. Эти соглашения уже не только фиксируют общие принципы, но и направлены на решение практических вопросов о применении конкурентного законодательства, США-ЕС (подписано в 1991 г., вступило в силу в 1995 г.); о применении «принципа взаимной вежливости» – positive comity principles – 1998 г.), США-Япония (1999 г.), ЕС-Япония (2003 г.) и др.

Проведенные исследования позволили установить, конкурентное законодательство ЕС за время своего существования претерпело существенные изменения, стало более гибким и целенаправленным, приобрело системный характер. В настоящее время законодательство ЕС по праву можно считать лучшим примером эффективного международного законодательства о конкуренции, которое не дублирует и не заменяет национального конкурентного регулирования и контроля, осуществляемого в странах ЕС, каждая из которых имеет собственное антимонопольное законодательство.

Бугіль С.Я., к.е.н., доц.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ФІСКАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ СТИМУЛЮЮЧОЇ РОЛІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

Домінуючими тенденціями сучасного розвитку України виступають посилення ринкових трансформацій та демократизація всіх сфер життєдіяльності суспільства. Формування нового економічного простору держави пов'язане з необхідністю посилення стимулюючої ролі державної політики. Особливе місце в системі інструментів державної політики посідають фіскальні важелі та механізми, які представлені як заходи заохочення чи відлякування або індикативні інструменти.

Держава регулює підприємницьку діяльність через застосування певного податкового інструментарію. Під податковим інструментарієм, на нашу думку, слід розуміти сукупність податкових інструментів, що їх застосовують у процесі реалізації фіскальної політики.

Ефективність інструментів фіскального регулювання залежить від їх відповідності критеріям достатності й ефективності.

Загальне регулювання податкової сфери в Україні здійснюється у відповідності до Податкового кодексу України, норми якого зазнають постійних змін, що свідчить про значну нестабільність вітчизняної системи оподаткування

Слід відмітити, що на сучасному етапі розвитку економічних відносин вітчизняні інститути оподаткування є не достатньо дієвими, про що свідчить низка фактів: зростаюче невдоволення суб'єктів підприємницької діяльності, рівень тінізації економіки, масштабність корупції на державному та місцевому рівні, значний податковий тиск на платників, складна та довготривала процедура сплати податків тощо. Підтвердженням недостатньої ефективності системи оподаткування в Україні є надзвичайно низькі позиції в міжнародних рейтингах, що характеризують податкові інститути країни. Так, дослідження податкових платежів у 2015 р., здійснені аудиторською компанією Price Water House Coopers та Світовим банком, свідчать, що за простотою системи оподаткування у рейтингу „Paying Taxes 2016” Україна посідає 107-те місце із 189 країн світу, має 5 податкових платежів, платники податків витрачають близько 350 годин у рік на сплату податків, загальна ставка податкового навантаження дорівнює 52,2%.

Важкий тягар податкового навантаження в Україні призводить до неспроможності сплачувати занадто високі ставки податків, і як наслідок має місце ухилення від сплати податків, що у свою чергу призводить до руйнування важелів управління економікою, подальшого розшарування населення, підриву довіри до влади та гальмування реформ. На початку 2015 року в умовах поширення цінових та девальваційних шоків, ескалації військового конфлікту спостерігалось подальше суттєве зростання тіньової економіки України, започатковане у 2013 році. За попередніми розрахунками Мінекономрозвитку у I кварталі 2015 року рівень тіньової економіки збільшився до 47% від обсягу офіційного ВВП.

Таким чином стає очевидно, що наявна фіскальна політика України потребує зміни пріоритетів, а податкова система – значної лібералізації. Реструктивний, фіскальний характер сформованої на етапі реформ системи, її перевантаженість надмірною кількістю податків і дуже високий рівень податкового тягаря, заплутаність законодавства зіграли не останню роль в поглибленні трансформаційної кризи і криміналізації економіки.

На сьогоднішній день у розвиток фіскальної політики України вносить свої корективи виникнення досить не простої економічної і політичної ситуації, що зумовлює необхідність корегування існуючих інститутів у відпо-

відності до теперішніх реалій. Ряд вимушених змін в систему оподаткування було внесено в екстреному порядку і закріплено Законом України „Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України та Закону України „Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні.

Серед головних рис податкової реформи останніх років можна відзначити такі: розвиток вітчизняної системи оподаткування в європейському тренді; спрощення податкової системи України; відновлення соціальної справедливості; фіскальна децентралізація; налагодження координації фіскальної та монетарної політики

Згідно Меморандуму України з МВФ податкова реформа 2015 р. передбачатиме зменшення ставки ЄСВ з метою сприяти детінізації заробітних плат; поширення дії загального режиму оподаткування ПДВ на сільськогосподарський сектор та впровадження нового фіскального режиму для видобувної промисловості з 2016 р. у відповідності до міжнародної практики; розширення бази і подальшого підвищення прогресивності податку на доходи фізичних осіб; перегляд пільг і підняття ставок податків на майноб. Водночас результати економетричних досліджень експертів з МВФ щодо фіскальних мультиплікаторів показують, що короткострокова консолідація на основі комбінації заходів щодо зростання доходів та зниження витрат матиме помірний вплив на економічне зростання в Україні.

Як зазначено у Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» Президента України, метою податкової реформи є побудова податкової системи, яка є простою, економічно справедливою, з мінімальними затратами часу на розрахунок і сплату податків, яка створює необхідні умови для сталого розвитку національної економіки, забезпечує достатнє наповнення Державного бюджету України і місцевих бюджетів.

На нашу думку, при розробці змін до Податкового кодексу, доцільно буде максимально орієнтуватися на податкове законодавство ЄС. Перспектива підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС означає, що найближчим часом основним напрямом реформ у сфері фіскальної підтримки підприємств має бути імплементація до українського законодавства правил державної допомоги, що діють в Європейському Співтоваристві.

Наявність значних відмінностей структури державної підтримки економіки в Україні та країнах ЄС є свідченням того, що Україні доведеться переглянути свої підходи до надання державної допомоги. Так, ключовим підходом ЄС до державної підтримки є надання підприємствам «меншої, але

кращої допомоги». Для цього важливим є застосування державної допомоги підприємствам тільки тоді, коли вигоди для суспільства від її застосування переважають втрати держави.

Серйозним недоліком багатьох видів державної підтримки підприємств України є те, що їх надання не вимагає досягнення конкретного результату – відновлення життєздатності підприємств без такої підтримки. Тим часом, згідно з нормами ЄС, забезпечення конкурентоспроможності підприємства після закінчення терміну надання державної підтримки належить до обов'язкових умов.

На нашу думку, значно доцільніше було б використати для економічного зростання політику цільового стимулювання інвестицій за допомогою податків.

Унікальність зазначених інструментів полягає у тому, що державні та регіональні владні інституції свідомо надають суб'єктам господарської діяльності додаткові кошти з отриманого ж ним прибутку, якщо зекономлені на оподаткуванні ресурси підуть у сферу інвестиційної діяльності.

Пріоритетним, на нашу думку, завданням економічної політики урядів, які прагнуть вийти на траєкторію стійкого економічного розвитку є стимулювання інноваційної діяльності підприємств. Це завдання є непростим і стає вкрай складним у періоди економічного спаду.

Для стимулювання інноваційної діяльності держава може діяти у найбільш поширених двох напрямках: надавати достатнє фінансування інноваційних процесів із бюджету та створювати ефективний механізм податкових стимулів.

Запропоновані вище фіскальні механізми стимулюючої ролі державної політики будуть ефективним інструментом не лише підвищення інноваційного рівня підприємств, а й розвитку вітчизняної економіки загалом.

*Ватаманюк-Зелінська У.З., к.е.н., доц,
Малець П.І., студент*

Львівський національний університет імені Івана Франка

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ АКТИВІЗАЦІЇ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ЕКОНОМІЦІ

З огляду на сьогоднішні пріоритети промислового розвитку країни, для ефективного перебігу підприємницьких процесів, необхідне створення нових та «відродження» існуючих виробничих потужностей, що є передумовою успішного функціонування економічно сильних промислових адміністративно-територіальних комплексів. Спектр переваг міжнародного економічного співробітництва дає змогу реалізувати науково-технічний та ресурсний потенціал вітчизняного виробництва. За цих умов першочергове завдання розвитку української промисловості полягає у створенні сучасного, інтегрованого у світове виробництво, здатного в умовах інтеграції та глобалізації вирішувати основні завдання соціально-економічного розвитку промислового комплексу, що сприятиме утвердженню позиції України як держави з високим рівнем інноваційного та технологічного розвитку.

Тому, визначаючи необхідність формування специфічного середовища для промислових підприємств, всі взаємопов'язані елементи, які впливають на розвиток підприємницьких процесів у галузях економіки країни, доречно розглядати в комплексній спорідненості. Отже, мова йде вже не про фактори, які прямо чи опосередковано впливають на ділову активність підприємств, а про засоби впливу, які орієнтують суб'єктів підприємницької діяльності на участь в процесах інтеграційної взаємодії. Крім цього, зміни у кон'юктурі підприємницького середовища забезпечують можливість створення та успішного функціонування суб'єктів з різними формами організації підприємницької діяльності та її правовим підґрунтям, наприклад – підприємств малого і середнього бізнесу.

За сучасних умов динаміка процесів економічного розвитку характеризується загальним глобально-інтеграційним ресурсом країни, який трактується як засіб її ефективного функціонування в умовах посилення глобальної інтеграції. Глобально-інтеграційний ресурс вказує на інтеграційні переваги країни завдяки підвищенню конкурентоспроможності її промислового сектора на світовому ринку. Треба зазначити, що прибутковість фінансово-виробничих структур

унаслідок їх участі у транснаціоналізаційних процесах пов'язана насамперед із забезпеченням науково-технічного прогресу у виробництві. Отже, фактори, які прямо чи опосередковано впливатимуть на розвиток підприємств, орієнтуючи їх на інтеграційну взаємодію, формуватимуть інтеграційно орієнтоване підприємницьке середовище для суб'єктів підприємницької діяльності.

Із становленням ринкової системи господарювання нарощування економічного потенціалу країни можливе завдяки використанню саме інтеграційних структур бізнесу. Сьогодні така перспектива стосується підприємницького сектора економіки країни як найбільш мобільного у сфері інноваційного розвитку та інвестиційної підтримки. Сучасні інтеграційні об'єднання готові конкурувати у промислових галузях економіки, завойовуючи нові ринки капіталу. Це структури із високим ступенем адаптивності до економічної ситуації в державі, оскільки використовують переваги мобільного підприємницького сектора. Зважаючи на середовище функціонування останнього, перспектива діяльності інтеграційних структур узгоджує такі питання: права власності, транзитність, попит і пропозиція товарної продукції та послуг, а також промисловий, інтелектуальний, трудовий, технологічний потенціал. Отже, для підприємництва ефект інтеграції незалежно від типу може передбачати ті ж переваги, що й для великих корпоративних структур:

-) збереження власності;
-) уникнення подвійного оподаткування, використання податкових пільг та нижчих ставок податків завдяки чинності міжнародних законодавчих актів підтримки холдингових компаній;
-) розширення діяльності на іноземних ринках із дефіцитом ресурсу, продукovanого структурами інтеграційного типу, як наслідок – отримання надприбутку;
-) проникнення на нові ринки із дешевими виробничими ресурсами, перенесення окремих виробничих операцій за межі країни базування компанії.

Як наслідок, взаємні переваги інтеграційного розвитку дають можливість поліпшити економічну ситуацію в країні шляхом капіталізації її фондового ринку. Отже, імідж компанії навзаєм пов'язаний з іміджем країни її базування: ринковим устроєм, поширенням глобалізаційних процесів функціонування одно- та багатогалузевих інтеграційних груп національного чи транснаціонального типу, корпоративного сектора економіки.

Проте необхідною при цьому є наперед визначена пропорційність між іноземним капіталом, поширеним за межі країни-реципієнта завдяки

розвитку глобалізаційних процесів у світовій економіці, і національним капіталом будь-якої держави. Одногалузеві національні компанії сприятимуть зміцненню незалежних позицій економіки держави, що, водночас, забезпечить приплив портфельних інвестицій через корпоративний сектор. За такого підходу одногалузеві об'єднання можуть сконцентрувати свою діяльність, дістати доступ до державних фінансових забезпечень. Крім цього, державний вплив на стабілізацію економічних процесів може поширюватися способом участі на правах власності у капіталі компанії; забезпечення держзамовлень; гарантування прав повернення позикових коштів; демонополізації ринку шляхом розробки та реалізації принципів ефективної фінансово-економічної політики та норм антимонопольного законодавства.

Верзун А.А., к.е.н,доц.

Львівський національний аграрний університет

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПІЛЬГОВОГО КРЕДИТУВАННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Фінансування господарської діяльності аграрних підприємств неможливе без залучення кредитних ресурсів. На даний час, вартість кредитних ресурсів є надто дорогою для підприємств аграрного сектору, що суттєво обмежує можливості їх ефективного функціонування. Для вирішення даної проблеми запроваджено програму часткової компенсації вартості кредитних ресурсів, що залучаються підприємствами агропромислового комплексу.

Протягом періоду реалізації даної програми державної фінансової підтримки в аграрний сектор було залучено значні суми кредитних ресурсів, а аграрним підприємствам компенсовано, в окремі роки, їх вартість в межах 2-х облікових ставок НБУ, тобто більше половини витрат аграрних підприємств на сплату відсотків по кредитам.

На жаль, протягом 2013-2014 рр. дію даної програми було заморожено, тобто часткова компенсація по кредитам, які були залучені аграрними підприємствами з Державного бюджету не виплачувалась. Доцільно зазначити, що протягом даного періоду часткова компенсація здійснювалась за кошти місцевих бюджетів, але обсяг такої компенсації був не суттєвим.

У 2015 р. відновлено фінансування програми відшкодування частини вартості кредитних ресурсів для аграрних підприємств з Державного бюджету. Як показують розрахунки наведені у табл. 1., до категорії пільгових кредитів у 2015 р. віднесено кредитні ресурси загальною сумою 303489 тис. грн., тобто за цією сумою здійснювалось відшкодування частини їх вартості.

Крім того, у 2015 р. відшкодування було проведено пільговими за кредитами, які були залучені у попередніх періодах, тобто у 2013-2014 рр., коли фінансування програми часткової відсоткової ставки було призупинено.

Загалом до категорії пільгових кредитів у 2015 р. було віднесено 331804 тис.грн. Оцінюючи пільгове кредитування в розрізі адміністративних районів Львівської області можемо констатувати, що у 2015 р. пільгові кредити надавались сільськогосподарським підприємствам лише восьми районів, а компенсовувались за попередні роки – господарствам п'яти адміністративних районів.

У 2015 р. пільгові кредити отримали лише 10 аграрних підприємств, з яких 8 спеціалізуються на виробництві продукції рослинництва та 2 – птахівництва. Компенсацію у 2015 р. за попередні роки отримали 6 аграрних підприємства, серед яких 4 є виробниками продукції рослинництва та 2 – птахівництва.

Таблиця 1.

Обсяги кредитів наданих аграрним підприємствам Львівської області, за якими здійснювалася часткова компенсація їх вартості, 2015 р., тис грн.

Район	Кредити попередніх років	Кредити 2015 р.	Разом
Бродівський	-	-	-
Буський	4000	2390	6390
Городоцький	-	-	-
Дрогобицький	-	-	-
Жидачівський	-	-	-
Жовківський	-	-	-
Золочівський	-	2300	2300
Кам'яно-Бузький	-	-	-
Миколаївський	-	-	-
Перемишлянський	1230	11639	12869
Пустомитівський	-	21000	21000
Радохівський	-	255000	255000
Самбірський	12180	3800	15980
Сколівський	-	-	-
Сокальський	5905	360	6265
Стрийський	5000	7000	12000
Всього	28315	303489	331804

Законодавством передбачено, що кошти, передбачені для часткової компенсації вартості кредитів аграрним підприємствам, можуть використовуватись для здешевлення кредитних ресурсів незалежно від терміну їх використання.

Аналіз аналітичних даних за 2015 р. вказує на те, що пільгові кредити залучались аграрними підприємствами лише терміном до 1 року, тобто короткострокові. Короткострокові кредити, як відомо, залучаються аграрними підприємствами для фінансування витрат поточної діяльності, тобто на виробничі потреби. Це дозволяє зробити висновок, що процес розширеного відтворення в аграрному секторі економіки практично не фінансується, тобто аграрні підприємства здійснюють свою діяльність на засадах простого відтворення.

Аналізуючи структуру залучення пільгових кредитів в розрізі адміністративних районів Львівської області доцільно зазначити, що найбільша питома вага у даній структурі належить аграрним підприємствам Радехівському району – 76,9 % від обласного показника. Відносно невисокі показники були в 2015 р. у Пустомитівському (6,3 %), Самбірському (4,8 %), Перемишлянському (3,9 %) і Стрийському (3,6 %) районах. Найменша питома вага спостерігалась у Золочівському (0,7 %) районі.

Таблиця 2.

Обсяги кредитів та часткової компенсації їх вартості наданих аграрним підприємствам Львівської області, тис грн.*

Район	Сума пільгових кредитів, тис.грн.	Сума відшкодування, тис.грн	Частка відшкодування, %
Бродівський	-	-	-
Буський	6390	654,8	10,2
Городоцький	-	-	-
Дрогобицький	-	-	-
Жидачівський	-	-	-
Жовківський	-	-	-
Золочівський	2300	151,3	6,6
Кам'яно-Бузький	-	-	-
Миколаївський	-	-	-
Перемишлянський	12869	820,3	6,4
Пустомитівський	21000	911,4	4,3
Радехівський	255000	10834,5	4,2
Самбірський	15980	1103,4	6,9
Сколівський	-	-	-
Сокальський	6265	433,4	6,9
Стрийський	12000	429,9	3,6
Всього	331804	15339	4,6

* Розраховано за даними Департаменту АПР ЛОДА

Плановий обсяг бюджетних коштів для Львівської області на часткову компенсацію відсоткових ставок по кредитах становив у 2015 р. 6,5 млн. грн. Ця сума є мізерною і не дозволяє покрити реальні потреби аграрних товаровиробників. Завдяки злагодженій роботі Управлінні АПР ЛОДА їй вдалось збільшити в понад два рази та отримати з Державного бюджету для виплати часткової компенсації аграрним підприємствам Львівської області 15339,0 тис. грн., з яких 13356,3 тис. грн. спрямовано на здешевлення пільгових кредитів 2015 р. та 1982,7 тис. грн. на здешевлення позик попередніх періодів.

Неоднорідною є частка відношення суми компенсації до тіла кредиту. Найбільша частка відшкодування по відношенню до тіла кредиту у Буському районі -10,2 %, а найменша – у Стрийському – 3,6 % (табл. 2.). Середня ставка відшкодування по Львівській області становить – 4,6 %.

Часткова компенсація ставок за кредитами аграрним підприємствам є необхідним та достатньо ефективним інструментом здешевлення вартості кредитних ресурсів, яка коливається в межах області. Найвища середня відсоткова ставка за пільговими кредитами для аграрних підприємств в 2015 р. була у Золочівському районі – 23,8 %. Найменша середня відсоткова ставка – 19,8 %, зафіксована у Стрийському районі. Середня ставка по пільгових кредитах по Львівській області становила в 2015 р. 22,1 %.

Голинський Ю. О., к.е.н.

Львівський національний університет імені Івана Франка

БЮДЖЕТНА ПІДТРИМКА ІННОВАЦІЙ В ПІДПРИЄМНИЦТВІ

Відомо, що вагомим чинником, який перешкоджає проведенню інноваційної діяльності є відсутність коштів у межах підприємства, відсутність кредитів та труднощі в отриманні державної допомоги. Відтак очевидно, що бюджетна підтримка розвитку інновацій у підприємстві на сьогоднішній день є недостатньою.

Одним із негативних факторів, що торкається безпосередньо держави, є її неспроможність забезпечити загальну стабільність. Труднощі інноваційної діяльності часто спричинені тим, що при виборі об'єкта інвестування важливими є очікування. В галузях, що функціонують давно, вже накопичився

певний досвід інвестування, відтак можна доволі точно спрогнозувати подальший розвиток ситуації. А в інноваційному підприємстві такого досвіду немає, тому за умов загальної нестабільності, інвестори часто побоюються ризикувати. На активність інвестицій в інновації впливають облікова ставка, фактичний курс валюти, фіскальна політика держави та низка інших чинників. Існує навіть наукова точка зору, що в зазначених факторах важливішим є не їх масштаб, а стабільність. Наприклад, зусилля держави, спрямовані на забезпечення стабільності облікової ставки, можуть мати кращі позитивні наслідки для інвестицій в інновації, ніж спроби постійного її зниження. А фіскальна політика зниження податкового тиску може не мати суттєвого впливу на розвиток інноваційного підприємства, якщо існуватиме ймовірність його повторного підвищення¹.

При цьому, в Україні мають місце постійні негативні тенденції, щодо вказаних чинників. Відтак, державі слід проводити політику стабільності, системності та послідовності облікової ставки, валютного курсу та системи оподаткування. Оскільки комерційні банки не спроможні забезпечити повноцінну фінансову підтримку інновацій в підприємстві, то складним завданням залишається пришвидшення процесів децентралізації фінансових ресурсів та загальної дерегуляції в даній сфері. Тому є сенс у впровадженні практики програмно-цільового методу державного регулювання інновацій, тобто їх фінансування за допомогою конкретних цілевих програм. На думку А. Є. Никифорова, до основних методичних принципів програмно-цільового підходу (з врахуванням українського та зарубіжного досвіду реалізації цілевих програм) варто віднести:

-)] врахування ринкового попиту на продукцію;
-)] цільову спрямованість виконання програми на кінцевий результат;
-)] інноваційну спрямованість;
-)] альтернативність аналізу методів розв'язання подібних проблем за кордоном;
-)] комплексність державних цілевих програм, їх контрольованість, гнучкість управління².

Вказані принципи в українській економіці не виконуються, або виконуються лише частково. Крім того, для повноцінної реалізації програмно-

¹ Сергиенко Я. Проблемы финансирования инновационного процесса / Я. Сергиенко, А. Френкель, Г. Чубаков // Экономист. – 2006. – №11. – С.43.

² Никифоров А. Є. Програмно-цільове управління інноваційним розвитком економіки / А. Є. Никифоров // Проблеми науки. – 2007.- № 10. – С. 4.

цільового методу виконання інноваційних проектів фундаментальним принципом має залишатись повна відповідність пріоритетним напрямкам розвитку науки і техніки.

Також досліджено, що одним з перспективних напрямків реалізації програмно – цільового державного регулювання інновацій є контрактне фінансування. Контрактне фінансування – елемент системи відносин – договорів між замовниками і підрядниками. Реалізація державної підтримки інноваційної діяльності за допомогою контрактного фінансування передбачає, що в ролі замовника НДДКР виступає держава, а підрядником є фірма - виконавець. У договорі фіксуються терміни завершення робіт, поділ праці між виконавцями, характер матеріальної винагороди, обумовлюються взаємні зобов'язання та економічні санкції. В США шляхом контрактного фінансування здійснюються 77% федеральних витрат на НДДКР¹. Розвиток та удосконалення зазначеної форми державної підтримки інноваційної діяльності доцільно здійснювати в Україні в стратегічно важливих галузях, які є запорукою підвищення конкурентоздатності вітчизняної економіки.

В Україні законодавчо визначено спрямування завдань державного замовлення за рахунок коштів державного бюджету на проведення наукових досліджень і розробок, проектних і конструкторських робіт, які мають інноваційну спрямованість: розв'язання найважливіших природничих, технічних, гуманітарних проблем; створення принципово нових технологій, засобів виробництва, матеріалів; прискорення технологічного оновлення реального сектора економіки; сприяння збільшенню обсягів виробництва і розширенню ринків збуту вітчизняних конкурентоспроможних та імпортозамінних товарів і послуг². Але обсяги фінансування інноваційної діяльності за системою держзамовлень в Україні залишаються незначними. Це пов'язано як з обмеженістю доходів держбюджету, так із недостатньою ефективністю фінансового механізму стимулювання інноваційної діяльності в Україні. Проблема обмеженості доходів держбюджету обумовлюється недосконалістю вітчизняної податкової системи. Важливим чинником неефективності фінансового механізму стимулювання інноваційної діяльності є нестабільність законодавчого забезпечення фінансової підтримки інноваційної діяльності. Досить

¹ Михайловська О. В. Світовий досвід державної підтримки інноваційних процесів / О. В. Михайловська // Актуальні проблеми економіки. – № 11. – 2005. – С. 105-106

² Постанова Кабінету Міністрів України від 25.08.2004 р. № 1084 «Про затвердження Порядку формування і виконання замовлення на проведення наукових досліджень і розробок, проектних і конструкторських робіт за рахунок коштів державного бюджету» [Електронний ресурс] .- Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1084-2004-%D0%BF>

розповсюдженою є практика призупинення окремих статей чинних законів, що передбачають пільгове фінансування чи оподаткування інноваційної діяльності, іншими законодавчими актами, або ж скасування зазначених статей. В Україні існує невідповідність між визнанням інноваційних пріоритетів соціально – економічного розвитку та реальним станом справ в галузі податкового стимулювання інноваційної діяльності. Податкова система України характеризується низкою недоліків, які гальмують інноваційно – інвестиційну діяльність. Недосконалість вітчизняної податкової системи проявляється в таких аспектах: складність податкового регулювання; необґрунтована нерівномірність податкового навантаження на суб'єктів господарювання; непослідовність надання та відміни податкових пільг. Таким чином, неефективна податкова система призводить до ухиляння від податків, зростання тіньового сектору економіки, що у свою чергу призводить до зменшення податкових надходжень до бюджету і є однією з причин дефіциту бюджетних коштів на стимулювання інноваційної діяльності.

Данилейчук Р.Б., к.е.н., доц.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

КЛАСТЕРИ ЯК ПРОГРЕСИВНА ФОРМА ІНТЕГРАЦІЇ МАЛОГО, СЕРЕДНЬОГО І ВЕЛИКОГО БІЗНЕСУ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Дослідження теорії та зарубіжного досвіду розвитку взаємодії, малих, середніх і великих підприємств дозволяють стверджувати, що сьогодні неможливо забезпечити збалансоване зростання економіки без взаємодії господарюючих суб'єктів різного масштабу. Теоретичні дослідження¹⁻² і сучасна практика дозволили автору визначити наявність взаємодії малих, середніх і великих підприємств в Україні, зокрема через створення та функціонування кластерів. Стійкість подібних структур обумовлена тим, що в

¹ Данилейчук Р. Б. Кластерна модель підприємства як ефективна форма організації виробництва на рівні регіону / Р. Б. Данилейчук // Економічний аналіз [Збірник наукових праць]. – Тернопіль: Економічна думка, 2010. – №5. – С. 71-75.

² Данилейчук Р. Б. Реалізація державної політики підтримки розвитку інфраструктури малого бізнесу [Текст]: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.03 / Данилейчук Р. Б.; Держ. вищ. навч. закл. "Ужгород. нац. ун-т". – Ужгород, 2013. – 22 с.

результаті синергетичних ефектів при взаємодії зростає продуктивність праці як у самому кластері, так і суміжних секторах економіки. Регіони, де функціонують кластери, досягають вищих показників розвитку, основою якого є виробнича кооперація підприємств¹.

Згідно загальноприйнятого визначення, у світі під кластером розуміється мережа незалежних виробничих або сервісних фірм, включаючи їхніх постачальників, творців технологій і ноу-хау, зокрема університети, науково-дослідні інститути, інжинірингові компанії, що зв'язують ринкові інститути, в тому числі брокерів, консультантів, а також споживачів, взаємодіючих один з одним у рамках єдиного ланцюжка створення вартості та мають географічну близькість¹. При цьому географічні границі кластера відображають економічні реалії й не обов'язково збігаються з адміністративними й політичними границями. У той же час, його формальні географічні границі сприяють міжособистісним контактам і тісній взаємодії агентів внутрішнього ринку.

Варто зазначити, що у світовій практиці суб'єктами пільгового оподаткування є не тільки самі малі підприємства, але й ті компанії й фірми, які взаємодіють із ними. Так, у ряді розвинених країн здійснюється зменшення оподаткування прибутку підприємств-інвесторів, які фінансують малий інноваційний бізнес. Даний вид пільг, застосовуваний у національному податковому законодавстві цих країн, робить значний стимулюючий вплив на розвиток інноваційно орієнтованих малих виробництв²

В процесі розвитку ринкового господарства змінюються організаційні форми підприємництва, масштаби діяльності, сфери застосування, підприємницькі функції. Разом з тим змінюється сутність і зміст поняття “підприємництво”, – дослідники підтверджують його нову особливу роль в області інновацій: як технологічних, зв'язаних з появою нових продуктів, послуг і методів їх виробництва, так і соціально-економічних, які вирішують проблеми впровадження нових форм і методів управління, ринкових стратегій тощо². Проведені дослідження.³⁻⁴ дозволили виявити основні тенденції в інтеграції

¹ Производственная кооперация крупного и малого бизнеса. Рекомендации по созданию промышленных кластеров / Торгово-промышленная палата Российской Федерации; Центр международного частного предпринимательства (CIPE) при торговой палате США. – М., 2006. – 99 с.

³ Данилейчук Р. Б. Кластерна модель підприємства як ефективна форма організації виробництва на рівні регіону / Р. Б. Данилейчук // Економічний аналіз [Збірник наукових праць]. – Тернопіль: Економічна думка, 2010. – №5. – С. 71-75.

⁴ Данилейчук Р. Б. Реалізація державної політики підтримки розвитку інфраструктури малого бізнесу [Текст]: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.03 / Данилейчук Р. Б.; Держ. вищ. навч. закл. “Ужгород. нац. ун-т”. – Ужгород, 2013. – 22 с.

малого, середнього і крупного бізнесу, на основі чого слід виділити два варіанти взаємодії їх підприємницьких структур: кластерна модель підприємництва та модель групового розвитку через поєднання малих підприємницьких структур із крупнокорпоративним бізнесом.

Слід зауважити, що функціонування кластерів має певні особливості, зокрема взаємовідносини в такій структурі, як правило, виникають і формуються між трьома основними ланками кластера: виробничими осередками, очолюваними координаторами-підприємцями; координаційним центром; збутовим підприємством. Для забезпечення фінансування діяльності та функціонування центру на початковому етапі засновники формують його стартовий капітал. Грошові надходження підприємство-реалізатор спрямовує на оплату праці власних працівників, придбання матеріалів, покриття поточних витрат, розрахунки з бюджетом та іншими кредиторами. Ці напрями витрачання коштів є традиційними, однак в кластерній моделі є ще і власні, зокрема такі: а) оплата продукції і послуг виробничих осередків; б) відрахування частини коштів в координаційний центр як власнику результатів господарської діяльності, створеного ним підприємства; в) формування фонду стимулювання та соціальних потреб суб'єктів кластера; г) формування фонду розвитку кластера; д) формування резервного фонду суб'єктів кластера.¹

Підсумовуючи викладене вище, слід зазначити, що кластери мають ряд передумов для їх успішного розвитку в нашій державі, проте як інноваційна форма організації виробництва потребують державної підтримки. Стимулювання розвитку бізнес-кластерів в рамках виконання програм національного та регіонального сприятиме поліпшенню підприємницького клімату та зростанню економічної могутності України.

¹ Производственная кооперация крупного и малого бизнеса. Рекомендации по созданию промышленных кластеров / Торгово-промышленная палата Российской Федерации; Центр международного частного предпринимательства (CIPE) при торговой палате США. – М., 2006. – 99 с.

Задорожнюк Н.О., к.е.н., доц.

Одеський національний політехнічний університет

НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Мале та середнє підприємництво виступає однією з невід'ємних і потужних складових національної господарської системи. Проблеми стимулювання його розвитку займають особливе місце в сучасних соціально-економічних відносинах та значною мірою визначають рівень економічного зростання країни. За умови здійснення ефективної державної політики вітчизняний малий та середній бізнес здатен створити тисячі нових робочих місць і сприяти становленню України як економічно розвиненої європейської держави.

В Україні питанням підприємницької діяльності, особливо інноваційної, приділяється значна увага, як з боку наукового кола, так й з боку органів державного управління. Проте, у порівнянні з розвинутими країнами її рівень є недостатнім та потребує суттєвого покращення. До причин такого стану належить наявність проблем регуляторного характеру, як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. З одного боку, державне регулювання підприємництва потребує заходів, спрямованих на досягнення європейських стандартів. З іншого – діяльність багатьох суб'єктів господарювання характеризується низькою соціальною відповідальністю; ухиленням від оподаткування, проведенням тіньових операцій та виведенням капіталу за межі країни.

За результатами проведених досліджень можна стверджувати про динамічність розвитку малого підприємництва в Україні за 2010-2014 рр. При цьому можна виділити дві найважливіші групи чинників цього розвитку: внутрішні чинники: зародження ідеї започаткування підприємницької діяльності завдяки різним імпульсам, помислам, новим ідеям тощо та зовнішні чинники: створення відповідної ситуації, сприятливої для організації бізнесу: правові передумови, можливість належного фінансування чи одержання необхідних ресурсів, поява нової потреби, яка може бути задоволена. Тобто інновації відіграють вирішальну роль, як при створенні бізнесу, так і для забезпечення його подальшого розвитку.

Необхідність розвитку інноваційної діяльності вимагає від держави та інших суб'єктів господарювання розроблення та впровадження шляхів її активізації.

До основних напрямів активізації інноваційної діяльності малого та середнього підприємництва в Україні можна віднести такі:

-)] вдосконалення законодавчої бази для забезпечення розвитку інноваційних підприємств та інноваційної системи України;
-)] створення інноваційної інфраструктури у трьох напрямках: освітньому (вищі навчальні заклади), науково-дослідному (наукові та науково-дослідні установи та організації) і виробничому (інноваційні і виробничі підприємства);
-)] створення мережі малих інноваційних впроваджувальних підприємств;
-)] формування сприятливих умов для створення і функціонування венчурного підприємництва в інноваційній сфері;
-)] зменшення ризиків, пов'язаних з інноваційною діяльністю шляхом утворення спеціальних фондів венчурного фінансування;
-)] залучення приватного капіталу в науково-дослідну та науково-технічну сфери;
-)] удосконалення системи оподаткування для суб'єктів інноваційної підприємницької діяльності з можливістю встановлення пільгового оподаткування інноваційної продукції, виготовленої за інноваційними проектами, які мають державну підтримку та зареєстровані в установленому порядку;
-)] запровадження державного замовлення на впровадження у виробництво інновацій у пріоритетних галузях національної економіки;
-)] активне використання електронної торгівлі, запровадження новітніх методів передачі, обробки та захисту інформації;
-)] удосконалення фінансово-кредитного забезпечення надання позичок через розроблення та запровадження механізму кредитного фінансування інноваційної діяльності;
-)] надання інноваційним підприємствам дотацій;
-)] посилення державної підтримки малого інноваційного підприємництва;
-)] розроблення та реалізація державних програм та проектів розвитку малого інноваційного підприємництва;
-)] забезпечення можливості участі вітчизняних науковців та підприємців у міжнародних заходах щодо розвитку підприємництва, у спільних наукових дослідженнях, впровадженні результатів наукових досліджень;
-)] підготовка кадрів для високотехнологічних галузей, менеджерів інноваційної діяльності, можливість підвищення їх кваліфікації на основі міжнародного співробітництва та обміну;

) збільшення в обігу на фондовому ринку частки цінних паперів, що випущені малими високотехнологічними підприємствами, особливо для таких, які займаються інноваційною діяльністю.

Таким чином, активізація інноваційної підприємницької діяльності дозволить забезпечити стабільний розвиток системи підприємництва в Україні.

*Західна О.Р., к.е.н., доц
Шукатка Ю.П., студент*

Львівський національний університет імені Івана Франка

РОЛЬ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Проблема формування доходів місцевих бюджетів в останні роки є актуальною і обговорюється багатьма науковцями, працівниками органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та фінансових органів. Значні спроби їх реформування в Україні не привели до створення зваженої системи розподілу повноважень між органами державної та місцевої влади.

За даними Державної казначейської служби України, податкові надходження у 2014 році склали 86,4 % доходів місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів). Їх обсяг становив 87,3 млрд. грн., що на 4,2 % менше ніж аналогічний показник 2013 року. Таке зменшення відбулося, в першу чергу, за рахунок плати за землю, частка якого зменшилася на 0,2 в. п. до 12,0%.

Одним із важливих податків, що є джерелом податкових надходжень місцевих бюджетів залишається податок з доходів фізичних осіб. В Україні він пройшов довгу історію трансформацій та перетворень. Задля наповнення пустої державної скарбниці в нашій країні було апробовано і прогресивну, і пропорційну системи оподаткування особистих прибутків. Але пошуки найоптимальнішого варіанту наразі не увінчались помітним успіхом.

З 2004 року Україна перейшла на єдину пропорційну ставку оподаткування розміром 13% (з 2007 р. – 15%). З січня 2015 року діє базова ставка розміром 15% для доходів, які за місяць не перевищують 10 мінімальних зарплат та 20% - для доходів понад 10 мінімальних зарплат.

Податок з доходів фізичних осіб продовжує зберігати позицію найвагомішого за обсягом джерела дохідної частини місцевих бюджетів – 61,9% від загальних надходжень місцевих бюджетів у 2014 році та 45,6% у 2015 році. Частка зазначеного податку в структурі доходів місцевих бюджетів значно скоротилася через перерозподіл з початку 2015 року доходів між державним та місцевими бюджетами, зокрема через часткове зарахування надходжень податку на доходи фізичних осіб до державного бюджету, а також запровадження місцевих акцизів. У 2015 році було запроваджено таке джерело надходжень місцевих бюджетів як акцизний податок на роздрібний продаж підакцизних товарів. З цього джерела надійшло 7,7 млрд. грн., що становить 6,4% всіх надходжень місцевих бюджетів.

Оподаткування доходів фізичних осіб як одного з основних джерел формування місцевих бюджетів та інструмент розподілу частини знову створеної вартості між органами місцевого управління і найманими працівниками потребує постійного удосконалення, а тому нова система оподаткування доходів фізичних осіб повинна бути спрямована на максимальне залучення до оподаткування доходів, зважаючи на інтереси платників податків та податкових надходжень до місцевих бюджетів.

На сучасному етапі розвитку економіки надається вирішальне значення місцевим податкам та зборам. Вони є складовою частиною податкової системи держави і покликані відповідати інтересам органів місцевого самоврядування, оскільки оцінюються як самостійне джерело доходів місцевих бюджетів. Увага до місцевих податків та зборів пов'язана з тим, що даний вид оподаткування виступає важливим джерелом формування доходів місцевих бюджетів в частині власних доходів. Саме вони покликані зміцнювати місцеві бюджети, розширяти їх фінансову автономію.

З 2015 року до місцевих податків і зборів віднесено податки на майно, зокрема плати за землю. Завдяки цьому місцеві податки і збори стали другими за обсягом джерел наповнення місцевих бюджетів.

Згідно ст. 10 Податкового кодексу України до місцевих податків у 2015 році належали податок на майно та єдиний податок. До місцевих зборів належали збір за місця для паркування транспортних засобів і туристичний збір.

До місцевих податків і зборів у 2014 році надійшло 8,1 млрд. грн., що на 10,1 % більше ніж у 2013 році. У 2015 році місцеві податки і збори склали 27041,5 млн. грн. Це пояснюється тим, що податок на майно складається з податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортного

податку та плати за землю. Частка місцевих податків і зборів у 2015 році у структурі доходів місцевих бюджетів за рік зросла на 14,4 в. п. і склала 22,4% з урахуванням податків на майно та єдиного податку.

Основним за обсягом джерелом надходжень доходів до місцевих бюджетів є плата за землю. Земельний податок або плата за землю – це обов’язковий платіж, що справляється з власників земельних ділянок та земельних часток (паїв), а також постійних землекористувачів.

Платниками податку є:

-) власники земельних ділянок;
-) землекористувачі.

Від цього джерела до доходів місцевих бюджетів надійшло 13,8 млрд. грн., що на 22,7% більше за відповідний показник 2014 року. Збільшення надходжень від плати за землю за останні кілька років можна пояснити багатьма факторами, серед яких найвагоміше місце займає збільшенням податкових ставок за земельні ділянки, розташовані в межах населених пунктів, нормативну грошову оцінку яких не проведено.

Серед інших факторів, що зумовлюють, збільшення надходжень плати за землю є:

-) збільшення площ, щодо яких проведено грошову оцінку земель;
-) передача в оренду на більш вигідних умовах земель запасу і резервного фонду;
-) збільшення орендної плати в результаті оформлення права постійного володіння і користування земельною ділянкою підприємств та організацій державної і комунальної власності;
-) проведення інвентаризації земельних ділянок, наданих у користування та оренду;
-) перегляд укладених угод на оренду землі та розміру орендної плати.

Вплив рішень місцевих органів влади на формування власних податкових надходжень місцевих бюджетів на сьогодні в Україні здійснюється в межах місцевих податків і зборів і є незначним.

Основою власних доходів є доходи від операцій з капіталом та власні надходження бюджетних установ. Щодо першого джерела, то зазначимо, що доходи від операцій з капіталом формуються за рахунок приватизації майна та земельних ділянок, що перебувають в комунальній власності. Вважаємо, що такий ресурс є обмеженим і тимчасовим. Власні доходи не можуть постійно поповнюватись за рахунок продажу майна територіальних громад, так як у майбутньому цей ресурс себе вичерпає. Отже, необхідно шукати нові

джерела власних доходів місцевих бюджетів, на обсяги яких місцева влада могла б реально впливати.

На наш погляд, місцеві податки і збори доцільно доповнити такими податками:

-) податок на прибуток комунальних підприємств;
-) податок на рекламу, який було відмінено із прийняттям Кодексу;
-) плата за торговий патент на деякі види підприємницької діяльності.

Іншим кроком на шляху до децентралізації бюджетних ресурсів і зміцнення фінансової бази місцевих органів влади є закріплення повністю або частки загальнодержавних податків, які поступають в державний бюджет, за місцевими бюджетами. Такими податками, на наш погляд, можуть стати акцизний збір з вироблених товарів, податок на прибуток підприємств і податок на додану вартість. Такий крок забезпечив би зацікавленість місцевих органів влади в отриманні своєї частки цих податків через забезпечення та сприяння прибутковій діяльності підприємств, розташованих на їх території, збільшенні їх товарообороту.

Марків Г.В., к.е.н., доц.

Терлецька М.Р., студентка

Львівський національний аграрний університет

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНОЮ БЕЗПЕКОЮ ДЕРЖАВИ

Бюджетна безпека передбачає здійснення державної політики, орієнтованої на реалізацію національних економічних інтересів країни, зокрема на забезпечення сталого економічного зростання та необхідного рівня інвестицій для розвитку продуктивних сил у довготерміновому періоді, підтримку і захист національних виробників, стимулювання розвитку наукомістких галузей економіки, проведення соціальної політики, спрямованої на підвищення рівня життя населення і забезпечення основних соціальних потреб¹. Тому управління бюджетною безпекою є особливо необхідною

¹ Юрій С., Дем'янишин В. Бюджет, бюджетна доктрина та бюджетна політика держави: сучасна парадигма, іманентний детермінізм, реалії і перспективи / С. Юрій, В. Дем'янишин // Світ фінансів. – 2010. – № 4. – С. 7-29.

умовою забезпечення позитивних зрушень у структурі національної економіки, підвищенні соціального захисту населення, розвитку усіх сфер життєдіяльності суспільства.

На формування бюджетної безпеки держави впливають зовнішні і внутрішні чинники (рис. 1)¹.

Рис. 1. Основні чинники які впливають на бюджетну безпеку держави

Існує безліч загроз, які негативно впливають на бюджетну безпеку держави, які доповнюються іншими невідповідностями², серед яких можна виділити:

-) нееквівалентність між розмірами акумульованих у бюджеті грошових коштів і необмеженими потребами та інтересами їх одержувачів;
-) суперечності між природним небажанням платників розлучатися з частиною власних ресурсів, що акумулюються до бюджету у вигляді податків і зборів, та обсягами отриманих ними суспільних благ;
-) протиріччя між обсягами і засадами формування Державного бюджету України та бюджетів її адміністративно-територіальних одиниць;

¹ Фінанси / За ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – К. : Знання, 2008. – 611 с.

² Шнипко О.С. Суперечності розвитку як основне джерело загрози безпеці рівноваги економічних систем / О.В. Ареф'єва, О.С. Шнипко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 3(57). – С. 57-64.

) невідповідність між величиною акумульованих до місцевих бюджетів грошових коштів та обсягом регламентованих повноважень органів місцевого самоврядування.

Механізм управління бюджетною безпекою повинен зводитись до наступних дій:

-) забезпечення повного та постійного виконання фінансових зобов'язань держави;
-) усунення дестимулюючих та сприяння розвитку стимулюючих факторів бюджетної безпеки;
-) відносно зниження видатків на функціонування держави та скорочення (поступове усунення) дефіцитності бюджету;
-) зменшення боргового навантаження на національну економіку.

Таким чином, проведене дослідження теоретичних основ формування та управління бюджетною безпекою дає змогу визначити, що в умовах сучасних трансформаційних процесів важливим завданням бюджетної безпеки є вирішення завдання щодо консолідації ресурсів на державному рівні для фінансового забезпечення стратегічних пріоритетів фінансової безпеки держави. Аргументовано, що успішність гарантування бюджетної безпеки на практиці значною мірою визначається наявністю системи її забезпечення, яка включає елементи науково-теоретичного, правового, ресурсного, інформаційно-аналітичного, технічного й організаційного характеру і в сукупності із відповідними пріоритетами, способами, засобами та методами складають механізм управління бюджетною безпекою.

Пак Н.Т., к.е.н., доц.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВОТВОРЧОГО ПАТРІОТИЗМУ НАЦІЇ

Життєві потреби людина задовольняє через декілька основних блоків (форм) відносин, об'єднаних відповідними організаційними інститутами.

Для нашого дослідження необхідно зупинитися на характеристиці таких інститутів як: інститут сталого національного способу мислення і інститут податків. Інститут сталого національного способу мислення включає в себе

таке поняття як виховання національного патріотизму. Патріотизм передбачає гордість за матеріальні і духовні досягнення свого народу, своєї Батьківщини, бажання збереження її характерних особливостей, її культурного надбання та захист інтересів своєї громади, народу в цілому.

На нашу думку, сучасний патріотизм повинен включати в себе економічну складову, а саме ставлення людей до інституту податків. В патріотизмі окремого працівника важливе значення відіграє його прагнення до соціальної самореалізації в організаційній структурі, яка визначається її прибутковістю, престижністю, перспективністю у фінансово-економічному просторі території. Властиво, із наукового доробку випливає висновок, що податки є кількісним вимірником фактичного державотворчого патріотизму нації щодо конкретизації реальної участі (нинішніх та майбутніх) платників податків у забезпеченні фінансової складової.

Досить цікавим в нашому дослідженні є аналіз регіонального аспекту державотворчого патріотизму. Існує таке визначення регіону: регіон – основна складова частина територіального устрою країни, що визначена єдиною політикою державного регіоналізму і має організаційну відособленість, цілісність, економічну і демографічну самодостатність, систему державних органів, які є елементами (підсистемами) державної структури влади й управління країною¹. Оскільки регіони різняться чинниками розвитку, то соціально-економічний розвиток не однаковий. А відтак і податкові надходження будуть різні.

Провідною складовою частиною сукупного ресурсного потенціалу регіону є його людські ресурси. Основу для формування людських ресурсів, як продуктивної сили складає народонаселення. Чисельність населення та кваліфікація його працездатної частини (трудових ресурсів) є провідним фактором, який обумовлює можливості економічного розвитку².

В першій половині ХХ століття, населення України, зокрема українці, пройшли нелегкі випробування війнами, репресіями, голодомором, депортаціями. За окремими оцінками демографічні втрати України за цей період становлять близько 16 млн. осіб. На початок ХХІ століття, кількість населення України буде скорочуватись й надалі, з 2001 року до 2013 рік чисельність людності України зменшилась на 6%. У 1993 році, було зафіксовано найбільшу

¹ Пак Н. Т. Регіональна економіка: навч. посібник – Львів, Львівська Політехніка – 2015. – 325 с. – С. 64.

² Пак Н. Т. Регіональна економіка: навч. посібник – Львів, Львівська Політехніка – 2015. – 325 с. – С. 142.

чисельність населення України – 52,2 млн. осіб. Проте в кінці 90-х років Україна почала втрачати населення. Кількість людності в Україні в 2001 році в порівнянні з 1993 роком скоротилась на 7,2%¹.

Станом на 1 січня 2016 р. чисельність наявного населення України становила 42 млн. 760,5 тис. осіб (без врахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя). Вже за початок лютого 2016 року чисельність населення зменшилася на 21,8 тис. осіб. Міське населення становить 69,1%, сільське – 30,9%. Загальна тенденція щодо численності населення в Україні – зменшення чисельності населення, що спостерігається в усіх без винятку областях України.

Чисельність населення найбільше впливає на формування контингенту трудових ресурсів в Україні в цілому і в регіонах зокрема. У Світовому банку підрахували, що трудові ресурси в Україні скорочуються на 160 тисяч осіб щороку. Трудові ресурси в Україні скорочуються на 0,75% в рік, що в еквіваленті становить близько 160 тисяч осіб щороку. Таким чином, зменшення чисельності населення приводить до зменшення чисельності трудових ресурсів, а відтак і до зменшення чисельності платників податків².

Саме аналіз формування дохідної частини державного бюджету дає нам повну картину про розміри податкових надходжень. Дані свідчать про збільшення податкових надходжень у 2014 році на 13 млн. гривень. Відрахування з податку на прибуток у 2013р. становили 54993,8 млн. грн., а в 2014 р. – 40 201,5 млн. грн., що свідчить про зменшення відрахувань податку на прибуток на 14492,3 млн. грн.³

Якщо до вищесказаного проаналізувати виконання бюджету м. Львова за 2015, то до загального фонду бюджету, без врахування міжбюджетних трансфертів, надійшло 2 млрд. 269,5 млн. грн. Це 109,8% до уточненого плану. Тобто додатково у бюджет надійшло 201,7 млн. грн., у порівнянні з минулим роком надходження до загального фонду бюджету збільшились на 496, 3 млн. грн.⁴

На сьогодні надзвичайно актуальне питання зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування та покращення бюджетного забезпечення

¹ Пак Н. Т. Регіональна економіка: навч. посібник – Львів, Львівська Політехніка – 2015. – 325 с. – С. 143.

² Пак Н. Т. Регіональна економіка: навч. посібник – Львів, Львівська Політехніка – 2015. – 325 с. – С. 159.

³ Слобожан О.В. Аналіз Державного бюджету України на 2013 рік в частині показників місцевих бюджетів та міжбюджетних відносин // Офіційний сайт Асоціації міст України. – Режим доступу: <http://www.auc.org.ua/sites/all/sites/default/>

⁴ Звіт про виконання бюджету м. Львова за 2015 рік – Режим доступу <http://www.city-adm.lviv.ua>

територіальних громад. В цьому контексті, одним з головних завдань бюджетної політики не тільки на 2015 рік, а й на довгострокову перспективу, має стати створення умов для реалізації принципу фінансової автономії місцевого самоврядування: створення системи самодостатніх місцевих бюджетів та побудови справедливих міжбюджетних відносин державного та місцевих бюджетів¹.

Сучасний патріотизм повинен включати в себе економічну складову, а саме ставлення людей до інституту податків. Податки є кількісним вимірником фактичного державотворчого патріотизму нації щодо конкретизації реальної участі (нинішніх та майбутніх) платників податків у забезпеченні фінансової складової життєзабезпечення й розвитку держави.

Оскільки регіони різняться чинниками розвитку, то соціально-економічний розвиток не однаковий. А відтак і податкові надходження будуть різні. Зменшення чисельності населення приводить до зменшення чисельності трудових ресурсів, а відтак і до зменшення чисельності платників податків. Кожен орган влади повинен володіти своїми фінансовими джерелами, достатніми для вирішення соціально – економічних завдань регіону. Бюджетні надходження є потужними важелями стимулювання суспільного розвитку, регулювання економічного розвитку області.

Перетятко Л.А., к.е.н., доц.

Львівський національний університет ім. І. Франка

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР УКРАЇНИ

Серед держав СНД Україна першою визначила свої відносини з ЄС Угодою про партнерство і співробітництво. Згідно із статтею 51 зазначеної Угоди наша країна має зобов'язання наблизити законодавство щодо непрямого оподаткування і оподаткування прибутку підприємств до норм і стандартів податкового права ЄС. В 2006 році ДПС України стала членом Внутрішньо-європейської організації податкових адміністрацій (Intra-

¹ Ільяшенко В. А. Бюджетне фінансування органів місцевого самоврядування України / В. А. Ільяшенко // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2010. – № 4. – С. 117 – 122.

European organization of tax administration – IOТА). Організацію заснували податкові адміністрації європейських країн у 1996 році за підтримки Європейської Комісії. На теперішній час IOТА налічує 43 країн-членів. Необхідність адаптації вітчизняних податків до законодавства ЄС сформульовано у Стратегії економічного і соціального розвитку України (2004–2015 рр.) «Шляхом європейської інтеграції». Відповідною спробою визначення напрямків інтеграції податкової системи в Європейське Співтовариство стало затвердження 19 лютого 2007 р. Концепції реформування податкової системи України. З лютого 2008 року Україна є членом Світової організації торгівлі (СОТ). У 2010 році прийнятий Податковий кодекс, основною метою якого є наближення національної податкової системи до загальноприйнятих правил міжнародної та Європейської практики, у 2012 році парафрована, а у 2014 році підписана Угода про асоціацію Україна – ЄС, яка на початок 2016 року ратифікована 28 членами ЄС. Процес адаптації вітчизняної податкової системи до європейських стандартів має свою динаміку та особливості. В сучасних умовах визначальними напрямками роботи є: - поступове наближення рівня оподаткування (на сьогодні частка податкових надходжень у ВВП становить близько 30%) до середнього показника країн ЄС (37,4%), усунення диспропорцій оподаткування мобільних (капітал, праця) та немобільних баз (споживання, природні ресурси, власність), показники фіскальної ефективності непрямого та прямого оподаткування становлять 14% та 9% к ВВП, тобто на рівні відповідних показників більшості країн - «нових» членів ЄС; - вирішення питання щодо зменшення податкового тиску на економіку за рахунок зменшення ставок за основними бюджетоформуючими податками (податку на прибуток – до 29 18 відсотків) та подальшого скорочення кількості податків та платежів (з початку зменшено з 39 до 23, а з 2015 року залишилося 11 податків, точніше груп податків та платежів); - проведення всеохоплюючих заходів на рівні кожній ланки ДФС України щодо автоматизації процесів оподаткування (електронна звітність, Єдиний реєстр податкових накладних, відшкодування ПДВ тощо) з метою усунення схем мінімізації, зокрема, по ланцюгу: вигодонабувач → транзитер → «податкова яма», залучення до сплати суб'єктів господарювання всіх категорій уваги, як основного елементу збільшення надходжень, зменшення частки тіньової економіки, яка за оцінками спеціалістів в 1,5-2 рази перевищує середній показник по ЄС, а також протидії корупції; - упорядкування податкових преференцій, в тому числі інвестиційних пільг, в частині обмеження терміну їх надання (не більше, ніж п'ять років) та

контролю використання вивільнених коштів за цільовим призначенням; - вдосконалення підходів до оподаткування природних ресурсів та акцизного податку: частки цих платежів в загальних податкових надходженнях залишаються незначними (5% та 10% відповідно). На енергоносії (бензин, нафтопродукти, скраплений газ) припадає лише 30% надходжень з акцизного податку, хоча цей показник щороку має тенденцію до збільшення. Щодо використання прогресивної ставки оподаткування фізичних осіб, то необхідно зазначити, що Україна пішла по шляху більшості «нових» держав-членів ЄС, які суттєво обмежили прогресію щодо сплати прибуткового податку на користь збільшення внутрішнього споживчого попиту та детінізації доходів заможних груп населення. Актуальною на сьогодні залишається теза відомого українського економіста В.М. Геєця, що шкала податків на доходи населення, яка існує в Україні (основна з 2016 року – 18%) — це однозначно шлях до збагачення багатих, а отже вона не зруйнує олігархію. Рівень оподаткування з цього податку (у відсотковому виразі к ВВП) в 2 рази нижче, ніж середній показник по ЄС. За даними державної податкової служби України половина тіньового сектору вітчизняної економіки складає заробітна плата у «конвертах». Тому на перспективу можливо очікувати розширення диференціації ставок податку з доходів фізичних осіб, не виключено, — в межах податку DIT, введеного в 90-х роках ХХ сторіччя скандинавськими країнами, і який користується все більшою популярністю у країнах «Старої» Європи. Гармонізація оподаткування в ЄС — це процес, який має конкретні напрямки розвитку, свою динаміку. Європейські країни роблять спробу оптимізувати оподаткування (впроваджувати нові податкові технології на основі самооподаткування, підтримувати високий рівень соціальних стандартів тощо). Загальні тенденції оподаткування, що склалися в Європейському Союзі, мають стати орієнтиром для процесу адаптації податкових систем країн, які прагнуть вступити в ЄС. Наразі очевидно, що Україні необхідно швидше приєднатися до цього процесу, а ті сфери, які поки що найменш гармонізовані в ЄС, розвивати за власним «фіскальним сценарієм», тобто відповідно до моделі бюджетно- податкової політики, яку здійснює держава. Загальними пріоритетами повинні стати зменшення обтяжливості вітчизняної податкової системи, подальше скорочення податків та платежів, вирівнювання диспропорцій в оподаткуванні, зосередження на використанні інноваційних методів адміністрування, обмеження економічно необґрунтованих преференцій в оподаткуванні, удосконалення податкових інструментів стимулювання підприємництва, формування податкової культури та психологічного

сприйняття бізнесом та населенням дій держави у сфері податкової політики. Процес адаптації вітчизняної податкової системи до європейських стандартів повинен мати еволюційний характер і напередодні нової хвилі світової фінансової кризи базуватися на економічній і політичній стабільності в країні.

Петик Л. О., к.е.н., доц.

Львівський національний університет ім. І. Франка

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

В системі фінансової політики держави одним з основних факторів розвитку фондового ринку є фіскальна політика (країни, що орієнтовані на високий економічний ріст і модернізацію, повинні підтримувати таке податкове навантаження, яке залишає в розпорядженні бізнесу достатню кількість фінансових ресурсів і стимулів до інвестицій, що посилює конкуренцію та модернізує економіку. Головним завданням, яке має виконувати ринок цінних паперів, є забезпечення умов для залучення інвестицій на підприємства, доступ цих підприємств до дешевого, порівняно з іншими джерелами, капіталу.

Адекватна фіскальна політика є не тільки умовою розвитку, але й взагалі існування фондового ринку в цілому, його окремих сегментів, інститутів та інструментів. Чинне податкове законодавство містить перешкоди для залучення інвестицій в реальний сектор економіки і подекуди гальмує розвиток нових фінансових інструментів, фінансових послуг та антикризових фінансових механізмів.

Державна політика щодо розвитку фондового ринку повинна бути спрямована на постійне підвищення капіталізації економіки, запровадження ефективної системи захисту прав інвесторів, забезпечення прозорих правил і процедури діяльності учасників фондового ринку, використання надійних та ліквідних інструментів ринку цінних паперів.

До основних заходів щодо удосконалення та оптимізації системи оподаткування, що є важливою складовою забезпечення фінансової стабільності та динамічного розвитку фондового ринку, слід віднести наступні:

-
-)] гармонізація політики держави на фондовому ринку з податковою політикою з метою активізації залучення прямих та портфельних інвесторів шляхом створення сприятливого фіскального механізму регулювання фондового ринку України;
 -)] запровадження адекватного режиму оподаткування, що є не тільки умовою розвитку, але й взагалі існування фондового ринку в цілому, його окремих сегментів, інститутів або інструментів (існуюча система оподаткування не відповідає економічному змісту конкретних фінансових інструментів, фінансових операцій або діяльності окремих фінансових інститутів);
 -)] гармонізація системи оподаткування операцій з інструментами фінансового ринку (особливо важливим є визначення операції РЕПО для імплементації її у вітчизняне законодавство та в цілях її оподаткування);
 -)] приведення у відповідність норм Податкового кодексу України стандартам бухгалтерського обліку у частині визначення окремих термінів («емісійний дохід», «товари», «операції з надання послуг» і т.д.);
 -)] удосконалення законодавства з питань діяльності податкових агентів під час оподаткування операцій з цінними паперами (торговець ЦП, який виконує функцію податкового агента за операціями з інвестиційними активами, часто об'єктивно не має джерела для утримання та перерахування податку до бюджету за свого клієнта (розрахунки відбуваються без його участі, прибуток матеріалізований в ЦП і т. ін.));
 -)] зменшення податкового навантаження на операції з цінними паперами та деривативами, в т.ч. шляхом оптимізації податкових функцій учасників ринку;
 -)] зменшення податкового навантаження на іноземних інвесторів;
 -)] перегляд принципів оподаткування
 -)] удосконалення оподаткування інвестиційного прибутку та його ролі у збільшенні витрат інвестора; діяльності фондових бірж;
 -)] податкове стимулювання довгострокових інвестицій;
 -)] забезпечення однотипності систем оподаткування операцій з фінансовими інструментами (однотипні доходи інвесторів мають оподатковуватися однаково, за ставкою податку, що не перевищує базову, і при цьому оподаткуванню повинні підлягати лише реальні доходи, а не ймовірні, такі як дооцінка активів);
 -)] забезпечення принципу стабільності системи оподаткування (відсутні будь-які гарантії дотримання в країні задекларованого законодав-

ством принципу стабільності системи оподаткування та відсутності додаткових фіскальних вимог у майбутньому по відношенню до фактично здійснених та оподаткованих у попередніх податкових періодах фінансових операціях);

) введення мораторію на внесення інших змін до податкового законодавства (окрім випадків, коли такі зміни знижують податковий тиск на платників податків, покращують систему адміністрування податків, стосуються оподаткування нових видів економічної діяльності);

) усунення проблем при адмініструванні податків (стосується, насамперед, оподаткування доходів фізичних осіб в іноземній валюті, справляння військового збору з доходів, що не оподатковуються ПДФО, повернення надміру або помилково сплачених грошових зобов'язань фізичних осіб, оподаткування доходів, що виплачуються депозитарною установою);

) забезпечення доступу українських інвесторів до іноземних фінансових інструментів;

) забезпечення податкового стимулювання розвитку інструментів фондового ринку, у т.ч., створення сприятливої системи оподаткування ринку деривативів (виправити некоректне визначення в податковому законодавстві похідних фінансових інструментів (деривативів), спрощену уніфікацію режимів оподаткування операцій з борговими вимогами як умовно факторингових операцій, ввести окремі норми щодо оподаткування операцій з довірчого управління);

) підвищення інституційної спроможності вітчизняного регулятора фондового ринку шляхом внесення змін щодо регульованих ринків та деривативів до Податкового, Бюджетного та Митного кодексів України із врахуванням міжнародної практики (з метою приведення повноважень та статусу вітчизняного регулятора фондового ринку у відповідність до найкращих світових стандартів, зокрема, принципів IOSCO, доцільно було б передбачити закріплення у законодавстві гарантій незалежності Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР));

) приведення у відповідність норм Податкового кодексу України у частині визначення податкових зобов'язань платників податку;

) усунення невідповідності повноважень податкових органів щодо погодження відомчих актів;

) виправлення спірних законодавчих ініціатив (насамперед, це стосується інститутів спільного інвестування (ICI));

) удосконалення процедури реєстрації іноземної інвестиції;

) використання зарубіжного досвіду щодо впровадження нових методів податкового стимулювання.

Таким чином, здійснення податкової політики повинно базуватися на єдиному підході до фундаментальних змін в правилах та структурі оподаткування на фондовому ринку, перш за все, для забезпечення сприятливих умов ведення бізнесу та залучення інвестицій в Україну.

Концептуальною засадою податкової політики на фондовому ринку має бути збалансованість економічної, фінансової та податкової політики держави, а фіскальні інтереси держави мають реалізуватися за рахунок збільшення бази оподаткування внаслідок зростання економічної діяльності, забезпеченої інвестиційними ресурсами. Основним пріоритетом економічної політики держави має стати економічний ефект від залучення інвестицій.

Ситник Н.С., д.е.н., доц.

Львівський національний університет імені Івана Франка

СТАН ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Забезпечення ефективної зовнішньоекономічної діяльності України є вагомим чинником зміцнення конкурентоспроможності національної економіки. Від позитивних структурних змін у реальному секторі та зовнішній торгівлі, можливості виходу на перспективні ринки, підтриманні конкуренції на внутрішньому ринку залежить економічний розвиток держави. Це передбачає потребу у формуванні Україною державної стратегії у зовнішньоекономічній сфері.

Основною стратегією розвитку зовнішньоекономічної діяльності України визначено європейський вибір і, зокрема, інтеграцію в перспективі до Європейського Союзу, оскільки Україна є однією з найбільших європейських країн та розташована в центрі Європи і може виступати як сполучна ланка між Заходом і Сходом. Європейський союз є найбільшим торговельним блоком світу. На нього припадає п'ята частина світової торгівлі товарами, а для України – це важливий торговельний партнер.

Питання державного управління, тенденцій та розвитку зовнішньоекономічної діяльності постійно перебувають у центрі уваги вітчизняних та

зарубіжних вчених: В.Бедратого, І.Багрова, А.Бояра, О. Гребельника, Д. Дайнена, І. Дахно, А. Дунської, Т.Мельник, Н.Мусіса, Л.Пісьмаченко, І.Софіщенко, А.Тамма, С.Ратушного, А.Філіпенка, В.Чужікова, О.Шниркова.

Нині практично немає країни, яка б не була суб'єктом міжнародних економічних відносин і не зазнавала впливу зовнішнього (міжнародного) середовища.

Сучасний стан зовнішньоекономічної діяльності України характеризується динамічними змінами. В останні роки досить сильно зросли обсяги здійснення зовнішньоекономічних операцій, що пояснюється прагненням України налагодити економічне співробітництво з іноземними партнерами. Вагоме значення для економічного розвитку країни має зовнішня торгівля адже вона є найважливішою формою участі України в європейських інтеграційних процесах.

Розглянемо стан та основні зміни, які відбулися у зовнішньоекономічній діяльності України у 2015 році. За даними Державного комітету статистики зовнішньоторговельні операції з товарами у 2015 р. Україна здійснювала з партнерами із 217 країн світу. Експортували товари до 191 країн світу, імпортували – із 201 країни. Кількість підприємств, що здійснювали зовнішню торгівлю товарами становили в експорті 14,7 тис. одиниць, в імпорті – 22,3 тис.одиниць. Основні експортні поставки серед країн ЄС здійснювались Україною до Італії та Польщі – по 5,2% від загального обсягу експорту, Німеччини – 3,5% та Іспанії –2,7%; серед інших країн – до Російської Федерації – 12,7%, Туреччини – 7,3%, Китаю – 6,3%, Єгипту – 5,5% та Індії – 3,8% .

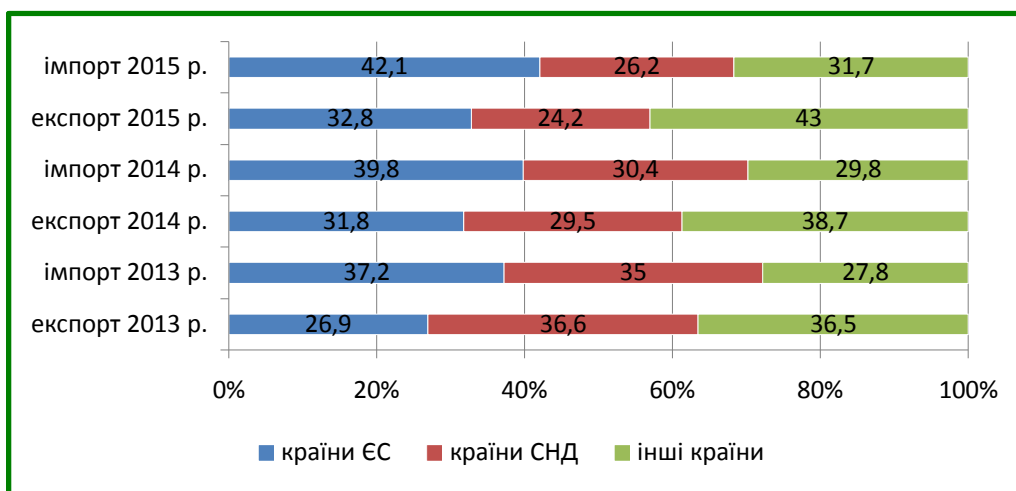

Рис. 1. Зовнішня торгівля України з країнами СНД та ЄС

Частка країн ЄС у порівнянні з 2014 р. збільшилась у 2015р. і становила в експорті 32,8%, в імпорті –42,1% (у 2013 р. – 26,9% та 37,2%) (рис.1).

Таблиця 1

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Товари:						
Експорт	129,5	133,0	100,6	91,9	86,5	70,7
Імпорт	133,7	136,0	102,5	91,2	71,8	68,9
Послуги:						
Експорт	122,5	117,3	98,6	108,5	80,9	84,5
Імпорт	105,5	114,4	108,0	113,3	84,7	86,7

З наведених в таблиці 1 даних, аналіз динаміки експорту-імпорту товарів і послуг за період з 2010 по 2015 р.р. показав, що тенденція зміни обох показників не є стабільною і протягом досліджуваного періоду в окремі роки мало місце як прискорення темпів зростання експорту та імпорту, так і їх зниження.

Експорт товарів у 2015 р. становив 38,2 млрд. дол. США, та зменшився на 29,3% проти обсягу 2014 р. та на 38,8% проти обсягу 2013 р., імпорт товарів – 37,5 млрд. дол., та зменшився на 31,1% та 50,5% відповідно.

Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі товарами становило 0,6 млрд. дол. (негативне у 2013 р. – 13,5 млрд. дол.)

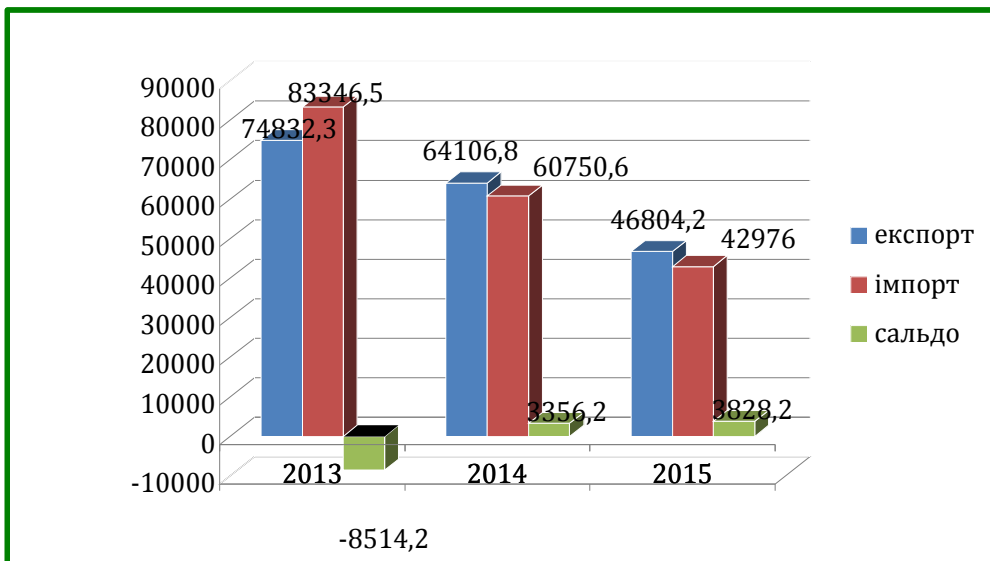

Рис. 2. Динаміка зведеного зовнішньоторговельного балансу України, млн. дол. США

Утворення позитивного сальдо у 2013-2015 роках зумовлене перевищенням обсягів експорту над обсягами імпорту товарів, щодо послуг то така тенденція не спостерігається. Коефіцієнт покриття експортом імпорту у 2015 р. склав 1,02 (у 2013 р. – 0,82). Динаміку зведеного зовнішньоторговельного балансу відображено на рис.2.

Враховуючи вищенаведене можна зробити висновок, що для перетворення зовнішньоекономічної діяльності України у реальний чинник економічного зростання необхідно розробити довгострокову стратегію зовнішньоекономічної діяльності, підвищити рівень активності регіонів на зовнішньому ринку, істотно змінити структуру внутрішнього виробництва, забезпечити підвищення конкурентоспроможності тих видів продукції, які в даний час є основою експорту України. Одним із пріоритетів розвитку економіки України в цілому має стати ефективна політика у сфері зовнішньоекономічної діяльності як основа реалізації державних інтересів на світовому ринку.

Сорока Р.С., к.е.н., доц.

Львівський державний університет внутрішніх справ

ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Однією із найважливіших реформ в Україні в умовах посилення євроінтеграційних процесів є бюджетна децентралізація, що передбачає забезпечення реальної фінансової автономії місцевих бюджетів.

Загалом слід відмітити, що бюджетна децентралізація в Україні проводиться в двох основних напрямках – створення об'єднаних територіальних громад та зміна складу і структури доходів місцевих бюджетів. Оскільки перший напрям лежить переважно в політичній площині, тому основну увагу зосередимо на реструктуризації доходів місцевих бюджетів.

Для підвищення рівня фінансової самодостатності регіонів було суттєво відкориговано норми Бюджетного і Податкового кодексів України, що привело до зміни складу і структури доходів місцевих бюджетів:

-
-) запроваджено акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів за ставкою 5 % від обсягу реалізації, який повністю зараховується в бюджети місцевого самоврядування;
 -) передача місцевим бюджетам (обласні бюджети або бюджет м. Києва) 10 % податку на прибуток підприємств приватного сектора економіки (крім податку на прибуток підприємств державної власності);
 -) передача місцевим бюджетам 80 % екологічного податку (до реформи зараховувалось лише 35 %);
 -) передача в регіони коштів від оплати адміністративних послуг та державного мита;
 -) зарахування до бюджетів місцевого самоврядування єдиного податку та податку на майно;
 -) розширено базу оподаткування податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки за рахунок залучення до оподаткування комерційного (нежитлового) майна;
 -) запроваджено транспортний податок, тобто податок на розкішні автомобілі – оподатковуватимуться легкові автомобілі класу «Люкс» вартістю понад 1 млн. грн., віком не старше 5 років, незалежно від об'єму двигуна;
 -) стимулювання територіальних громад до об'єднання та формування спроможних територіальних громад, адже об'єднані громади отримують весь спектр повноважень та фінансових ресурсів, що їх наразі уже мають міста обласного значення, зокрема зарахування 60 % податку на доходи фізичних осіб на власні повноваження, прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом (зараз прямі відносини мають лише обласні, районні та бюджети міст обласного значення), державні субвенції;
 -) джерела надходжень спеціального фонду місцевих бюджетів доповнили надходженнями в рамках програм допомоги і грантів міжнародних фінансових організацій та ЄС.

На перший погляд, джерел доходів у місцевих бюджетів побільшало. Але водночас законотворці позбавили місцеві бюджети частини стабільного джерела доходів - надходжень від податку на доходи фізичних осіб, який у дореформені часи в майже повному обсязі зараховувався в доходи місцевих бюджетів. Зараз 25 % надходжень від податку на доходи фізичних осіб скеровують до державного бюджету, а з податку на доходи фізичних осіб, що

сплачується (перераховується) на території міста Києва - 60 %. Також до державного бюджету зараховуються надходження від податку на доходи фізичних осіб з пасивних доходів (проценти за депозитами) та військовий збір.

Розподіл надходжень від податку на доходи фізичних осіб між ланками місцевих бюджетів також відбуватиметься за новими правилами:

-) 60 % податку зараховують до загального фонду бюджетів міст обласного (республіканського) значення, районних бюджетів чи бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад;
-) 15 % потрапляють у дохід загального фонду обласних бюджетів;
-) 40 % направляють до бюджету Києва.

Для визначення реального впливу всіх цих змін доцільно оцінити рівень бюджетної децентралізації через показник частки доходів місцевих бюджетів у доходах консолідованого бюджету (рис. 1).

Виконання дохідної частини бюджету в 2014-2015 рр. відбувалось в умовах зменшення промислового виробництва, скорочення імпорту товарів, зростання збитків підприємств, що суттєво відобразилось на надходженнях.

Загальний обсяг доходів зведеного бюджету України у 2015 р. склав 652 млрд. грн. і зріс порівняно з 2012 р. на 206,5 млрд. грн., або на 46,35 %, причому основний ріст відбувся у 2015 р. на 195,9 млрд. грн., або на 42,95 %.

За 2012-2015 рр. доходи місцевих бюджетів зросли в номінальних показниках на 19,7 млрд. грн., або на 19,54 % і склали у 2015 р. 120,5 млрд. грн.

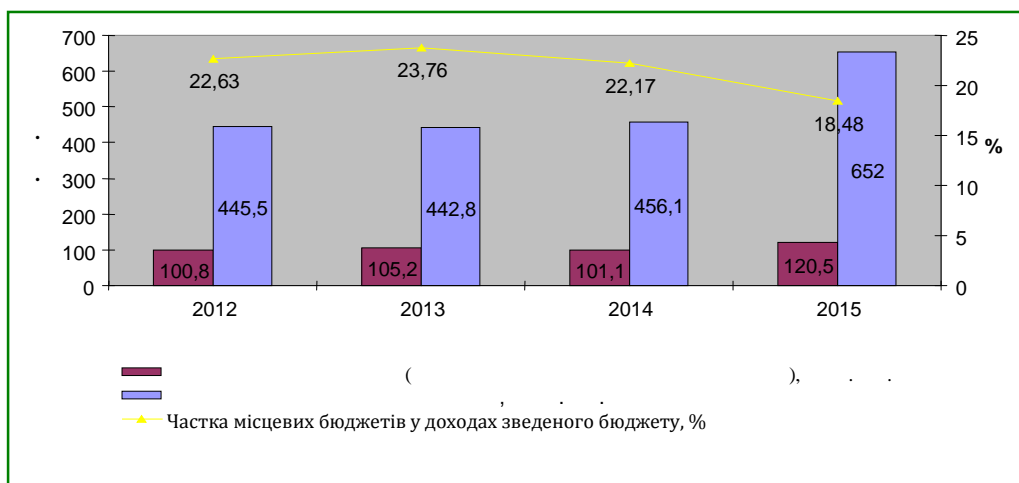

Рис. 1. Динаміка бюджетних показників за 2012-2015 рр.*

* Складено автором на основі Звітів про виконання Зведеного бюджету України за 2012-2015 рр.

Протягом 2012-2014 рр. рівень бюджетної децентралізації залишався відносно стабільним на рівні приблизно 22-23 %. Логічним видався у 2015 р. суттєвий ріст рівня бюджетної децентралізації у зв'язку із коригуванням для цієї мети норм Бюджетного і Податкового кодексів України. Однак, фактичні показники функціонування бюджетної системи у 2015 р. засвідчили про суттєве зниження частки місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету на 3,69 в.п. до 18,48 %, і відповідно ріст рівня централізації бюджетних ресурсів із 77,83 % у 2014 р. до 81,52 % у 2015 р. Все це дає підстави для висновку, що, незважаючи на розширення переліку доходів місцевих бюджетів, фактично відбулася імітація проведення бюджетної децентралізації в Україні через вилучення частини (25 %) основного джерела доходів регіонів – податку на доходи фізичних осіб до складу доходів державного бюджету.

Зважаючи на це, вважаємо за доцільне, для росту обсягу доходів місцевих бюджетів, а відповідно і їх частки у доходах зведеного бюджету, повернути дореформений порядок розподілу надходжень від податку на доходи фізичних осіб, а також змінити порядок нарахування та справляння податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, який у перспективі повинен стати основним джерелом формування місцевих бюджетів. Враховуючи практику розвинутих країн необхідно розмір податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки визначати залежно від вартості об'єкта нерухомості, а не від житлової площі, як визначено чинним законодавством України. Тому питання подальшого реформування доходів місцевих бюджетів в Україні залишається відкритим.

Татарин Н.Б., к.е.н., доц.

Львівський національний університет ім. І. Франка

ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Загальносвітова тенденція — це зниження мита відносно імпортованих товарів. Водночас слід зазначити, що зниження рівня мита зовсім не означає, що більшість країн світу відкрили свої торговельні кордони, оскільки за певних умов і низьке мито може стати суттєвим бар'єром. Надмірно високі ставки мита і податків на імпорт не захищають національних товаровиробників, а навпаки, призводять до значних порушень умов конкуренції з відповідних товарів на вітчизняному ринку.

У процесі тарифного реформування зовнішньоекономічної діяльності деяким країнам вдалося досягнути уніфікованості тарифних ставок (єдина ставка митного тарифу в Чилі дорівнює 15%), іншим — наблизитися до рівномірності структури (у Болівії діють дві ставки — 10 і 17%, хоча у перспективі поставлена мета — привести систему митних тарифів до єдиної ставки). Аналіз існуючої в Україні системи митних ставок свідчить, що досягнення уніфікації структури митних тарифів неможливе у короткостроковому періоді. Тому вона може розглядатися як довгострокова перспективна мета, якої можна досягнути поетапно. Головним завданням першого етапу повинно стати скорочення розкиду існуючих ставок з одночасним зниженням їхнього середньозваженого рівня.

Необхідними умовами для нарощування експорту є макроекономічна стабільність і адекватний валютний курс. Варто зауважити, що на експорті негативно позначаються як завищення, так і значні, не передбачувані коливання валютного курсу, які небезпечні через непередбачуваність. Одним із ефективних шляхів створення сприятливого економічного середовища для експортерів є надання їм вільного доступу до необхідних ресурсів через систему звільнення імпорту ресурсів (прямо або побічно), необхідних для виробництва експортних товарів, від застосування як тарифних, так і нетарифних обмежень, навіть у разі наявності вітчизняних ресурсів. Надійний і безподатковий доступ до імпортованих виробничих ресурсів найкраще забезпечується одночасним використанням принаймні трьох різноманітних

схем. Хоча кожна з них може відповідати досягненню конкретних експортних цілей, але схеми повинні бути доступні всім діючим і потенційним експортерам. Ці схеми мають і певні недоліки. Вони можуть тимчасово скоротити обсяг державних надходжень, а за високого рівня протекціонізму такі схеми створюють умови для різноманітних зловживань. Розробка і реалізація схем потребують уваги політиків і значних адміністративних витрат з боку держави.

З метою порівняння вигод і втрат розглянемо їх детальніше. **За першою схемою** передбачається звільнення від мита й інших обмежень на ввезення виробничих ресурсів для визнаних експортерів промислових товарів, що імпортують матеріали як для виробництва на експорт, так і для випуску продукції на внутрішній ринок. Вона найбільше ефективна для великих підприємств, що здійснюють регулярні великі експортні поставки, відповідно, систематично потребують значних обсягів виробничих ресурсів. Дана схема може бути реалізована за допомогою:

-)] використання схем спеціальних знижок, як свого часу це було успішно здійснено в Тайвані;
-)] зворотних схем з компенсації виплаченого мита, як у Кореї;
-)] схем тимчасового безмитного ввезення, подібно тим, що використовувалися в Мексиці або Марокко починаючи з 1983 р.;
-)] системи звільнення від мит, як у Індонезії, Таїланді і Кореї до 1975 р.

У разі прийняття цієї схеми Україна може скористатися успішним досвідом Індонезії. У цій країні існує спеціальна державна установа, що видає ліцензії на імпорт ресурсів, необхідних для підприємств обробної промисловості, що безпосередньо здійснюють експорт. Виробники, що екпортують 85% продукції, одержують ліцензії на всі імпортовані виробничі ресурси. Приблизно аналогічні системи надання дозволів на імпорт було введено і успішно функціонують у Туреччині з 1980 р. та Індії з 1978 р. Запропонований варіант повинен як забезпечувати достатні обсяги імпорتنих ресурсів для підприємств-експортерів, так і не допускати можливості реалізації цих ресурсів на захищеному внутрішньому ринку за вищими цінами. Якщо не виконується хоча б одна з цих умов, то тіньовою ціною імпорту, як і раніше, залишається захищена внутрішня ціна, і мета стимулювання експорту за допомогою надання імпорتنих ресурсів за світовими цінами досягнута не буде.

Друга схема може бути запропонована для стимулювання експортної діяльності підприємств малого бізнесу, оскільки вони здійснюють експортні поставки нерегулярно і не потребують значних обсягів такого імпорту. У

цьому випадку доцільно створити систему часткової компенсації фактично сплачених сум мита або непрямих податків, яка б забезпечувала придбання експортерами потрібних імпортних ресурсів із уже зарахованим митом, за гарантії зворотного одержання сум мита, замість того, щоб імпортувати матеріали малими партіями або сплачувати мито. Зазначений механізм функціонує у системі компенсацій виплаченого мита в Тайвані, а зворотна схема — у Південній Кореї.

У таких країнах, як Індія, Індонезія, Таїланд системи відшкодування функціонують як окремі механізми. З адміністративної точки зору, справляння мита і наступне його повернення обходиться набагато дорожче, ніж його скасування, а система відшкодування не компенсує втрати від нетарифних обмежень на імпорт виробничих ресурсів. З метою спрощення митних процедур і для зручності експортерів схема повинна містити стандартні ставки відшкодування мита з кожного виду регулярно експортованих товарів, а також надавати кожному експортеру право на одержання більшої компенсації у вигляді виробничої необхідності.

Третя схема допускає один з варіантів безмитного імпорту для фірм-експортерів. Введення такої схеми має сприяти прискоренню поставок і відвантажень, а витрати з її використання не мають бути значними. Найбільш гнучким підходом для реалізації цієї схеми в Україні стало б виробництво експортних товарів з імпортних матеріалів під контролем митних служб. У цьому випадку передбачається поставка виробничих ресурсів і відвантаження продукції під жорсткою системою митного контролю. Прикладом таких підприємств можуть слугувати складальні заводи у Мексиці, які працюють на комплектуючих, що поставляються під наглядом митниці.

Прийняття сучасних спрощених схем митного контролю і митного оформлення надасть можливість суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності мінімізувати складські і митні витрати на відміну від діючих процедур, коли потрібно мати штат митників на складах підприємств і здійснювати дороге митне оформлення для кожної партії товару. Так, робота експортних промислових зон у Маврикії будується за спрощеною схемою звільнення від мита, яка діє незалежно від місця розташування фірми-експортера. Основна альтернатива цим системам — це територіальне виокремлення таких зон, коли кожна з них представляє промислову галузь, що спеціалізується на експорті, і на її території діє окрема митниця, яка забезпечує безмитну торгівлю і спрощену систему митного оформлення в інтересах суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, які функціонують на цій території.

Отже, потребує реформування тарифна система України, яка повинна в результаті привести до порівняно уніфікованої структури мита із якомога низьким рівнем ставки. Іноді ця мета вступає в суперечність з іншими, у тому числі й політичними цілями. Там, де недоцільне зниження тарифних ставок, пріоритетним напрямом тарифної реформи може стати усунення звільнень від сплати мита і введення (або підвищення) податків на вітчизняні товари, захищені високими тарифами на конкуруючий імпорт. У результаті таких заходів вирішуються суперечності, які пов'язані із застосуванням митних тарифів, і забезпечуються додаткові надходження до Державного бюджету. Введення податків дає змогу ще більше знизити тарифні ставки або, за необхідності, може сприяти проведенню структурних перетворень в економіці, виходячи зі стимулів, що змінилися у період трансформування економічної системи.

Тофан І.М., к.е.н., доц.

Проць Х.А., студентка

Львівський національний аграрний університет

ПЕРСПЕКТИВИ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРІВ ОБСЛУГОВУВАННЯ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ

Поліпшення сервісу обслуговування платників податків наближає нас до реальності запровадження практики європейських стандартів податкової політики. Насамперед, це дозволить мінімізувати вплив людського фактора на адміністрування податків, а відтак, і зменшенню корупційних ризиків. А на ділі це означає ліквідацію багатолюдних черг, які змушені долати підприємці, необов'язковість їх систематичних візитів до податкового інспектора, обмеження рамок бюрократичної тяганини при отриманні різного роду довідок, прозорість і оперативність проведення камеральних перевірок, тощо. Вищеперелічені проблемні аспекти адміністрування податків і стали фундаментальними завданнями при створенні Центрив обслуговування платників податків (надалі ЦОПП). Уже пройшло п'ять років після створення перших ЦОППів і можна підвести певні підсумки їх діяльності в Україні на предмет активізації розвитку підприємництва.

Як зазначається у Рекомендованому регламенті ЦОПП, їх діяльність зводиться до надання адміністративних послуг у трьох основних напрямках:

-) видача довідок і дозвільних документів;
-) прийом податкової звітності та вхідної кореспонденції;
-) обслуговування платників податків (як правило консультування).

Саме аналіз наданих послуг у цих напрямках податкової роботи дозволить скласти уяву про доцільність запровадження ЦОППів. Станом на 01.06.2016 року обслуговування платників податків на території України здійснювалось у 535 ЦОППах.

Завітавши у ЦОПП, відвідувач може ознайомитись з переліком тих послуг, які безкоштовно надаються фіскальною службою та отримати ці послуги. Крім надання адміністративних послуг в приміщенні ЦОППів, зазвичай, для відвідувачів забезпечений доступ до Wi-Fi, комп'ютерів, які підключено до мережі Інтернет з метою отримання електронних ключів. За даними Державної Фіскальної Служби України (надалі ДФСУ) за 2015 рік кількість наданих ЦОППами адміністративних послуг досягла 1,1 млн.

Серед послуг, якими здебільшого цікавились платники податків, залишаються послуги з видачі картки платника податків та внесення до паспорта громадянина України даних про реєстраційний номер облікової картки платника податків. За 2015 рік було надано понад 0,5 млн. таких послуг. Також популярними залишаються послуги з реєстрації книг обліку розрахункових операцій та видачі довідки про відсутність заборгованості з платежів до бюджету, що контролюються фіскальною службою. Цих послуг протягом 2015 року ЦОППами було надано 74,7 тис. та 72,5 тис. відповідно.

ДФСУ періодично проводить моніторинг наданих послуг шляхом проведення опитування платників податків. Так, останнє опитування проводилось у 2014 році і значна кількість платників податків (63%) підтримала запровадження зазначених сервісів хоча і 85% респондентів вказали на суттєві зауваження у роботі ЦОППів, які фіскальна служба обіцяла врахувати у подальшій своїй діяльності. Саме відзиви платників податків дають змогу сформуванню чіткої картини щодо трьох основних напрямків послуг які надають ЦОППи. А саме, значно покращився сервіс щодо видачі довідок та дозвільних документів, в цілому задовольняє рівень обслуговування платників, та все ж найбільше нарікань викликає прийняття податкової звітності та вхідної кореспонденції. В першу чергу, на думку платників податків, потребує кардинального і нагального вирішення проблема вдосконалення системи подачі електронної звітності для платників єдиного податку,

створення загальнодержавної бази даних з податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, тощо.

Не менш важливим питанням є і ефективність проведення органами ДФСУ консультаційно-роз'яснювальної роботи. Вже більше як два роки керівники ДФСУ на усіх рівнях позиціонують фіскальну службу як інформаційно-довідкову і дорадчу інстанцію. Але статистика тієї ж фіскальної служби свідчить про зворотнє. На 20.05.2016 року лише близько 1% працівників органів ДФСУ з їх загальної кількості (43 тис. осіб) виконують функції з консультування платників податків. Залишається надіятись, що хоча би в недалекому майбутньому консультаційно-роз'яснювальна робота стане нарешті пріоритетним напрямком діяльності не тільки ЦОППів, але і усієї ДФСУ також. Адже створення нових сервісів та перетворення служби на консультативно-сервісну дозволить максимально нівелювати впливу людського фактору та автоматизувати не словом, а ділом всі процеси пов'язані з адмініструванням податків.

Збереження таких явищ, як неможливість отримати фахову консультацію, постійні технічні проблеми з поданням електронної звітності та реєстрацією податкових накладних, збереження при нових організаційних формах фіскальної служби старих принципів її діяльності, не змінять за своєю суттю фіскально-каральні функції служби та філософію її взаємовідносин з платниками податків. Зміна структури та функцій ДФСУ має передбачати зміну підходів та принципів роботи служби, побудованих на партнерських відносинах та забезпеченні механізмів прозорого витрачання коштів платників податків на утримання ДФСУ і ЦОППів зокрема.

Турська О.В.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ФІСКАЛЬНІЙ СФЕРІ У 2016 РОЦІ

Реалізація податкової політики передбачає наявність певного механізму податкового регулювання, який являє собою сукупність організаційно-правових норм, принципів, методів і форм, суб'єктів і об'єктів державного регулювання податкових відносин через систему різноманітних інструментів з метою забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства.

На сьогоднішній день економіка України характеризується обмеженими бюджетними можливостями. Так, у 2015 році мав місце інфляційно-девальваційний варіант нарощення доходів бюджету, який і без того посилив значне податкове навантаження на платників. Проте, такий розвиток подій надалі є політично неприйнятний, необхідно застосовувати податкові механізми, що сприятимуть відновленню соціально-економічного розвитку держави.

Перспективне бачення напрямів реформування податкової системи в Україні викладено в Угоді про асоціацію з ЄС та Стратегії сталого розвитку «Україна-2020» Президента України. Рекомендаційні заходи наведені в документах урядової співпраці з МВФ. Прогрес виконання завдань податкової реформи наразі визначено на рівні 83 %, але за результатами щомісячного опитування дослідницькою компанією «TNS» на замовлення Проектного офісу Національної ради реформ 72 % громадян вважають, що змін немає, оскільки за підсумками 2015 р. вони не відчули їх позитивного ефекту.

Як вважають експерти Програма діючого уряду на 2016 р., порівняно з програмою їх попередників, однозначно, є більш перспективною та прогресивною, та відповідає поточним цілям економічного розвитку держави.

Упродовж останніх років можна відзначити наступні тенденції у політиці уряду та органів фіскальної служби у податковій сфері:

1. Посилення ролі непрямого оподаткування: так, якщо у 2015 р. відносно 2014 р. податкові надходження до Зведеного бюджету України зросли на 38,1 %, то непрямі податки – на 47,2 %. Таким чином, питома вага непрямих податків у структурі податкових надходжень збільшилася з 53,5% у 2014 р. до 57,0 % у 2015 р. У 2016 р. частка непрямих податків запланована на рівні 56,7 %. Перенесення оподаткування на споживання є загальноєвропейським трендом з метою збільшення частки доходів та прибутків у розпорядженні платників податків.

2. Ставки оподаткування в Україні є одними з найнижчих в ЄС (за виключенням невеликих країн), а отже найбільш конкурентоспроможними.

Вітчизняні ставки податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток підприємств по 18 % є одними з найнижчих в Європі. Так, наприклад, менший від вітчизняного податку на прибуток підприємств (12,5 %) у Ірландії компенсується вищими ставками ПДФО (до 48 %) та ПДВ (23 %). Аналогічно менший податок на прибуток у Словенії (17 %) компенсується вищими ставками ПДФО (до 50 %) та ПДВ (22 %). У Румунії при ставках податку на прибуток та ПДФО по 16 % ставка ПДВ становить 24 %.

Як свідчать дані Європейської комісії з питань оподаткування з 28 країн-членів ЄС вище за українську ставку ПДВ мають 17 країн, на рівні вітчизняних 20% – 7 країн та тільки 4 країни – меншу (Люксембург, Мальта, Німеччина та Кіпр). Таким чином, за виключенням невеликих острівних країн та країн Прибалтики, Україна має найбільш привабливі ставки оподаткування, що є важливою передумовою для залучення іноземних інвестицій та створення нових робочих місць.

3. Зниження навантаження на фонд оплати праці надає певні ознаки детінізації економіки. З анексію Криму та окупацією Донбасу надходження внеску не скоротилися і становили в 2015 р. 185,7 млрд грн, що на 4,6 млрд грн або на 2,5 % більше показника 2014 р. (181,1 млрд грн).

За даними Державної фіскальної служби з 2016 року при зниженні ставки сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування вдвічі (з усередненого 41 % до 22 %) та скасування 3,6 % з утримання з працівника, надходження формально скоротилися лише на чверть. Станом на 01.06.2016 р. сума надходжень коштів від сплати єдиного внеску становить 50,6 млрд грн, що на 19,4 млрд грн або на 27,7 % менше відповідного показника 2015 р. (70 млрд грн). Логічним стало збільшення з 2015 р. штрафів у трудовому законодавстві за кожного неоформленого працівника до 30 МЗП.

4. Активне впровадження найкращого європейського досвіду у податковій сфері, зокрема під егідою Угоди про асоціацію України та ЄС а також рекомендацій МВФ, особливо при модернізації роботи митниць та реформи бюджетної децентралізації.

5. Економічний спад, що відбувся внаслідок гібридної війни проти України зумовив зменшення податкових надходжень до бюджету. Порушення цілісності господарського комплексу та фіскального простору України в першу чергу призвела торговельна блокада та розрив економічних відносин з РФ, анексія Криму та окупація Донбасу. Відбулося вимушене зростання оборонних та соціальних видатків, які за мирних умов могли бути витрачені на соціальну підтримку громадян. Крім того, на окупованій території фізично залишилося багато великих бюджетоутворюючих платників податків.

З огляду на перелічені тенденції у фіскальній сфері, слід зазначити, що лише посилення співпраці між усіма органами державної влади посилить результативність державної фіскальної політики, а вдосконалення роботи всіх податкових механізмів сприятиме відновленню соціально-економічного розвитку та зміцненню національної безпеки держави у стратегічній перспективі.

Шушкова Ю.В., к.е.н., доц.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

Цілі та завдання, що стоять перед системою охорони здоров'я, спрямовані на збереження та зміцнення здоров'я, забезпечення населення доступною й якісною медичною допомогою відповідно до рівня технологічного розвитку, реальних потреб і згідно з дотриманням принципів рівності та справедливості.

Недостатнє та нераціональне використання джерел фінансування, недосконалість організаційної структури та господарського статусу закладів охорони здоров'я призвели до критичної ситуації у даній сфері. Про таку ситуацію свідчить зокрема те, що за рівнем задоволення соціальних потреб Україна посідає 63-є місце серед 133 країн у розрахунках Індексу соціального розвитку. а підсумками 2016 року Україна отримала 66,43 бали зі 100 можливих, увійшовши до групи країн з рівнем соціального розвитку «нижче середнього». На критично низькому рівні знаходиться стан здоров'я громадян (127-е місце зі 133)¹.

Сучасна система охорони здоров'я України характеризується низькою очікуваною тривалістю життя населення, яка складає 66,3 років для чоловіків і 76,3 років для жінок, що є низьким рівнем у порівнянні з середнім європейським показником (72,5 та 80 відповідно)²; зростанням показників смертності (до початку війни Україна втрачала 80 людей на годину, через що посідала за рівнем кількості смертей на 1000 осіб (15,72 у 2014 р.), тоді як середній рівень по ЄС складав близько 10 людей. До того ж, одну чверть від загальної смертності складає смертність серед працездатного населення (а для чоловіків це третина всіх смертей; вони мають у 3-4 рази вищу ймовірність смерті, ніж жінки у всіх вікових групах від 16 до 60 років³); перевищенням коефіцієнта дитячої

¹ Офіційний сайт компанії «Делойт» в Україні // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www2.deloitte.com/ua/.../social-progress-index-2016.html>

² Офіційний сайт Державної служби статистики України // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

³ Національна стратегія реформування системи охорони здоров'я в Україні на період 2015-2020 років // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://healthsag.org.ua/wp-content/uploads/.../Strategiya_UKR.pdf

смертності в 2,5 рази, рівня передчасної смертності – у 3 рази, а рівня смертності від туберкульозу – в 20 разів аналогічних показників по країнах ЄС; диспропорціями у доступі до медичних послуг міських і сільських мешканців.

За даними опитування агентства IFAK (2013 р.), понад 87% населення України були незадоволені якістю медичного обслуговування. При цьому, за даними Державної служби статистики України, система охорони здоров'я у 2014 р. споживала загальних витрат у розмірі майже 7,4% обсягу ВВП України, що насправді стільки ж, або навіть більше, ніж у країнах, які приєдналися до ЄС після 2004 року, і вище, ніж у таких країнах як Польща, Румунія та Естонія, які забезпечують краще охоплення своїх громадян і отримують кращі результати у сфері охорони здоров'я.

У світовій практиці застосовуються різноманітні моделі фінансування системи охорони здоров'я. Так, є країни з переважно державною системою охорони здоров'я (Велика Британія, Греція, Італія, Іспанія, Данія, Ірландія, Португалія), що ефективно працює за умови достатніх ресурсів держави. У таких країнах, як Австрія, Нідерланди, Бельгія, Швейцарія, Франція, система охорони здоров'я функціонує на засадах страхової медицини та за різних фінансових умов. А от у США, Південній Кореї та деяких інших країнах із переважно приватною системою охорони здоров'я медицина ефективно працює лише для заможних груп населення¹.

В Україні діє бюджетна модель охорони здоров'я. Це пояснюється тим, що основну роль у фінансовому забезпеченні відіграють кошти державного та місцевих бюджетів, а кошти, отримані з інших джерел, характеризуються як додаткові фінансові ресурси. Розглянемо, яке місце займають видатки на охорону здоров'я серед сумарних видатків Державного та місцевих бюджетів України (табл. 1).

Фінансування вітчизняної галузі охорони здоров'я відзначається нестачею державних коштів, що веде до зменшення обсягів безоплатної медичної допомоги. Дефіцит фінансування не дозволяє здійснювати своєчасне оновлення морально і фізично застарілого обладнання, заробітна плата медичних працівників залишається низькою та не залежить від обсягу й якості наданих медичних послуг.

Проте збільшення державних витрат без реформування системи охорони здоров'я не забезпечить вирішення наявних проблем. Потрібно доклас-

¹ Сіташ Т.Д. Фінансування системи охорони здоров'я в Україні: тенденції та реформування // [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mre_2012_1_19

ти зусиль для перерозподілу наявних ресурсів і підвищення ефективності системи. Тому заходи із збільшення ефективності використання бюджетних коштів повинні стати суттю реформи фінансування галузі.

Таблиця 1

Видатки на охорону здоров'я в розрізі видатків Державного та місцевих бюджетів України, 2010 – 2015 рр.

Роки	Видатки Державного бюджету всього, млн. грн.	Видатки на охорону здоров'я, млн. грн.	Питома вага, %	Видатки місцевих бюджетів всього, млн. грн.	Видатки на охорону здоров'я, млн. грн.	Питома вага, %
2010	225 830	8 756	3,88	152 043	36 009	23,68
2011	238 584	10 224	4,29	178 269	38 738	21,73
2012	271 222	11 358	4,19	221 233	47 095	21,29
2013	287 608	12 879	4,48	218 236	48 689	22,31
2014	299 617	10 581	3,53	223 509	46 569	20,84
2015	402 931	11 450	2,84	276 940	59 551	21,50

Джерело ¹.

У короткостроковій перспективі зростання ефективності використання коштів буде зумовлене тим, що держава відійде від прямого управління фінансуванням закладів охорони здоров'я, які будуть надавати послуги на основі договору і узгоджених схем відшкодування. Джерелом більшої частини фінансування повинні залишитися надходження з загального оподаткування із поступовим зменшенням готівкових платежів пацієнтів. Цільові податки на алкоголь/тютюн та шкідливі для здоров'я продукти повинні пропонуватися як додаткове джерело грошових ресурсів, асигнованих, передусім, на відшкодування ліків та розвиток первинної медичної допомоги.

Враховуючи, що основний обсяг державного фінансування охорони здоров'я надходить із джерел загального оподаткування, початкове об'єднання коштів буде відбуватися на центральному рівні. З метою підвищення ефективності та відповідно до принципів децентралізації, основна частина центрального бюджету буде передана до регіонів (у агентства з фінансування охорони здоров'я регіонального рівня). Таким чином, необхідно знайти баланс між певною консолідацією фінансів на центральному рівні для окремих національних програм (наприклад економії за рахунок обсягів закупівель медикаментів) та збільшенням відповідальності місцевої влади.

¹ Видатки бюджету України (за функціями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://costua.com/budget/expenditure/>

Для підвищення ефективності система повинна відмовитися від постійного фінансування. Необхідно запровадити механізми оплати, що забезпечать стимули для медичних працівників реагувати на потреби пацієнтів, не залишаючи жодного без відповідної допомоги, при цьому досягаючи ефективності та економії витрат. У рамках спеціалізованої та стаціонарної медичної допомоги головним буде принцип «гроші йдуть за пацієнтом». Першим кроком у реформі системи фінансування на перехідний період є запровадження глобального бюджету для лікарень із подальшим переходом до системи оплати за пролікований випадок. Великою перевагою введення глобального бюджету є також отримання достовірної базової інформації про видатки. Лікарням буде надано право самостійно використовувати свої заощадження, перепрофільовуючи їх для інших цілей або переносючи на наступні роки.

Ярема Я.Р., д.е.н., доц.

Львівський національний університет імені Івана Франка

СУЧАСНИЙ СТАН ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ

Серед численних економічних проблем, що постали перед Україною в сучасних умовах господарювання, одне з чільних місць посідає проблема розбудови ефективного податкового менеджменту, вирішення якої має здійснюватися шляхом вивчення, аналізу і творчого осмислення існуючої в Україні законодавчої бази і накопиченого у світі досвіду у сфері оподаткування.

Податковий менеджмент спрямований на узгодження суб'єктивних намірів платників податків і осіб, що відповідають за справляння податків, із реальними обставинами та організаційною ефективністю податкової системи, поєднання ідеально бажаного з реально можливим за умов, що склалися.

Податковий менеджмент, на відміну від управління оподаткуванням, спрямований не лише на організацію оподаткування, а й на вдосконалення всієї податкової системи, проте складність цієї категорії обумовлює різницю підходів до її трактування.

Важливим та основоположним інститутом податкового менеджменту є інститут податкового законодавства.

Одним із принципів розвитку й удосконалення системи нормативно-правових актів є принцип системності й узгодженості. Немає жодних сумнівів, що реалізувати їх на практиці без подолання колізійності законодавства не можна. Тому зменшення випадків неузгодженості в нормативно-правових актах з питань оподаткування, безумовно, є важливим завданням здійснення податкової реформи на сучасному етапі з метою детінізації економіки України.

Негативний вплив на законодавче забезпечення системи оподаткування в Україні справляє наявність законів, які належать до інших галузей права, але, водночас, регулюють податкові відносини. Необхідність консолідації діючих правових документів, тобто укрупнення законодавчих блоків, що охоплюють кілька нормативно-правових актів з одного спірного питання є одним із пріоритетних напрямів упорядкування вітчизняного податкового законодавства. При цьому дана проблема у податковому законодавстві вирішується внаслідок гармонізації правових норм. Зазначені проблеми має вирішити Податковий кодекс, який має втілювати традиції існуючої податкової системи, відповідати світовим тенденціям розвитку та акумулювати найкращі здобутки міжнародного досвіду¹.

Серед основних напрямів удосконалення законодавчої бази податкової політики України можна назвати оприлюднення і обговорення проектів нормативно-правових актів, офіційне нормативне тлумачення чинних нормативно-правових актів, припинення чинності неконституційних та незаконних нормативно-правових актів судовими рішеннями, систематизацію нормативно-правових актів, що дозволить досягти стабільності, прозорості і зрозумілості законодавчої бази в сфері оподаткування і зменшить ризик подальшого поширення тіньової економічної діяльності.

На сьогоднішній день податкова політика в Україні є орієнтованою на вирішення фіскальних завдань, другорядною орієнтацією є дотримання соціальної справедливості, унаслідок чого підприємства стають об'єктом державного податкового регулювання, а податковий менеджмент – засобом удосконалення фінансової системи в цілому².

¹ Тарангул Л. Л. Методологічні засади податкового планування у розрізі регіонів / Л. Л. Тарангул, І. О. Горленко, Т. О.Скоромцова // Наук. вісн. нац. ун-ту ДПС України : Економіка, право. – Ірпінь, 2009. № 3(46)

² Кміть В.М., Івах Г.В. Роль податкового регулювання в системі державного податкового менеджменту України // Збірник наукових праць «Економічний аналіз» / [за ред. С.І Шкарабана]. – Тернопіль, 2012. – Вип.11. – Ч.1. – С. 104-109.

Правове забезпечення податкового менеджменту в Україні є непослідовним, нестабільним, обтяжливим при застосуванні для податкових органів та платників. Правова база, що регламентує податкові відносини, ускладнює належне виконання функцій податкового менеджменту. Нерівномірність податкового навантаження справляє негативний вплив на конкурентоспроможність та оздоровлення національної економіки, призводить до перепливу капіталу до галузей (регіонів) з більш сприятливими податковими режимами, що призводить до розбалансування розвитку національної економіки, поглиблення структурних криз.

На сучасному етапі в Україні в управлінні оподаткуванням діяльність держави характеризується більшою мірою як експлуаторська, тобто спрямована на досягнення максимізації доходів зведеного бюджету будь-яким чином, що у сфері державних фінансів отримало назву “держави Левіафана”¹. Невідповідність державних трат суспільним пріоритетам, нерациональне використання податкових коштів, марнотратство державних чиновників провокує виникнення негативної екстерналії оподаткування, що виявляється в опортуністичній поведінці платника податків. Порушення еквівалентності обміну за оцінкою індивіда слугує базисом для зміцнення небажання сплачувати податки, що в умовах нерозвинутих демократичних традицій, слабкості стереотипів законслухняної податкової поведінки та суспільної санкціонованості вчинення податкових правопорушень здійснює деградуєчий вплив на розвиток економіки країни в цілому. В цьому аспекті діяльність владних структур доцільно спрямувати на прийняття виважених, продуктивних рішень щодо реалізації бюджетно-податкової політики, подолання корупції, жорсткого моніторингу витрат державних коштів як органами державної влади, так і громадськістю.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок про те, що основними напрямками удосконалення податкового менеджменту повинні стати: розробка схеми оперативних зв'язків між підрозділами фіскальних органів і органами державної влади; забезпечення справедливого підходу до оподаткування всіх категорій платників податків; чітка регламентація прав і обов'язків службових осіб фіскальних органів та платників податків, а також подальше забезпечення максимальної поінформованості платників податків; добір кваліфікованих кадрів у відповідності з напрямками податкового контролю.

¹ Іванов Ю. Б. Проблеми розвитку податкової політики та оподаткування : монографія / [за заг. ред. Ю. Б. Іванов]. – Х., 2007. – 445 с.

*Ярема Б.П., к.е.н., доц.
Дзівінська Ю.О., студентка*

Львівський національний університет імені Івана Франка

ОПОДАТКУВАННЯ РОЗПОДІЛЕНОГО ПРИБУТКУ ЯК АЛЬТЕРНАТИВА ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ

Сьогоднішній стан підприємництва в Україні вимагає нової хвилі підтримки та розвитку, в тому числі і з боку фіскальних органів. Діюча в Україні податкова система стримує темпи економічного зростання. За II квартали 2016 року номінальний ВВП зріс порівняно з відповідним періодом 2015 року на 1,4% та спостерігається зростання освоєння капітальних інвестицій на 9,6%, проте знос основних засобів все ще знаходиться на рівні 60%¹ і свідчить про недостатні капіталовкладення в оновлення основних фондів. Негативний вплив на розвиток підприємництва мають наступні фактори: суперечності в податковому законодавстві, низький рівень боротьби із корупцією у фіскальній службі, складність адміністрування податків з боку суб'єктів господарювання та високий рівень податкового навантаження на підприємство. Згідно рейтингу Світового банку «Doing Business – 2016» Україна має загальну податкову ставку 52,2% від прибутку, у той час як у країн ОЕСР та ЄС цей показник сягає 41,2% та 34,8%².

В результаті дії цих факторів підприємства шукають можливі шляхи уникнення від сплати податку на прибуток через заниження фінансового результату господарської діяльності, використання офшорних схем. Фіскальна ефективність податку на прибуток підприємства знижується і це підтверджують дані Державної казначейської служби.

Так, за 2011-2015 роки надходження податку на прибуток в зведений бюджет України зменшилися на 16043,8 млн.грн., або на 29,1%. У 2015 році питома вага цього податку у загальних доходах бюджету становила 6,0% проти 13,8% у 2011 році. Спостерігається щорічне зменшення частки податку на прибуток і у податкових надходженнях. Так, у 2011

¹ Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – К.: Офіційний веб-сайт ДССУ. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

² World Bank Group. Doing Business [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine>

році цей показник становив 16,5%, у 2012 – 2013 рр. – 15,5%, у 2014 р. – 10,9%, у 2015 р. – 7,7%¹.

Крім цього, на сьогодні ще діє практика сплати авансових внесків з податку на прибуток, які обтяжують фонд фінансових ресурсів підприємства та існує недостатній рівень стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності через механізм справляння цього податку. Все вищенаведене свідчить про те, що чинний податок на прибуток підприємств є неефективним.

Альтернативним варіантом податку на прибуток підприємств є запровадження оподаткування розподіленого прибутку. Така система оподаткування прибутку запроваджена в Естонії та немає аналогів. Зокрема, податку на прибуток в загальному розумінні там немає, а прибутки оподатковуються в момент їхнього розподілення. Так, податок на прибуток має сплачуватися лише на розподілені прибутки, додаткове благо, витрати та платежі, які не відносяться до господарської діяльності компанії, подарунки, благодійні внески та представницькі витрати. Окрім цього, зменшення статутного капіталу, викуп акцій чи часток та виплати при ліквідації підприємств оподатковуються в частині, яка стосується внесків до статутного капіталу в грошовій чи матеріальній формі.

Можливі два способи розподілу прибутку – прихований та відкритий. Відкритий спосіб включає дивіденди та інші способи розподілу прибутків (окрім випуску пільгових акцій, які оподатковуються лише для фізичних осіб резидентів під час відчуження активів, отриманих в результаті випуску пільгових акцій). Платежі, отримані в результаті ліквідації, зменшення статутного капіталу та викупу/погашення або повернення частки учаснику в загальному випадку підлягають оподаткуванню податком на прибуток особою (Естонською компанією), що здійснює виплату, в момент розподілу. Прихований варіант розподілу прибутку передбачає здійснення виплат додаткових пільг (благ), надання подарунків, благодійних внесків, а також витрат та платежів, які не пов'язані з діяльністю компанії.

Всі ці розподілення прибутку оподатковуються за ставкою 21/79 (трохи більше ніж 26,6 %). Така ставка оподаткування не повинна вводити в оману. Адже це та ж сама ставка 21 % відповідно до правил оподаткування оплати праці. Різниця лише в тому, що ставка 21% застосовується для заробітної плати до вирахування податків, а 21/79 – для чистої суми виплати.

¹ Державна казначейська служба України [Електронний ресурс] – К.: Офіційний портал ДКСУ. - Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/>

Юридична особа-резидент та юридична особа-нерезидент, що діють через постійні представництва, зареєстровані в Естонії, при розподілі прибутку мають сплачувати 21/79 від суми розподілених прибутків. Для особи, що отримує дивіденди, такий дохід не підлягає оподаткуванню додатковий податок з такого доходу у вигляді дивідендів не утримується.

Для юридичних осіб-резидентів та юридичних осіб-нерезидентів, що діють через постійні представництва в Естонії, можливе звільнення від сплати податків. В деяких випадках податок на прибуток (21/79) не утримується з дивідендів або з платежів в результаті зменшення статутного капіталу, здійснення внесків в капітал або придбання акцій чи ліквідації юридичної особи. Такі пільги передбачені для ситуацій з володіння частками у статутному капіталі, що перевищує 10 % капіталу.

На практиці спори щодо податку на прибуток в Естонії відбуваються досить часто. Переважно, це спори у зв'язку з виводом коштів з компанії з використанням неправильного опису операції. Податок на прибуток не сплачується, якщо здійснюється платіж, пов'язаний з господарською діяльністю компанії. Деякі компанії користуються цією умовою, маскуючи платежі, які не пов'язані з діяльністю, під ті, що пов'язані, і таким чином не сплачують податок на прибуток. Ця схема досить поширена. Наприклад, інвестиції та позики, які ніколи не будуть повернені, чи коли компанії, які начебто продають продукцію одна одній, насправді нічого не продають, а гроші просто рухаються з однієї компанії в іншу. Це основні шляхи та ризики, які компанії використовують для того, щоб ухилитися від дотримання правил законодавства Естонії¹.

Як свідчить позитивна практика Естонії, застосування оподаткування розподіленого прибутку має ряд переваг для України, серед яких наступні:

-) податок сплачується тільки у разі розподілення прибутку;
-) реінвестований прибуток не оподатковується і це створює сприятливі умови для залучення іноземних інвестицій та призупиняє відтік капіталу закордон;
-) за рахунок інвестицій забезпечується обіг вільних коштів, що є важливим в умовах дорогих кредитів;
-) інвестиції сприяють оновленню основних засобів;
-) адміністрування цього податку не вимагає значної кількості перевірок, оскільки всі види витрат можна проконтролювати дистанційно через банківську систему;

¹ Естонська система податку на прибуток [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://kmp.ua/wp-content/uploads/2014/05/Estonian_corporate_income_tax_system_UA.pdf

) прибуток біля джерела доходу легше контролювати ніж доходи окремих платників податку.

Недоліком цього податку є скорочення надходжень до бюджету, які потрібно компенсувати іншими обов'язковими платежами, але він може стати рушієм прогресу в сучасній економіці України.

На наш погляд, запровадження податку на розподілений прибуток замість податку на прибуток підприємств може стати першим фундаментальним кроком у напрямку зміни співпраці між суб'єктами господарювання і фіскальними органами та в інтенсивному розвитку вітчизняної економіки.

СЕКЦІЯ 2

МЕНЕДЖМЕНТ В УМОВАХ СТРУКТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ЕКОНОМІКИ

Janusz Nesterak, Dr hab., PhD

Zofia Gródek-Szostak, Dr, PhD

Cracow University of Economics

DOŚWIADCZENIA WSPÓŁPRACY MIĘDZYREGIONALNEJ POLSKO-ROSYJSKO- UKRAIŃSKO-ŁOTEWSKIEJ NA PRZYKŁADZIE PROJEKTU „BUSINESS IN MAŁOPOLSKA – PARTNERSHIP NETWORK”

Współpraca międzyregionalna to partnerska współpraca nie graniczących bezpośrednio ze sobą jednostek, jak również uczestnictwo w międzynarodowych zrzeszeniach i instytucjach jednostek lokalnych i regionalnych.¹ Według definicji przyjętej przez Europejską Konwencję Ramową o Współpracy Transgranicznej Między Wspólnotami i Władzami Terytorialnymi współpraca transgraniczna to „każde wspólnie podjęte działanie mające na celu umocnienie i dalszy rozwój sąsiedzkich kontaktów między wspólnotami i władzami terytorialnymi dwóch lub większej liczby stron, jak również zawarcie porozumień i przyjęcie uzgodnień koniecznych do realizacji takich zamierzeń”. Międzynarodowa współpraca transgraniczna i międzyregionalna stanowi istotny element polityki rozwoju polskich województw. Zapewnia przepływ doświadczeń pomiędzy regionami z różnych państw, a tym samym wspiera działania zmierzające do podniesienia jakości funkcjonowania instytucji samorządowych, ułatwia rozwój turystyki, zapewnia koordynację rozbudowy infrastruktury po dwóch stronach granicy państwowej, prowadzi do kulturowego i edukacyjnego rozwoju regionu i jest narzędziem promocji. Wszystkie te funkcje spełniane przez współpracę międzynarodową regionów sprawiają, że przyczynia się ona także do rozwoju gospodarczego. Pogłębienie integracji gospodarczej województwa z otoczeniem, wykorzystanie korzyści płynących z integracji europejskiej i promocja to trzy najważniejsze cele współpracy międzynarodowej polskich samorządów województw. Sposób ich realizacji i miejsce rozmieszczenia akcentu różni się w zależności od województwa.

Wykorzystanie korzyści płynących z integracji europejskiej odbywa się na dwóch płaszczyznach. Pierwszą jest szeroko rozumiana wymiana doświadczeń w zakresie sprawności instytucjonalnej i w zakresie najbardziej efektywnego rozwiązywania problemów społeczno-gospodarczych pojawiających się w regionie.

¹ Toczyski W. (1998), Międzynarodowa współpraca regionów, Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk, s. 55.

Drugą, wspólnie z regionem partnerskim realizowane projekty finansowane ze środków Unii Europejskiej. Wymiana doświadczeń między władzami regionalnymi i instytucjami otoczenia biznesu w zakresie schematów finansowania publicznego dla wspierania innowacyjności staje się kluczowym elementem infrastruktury innowacyjności. Z kolei posiadanie informacji pozwala na wcześniejsze i prawidłowe interpretowanie nadchodzących z otoczenia sygnałów, a także na reagowanie na zaistniałe zagrożenia.¹ Nie wystarczą inwestycje w najnowsze technologie czy urządzenia, gdyż bez specjalistycznej wiedzy i informacji firma nie osiągnie znaczących korzyści na rynku. Obecnie ciągle wzrasta liczba przedsiębiorstw, które postrzegają wiedzę i informacje jako kluczowy czynnik osiągnięcia sukcesu rynkowego.²

W latach 2013-2015 ze środków pochodzących z Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego 2007–2013 w ramach Osi Priorytetowej nr 8 Współpraca międzyregionalna, Działanie 8.2 „Budowa pozycji Małopolski w europejskich sieciach współpracy” zrealizowano projekt „Business in Małopolska – Partnership Network”. Celem projektu było budowanie pozycji małopolskiej oferty gospodarczej w regionach i krajach partnerskich poprzez m.in. organizację przedstawicielstw gospodarczych województwa. Projekt był realizowany przez Małopolską Agencję Rozwoju Regionalnego S.A., Województwo Małopolskie, Fundację „Victoria” z Kaliningradu, Bałtycką Akademię Międzynarodową (BIA) z Rygi oraz Izbę Przemysłowo Handlową we Lwowie.

W trakcie realizacji projektu ok. 300 małopolskich przedsiębiorstw otrzymywało regularne informacje (24 newsletter’y) o aktualnych możliwościach podjęcia wymiany handlowej i rozpoczęcia działalności gospodarczej na rynku rosyjskim, ukraińskim i łotewskim. Zorganizowano cztery misje przyjazdowe firm i instytucji zagranicznych do Małopolski i prezentacje Małopolskiego Potencjału Gospodarczego, w trakcie wystaw o Małopolsce w regionach partnerskich. Pomimo napiętej i zmiennej sytuacji geopolitycznej (konflikt na Ukrainie, embargo rosyjskie, sankcje UE) zrealizowano najważniejsze założenia projektu, tj.:

- 1) Otwarto Przedstawicielstwa Małopolski w krajach partnerskich: w Kaliningradzie, w Rydze i we Lwowie. Przedstawicielstwa, obsługiwane przez

¹ Nesterak J., Hobora D. (2005), *Rozwój centrów usług w krajach Europy Środkowej*, [w:] *Małe i średnie przedsiębiorstwa w Unii Europejskiej - Teoria i praktyka*, red. P. Bartkowiak, Wyd. Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Kaliszu, Kalisz, s. 49-56.

² Gródek Z. (2010) *Sieci informacyjne dla przedsiębiorczości - czynnik przewagi konkurencyjnej opartej na informacji* [w:] *Zarządzanie zasobami informacyjnymi w warunkach nowej gospodarki*, red.: Borowiecki R.; Czekaj J., Difin, Warszawa s. 202-211.

rosyjskich, łotewskich i ukraińskich Partnerów Projektu, pełnią zarówno funkcję informacyjno–promocyjną dla regionu Małopolski, jak również pomagają małopolskim przedsiębiorcom w znalezieniu partnerów biznesowych w krajach i regionach uczestniczących w projekcie.

) Dla potrzeb polskich firm opracowano informatory o warunkach prowadzenia działalności gospodarczej w Rosji, na Łotwie i na Ukrainie. Dodatkowo zbadano postrzeganie małopolskiej oferty gospodarczej i najważniejsze oczekiwania wobec polskich produktów i usług w różnych sektorach gospodarki.

) Dla potrzeb zagranicznych partnerów małopolskich przedsiębiorstw przygotowano opracowanie w postaci „przewodnika biznesowego” („Małopolska Business Guide Book”), zawierającego najważniejsze informacje dotyczące przepisów prawnych, zasad prowadzenia wymiany handlowej, prawa pracy, regionalnych instytucji otoczenia biznesu oraz możliwości korzystania ze wsparcia unijnego, dostępnego dla przedsiębiorców w Małopolsce.

W efekcie zrealizowanego projektu nastąpił wzrost wiedzy o możliwościach działania na rynkach krajów i regionów uczestniczących w projekcie, zacieśniono więzy współpracy między instytucjami otoczenia biznesu oraz stworzenie autoryzowanych źródeł informacji o ofertach biznesowych z Rosji, Łotwy, Ukrainy i Polski.

Dzięki wzajemnemu zaangażowaniu partnerów projektu możliwym było przezwyciężenie skutków utartego schematu myślenia o współpracy transgranicznej i międzyregionalnej oraz o integracji wyłącznie w kategorii niezbędnych dostosowań ekonomiczno-prawnych, z pominięciem kwestii dostosowania społecznego. Wzajemne poznawanie się w bezpośrednim kontakcie jest nieocenionym sposobem na zwalczanie błędnych wyobrażeń i stereotypów gospodarczych. Doświadczenia ze współpracy można traktować jako istotny czynnik budowania zintegrowanych społeczności lokalnych i regionalnych.

Бобко Л.О., к.пед.н., доц.

Львівський національний університет імені Івана Франка

КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В УКРАЇНСЬКІЙ БІЗНЕС ПРАКТИЦІ

Процес інтеграції України до ЄС спричинив появу цілої низки проблем, з якими раніше національні корпорації не зустрічалися, а саме: необхідність брати на себе певні соціальні зобов'язання, дотримуватись міжнародних вимог етики ведення бізнесу, а також жорсткі умови європейських інвесторів щодо екологічного аудита проектів. Тому формування вітчизняної концепції корпоративної соціальної відповідальності стало пріоритетним напрямом у системі корпоративних відносин.

Міжнародний досвід та практика впровадження КСВ переконує, що корпоративна соціальна відповідальність допомагає компаніям підвищувати ділову репутацію, встановлювати довірчі відносини з державою і суспільством.

Організації, які включають до своєї стратегії соціальну відповідальність, можуть розраховувати на більшу прихильність інвесторів, довіру з боку населення, органів влади та місцевого самоврядування. Внутрішні соціальні програми таких компаній виступають потужним фактором мотивації та лояльного ставлення до їх працівників.

Достатньо активну позицію стосовно розробки національної стратегії та політики КСВ займають недержавні установи, зокрема Центр «Розвитку корпоративної соціальної відповідальності». На сьогодні – це провідна незалежна експертна організація з КСВ в Україні, член Правління Глобального договору ООН (2010-2013), національний партнер CSR Еигорес (Брюссель) і Всесвітньої бізнес-ради зі сталого розвитку (WBCSD, Женева), що об'єднує близько сорока компаній в Україні.

За результатами Національного Конкурсу бізнес-кейсів з КСВ, проведеного Центром та міжнародними експертами у 2014-2015 роках, *гран-прі* здобула компанія ДТЕК за програму зі створення Агенцій місцевого розвитку на територіях присутності.

Переможцями за такими основними категоріями стали: *Корпоративне управління* – компанія «Прикарпаттяобленерго» за проект зі створення «Ініціативного центру», який не лише допомагає компанії вдосконалити існуючі бізнес-процеси, але й сприяє розвитку та підтримці ініціативності

працівників. *Екологічні практики* – компанія «1+1 медіа» за проект «Green Team – більше ніж «зелений офіс», в рамках якого були створені умови для продуктивної крос-функціональної взаємодії та досягнуто економії електроенергії, води, паперу та інших ресурсів за рахунок впровадження принципів «зеленого офісу». *Відносини зі споживачами* – компанія «Віді Груп» за програму «Як завоювати лояльність споживачів: удосконалення системи обслуговування та впровадження управління якістю». *Трудові практики* – Університет банківської справи НБУ за програму «Здорова молодь – здорова фінансова система України», в рамках якої у навчання була введена дисципліна «Менеджмент професійного здоров'я». *Розвиток громад* – компанія «Amway» за програм «Підприємницькі таланти України варті власного «ОСКАРА!»», мета якого – допомогти українкам повірити в себе і розкрити свій потенціал в бізнесі, надихнувшись прикладом жінок-підприємців, які досягнули успіху в нашій країні.

Найкращий кейс у сфері корпоративної соціальної відповідальності у 2015 році здобула юридична фірма «Астерс» за кейс «Правнична школа ЄВА та «Астерс»; переможцем номінації «чесні операційні практики» стала корпорація «Пласке», «а кращим екологічним кейсом (екологічна просвіта) був визнаний проект торговельної мережі «Фокстрот» – всеукраїнський конкурс «ЕКОклас». Премію Pro Vopo Award 2015 отримали одразу дві фірми: юридична фірма «Василь Кісіль і Партнери» за кейс «Реформа управління державною власністю» і юридична фірма CMS Cameron McKenna за кейс, який стосувався оздоровлення дітей. Нагороду «Юридична компанія, що змінює країну» отримало адвокатське об'єднання Arzinger за кейс, що стосувався розробки пакету законів, спрямованих на боротьбу з корупцією в МОЗ шляхом передачі державних закупівель лікарських засобів та медичних виробів спеціалізованим організаціям (Всесвітня організація охорони здоров'я, ЮНІСЕФ, Crown Agents та ін.). Окремо було відзначено кейс «Відкритий Суд», який презентував директор юридичної фірми Lions Litigate Станіслав Батрин.

Проте, деякі організації України лише формально декларують впровадження КСВ. Зокрема, за результатами другої половини 2014 року Глобальний договір ООН виключив зі своєї мережі 372 компанії за відмову повідомляти про прогрес протягом не менш ніж двох років поспіль. До списку порушників потрапили і українські компанії, зокрема: UNSS LLC, Тетра Пак Україна, Ericsson, Едіпресс Україна, Charitable Centre-Association of «Gruppo», ТОВ «Міжнародна громадська безпека». Як повідомляється, у тому числі виключені чотири українські компанії: група компаній «ГрінКо», ТОВ «Комфі-

трейд» (Дніпропетровськ), що володіє в Україні мережею магазинів побутової техніки та електроніки під брендом Comfy, ВАТ «Суднобудівний завод «Залив» (Керч) та ПАТ «Завод «Фіолент» (Сімферополь, обидва АРК).

Непродумані соціальні проекти та благодійні акції, проведені заходи для «галочки», що не мають конкретного відношення до стратегії фірми, не приносять помітної користі суспільству та не зміцнюють позиції самої компанії.

Першочерговим заходом з покращення ситуації у сфері соціальної відповідальності в Україні має стати розробка та прийняття Національної стратегії розвитку соціальної відповідальності; а основними стимулами – пільгове оподаткування, зменшення адміністративного тиску місцевих органів влади та популяризація позитивних прикладів (програм) і заходів із соціальної відповідальності у світі.

Брик Г.В., к.е.н., доц.

Львівський національний аграрний університет

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІНСЬКОЇ ЗВІТНОСТІ АГРАРНИХ ФОРМУВАНЬ

В умовах ринкових трансформацій суттєве значення відводиться звітності підприємства як основному джерелу інформації для прийняття управлінських рішень. Сьогодні фінансовий облік і звітність поступаються системі управлінського обліку, оскільки керівництву підприємства потрібна оперативна інформація про діяльність підрозділів, яку може забезпечити лише внутрішньогосподарська звітність. Відсутність чіткого законодавчого регламентування управлінського обліку спричинює низку невирішених питань щодо порядку формування та подання внутрішньогосподарської звітності, що зумовлює необхідність подальших досліджень.

Управлінська звітність – це інформаційна основа ефективного функціонування будь-якого підприємства. За результатами аналізу підходів до з'ясування сутності та значення управлінської звітності можна виділити низку спільних поглядів учених щодо поняття «управлінська звітність»:

-) управлінська звітність становить собою доволі гнучку систему форм інформації;

-
-) управлінська звітність складається за центрами відповідальності і загалом для підприємства й подається управлінському персоналу різних рівнів;
 -) управлінська звітність повинна відображати умови, специфіку, особливості діяльності підприємства та потреби управлінського персоналу;
 -) управлінська звітність – це джерело інформації для контролю, аналізу, бюджетування і прийняття управлінських рішень та ін.

При цьому варто зауважити і те, що у дослідженнях вчених-економістів досить часто переплітаються і ототожнюються поняття управлінської звітності та внутрішньої звітності. Це пов'язано із традиційним твердженням, що склалося на етапі становлення управлінського обліку в нашій країні, який вважався внутрішньогосподарським обліком. Відповідно внутрішня звітність стала системою узагальнення даних управлінського внутрішньогосподарського обліку.

При цьому варто зазначити, що на відміну від внутрішньої звітності управлінська звітність має ширше призначення та масштаби інформаційного обліково-аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень. Крім того, управлінська звітність може містити різноманітні показники, що необхідні для характеристики різних видів діяльності підприємства. Отож, раціональним шляхом проведення досліджень з окресленої тематики є розгляд управлінської звітності, що охоплює і внутрішню звітність. Такий підхід є дієвим, дає змогу впорядкувати та систематизувати понятійний апарат, пов'язаний із формуванням нерегламентованої звітності підприємства.

Доповнення поняття «внутрішня звітність» полягає в можливості представлення інформації про діяльність підприємства не лише за допомогою економічних, а й технологічних показників. Зокрема А. Бакаєв зазначає, що внутрішня звітність – це використовується для потреб управління система збору інформації в грошовому і натуральному вимірі про факти господарської діяльності, які впливають не тільки на фінансові, а й на виробничі та технологічні показники організації.

Отже, управлінська (внутрішньогосподарська) звітність є узагальнюючим інструментом інформаційного забезпечення управління підприємством на всіх рівнях для прийняття ефективних рішень. Відсутність єдиної системи внутрішньогосподарської звітності зумовлює формування форм звітності кожним суб'єктом господарювання індивідуально. Це пов'язано з особливостями виробничо-господарської діяльності підприємства та потребами внутрішніх користувачів інформації. Зокрема, на практиці аграрні формування

складають форми звітності, які передбачені специфікою процесів вирощування біологічних активів, виробництва сільськогосподарської продукції та порядком відображення їх результатів в обліку.

Однією з основних проблем у формуванні звітності є довільна форма її подачі та неузгодженість даних між структурними підрозділами, які її подають. У результаті до користувача потрапляє невзаємопов'язаний набір форм, які часто суперечать одна одній і відображають недостовірні дані про діяльність структурних підрозділів і підприємства загалом.

Виконанню цих завдань сприятиме впровадження на підприємствах системи обліку витрат за центрами відповідальності, об'єктивною основою якої є децентралізація внутрішньовиробничого управління і формування гнучких організаційних структур у складі аграрного формування. При цьому облік за центрами відповідальності функціонує паралельно з традиційною системою бухгалтерського обліку і може бути впроваджений за умови, що в підприємстві чітко визначені сфери відповідальності й конкретизована відповідальність менеджерів за витрати, доходи і фінансові результати.

Основними користувачами внутрішньогосподарської звітності за центрами відповідальності є менеджери всіх рівнів управління і персонал (адміністрація) підприємства. Ведення обліку і складання звітності за центрами відповідальності підвищує дисципліну і відповідальність менеджерів.

Отже, аналіз теорії й практики управлінського обліку, вивчення специфічних особливостей вирощування біологічних активів і виробництва сільськогосподарської продукції дають змогу стверджувати, що внутрішній облік та формування звітності в сільськогосподарських підприємствах доцільно організувати за: центрами відповідальності (тваринницькі ферми, рільничі й транспортні бригади тощо); видами виробництва (рослинництво, тваринництво, допоміжні та обслуговуючі виробництва).

Рекомендуємо застосовувати для сільськогосподарських підприємств такі форми внутрішньої звітності: відомість розрахунку виробничої собівартості сільськогосподарської продукції (в розрізі галузей, видів, підрозділів, центрів відповідальності, в цілому по підприємству); відомість розрахунку повної собівартості сільськогосподарської продукції (в розрізі галузей, видів, підрозділів, центрів відповідальності, в цілому по підприємству); відомість розрахунку собівартості виконаних робіт, наданих послуг (в розрізі їх видів, підрозділів, центрів відповідальності, в цілому по підприємству); відомість обліку витрат і доходів центру відповідальності (підрозділу підприємства); звіт про фінансові результати від реалізації сільськогосподарської продукції (в

розрізі галузей, видів, підрозділів, центрів відповідальності, в цілому по підприємству); звіт про фінансові результати від виконаних робіт, наданих послуг (в розрізі їх видів, підрозділів, центрів відповідальності, в цілому по підприємству).

Рекомендовані форми внутрішньогосподарської звітності сприятимуть підвищенню достовірності облікових даних та здійсненню контролю за витрачанням матеріальних, трудових та інших видів ресурсів для прийняття виважених управлінських рішень. Для складання відповідних форм звітності необхідно використовувати дані первинних і зведених реєстрів бухгалтерського обліку. При цьому суттєву увагу належить звернути на порівняння даних відповідних форм звітності із даними операційних і фінансових бюджетів аграрного формування.

Отже, в умовах ринку управлінська (внутрішньогосподарська) звітність є основним джерелом інформації про діяльність підприємства і важливим інструментом контролю за господарською діяльністю його підрозділів. Запропоновані напрями формування системи внутрішньогосподарської звітності в аграрних формуваннях сприятимуть підвищенню ефективності діяльності структурних підрозділів і підприємства в цілому.

Галюк І. Б., к.е.н., доц..

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-КАДРОВОЇ СКЛАДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ

В умовах динамічного та нестабільного зовнішнього середовища ефективність управління визначає рівень ринкової стійкості підприємства, його фінансову стабільність, рівень конкурентоспроможності та перспективи розвитку, а отже, і рівень економічної безпеки. Тому пошук і використання нових підходів у менеджменті підприємства, які дозволяють забезпечувати його прогресивний розвиток, стають основними завданнями сьогодення.

Економічна безпека підприємства передбачає забезпечення стану ефективного використання ресурсів та ринкових можливостей підприємства в умовах

захищеності від негативного впливу зовнішнього оточення із забезпеченням здатності своєчасного пристосування до мінливих умов господарювання.

Виділяють наступні рівноважливі складові економічної безпеки підприємства: фінансову, інтелектуально-кадрову, техніко-технологічну, політико-правову, екологічну, інформаційну і силову. Можна погодитись із однаковою важливістю названих складових, однак, якщо ми говоримо про економічну безпеку як про стан організаційної системи, то забезпечення даного стану є основним завданням управлінської ланки із подальшою реалізацією планів, які генеруються керівництвом, кадровою складовою підприємства. Тому, розвиток інтелектуально-кадрової складової, на нашу думку, є визначальним завданням, вирішення якого дозволить забезпечити належний розвиток інших складових економічної безпеки підприємства.

Аналіз літературних джерел дозволив стверджувати, що в основі розвитку інтелектуально-кадрової складової організації лежить процес формування організаційного знання, використання якого дозволяє забезпечити поточне функціонування підприємства та прогресивний розвиток організації, у тому числі й на інноваційній основі. Циклічність організаційного розвитку вимагає належної уваги до питань генерації знань з огляду на специфіку кожної фази життєвого циклу та особливостей інноваційної діяльності зокрема.

Інновація є результатом використання знань, вона сприяє збільшенню існуючого масиву знань, що, в свою чергу, забезпечує зміни в технології та управлінні і веде до підвищення рівня інноваційності діяльності організації. При цьому особливої уваги набирають умови, які сприяють/не сприяють інноваційній активності, тобто важливим аспектом є інноватизація як діяльність по створенню сприятливих умов для ведення інноваційної діяльності. Іншими словами, можна сказати, що інноватизація забезпечує формування так званого організаційного знання, яке формується в організації і стає основою для подальшої генерації знань, забезпечуючи успішну реалізацію комплексу інноваційних процесів.

Різні автори по різному трактують передумови появи і умови трансформації знань в межах організаційної системи. Однак, проведений аналіз дозволив зробити висновки щодо забезпечення економічної безпеки підприємства, в процесі якого визначальну увагу слід приділяти інтелектуально-кадровій складовій як визначальній в процесі забезпечення ефективності використання інших ресурсів та використання існуючих можливостей. При цьому в процесі забезпечення економічної безпеки підприємства визначальну увагу слід приділяти інтелектуально-кадровій складовій як визначальній в процесі забезпечення ефективності використання інших ресурсів та викорис-

тання існуючих можливостей. Організація використання інтелектуальних ресурсів є одним із самих складних, але водночас необхідним, завданням сучасного менеджменту. Постійний пошук нових знань та їхня ефективна реалізація стає основою прогресивного розвитку.

Для забезпечення розширеного відтворення знань на підприємстві окрім основних організаційних передумов, а саме формування адекватної організаційної структури, трансформації організаційних процесів в межах циклу створення та розширеного відтворення знань, моделювання параметрів організаційних форм управління, обов'язковим є усвідомлення керівною ланкою необхідності проведення відповідних трансформацій та переведення фокусу із забезпечення сьогоднішньої прибутковості на стратегічну перспективу прогресивного розвитку на інноваційній основі.

Завданням сучасного підприємства є створення необхідної інфраструктури та корпоративної культури, яка носить характер інтелектуально-орієнтованої, для забезпечення безперервного процесу розширеного відтворення знань, який забезпечує приріст людського капіталу, виживання підприємства у конкурентному середовищі та стабільно прогресивний економічний розвиток на інноваційній основі.

Капленко Г.В., к.е.н., доц.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПРО ВИКОРИСТАННЯ ФАКТОРНИХ ЕКОНОМЕТРИЧНИХ МОДЕЛЕЙ У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГНОСТИЧНОЇ ФУНКЦІЇ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МАРКЕТИНГУ

Важливу роль у реалізації прогностичної функції менеджменту та маркетингу покликані відігравати факторні економетричні моделі. Сферою їх застосування є ситуації, коли очікується, що значення факторів будуть істотно відхилятися від тенденцій їх динаміки, які склалися в базисному періоді. У протилежних же ситуаціях факторне прогнозування є завуальованою безпосередньою екстраполяцією, а останню належить здійснювати за допомогою спеціально призначених для цього моделей, наприклад трендових або, скажімо, авторегресійних.

Вузлові проблеми конструювання факторної економетричної моделі – вибір форми її побудови та визначення кола пояснювальних змінних, які вона має містити. Аналіз існуючих поглядів щодо вирішення першої з указаних проблем дає підстави стверджувати, що основна роль у її розв’язанні належить інтуїції прогнозіста та його досвіду. Що ж до відбору пояснювальних змінних, які мають фігурувати у факторній економетричній моделі, то він може здійснюватися або виключно на основі логіко-економічного аналізу конкретної ситуації, або шляхом поєднання такого аналізу із застосуванням математико-статистичного інструментарію. В останньому випадку належить брати до уваги застереження Н. Дрейпера і Г. Сміта, зроблене в їх дуже авторитетній праці з прикладного регресійного аналізу наприкінці розділу, в якому здійснено огляд найвідоміших математико-статистичних методів відбору пояснювальних змінних для рівняння регресії: «Методи, описані в цьому розділі, можуть бути корисними. Проте жодний з них не може компенсувати здорового глузду й життєвого досвіду».

Загальновизнаною є думка, що в процесі розробки факторних економічних прогнозів перевагу слід надавати економетричним моделям, що мають динамічний характер, тобто враховують чинник часу. Разом з тим існують різні уявлення про те, за рахунок чого забезпечується відображення цього чинника в таких моделях. Критичний аналіз цих уявлень дає підстави для висновку, що динамічною є така факторна економетрична модель, при побудові якої взято до уваги вплив на значення прогнозованого економічного показника (або таких показників) у поточному періоді значень його (їх) факторів не лише в цьому, але й у попередніх та майбутніх періодах, а також зміни в інтенсивності зв’язку (або зв’язків), що є об’єктом моделювання. Цей висновок, що має узагальнений характер, дає ключ до розрізнення статичних і динамічних факторних моделей конкретних економічних явищ і процесів. Зокрема, виходячи з нього, можна стверджувати, що динамічною є така факторна модель споживчого попиту, при побудові якої взято до уваги вплив на розмір попиту в поточному періоді значень його факторів як у цьому, так і в попередніх та майбутніх періодах, а також зміни в реагуванні сукупного споживача на динаміку цих факторів.

Оскільки за прогностичними властивостями статичні моделі значно поступаються динамічним, використовувати статичні моделі виправдано лише тоді, коли відсутні умови для формування інформаційної бази, потрібної для побудови динамічних моделей. Наприклад, це може мати місце у випадку, коли логіко-економічний аналіз показав, що факторний прогноз

правомірно будувати виключно на просторовій інформації за останній рік базисного періоду, бо більш рання інформація втратила актуальність.

З наведеного вище трактування динамічних факторних економетричних моделей видно, що питання їх побудови постає насамперед у двох площинах: а) урахування часових лагів, пов'язаних із механізмом формування прогнозованого показника (прогнозованих показників); б) відображення змін в інтенсивності зв'язку (або зв'язків), що є об'єктом моделювання.

Доводиться констатувати, що жодний існуючий підхід до вирішення проблеми урахування часових лагів у процесі побудови факторної економетричної моделі не є бездоганим. Тому останнє слово залишається за досвідом та інтуїцією прогнозиста.

Що стосується проблеми відображення змін в інтенсивності зв'язку (або зв'язків), що є об'єктом моделювання, то її доцільно вирішувати на основі просторової інформації. Звідси виходить, що саме на такій інформації доцільно будувати факторні економетричні моделі. Правда, існує думка, що просторова інформація не дозволяє урахувати часові лаги. Та ця думка є хибною.

Карпінський Б.А., к.е.н., проф.

Львівський національний університет ім. І. Франка

ДЕРЖАВОТВОРЧИЙ ПАТРІОТИЗМ НАЦІЇ: ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ І НАКОПИЧЕННЯ ОСНОВНОГО КАПІТАЛУ

Фінансово-управлінська концепція сучасного економічного зростання з характерним ухилом програмних засад на виокремлення принципової важливості у забезпеченні конкурентоспроможності вітчизняної продукції, активізації використання сучасних технологічних новацій та розширення в структурі національного господарства частки наукоємних виробництв вищих технологічних укладів вимагає й наявності патріотично налаштованої, високоосвіченої і висококваліфікованої робочої сили, а також постійного та всебічного поліпшення її якісних характеристик. Останнє додатково актуалізує та посилює орієнтаційну спрямованість щодо виховання і формування державотворчого патріотизму нації, зміцнення її духовно-моральних якостей в умовах

становлення елементів збалансованого інформаційного суспільствата знаходження свого місця у системі глобального економічного зростання.

Державотворчий патріотизм нації – це все, що народ загалом та кожен громадянин зокрема роблять в інтересах творення незалежної, суверенної, цивілізованої держави.

За своєю природою *державотворчий патріотизм нації* можливо оцінювати на основі використання двох підходів: **якісного** та **кількісного**.

Якісний підхід знайшов широке поширення через простоту свого відображення та й того, що лише поговорити (без матеріальних наслідків) про державу й патріотизм всі готові. Водночас, **кількісний підхід раніше не розглядався**, оскільки не було запропоновано зрозумілих й переконливих кількісних критеріїв такого оцінювання державотворчості, та й науковці (практики) зупинялись більше на якісних параметрах.

Властиво, із наукових досліджень автора випливає висновок, що **податки є кількісним вимірником фактичного державотворчого патріотизму нації щодо конкретизації реальної участі (нинішніх та майбутніх) платників податків у забезпеченні фінансової складової життєзабезпечення й розвитку держави**.

Важливе місце в оцінюванні та порівнянні можливостей державотворчого патріотизму нації, а через нього і зростанню кожної економічної системи держави має відводитись аналізу накопичення основного капіталу на одного працівника, оскільки від його рівня та динаміки залежать подальші тенденції розвитку національних структур. Так, з рис. 1 чітко прослідковується вплив фінансово-економічної кризи (2008-2009 роки) не лише на темпи економічного зростання, а й на накопичення основного капіталу на одного працівника, яка призвела до появи кризового зламу в ньому, тобто проходить розділення досліджуваного періоду на 2 ділянки: I та II етапи.

Водночас, у фінансових ресурсах даного накопичення в бідних державах означена криза практично не проявляється. Середні держави за накопиченням даного основного капіталу у контексті прояву кризового зламу навіть виграли, оскільки, на думку автора, менш задіяні в транснаціональних (глобальних) схемах перерозподілу капіталу, скористались як позитивною кон'юнктурою на власній спеціалізації у виробництві споживчих товарів, так і зниженням конкурентного тиску крупних корпорацій, що загалом дало змогу національним товаровиробникам (які більше задіяні на внутрішнього споживача) наростити прибутковість від випуску продукту.

Рис. 1. Накопичення основного капіталу на одного працівника в державах з різними доходами у 2000-2015 роках, дол. США

Для України середнє відхилення щодо основного капіталу на одного працівника на I-му етапі від багатих держав складало 9 тис. дол. США, а вже на II-му відрив зріс до 15 тис. доларів, що свідчить за значну вразливість, або понижену стійкість національної фінансової системи до глобальних фінансових трансформацій (держава відчутно залежить від зовнішніх запозичень і коли основні інвестори потрапляють у фінансову кризу, то це безпосередньо негативно впливає на неї). На даний час продовжується спад величини накопичення даного основного капіталу навіть до попередніх років, проте спад не є таким стрімким, як то проявилось під час фінансової кризи. Означене, на жаль, впливатиме на можливості національної економіки нарощувати обсяги випуску продукції та продукувати її конкурентоспроможною, оскільки знос основних засобів доходить до 85%, а фінансових ресурсів на їхнє оновлення бракує. В Україні гостро проявляється ситуація із структурною неоднорідністю економіки, постійне відхилення у курсі на використання власних територіальних переваг щодо природних ресурсів і транспортних артерій, а до того ж, дисбаланси у світовому економічному розвитку та зменшення попиту на сировину призводять до фінансових провалів експорто-орієнтованих напрямів виробництва.

Водночас, Китай зменшив власний розрив між багатими державами щодо накопичення основного капіталу на одного працівника: якщо на I етапі він становив 12 тис. дол., то на II-му дійшов до 9 тис. дол. США. Означене, безпосередньо корелює з темпами зростання його валового внутрішнього продукту, за роками, %: 2010 – 10,3; 2011 – 9,3; 2012 – 7,7; 2013 – 7,7; 2014 – 7,3; 2015 – 7,1 (для порівняння, за цими ж роками, %: США – 2,4; 1,8; 2,8; 1,9; 2,5; 3,2; Європейський Союз – 2,1; 1,6; -0,7; -0,4; 1,2; 1,6).

На основі даних, виходячи з рис.1, було визначено етапно-прогнозні параметри накопичення основного капіталу на одного працівника у багатих державах за формулою лінійної залежності ($y=a+bx$). Параметри відповідних прогнозних величин наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Етапно-прогнозні параметри накопичення основного капіталу на одного працівника у багатих державах

Етап	<i>a</i>	<i>b</i>	Кореляційний коефіцієнт
I	-2535628,6	1271,4	0,9867
II	-904885,7	457,1	0,9396

Окрім того можливо стверджувати, що у сучасному світі спостерігається тенденція на сповільнення темпів накопичення основного капіталу на одного працівника, що буде впливати на можливості глобального економічного зростання, загострюючи і ситуацію з перерозподілом сфер впливу. Підкреслимо, що у глобалізованому просторі вихід на траєкторію стійкого економічного зростання залежить від: рівня інтегрованості вітчизняних підприємств та їхньої продукції у світову економіку; цілеспрямованої державної підтримки і лобювання розвитку конкурентоспроможного, інноваційного виробництва; наполегливого підвищення продуктивності праці та кваліфікаційних якостей працівників; формування системного макроекономічного та інституціонального середовища сприяння соціальному розвитку територіально-адміністративних одиниць та досягненню збалансованих параметрів соціальної справедливості, знижуючи і нейтралізуючи тим прояви соціальних збурень.

Аксиома: Глобальне сповільнення темпів накопичення основного капіталу на одного працівника призводить до спаду економічного зростання у державах світової спільноти.

Економічне зростання кожної держави (чи регіону) невіддільне від активізації зусиль спрямованих на реалізацію кількісного підходу державо-

творчого патріотизму нації. Означене, зокрема, інтеграційно дозволить як фінансовій системі, так і конституційному праву України бути в числі держав, які розуміють та отримуватимуть переваги, забезпечуючи тим:

1) нарощування темпів економічного зростання і обсягу основного капіталу на одного працівника, загального зниження зносу основних фондів (який наближається до 85%);

2) зростання фінансових поступлень у бюджети різних рівнів (особливо важливе при проведенні структурних реформ та оцінюванні ефективності децентралізаційної політики);

3) зниження рівня тіньової економіки за рахунок активізації патріотичних настроїв платників. За умови, що здійснювати цілеспрямовану політику формування державотворчого патріотизму нації та його активізації (зокрема, встановити на теренах держави бікборди з відповідним змістом: твори державу – плати податки) можливо залучити до бюджету не менше 1% тіньових коштів, а це – *понад 2 мільярди гривень*;

4) зниження витрат на адміністрування податків (важливе в умовах зміни структури та функцій фіскальної служби);

5) формування законослухняної та патріотично свідомої нації;

6) підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції за рахунок активізації патріотичних настроїв працівників за своє;

7) накопичення ефективніших можливостей у держави вирішувати та забезпечувати конституційні права громадян;

8) покращення демографічної ситуації та зниження тенденційних проявів молодих громадян до зовнішньої робочої міграції;

9) забезпечення внутрішньої та зовнішньої поваги до держави, яка може дієво дбати за свою націю;

10) відчутного нарощування частки громадян, що гордяться рідною державою, яка володіє ресурсними (зокрема, фінансовими) можливостями та прагне і вміє їх вчасно підтримати на життєвих шляхах;

11) розширення довіри зовнішніх інституцій до консолідованої нації та нарощування інвестиційних потоків тощо.

Стратегіологічно, окреслене потребує вироблення і проведення комплексних управлінських заходів упідвищенні інтегрального рівня державотворчого патріотизму нації.

Красномовець В. А., к.е.н., доц.

Черкаський національний університет Ім. Б. Хмельницького

ОСНОВИ КРЕАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ТУРИСТИЧНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

Перехід світової економіки до інноваційної моделі розвитку зумовлює поступове зниження значущості цінових чинників конкурентоспроможності і посилення ролі унікальних конкурентних переваг, пов'язаних з впровадженням організаційних, технологічних, продуктових та соціальних інновацій. При цьому найважливішою умовою ефективності інноваційної діяльності в компаніях стає використання ними сучасних технологій управління, які, на думку відомого фахівця в галузі менеджменту Пітера Друкера, нерідко навіть більшою мірою впливають на прогрес, ніж нові винаходи.

Серед усього різноманіття використовуваних у даний час управлінських технологій, особливе місце займають системи формування інноваційного потенціалу, які стають основним інструментом підвищення конкурентоспроможності бізнесу. Однак, підтримка такої високої інноваційної активності, і тим більше забезпечення її постійного зростання вимагає від компаній якісного підвищення ефективності функціонування власної інноваційної інфраструктури.

Метою креативного менеджменту є генерація нових ідей і пошук нових рішень для досягнення успіху країни, фірми та організації в різних областях. Креативний менеджмент спрямований на всебічне розкриття творчих здібностей людей, тоді як традиційне адміністрування засноване на виконанні людьми твердо встановлених правил і не спрямоване на виявлення ними ініціативи і розкриття всіх своїх здібностей¹. Відтак, вирішальне і значиме місце креативний менеджмент посідає і в діяльності будь-якого туристичного підприємства.

До основних цілей креативного менеджменту в подібних організаціях слід віднести:

-) акумулювання креативних ідей;
-) доведення креативних ідей до рівня готового продукту або технології.
-) стимулювання працівників підприємства до особистого і колективного творчого розвитку на користь організації.

¹ Продіус. О.І. Креативний менеджмент як запорука сучасного ефективного управління / О.І. Продіус // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2012. – № 2 (3). – С. 67-72

З зазначених цілей слідує кілька важливих складових рівнів реалізації креативного менеджменту: власне менеджери, управлінці та колектив, працівники організації. Основними суб'єктами креативного менеджменту є працівники підприємства, які займаються висуненням і розвитком інноваційних ідей. Керівники ж підприємства займаються плануванням і організуванням креативної діяльності, мотивуванням працівників, які залучені до креативної діяльності, їх контролюванням і регулюванням.

Таким чином, креативний менеджмент туристичного підприємства – це складний механізм взаємодії керуючої та керованої систем для створення сприятливих умов і можливостей творчого розвитку та досягнення організації ефективного результату.

З огляду на трактування сутності креативного менеджменту беззаперечним є його характеристика в системі інноваційного менеджменту як такого, що спрямований на формування й забезпечення умов інноваційного розвитку будь-якої організації.

В основі креативного менеджменту лежить поняття креативності співробітників, їх бажання та готовність до продукування нових ідей та пропозицій. Відтак, саме управління ідеями співробітників або *idea management* посідає чільне місце в системі креативного менеджменту.

Маліновська О.Я, к.е.н, доц.

Львівський національний університет імені Івана Франка

АНАЛІЗ ЕТАПІВ РОЗРОБЛЕННЯ ПЛАНУ МАРКЕНГУ ДЛЯ КРЕДИТНИХ СПІЛОК

Кредитним спілкам для більш ефективної фінансової підтримки населення і підприємництва потрібно: розширювати поле членства і мережу; нарощувати капітал за рахунок збільшення основних і додаткових паїв, цільових внесків; активніше залучати заощадження членів на депозити; надавати різноманітні види кредитів.

Ефективне вирішення цих завдань залежить від правильно розробленої маркетингової політики кредитних спілок (КС). Основними етапами розроблення плану маркетингу КС є:

-
- 1) Ситуаційний аналіз.
 - 2) Аналіз можливостей і проблем.
 - 3) Цілі.
 - 4) Маркетингова стратегія.
 - 5) Маркетингові заходи.
 - 6) Прогнозування прибутків і витрат.
 - 7) Контроль.

Ситуаційний аналіз – відправна точка при складанні плану маркетингу КС. На цьому етапі кредитній спілці належить оцінити стан політичного, економічного, соціального, культурного середовища, рівень конкуренції з позиції сприятливого і несприятливого для її діяльності стану зовнішнього середовища (можливостей і небезпек). Треба розглянути поточний стан економіки, економічні тенденції (інфляцію, ціни на ринку, рівень зарплати, рівень зайнятості тощо), орієнтовні розрахунки та економічні прогнози.

Наступним кроком розроблення маркетингового плану є визначення можливостей і небезпек внутрішнього середовища, слабких і сильних сторін діяльності кредитних спілок SWOT-аналіз. Спілка повинна розглядати свої ресурси і, ґрунтуючись на пильному розгляді зовнішнього середовища, оцінити свої сильні і слабкі сторони. Розглянемо побудову SWOT- аналізу розвитку КС на прикладі кредитної спілки «Українська Провідна» (табл. 1).

У результаті діагностики зовнішнього і внутрішнього середовища діяльності спілки, визначення її можливостей і небезпек, її сильних і слабких сторін кредитна спілка може сформулювати свою місію та визначити пріоритетні цілі, які їй відповідають. Місія – це основна загальна мета кредитної спілки. Вироблені на її основі цілі є підставами наступного процесу прийняття управлінських рішень.

Правильно організована маркетингова стратегія є дуже важливою для кредитних спілок, оскільки, як визнають опитані члени КС, чинники, які сьогодні стримують розвиток кредитних спілок, більше пов'язані з недостатньо продуманою інформаційно-роз'яснювальною роботою самих спілок, аніж із соціальною базою членства кредитних спілок, так званою «бідністю громадян».

При налагодженні інформаційно-роз'яснювального зв'язку між кредитною спілкою та її членами потрібно враховувати специфіку відносин між суб'єктами комунікації. Сьогодні існує кілька видів засобів впливу маркетингових комунікацій – це реклама, стимулювання збуту, особистого продажу, пропаганда. На наш погляд, найбільш ефективним є пропаганда, оскільки

вона є поширенням інформації про кредитну спілку без прямої оплати відповідного рекламного часу та місця. Якщо комерційні банки можуть виділяти на свої маркетингові заходи великі кошти, то кредитні спілки повинні шукати дешевші, але не менш ефективні способи просування своїх послуг на ринку.

Таблиця 1

SWOT-аналіз розвитку КС «Українська Провідна»

Аналіз внутрішніх чинників: сильні та слабкі сторони	
Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> – КС «Українська Провідна» розміщена в одній з провідних областей України; – вигідне географічне розташування близькість до м. Києва як основного центру працевлаштування місцевих жителів; – досвід роботи в реорганізації кредитної спілки та оптимізації витрат; – досвід виходу з кризових періодів; – наявність відокремлених підрозділів в Київській області та м.Київ; – наявність висококваліфікованих працівників. 	<ul style="list-style-type: none"> – відсутність ліцензії на здійснення діяльності з залучення внесків (вкладів) членів кредитної спілки на депозитні рахунки; – відсутність ліцензії на здійснення діяльності із надання фінансових кредитів за рахунок злучених коштів, крім внесків (вкладів) членів кредитної спілки на депозитні рахунки; – значна концентрація потужних фінансових установ та концентрація приватних фінансових ресурсів; – слабка обізнаність місцевого населення з послугами кредитної спілки; – низький рівень лояльності членів та працівників кредитної спілки до організації як цілісного організму.
Аналіз зовнішніх чинників: сприятливі можливості і загрози	
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> – впровадження міжнародних програм співпраці в сфері розвитку фінансових послуг; – відкриття нових відокремлених підрозділів-відділень КС «Українська Провідна» в Київській області; – зростання попиту на фінансові послуги; – покращення інвестиційного клімату в Україні використання міжнародних та національних комунікацій для залучення інвестицій; – прийняття нових законодавчих та нормативно-правових актів, що забезпечать прозорі процедури та умови діяльності кредитних спілок в Україні; – створення фонду гарантування вкладів членів кредитних спілок. 	<ul style="list-style-type: none"> – міграція (відтік) населення, зокрема високопрофесійних кадрів та молоді; – відсутність державної політики щодо підтримки розвитку кредитного кооперативного руху; – зниження темпів розвитку економіки України, що призведе до зниження доходів та купівельної спроможності населення.

Прогнозування прибутків і витрат від діяльності кредитних спілок - наступний необхідний крок маркетингової політики. Комерційна діяльність спілки - це не лише засіб для досягнення її цілей, а й необхідний засіб, бо саме отримання спілкою прибутку дає можливість їй наростити капітал і розширити коло фінансових послуг своїм членам, розв'язати їхні соціальні проблеми.

Демократичне управління діяльністю кредитної спілки вносить певні особливості і в завершальну стадію маркетингової політики - контрольну. Контроль за діяльністю КС здійснюється на громадському (внутрішньому) і державному (зовнішньому) рівнях. Громадський контроль дозволяє розподілити функції між конкретними особами і, таким чином, уникнути можливих зловживань, хабарництва, об'єктивно вирішувати проблеми, що виникають.

Таким чином, кредитним спілкам потрібно керуватись у своїй діяльності всіма запропонованими нами маркетинговими заходами для досягнення своїх цілей, для подолання конкуренції з боку інших фінансових установ, з боку успішніших кредитних спілок, а також для піднесення свого іміджу.

Мандич О.В., к.е.н., доц.

Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені П. Василенка

ІНФРАСТРУКТУРА СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Результативність поточної діяльності та фінансовий стан є вирішальними критеріями для застосування суб'єктами ринку певних стратегій отримання результатів своєї діяльності, що, врешті решт, визначає конкурентну ситуацію на ринку та ступінь збалансованості інтересів функціонально відокремлених груп операторів ринку. При цьому саме зазначена обставина викликає всі дисбаланси всередині маркетингової інфраструктури того чи іншого об'єктового ринку, а наслідки її дії найбільш ярко виражено проявляються на ринку сільськогосподарської продукції.

Результативність діяльності операторів різних рівнів маркетингової інфраструктури впливає на розвиток процесів її формування, а саме:

-
- 1) зумовлює формування та процедури використання систем розподілу продукції на ринку;
 - 2) визначає конкурентну ситуацію на ринку;
 - 3) визначає ефективність діяльності операторів певного рівня маркетингової інфраструктури;
 - 4) визначає інтенсивність інтеграційних процесів;
 - 5) визначає можливості запровадження інноваційних виробничих та збутових технологій в практику поточної господарської діяльності суб'єктів ринку.

Механізм протікання зазначених процесів реалізується через цінову динаміку, управління обсягами доданої вартості по стадіях розподілу товарів, а отже через розподіл інтересів, всередині каналів розподілу продукції на ринку. При цьому, на сьогоднішній день, на внутрішньому ринку сільськогосподарської продукції (як сировинного ринку) цей механізм опосередковується через процедури цінового диктату з боку маркетингових посередників того чи іншого рівня, в залежності від домінування групи операторів всередині системи розподілу.

Результати проведених досліджень дозволяють стверджувати, що при вивченні процесів функціонування капіталу всередині різних рівнів маркетингової інфраструктури аграрного ринку доцільно використовувати такі показники:

- 1) обсяги необхідного основного та обігового капіталу для успішного функціонування операторів певного рівня маркетингової інфраструктури ринку;
- 2) ефективність поточної збутової діяльності, що характеризує відтворення розміщеного у виробничо-комерційному циклі капіталу через отриманий дохід;
- 3) співвідношення між нормативними масами прибутку, що утворюються операторами сфер виробництва та обігу в процесі розподілу продукції на аграрному ринку.

Запропонована система показників дозволяє визначити домінуючу всередині системи розподілу продукції групу операторів, діяльність яких є найефективнішою, та від впливу яких залежать процеси перерозподілу доходів всіх операторів ринку, що розглядається.

Проведені дослідження діяльності сільськогосподарських підприємств Харківської області дозволяє стверджувати, що навіть успішні підприємства-виробники сільськогосподарської продукції не є центрами утворення прибутку в існуючих системах розподілу.

Результати аналізу доводять, що на ринку сільськогосподарської продукції, а саме на об'єктових ринках даної продукції значна частина доданої вартості (від 21,5 % до 34,9 % ціни споживання) формується у вигляді доходів суб'єктів сфери обігу. Зазначені обставини свідчать про суттєві дисбаланси в функціонуванні каналів розподілу на ринку. При визначенні середньорічної ціни внутрішнього споживання рослинницької продукції враховувались дані про фактичні постачання продукції на локальному ринку Харківської області переробним підприємствам. Превалювання економічних інтересів торговельних посередників над інтересами виробників в процесі функціонування систем розподілу на аграрному ринку є типовим явищем.

Таким чином, результативність функціонування операторів різних рівнів маркетингової інфраструктури аграрного ринку, зокрема, суб'єктів сфери матеріального виробництва, а також можливості впливу на функціонування операторів сфери обігу з боку операторів-виробників визначається концентрацією капіталу, відповідно, в сфері матеріального виробництва та сфері обігу.

При цьому актуалізуються питання забезпечення справедливого розподілу інтересів між функціонально різними групами учасників ринкових процесів, тобто операторами ринку. Критерії ж справедливості розподілу інтересів не сформовані ані теоретично, ані практично. І справа тут далеко не в отриманні виробниками продукції чи операторами-посередниками надто малих або надто великих прибутків, а в забезпеченні такої віддачі від розміщеного у реалізації виробничо-комерційних процесів капіталу, яка б забезпечувала його розширене відтворення, фінансування структурних зрушень та асигнування капіталу у розвиток «немаркетингових» елементів інфраструктури зазначених товарних ринків.

Мешко В.В. к.е.н., доц.

Ужгородський Національний університет

НЕОБХІДНІСТЬ ТА МОЖЛИВІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ЗМІСТОВНИХ ТЕОРІЙ МОТИВАЦІЇ В УМОВАХ СТРУКТУРНОЇ ПЕРЕБУДОВИ ЕКОНОМІКИ

Завданням будь-якої організації, яка прагне до зростання і забезпечення прибутковості свого бізнесу, є залучення професійних кадрів, а також зміст і мотивація поточного кадрового забезпечення. Продумана і зважена кадрова політика стає однією із запорук успіху, а мотивація персоналу – потужним інструментом конкурентної боротьби і отримання високих доходів. Необхідно розуміти, що мотивація не є суто властивістю людської натури, це результат якогось певного процесу; система заходів, що спонукають співробітників компанії виконувати поставлені завдання з більшою віддачею. Іншими словами, вона є процесом стимулювання самого себе та інших на діяльність, спрямовану на досягнення індивідуальних і загальних цілей підприємства. Особливе місце в системі стимулювання персоналу займають змістовні теорії мотивації.

Існуючі теорії мотивації персоналу і їх практичне застосування доводять, що аж ніяк не завжди матеріальні (як правило, грошові) стимули спонукають індивіда працювати старанніше. Справжні фактори, які змушують віддаватися роботі по максимуму, визначити дуже складно. Маючи сучасні технології мотиваційної діяльності, керівники в змозі значно розширити можливості в залученні працівника до виконання завдань, що ведуть до досягнення стратегічних цілей компанії.¹

Змістовні теорії мотивації вивчають, чого людина потребує, і пропонують ієрархічну класифікацію мотивів. В їх основі лежать потреби індивідуума, тобто відчуття нестачі того, без чого кожному важко жити, або через що виникає певний дискомфорт. Також, необхідно виділити прагнення людини до подолання відповідних проблем, які можуть бути вирішені за умови, що вона буде впевнена в реальності досягнення бажаного. Дані концепції дозволяють робити певні висновки про механізм мотивації членів трудового колективу.²

¹ Теорії і моделі мотивації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://studme.com.ua/1093070212664/menedzhment/teorii_modeli_motivatsii.htm.

² Змістовні теорії мотивації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.if.ua/book/3/354.html>.

Мотивація працівника залежить від його очікувань, пов'язаних з тим, що певна поведінка чи дії приведуть до певного результату. Якщо ймовірність того, що прикладені зусилля приведуть до високих результатів, дуже низька, то персонал не буде мати стимулудіяти ефективно. Віра людини в справедливу оцінку свого потенціалу і винагороду від керівництва за виконану роботу, визначає корисність сумлінної праці індивіда.

Можна стверджувати, що кращі компанії роблять серйозні витрати заради створення умов, що сприяють максимально повного задоволення базових потреб їх працівників. Це окупається зменшенням витрат на обслуговування; росте задоволеність працівників своєю працею і їх відданість компанії. В результаті організація отримує додаткові вигоди у вигляді зростання виробничих показників власного персоналу.¹

Також, і деякі великі західні компанії приділяють серйозну увагу здоров'ю всіх своїх співробітників - від керівників вищої ланки до рядових працівників. Це, зокрема, передбачає щорічну диспансеризацію і консультації з питань правильного харчування та фізичного навантаження. Приблизно 65% комерційних підприємств Японії ведуть фізкультурно-оздоровчу роботу з робітниками і службовцями. Наприклад, реалізація фізкультурно-оздоровчої програми в Токійській газовій компанії протягом 10 років дозволила скоротити рівень захворюваності на 67%. Компанія має спеціальну групу з 5 осіб, що займаються зміцненням здоров'я персоналу.²

Мотиваційну систему на підприємстві доцільно сформувавши таким чином, щоб кожен працівник був зацікавлений в делегуванні йому більшої частки повноважень і направленості роботи кожного на позитивний результат. Необхідно розробити показники діяльності для працівників, виходячи з поставлених стратегічних цілей підприємства, а не просто поставити в залежність виконання тих чи інших завдань до виплати заробітної плати. Таким чином, кожен член трудового колективу буде працювати над досягненням поставлених перед підприємством цілей, і особисто зацікавлений в їх реалізації через систему мотивації. Особливу увагу варто приділити розробці мотиваційної системи саме для виробничого персоналу. Це дозволить зменшити плинність кадрів та згуртувати колектив організації, сформувавши стійкі групи, які були б зацікавлені в

¹ Ходаківський Є.І. Психологія управління. Підручник. 3-тє вид. перероб. та доп. / Ю.В. Богоявленська, Т.П. Грабар, Є.І. Ходаківський. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 663 с.

² Особливості мотивації персоналу на сучасних підприємствах [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1961>.

досягненні поставлених керівництвом цілей і завдань, а також усвідомлювали свій внесок в їх реалізацію.

Ще одним способом більш ефективного застосування змістовних теорій у виробничій сфері є розробка системи підвищення кваліфікації для менеджерів середньої ланки: проведення ряду тренінгів для працівників, зобов'язання відділу кадрів знаходити профільні семінари, тренінги для менеджменту підприємства і проведення такого навчання постійно.

Застосування на практиці змістовних теорій мотивації персоналу, дозволяє виділити три основні напрями їх реалізації.

Перший – це фінансовий. Відомо, що людина мотивується фінансово до тих пір, поки не починає заробляти достатню кількість грошей, щоб почувати себе комфортно. Про це стверджував ще Ф. Тейлор. Слід зазначити, що гідна оплата праці співробітників – одна з основ системи управління персоналом компанії.

Другий напрямок – участь в створенні цікавих, перспективних, працюючих проектів. Необхідне усвідомлення того, що люди займаються не безглуздою для свого підприємства діяльністю, а розробляють, творять і роблять щось потрібне і корисне. Одним з найбільш масових корпоративних заходів, спрямованих на підвищення мотивації персоналу компанії, є конкурси професійної майстерності.

Третій напрям мотивації - це коли талановиті люди хочуть розвиватися, займатися самовдосконаленням. Вони прагнуть не тільки до підвищення грошової компенсації за свою працю і кар'єрне зростання, але і підвищення власної кваліфікації. І це якраз той момент, коли теорія мотивації А. Маслоу знаходить практичне підтвердження. За пірамідою потреб, члени трудового колективу, подолавши певний рівень, прагнуть до наступного, більш високого.¹

Таким чином, ефективна система винагороди забезпечує єдиний підхід до оплати праці всіх працівників компанії та відповідність між досягнутими результатами праці і справедливою винагородою. У процесі побудови мотиваційної системи потрібно враховувати те, що найбільше значення має орієнтація на особисті інтереси працівників, їх пріоритетність в системі колективних і суспільних інтересів. Тільки в результаті створення умов для реалізації особистих інтересів в поєднанні з колективними та громадськими можливе досягнення конкретно вираженої зацікавленості працівників в ефективній діяльності підприємства.

¹ Мостенська Т.Л. Теорії мотивації та їх роль у формуванні системи мотивації підприємства / Т.Л. Мостенська, М.С. Яцюта // Наукові праці Національного університету харчових технологій. – 2012. – №42. – с. 193-196.

Науменко І.В., к.е.н., доц.

Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені П. Василенка

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ВІДНОСИН НА АГРАРНОМУ РИНКУ

Як відомо, в ринковому середовищі формуються відносини підприємства зі споживачами продукції, з одного боку, підприємствами-постачальниками субпродуктів для створення своєї продукції, з іншого боку, і, із третьої сторони, - підприємствами, які провадять близьку або аналогічну діяльність. Формою відносин першого роду є перехід правий власності на продукцію від постачальника до покупця, другого роду - співробітництво й кооперація, третього роду - конкуренція. При цьому наявність відносин конкуренції є основною умовою та рушійною силою розвитку суб'єктів ринкової активності, що спричиняє формування їх економічної стратегії.

Ситуація, що склалася на українському аграрному ринку характеризується існуванням їх структури, що сформувалася протягом досить тривалого періоду часу, невизначеністю галузевої структури ринку в умовах сучасних тенденцій глобалізації, деформацією конкурентних відносин між суб'єктами всіх рівнів системи розподілу продукції на ринку. Зазначені обставини обмежують можливості ефективного розвитку даного ринку, а також пропорційної реалізації інтересів його суб'єктів, насамперед тих, що здійснюють діяльність у сфері виробництва. Посилення конкуренції між виробниками на фоні зростаючої кількості операторів-виробників призводить до зниження ефективності їх діяльності, що згубно позначається на розподілі інтересів між різними рівнями операторів ринку, створюючи умови для поглиблення цінової конкуренції всередині відокремлених рівнів інфраструктури.

Формування та функціонування аграрного ринку та його об'єктових складових, повинні забезпечувати ефективну взаємодію його учасників у всіх аспектах побудови ринкових відносин, а саме: відносин комерційних, відносин кооперації й інтеграції, а також відносин конкуренції. При цьому побудова ефективного середовища ринку будь-якої продукції передбачає рішення проблем і гармонізацію інтересів у наступних рівнях або зрізах формування відносин: регулюючому, інфраструктурному, виробничо-комерційному.

Що стосується структури внутрішнього аграрного ринку, то її складають виробники, два-три рівні посередників і споживачі, які представлені переробними підприємствами та експортерами. При цьому на рівні товаровиробника ринок є досить яскраво вираженим ринком покупця, що сприяє олігополізації діяльності торгово-закупівельних підприємств і великих оптових посередників. Останнє приводить до зсуву основних центрів формування прибутків на ринку продовольчої продукції зі сфери виробництва в сферу обігу, підсилюючи цінову конкуренцію виробників. У свою чергу, процеси децентралізації виробництва, що відбувалися протягом останніх 15 років і особливо активізувалися в період 1999-2003 років, привели до виникнення досить великої кількості виробників сільськогосподарської сировини, що ускладнює розвиток тенденції до концентрації виробничого капіталу.

На більш високих рівнях маркетингової інфраструктури склалася зворотна ситуація, що дозволяє характеризувати оптовий аграрний ринок вже як ринок продавця, а за типом конкурентної ситуації також відносити його до ринку олігополії. Підтвердженням даного факту є практика встановлення довгострокових зв'язків оптових посередників з великими (за розмірами закупівель) споживачами. Внутрішній ринок сільськогосподарської продукції є одним з найбільш складно організованих компонентів товарного ринку, при чому його стан є визначальним для забезпечення продовольчої безпеки країни. За типом сформованої конкурентної ситуації його можна класифікувати як ринок олігополії. При цьому конкурентоспроможність операторів-виробників на внутрішньому ринку визначається:

-) сприятливістю цінової політики з позицій покупця;
-) можливостями забезпечення стабільного рівня якості продукції протягом досить тривалого часу;
-) гнучкістю керування обсягами виробництва;
-) адекватністю товарної політики.

Конкурентоспроможність суб'єктів маркетингової інфраструктури аграрного ринку:

-) стабільністю складу постачальників;
-) можливостями формування партій продукції стандартної якості;
-) адекватністю цінової політики.

Вітчизняні виробники сільськогосподарської продукції ведуть свою збутову діяльність у достатньо складних умовах вітчизняного ринку, який є олігополізованим на рівні маркетингових посередників та таким, що

наближається до ринку досконалої конкуренції на рівні виробника. При цьому олігополізація ринку сільськогосподарської продукції на рівні товаровиробників наразі не є можливою, в першу чергу, через низьку концентрацію капіталу в аграрному секторі та низький рівень ефективності їх діяльності.

Отже, для забезпечення ефективного збуту продукції виробникам необхідно або збільшувати масштаб виробництва, або вирішувати проблему створення великих партій стандартної продукції, або встановлювати довготривалі прямі зв'язки з переробними підприємствами та крупними посередниками, тобто змінювати свою позицію в структурі системи розподілу продукції, що склалася на ринку.

Петрищенко Н.А., к.е.н.

Одеська державна академія будівництва та архітектури

БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ В АНТИКРИЗОВИХ СТРАТЕГІЯХ

В період трансформації економіки України великого значення для підприємств набувають проблеми, що пов'язані з менеджментом, фінансуванням та плануванням. Особливості сучасної української економіки полягають в мінливості зовнішнього оточення, нестабільності, значному рівні ризиків та високої вірогідності банкрутства господарюючих суб'єктів.

Таким чином, на перше місце в плануванні подальшої діяльності підприємств виходить антикризовий менеджмент та постійний моніторинг фінансово-господарського стану організації, а також складання бізнес-плану з урахуванням особливостей зовнішнього оточення для підтримки ефективності функціонування організацій, їх платоспроможності та фінансової незалежності.

Антикризовий менеджмент, та місце бізнес плану в ньому досліджується науковцями досить широко. Так, Гаврилко Т.О., Терещенко О.О. вивчали питання антикризового управління. Шишкін В.О. , Коваленко Н.О., Винокурова О.І. аналізували місце та роль бізнес плану в антикризовому управлінні. Однак недостатньо широко висвітлено значення бізнес-планування в антикризовому менеджменті, складання бізнес-планів з оздоровлення фінансового стану підприємства.

Ефективність господарської діяльності будь-якого суб'єкта господарювання безпосередньо залежить не тільки від впливу ринкових механізмів, а й від того наскільки успішно планує цей суб'єкт свої дії. Планування в антикризовому управлінні є безперервним, та містить процесом вивчення шляхів і методів удосконалення діяльності підприємства внаслідок виявлених можливостей, умов та чинників.¹

Ефективність антикризового управління на підприємстві можна підвищити шляхом розробки комплексної антикризової програми з основою – бізнес-планом. При розробленні та реалізації антикризового бізнес-плану можуть використовуватися власні ресурси або залучені за сприятливими умовами, та є аналогом санаційних заходів. Різниця між бізнес-планом та програмою санації полягає в терміні реалізації розробок. Санаційні заходи мають короткіший термін та спрямовані на виживання підприємства, тоді, як бізнес-план має довгострокову перспективу. При реалізації антикризових бізнес-планів керівництво підприємств повинно постійно проводити моніторинг поточної ситуації, контроль над процесом реалізації.

Бізнес-план - це інструмент менеджменту, що є документом з детальною фінансово-економічною програмою господарської діяльності підприємства.

В цьому документі розглянуто процес функціонування підприємства та досягнення поставлених цілей та завдань. За допомогою бізнес-плану можна передбачати майбутні проблеми, розробляти заходи щодо їх успішного подолання, дати цілісну та актуальну оцінку наявного потенціалу та перспективи подальшого розвитку бізнесу.

Основна мета розробки бізнес-плану - спланувати господарську діяльність організації на певний період відповідно до потреб ринку і можливостей отримання необхідних ресурсів.

Розробка бізнес-плану відбувається з метою побудови моделі функціонування бізнесу та відображення поведінки цієї моделі на ринку з товарами або товарною групою.

Основні принципи побудови бізнес-плану полягають розгляді та розрахунку використання та виробництва таких чинників, як: виробництво конкурентоспроможної продукції; ретельна розробка ідеї; достатність ресурсів.

Саме ці питання мають першочергове значення для підприємства, що прагне підтримати свою конкурентоспроможність, фінансову незалежність та ефективність свого функціонування.

¹ Бизнес-планирование в антикризисном управлении предприятием: автореферат диссертации на соискание ученой степени канд. экон. наук :08.00.05 / Л. Р. Гайтукиева. - М., 2004. - 20 с.

Бізнес-план для розробки антикризової стратегії повинен бути комплексним. Комплексність означає сукупність напрямів, за якими проводиться дослідження стану підприємства для побудови стратегії та розробки заходів бізнес плану. Інформація для діагностування та розробки планів, розрахунку показників, має бути повною, достовірною та актуальною. Розглядаються наступні види інформації: маркетингова, економічна, технічна, правова, фінансова. Також бізнес-план дає об'єктивне уявлення про стратегію і тактику розвитку виробництва та організації виробничої діяльності, способах просування товару на ринок, прогнозує ціни, майбутній прибуток, основні фінансово-економічні результати діяльності підприємства.

Подвірна Н.С., к.політ.н., доц.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Українська державність та українське суспільство опинились у надзвичайно складній політичній та соціально-економічній ситуації. Фактично країна знаходиться у стані неоголошеної війни, а також системної політико-економічної кризи. Нинішній етап розвитку України характеризується потребою в якісних перетвореннях практично у всіх сферах суспільного життя. Особливе місце у питанні трансформації держави займає реформа системи державного управління, яка має формуватися на основі принципів законності і верховенства права, відкритості та прозорості діяльності, орієнтації на потреби суспільства, використання найкращих напрацювань вітчизняних та зарубіжних науковців у цій галузі.

Існуюча в країні система державного управління демонструє свою неефективність, внутрішню суперечливість, відірваність від громадян і, як результат, виступає однією з перепон, що стримує здійснення системних перетворень в усіх сферах розвитку суспільства. Надмірна концентрація повноважень саме в центральних органах виконавчої влади, призводить до того, що вони не займаються питаннями стратегії розвитку держави, не формують державну політику в окремих сферах чи галузях, оскільки основні зусилля та час йде на вирішення поточних проблем.

Сьогодні, як ніколи, українське суспільство потребує змін у сфері державного, гуманітарного та соціально-економічного управління. Зміни в системі державного управління повинні мати багатоаспектний, багатоплановий характер. Відповідно без комплексної програми реорганізації та реформи системи державного управління неможливо уявити перспективного розвитку української держави.

Враховуючи сучасні запити українського суспільства, держави в цілому, а також новітні світові тенденції у сфері державного управління, відбувається комплексна модернізація моделі підготовки кадрів для потреб системи державного управління України. У даному контексті необхідно звернути увагу на наступні аспекти, а саме:

1. Орієнтацію на європейські цінності та традиції в системі підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців з врахуванням вітчизняної специфіки.
2. Врахування контексту публічної політики та управління на усіх рівнях комунікації.
3. Безпосередню залученість громадянського суспільства до управління політичними та соціально-економічними процесами (у тому числі на рівні держави). Для цього державне управління має бути відкритим для співпраці та ініціювати залучення громадян. Саме за таких умов громадянське суспільство може ефективно функціонувати.
4. Конкурентність та високий рівень компетентності підготовки кадрів для потреб державного управління.
5. Ефективність кризового управління в умовах перманентної політичної та соціально-економічної нестабільності.
6. Чітку артикуляцію цілей та завдань у державному управлінні.
7. Професійну мобільність у сучасних суспільно-політичних умовах, які швидко змінюються.
8. Використання сучасних методів та інструментарію у реалізації політики та здійсненні державного управління.

Підготовка висококваліфікованих фахівців у сфері державного управління та будівництва має стати одним із пріоритетних напрямів державної політики України. Наявність професійного кадрового забезпечення системи державного управління дасть можливість ефективно здійснювати політику держави, вчасно реагувати на внутрішні та зовнішні загрози, продукувати якісні політико-управлінські рішення та супроводжувати їх реалізацію, формувати сталі та послідовні стратегії розвитку держави на десятиліття вперед, створити збалансовану

та впорядковану систему влади, що буде функціонувати за принципами системи стримувань та противаг, у повній мірі реалізовувати політику виключно соціально орієнтовано, націлену на потреби суспільства, громади та окремо взятого громадянина. Консолідація підходів та єдиний вектор розвитку і функціонування у системи державного управління здатні зняти значну частину загроз, з якими зіткнулась Україна, а саме: загрози суверенності держави, масштабні суспільно-політичні потрясіння, нестабільність владної вертикалі, неузгодженість та непослідовність прийняття політико-управлінських та політико-владних рішень, дублювання функцій державними органами в системі державного управління, недосконалість механізмів взаємодії та комунікації між центральними органами влади та органами місцевого самоврядування тощо.

За умов реалізації реформи системи освіти у сфері державного управління, що забезпечить систему державного управління фахівцями якісного нового типу, автоматично можна зняти цілу низку вищезазначених проблем, які сьогодні постали перед країною.

При цьому особливу увагу необхідно приділити тим змінам, які відбулись за останні роки в суспільно-політичній площині в контексті формування публічної політики та управління. Зокрема, мова йде про появу нових видів комунікації суспільства, нових форм соціальної активності та організації, самоорганізації та активізації громадянського суспільства, зростання ролі органів місцевого самоврядування та громад, переорієнтацію функціонування моделей «держава – суспільство», «держава – громадянин» (держава трансформується у свого роду сервісну службу, що формує пакет необхідних послуг у відповідності із потребами суспільства та громадянина), зміни в політичній системі країни, публічний характер політики та управління державними, соціально-економічними та політичними процесами, прийняття політико-управлінських рішень із безпосередньою участю громадян тощо.

Все більше зростає роль публічної політики та управління в умовах активної діяльності громадського сектору, що дає можливість забезпечувати представлення та узгодження позицій заінтересованих сторін у прийнятті політичного, політико-управлінського рішення, передбачає взаємодії державних, недержавних акторів та наднаціональних структур. Такий механізм формує публічні площадки для прийняття політичних рішень, спрямованих на досягнення суспільно значимих цілей за участі усіх задіяних акторів у суспільно-політичному та державному житті країни.

Глобалізаційні виклики, зокрема світова фінансово-економічна криза, вимоги громадянського суспільства, євроінтеграційні наміри влади формують

попит на якісно вищий рівень обґрунтованості державної політики на засадах результативності, ефективності і справедливості в умовах прозорості процедур підготовки відповідних рішень

Безперечно, шлях розвитку України є складним та неоднозначним. Разом з тим, сьогодні Україна отримала історичну можливість реалізувати увесь спектр реформ, які протягом останніх років мали ситуативно-вибірковий та атрибутивний характер.

Старко І. Є., к.е.н., доц.

ВСП «Інститут інноваційної освіти Київського національного університету
будівництва і архітектури»

УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА У КРИЗОВИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

В умовах фінансово-економічної кризи, одним із дієвих способів ефективного функціонування підприємства, є застосування стратегії оптимізації виробничих процесів та спрощення структури управління на основі інтелектуального капіталу. Управління інтелектуально-інноваційними ресурсами через достовірність їх оцінки та повноту відображення в обліку, сприятиме формуванню конкурентних переваг підприємства у ринковому середовищі.

При виведенні підприємства з кризового стану необхідно брати за основу інтелектуальний капітал, виходячи з принципу стійкості економічної системи, яка при переході з одного стану в інший повинна зберігати свою впорядкованість. З цього випливає, що зміна економічної системи (господарюючого суб'єкта) відбувається успішно тоді, коли нематеріальні активи використовуються у повному обсязі.

Система управління нематеріальними активами повинна функціонувати на тісних взаємозв'язках з обліком, аналізом та контролем, а також внутрішньої підсистеми, що передбачає управління процесом формування нематеріальних активів, їх використання та патентування (ліцензування).

Менеджери, які управляють вартістю компаній, практично єдині у своїй думці в тому, що сучасна бухгалтерія не в змозі враховувати такі активи, як

компетентність співробітників, ставлення клієнтів, комп'ютерні та адміністративні системи, бази даних тощо. Звітність повинна містити інформацію про основні чинники вартості про: стратегію компанії, майбутні грошові потоки, нефінансові сторони діяльності, невідчутні активи компанії(включаючи ділову репутацію).

У процесі управління невідчутними активами (складовою яких є інтелектуальний капітал) необхідно враховувати певні особливості, які пов'язані із специфікою сутності даної категорії, а саме: нематеріальні (невідчутні) активи важко «закріпити» за конкретним підприємством; відсутність типового кон'юнктурного циклу створеної знанням вартості; невизначеність чіткого інструментарію та мотивації щодо вимірювання та обліку цієї категорії. Для забезпечення ефективного менеджменту важливим є концепція управління бізнесом за допомогою вимірювання та класифікації, так як результативне управління передбачає можливість оцінки усіх об'єктів. Формування звітів про інтелектуальний капітал сприятиме формуванню достовірної інформації про фактичний фінансово-економічний стан підприємства.

Інтелектуальний капітал щораз більше перетворюється на основний чинник економічного зростання і складової вартості власного капіталу за виробленими принципами оцінки компаній на міжнародних фінансових та інвестиційних ринках. Його величина стає визначальним критерієм у виборі ринкової вартості високотехнологічних компаній і формуванні високого рівня конкурентоздатності. Водночас інтелектуальний капітал – структурно складне явище, яке важко піддається оцінюванню. За методикою, запропонованою шведським дослідником К.-Е. Свейбі, оцінку нематеріальних ресурсів пропонується проводити за такими категорійними групами: 1) методи ринкової капіталізації, які визначають вартість інтелектуального капіталу як різницю між ринковою капіталізацією фірми та власним капіталом її власників; 2) методи прямого вимірювання інтелектуального капіталу, які базуються на ідентифікованій оцінці окремих видів нематеріальних активів. На основі оцінки окремих компонентів виводять інтегровану оцінку інтелектуального капіталу; 3) методи підрахунку балів, які полягають в ідентифікації різних складових інтелектуального капіталу, які виражаються як індекси у вигляді підрахунку балів; 4) методи віддачі на активи, які базуються на припущенні, що вартість нематеріальних ресурсів фірми - це та сума, яку недоотримує фірма-конкурент, оскільки не володіє такими ресурсами.

Відповідно до міжнародних стандартів оцінки, доступним є використання одного або декількох методів оцінки нематеріальних активів.Отже,

оцінку нематеріальних активів на пропонується здійснювати комплексно на основі даних, отриманих за різними методами, включаючи експертні оцінки, що дасть змогу визначити реальну вартість даного нематеріального активу.

Ефективне управління інтелектуальним створює позитивний імідж суб'єктам господарювання, надає їм певні переваги і довгострокові права, збільшує грошові потоки. Для здійснення процесу управління нематеріальними активами важливим є створення необхідних інформаційних ресурсів, що сприятиме вирішенню практичних завдань щодо результативності виробничо-господарської діяльності підприємства. Такий підхід забезпечить передумови підвищення загальної ефективності управління підприємством та його інвестиційну привабливість.

Хоча Н.В., асистент

Львівський національний університет імен. Івана Франка

АНАЛІЗ ФОРМ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ УПРАВЛІННЯ МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА

Важливою структурною одиницею національної економіки України є мале підприємство, на функціонування та розвиток якого впливає дія зовнішніх факторів та господарські процеси, що відбуваються в середині нього. Узгодженість господарських процесів досягається завдяки цілеспрямованим діям керівництва малого підприємства, його вчасного реагування на зміну кон'юнктури ринку та належного використання внутрішніх резервів. Тому для забезпечення діяльності малого підприємства та досягнення мети його заснування потрібно здійснюватися ефективно управління, що залежить від правильності вибору форми його організаційної структури.

У процесі створення організаційної структури управління, а саме виділення підрозділів, які формують рівні управління та взаємозв'язків між ними, визначальним є кількість працівників малого підприємства, яка відповідно до чинного законодавства не може перевищувати 50 осіб. Кількість працівників малого підприємства впливає на визначення рівнів управління та їх ієрархії. Для цього використовують діапазон контролю (норму керованості), що встановлює "кількість працівників, безпосередньо підлеглих одному керівнику відповідної кваліфікації при заздалегідь визначених організаційно-

технічних умовах роботи”. Діапазон керованості визначається рівнем управління. Так, на нижчих рівнях норма керованості може досягати до 30 осіб, а на вищих – обмежуються 3-7 підлеглими. А. Файодем було запропоноване співвідношення: 15 робітників на одного керівника і 4 керівники (менеджери) на одного керівника вищого рангу. Я. Гамільтон, В.Грайкунас та Л. Урвік вважали, що керівник вищого рівня може мати не більше 3-6 підлеглих¹. Таким чином, на малому підприємстві з 50 працівниками, відповідно до співвідношення запропонованого А.Файодем, доцільно виділити нижчий рівень управління, який складається з 3 підрозділів, кожен з яких має свого керівника (менеджера) та вищий – це керівник підприємства, якому підпорядковуються керівники структурних підрозділів та інших служби підприємства.

В науковій літературі, для характеристики управління малого підприємства на початкових етапах його діяльності, використовують поняття “без структури”². Така організаційна форма управління може використовуватися невеликими підприємствами з кількістю працюючих до 15 осіб, при якій керівник здійснює управління всіма видами діяльності. З розвитком малого підприємства, збільшенні кількості працівників та видів діяльності, виділенні окремих підрозділів змінюється і організаційна структура управління.

Отже, узагальнюючи дослідження щодо організаційної структури управління малого підприємства, з урахуванням кількості працівників, структурних підрозділів та зв’язків між ними, пропонуємо виділити три її форми.

Перша форма організації управління - “без структури”. Хоча, вважають, що організаційна форма управління “без структури” притаманна малим підприємствам на етапі створення, проте вона може зберегтися й до припинення їх діяльності. Головною перевагою організаційної структури управління малого підприємств є її гнучкість. Тому на підприємствах, які займаються видом діяльності, де організаційно-технічні умови роботи не вимагають створення підрозділів, із кількістю працівників до 15 осіб, що входить в діапазон керованості А. Файоля, не доцільно створювати складну організаційну структуру управління. Створення додаткового рівня управління не тільки ускладнює організаційну структуру, а й вимагає додаткових матеріальних витрат на його утримання.

¹ Назарчук Т. В. Менеджмент організацій [Текст]: Навчальний посібник. / Т. В. Назарчук, О. М. Косіюк – К.: «Центр учбової літератури», 2015. – 560 с.

² Говорушко Т.А. Удосконалення організаційної структури малих підприємств з виробництва харчових продуктів і перероблення сільськогосподарської сировини [Електронний ресурс] / Т.А. Говорушко. - [Цит. 2016, 4 жовтня] - Режим доступу: http://www.rusnauka.com/24_SVMN_2008/Economics / 27317.doc.htm

Друга форма організаційної структури управління - проста. Ця форма базується на лінійному або лінійно-штабному типі організаційної структури управління. Цю структуру доцільно використовувати на малих підприємствах із кількістю працюючих до 30 осіб, що вимагає виділення принаймні двох підрозділів та призначення їх керівників. Вони підпорядковуються керівнику малого підприємства, що забезпечує оперативність у прийнятті рішень, чіткість і простоту взаємодії між рівнями управління, відповідальність керівників нижчих рівнів за роботу свого підрозділу. Проста форма організаційної структури управління може й застосовуватися на малих підприємствах і з кількістю працівників меншою від 30 осіб. Головною умовою її використання є виділення двох підрозділів, що мають своїх керівників.

Третя форма організаційно структури управління – складна. Вона базується на лінійно-функціональному або лінійно-штабному типі організаційної структури управління. Її можна використовувати на малих підприємствах з кількістю працівників до 50 осіб, в яких виділено принаймні три структурних підрозділи. Проте із збільшенням підприємства виникає необхідність у створенні додаткових служб, які б займалися збором і опрацюванням інформації про діяльність підприємства, розширенням ринків збуту продукції, налагодженням співпраці з постачальниками. Тому на підприємстві з'являються функціональні підрозділи, що інформують і консультують лінійних керівників, які приймають управлінські рішення та здійснюють контроль.

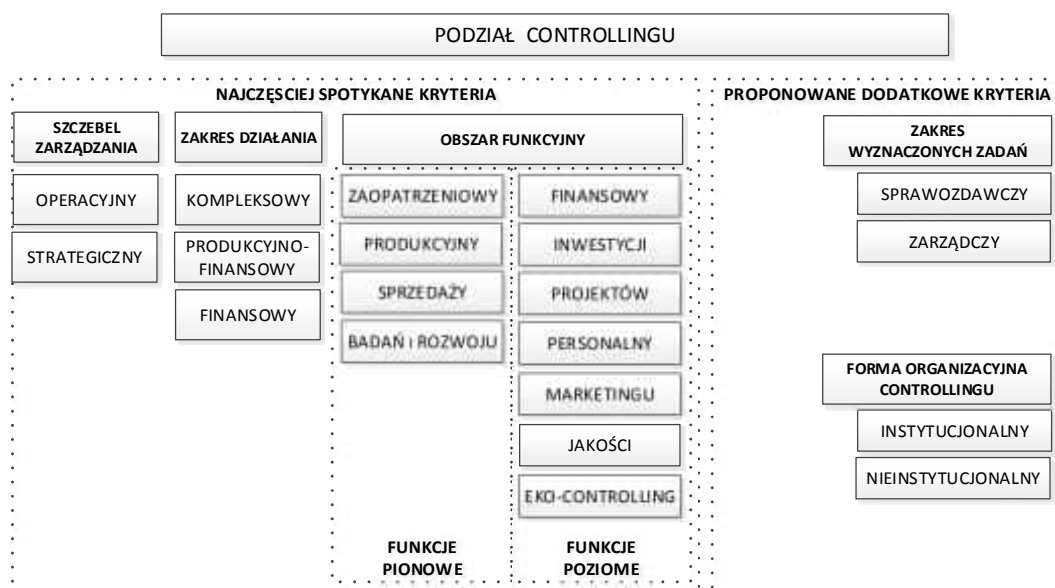
СЕКЦІЯ 3

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНІ СИСТЕМИ В УПРАВЛІННІ ФІНАНСАМИ І БІЗНЕСОМ

CONTROLLING RAPORTOWY A CONTROLLING ZARZĄDCZY W PRZEDSIĘBIORSTWIE

Controlling w Polsce pojawił się na początku lat 90. XX w., co ściśle wiąże się z transformacją systemową oraz wprowadzeniem mechanizmów gospodarki rynkowej. Zainteresowanie controllingiem na początku było stosunkowo niewielkie, ale w przeciągu kilku lat koncepcja ta szybko się rozpowszechniała i rozwinęła.

W literaturze ekonomicznej można spotkać wiele kryteriów klasyfikacyjnych controllingu. Wśród nich za najczęściej spotykane to kryterium funkcjonalne, zakresu działania czy szczebla zarządzania (rys. 1).

Rys. 1. Wybrane kryteria podziału oraz rodzaje controllingu.

Źródło: Nesterak, 2015, s.41

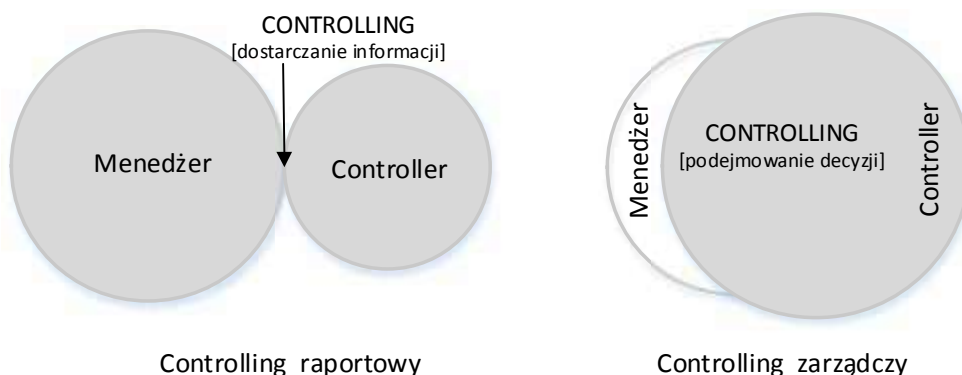
Na bazie analizy definicji zarówno zagranicznych, jak i krajowych autorów, a także aktywnej obserwacji procesu przemian zachodzących w przedsiębiorstwach działających w Polsce wskazano dwa nowe kryteria wyodrębniania controllingu.

Według kryterium zakresu kompetencji można podzielić controlling na: raportowy i zarządczy. Controlling raportowy (sprawozdawczy) jest poszerzonym systemem rachunkowości finansowej i zarządczej, służącym głównie opraco-

wywaniu wielowymiarowych raportów rzeczowo-finansowych, wykorzystywanych często poza krajowymi siedzibami oddziałów czy filii. Raporty te przesyłane są do centrali przedsiębiorstw, w których decydenci wykorzystują wnioski z nich wypływające do podejmowania decyzji o zasięgu globalnym. Nie sprzyja to jednak poprawie sposobu funkcjonowania pojedynczej firmy. Controlling raportowy jest domeną zwłaszcza dużych korporacji, które narzucają na swoje polskie oddziały obowiązek sporządzania różnego rodzaju sprawozdań. Zadaniem działu controllingu jest wówczas praktycznie wyłącznie budowanie systemu informacyjnego a kompetencje controllera niewielkie¹². Rozwinięta forma controllingu w postaci controllingu zarządczego wyznacza bardziej ambitne zadania dla controllera, zwiększając tym samym zakres jego kompetencji. Fundamentalnym założeniem tego rodzaju controllingu jest wszechstronne optymalizowanie procesów gospodarczych zachodzących wewnątrz przedsiębiorstwa, które skutkują poprawą wyników ekonomiczno-finansowych i zmiernają do poprawy jego pozycji konkurencyjnej na rynku. Przyczyniają się dzięki temu do realizacji nadrzędnego celu przedsiębiorcy, czyli wzrostu wartości przedsiębiorstw. Controlling można uznać za system silnie wspomagający podejmowanie strategicznych, taktycznych i operacyjnych decyzji przez menedżerów na różnych poziomach, od naczelnego kierownictwa do kierowników szczebli operacyjnych. Definiowanie controllingu jako sposobu zarządzania organizacją, ukierunkowanego na poprawę efektów jej działania, pozwala rozszerzyć określenie controllingu, o przymiotnik „zarządczy”. Jednym z celów częściowych controllingu zarządczego jest bowiem dążenie do zbudowania wielowymiarowego systemu wspierania decyzji zarządczej. Mimo że controlling zarządczy korzysta z pełnego spektrum narzędzi informacyjnych, nie należy go traktować jako systemu tożsamego z rachunkowością czy controllingiem sprawozdawczym. Pozyskana bowiem wiedza analityczna służy przede wszystkim do optymalizowania przebiegu realizacji procesów technologicznych zachodzących w każdym obszarze funkcyjnym organizacji. Controlling zarządczy ma więc znacznie szerszy zakres oddziaływania, gdyż wpływa zarówno na przebieg procesów podstawowych, jak i pomocniczych zachodzących w przedsiębiorstwie. Dodatkowo controller otrzymuje tu bardzo duży zakres kompetencji, również decyzyjnych co bezpośrednio prowadzi do przejmowania przez niego funkcji menedżerskich (rys. 2).

¹ Kes Z. [2003], Controlling w strukturze organizacyjnej przedsiębiorstwa [w:] Controlling w przedsiębiorstwie. Koncepcje i instrumenty, red. E.Nowak, ODDK, Gdańsk, s.24.

² Sawicki K. [2001], Controlling a system informacyjno-sprawozdawczy – zagadnienia wybrane, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2 (58), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce - Rada Naukowa, Warszawa, s.81.

Rys. 2. Controlling zarządczy a raportowy

Twórcy controllingu jako naturalną konsekwencję wzrostu jego wiedzy, umiejętności, profesjonalizmu a zwłaszcza rozszerzenia kompetencji widzą przyszłość controllera jako członka naczelných organów zarządczych przedsiębiorstw. W controllingu zarządczym większą rolę niż w controllingu raportowym mają pracownicy pionów technologicznych, którzy swoimi decyzjami w największym stopniu wpływają na wyniki ekonomiczno-finansowe przedsiębiorstwa¹.

Drugie zaproponowane kryterium – forma organizacyjna controllingu, pozwala podzielić controlling na instytucjonalny i nieinstytucjonalny. Controlling instytucjonalny występuje w przedsiębiorstwie, gdzie została wyodrębniona osobna komórka controllingu, której zadaniem jest realizowanie wyłącznie zadań controllingu. Przyjęcie takiej drogi ma wpływ na podniesienie rangi controllingu w firmie i daje możliwość poświęcenia odpowiedniej ilości czasu wyłącznie na zagadnienia controllingowe. Badania J. Dynowskiej² wskazują, iż przedsiębiorstwa większe są bardziej zainteresowane takim rozwojem controllingu. Przeciwnostwem controllingu instytucjonalnego jest jego forma nieinstytucjonalna, która występuje w firmach, gdzie nie wyodrębniono w strukturze organizacyjnej osobnej komórki zajmującej się controllingiem. Zadania controllingu są realizowane wówczas przez istniejący dział, najczęściej finansowy, lub w ramach pełnionych obowiązków, przez wyznaczonego pracownika. Ta forma controllingu najczęściej stosowana jest w jednostkach małych oraz w tych, w których controlling jest w początkowej fazie rozwoju. Niezależnie od wyboru formy controllingu istotne jest to, aby nie ograniczała ona możliwości skutecznego wykonywania zadań.

¹ Nesterak J. [2015], Controlling zarządczy. Projektowanie i wdrażanie, Wydawnictwo Wolters Kluwer business, Warszawa, s. 47.

² Dynowska J. [2011], Zadania controllera w przedsiębiorstwie w świetle badań ankietowych, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 181, Wrocław, s. 151-152.

Poszukiwanie rozwiązań, które najlepiej dopasują procedury zarządcze do specyfiki przedsiębiorstwa, pozwala na uzyskanie narzędzia skutecznie optymalizującego procesy biznesowe. Tym narzędziem jest controlling zarządczy, który po dopasowaniu do potrzeb przedsiębiorstwa może mieć szerokie zastosowanie w praktyce gospodarczej.

Nitsenko V., Doctor of Economic Sciences, Associate Professor

Rakyska A., student

I.I.Mechnikov

National University of Odessa

METHODOLOGY OF CORRECTION OF ERRORS IN FINANCIAL REPORTING

The procedure of correcting errors in financial reporting is regulated by P(S)A (provisions, standards of the accounting) 6 "Correction of errors and changes in the financial reporting"¹. The norms P(S)A 6 are applied in the financial statements of enterprises, organizations and other legal entities of all ownership forms (except budget institutions). Errors occur as a result of arithmetical calculations, the incorrect application of accounting principles or intentionally.

Many works of scientists dedicated to the problem of correcting errors in financial statements: F.F. Butynets, S.V. Golova, M.J. Demianenko, G.G. Kireytsev, V.V. Sopka, V.D. Slobodyan, V.A. Shevchuk, P.J. Homena, L.V. Chizhevskii and other scientists.

In accordance with P(S)A 6 errors, which made in previous years, correct by adjusting the balance of retained earnings at the beginning of the reporting year, if such errors influenced on the amount of retained earnings (uncovered loss)¹.

Correction of errors related to prior periods requires repeated reflections of the comparative information in the financial reporting's. Error correction is done with the help of an accounting reference, which should describe the error, indicate incorrect data that were made in past periods, specify the correct transaction that should have been reflected in accounting. Then according to

¹ Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» : Наказ Міністерства фінансів України від 28.05.1999 № 137 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0392-99>.

these transactions adjust the relevant article of financial statements according to article 4, article 5 P(S)A 6¹.

It is important to examine the impact of the errors on the financial results and derived calculations while correcting errors, such as profit tax, dividends, the formation of the reserve capital, calculating the measure of stock returns.

To correct errors, you should:

- 1) determine the amount of errors made in previous reporting periods, which results adjustments to retained earnings at the beginning of the reporting period;
- 2) reflect the amount of the adjustment of retained earnings for the previous reporting period in the Balance;
- 3) reflect the amount of the adjustment of retained earnings for the previous reporting period in the Report on own capital;
- 4) disclose information of the impact of errors and adjustments in the Notes to the annual financial statements.

The effects of changes in accounting estimates should be included in the same article of Report on financial results, which previously was used to reflect income or expenses. Effects of changes in accounting estimates should be included in the Report on financial results in the period in which the change occurred and in future periods if the change affects those periods².

All errors of the current year identified and corrected before the preparation of the financial report for that year will be included in such reporting, therefore no adjustments articles needed. Thus, according to part 2 article 13 of the law of Ukraine "About accounting and financial reporting in Ukraine"³, the intermediate reporting are quarterly cumulative from the beginning of the reporting year in the balance and the report on financial results. The balance make at the end of the last day of the quarter. In that at this point the mistakes of the previous quarters of the current year will already been fixed and held in the account, mistakes will be taken into account in the articles in the balance at this point, as well as in income and expense. Of course, in this case, balance articles at the beginning of the year will not adjusted².

¹ Єгорова Ю. Виправлення помилок у фінансовій звітності / Ю. Єгорова // Дебет-Кредит. – 2014. – №50 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://online.dtkr.ua/Book/%C2%AB%D0%94%D0%9A%C2%BB%20%E2%84%9650-2014.epub/navPoint-9>.

² Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами [Текст] : Підручник / М.Ф. Огійчук, В.Я. Плаксієнко, М.І. Беленкова та ін. / За ред. проф. М.Ф. Огійчука. – 6-ге вид., перероб. і допов. – К. : Алерта, 2011. – 1042 с.

³ Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.99 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.

In accordance with section 20, P(S)A 6, in the notes to the financial reporting should be disclosed information about the correction of errors that occurred in previous periods:

- 1) the nature and amount of the error;
- 2) the financial reporting of previous periods, which have been recounted for the purpose of re-presentation of comparative information;
- 3) the fact of re-publication of the corrected financial report or other re-publication.

So, there are two types of mistakes: mistakes of the past periods and the mistakes of the current year. Each of these types has its own correction features, which are governed by certain provisions P(S)A. These positions contain recommendations and guidance on the actions to take when errors occur in reporting. It is important to identification and correction of errors timely to avoid penalties.

Бандура З.Л., к.е.н., доц.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Ефективне стратегічне управління потребує релевантної інформації у розрізі бізнес-одиниць, періодів, показників-індикаторів, що дають змогу приймати рішення та проводити їх оцінку. За таких обставин актуалізується питання організації ефективного інформаційно-аналітичного забезпечення стратегічного управління, що враховуватиме особливості ведення діяльності та на сьогоднішній день може забезпечити вагому конкуренту перевагу підприємствам.

Стратегічні рішення суттєво впливають на розвиток підприємства та його ефективність. Ціна помилок на стратегічному рівні може призвести до суттєвих втрат у коротко та довгостроковій перспективі, а тому організація інформаційно-аналітичного забезпечення повинна відповідати потребам стратегічного управління.

А. Фатенок-Ткачук пропонує таке трактування інформаційно-аналітичного забезпечення системи стратегічного управління – «це поєднання всієї

використовуваної в ній інформації, специфічних засобів і методів її аналітичної обробки, а також діяльності фахівців із її ефективного вдосконалення та використання» .

Слід зазначити, що інформація, яка використовується в цілях здійснення стратегічного управління має певні особливості, врахування яких необхідне при розробці інформаційно-аналітичного забезпечення стратегічного управління, зокрема: орієнтованість в великій мірі на зовнішнє середовище, а не лише на внутрішні бізнес-процеси, частина інформації характеризується достатньо високою похибкою точності, результати обробки інформації носять прогнозний характер, міжфункціональний характер інформації.

Серед основних завдань інформаційно-аналітичного забезпечення стратегічного управління підприємств слід виділити наступні:

-)] забезпечення всебічного аналізу інформації зовнішнього середовища, що має вплив на ведення бізнесу;
-)] надання аналітичної інформації, що необхідна для формування стратегічних цілей підприємств;
-)] визначення переліку ключових показників ефективності адаптованих під потреби галузі та методики їх розрахунку;
-)] виявлення вузьких місць в обліково-аналітичних системах підприємств, що можуть мати вплив на надання інформації на різні рівні управління, в тому числі стратегічний;
-)] розробка багаторівневої номенклатури даних, що використовуються для управління діяльністю;
-)] забезпечення попередньої аналітичної обробки даних;
-)] пошук шляхів удосконалення діючої на підприємстві обліково-аналітичної системи;
-)] організація оперативного моніторингу досягнення стратегічних цілей підприємства;
-)] забезпечення прогнозування результатів стратегічних управлінських рішень;
-)] надання інформації, необхідної для здійснення стратегічного управління підприємствами через систему аналітичних звітів;
-)] проведення аналізу причин невиконання або перевиконання ключових показників ефективності.

Варто зазначити, що на побудову системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління чинять вплив галузь, у якій підприємство здійснює свою діяльність, його розміри, структура, рівень менеджменту та інші фактори.

Галузева специфіка інформаційно-аналітичного забезпечення буде відображатися у дослідженні впливу зовнішнього середовища на підприємство, його конкурентоспроможності, показниках, що будуть застосовуватись для проведення аналізу економічної діяльності підприємства, специфіці обліку діяльності та обліково-аналітичних систем, що застосовуються для накопичення та аналізу інформації.

Розміри підприємства також впливають на глибину інформаційно-аналітичного забезпечення. Так, підприємства, що управляють одним закладом ресторанного господарства не потребують застосування великої кількості аналітичних показників із складною методикою розрахунку, а також широкого різновиду оперативної та стратегічної звітності.

Складність структури підприємства також чинить вагомий вплив на інформаційно-аналітичне забезпечення. Якщо підприємство складається із виробничих структурних підрозділів та великої кількості функціональних структурних підрозділів апарату управління, то інформаційно-аналітичне забезпечення буде будуватися виходячи із кількох рівнів управління, необхідності налаштування інформаційних взаємозв'язків між структурними підрозділами, застосування великої кількості показників та аналітичних звітів.

І останній чинник, це рівень менеджменту на підприємстві. Рівень знань управлінського апарату, якість виконання своїх функцій та розуміння бізнес-процесів підприємства також вносить корективи у формування інформаційно-аналітичного забезпечення. Тому оцінка рівня менеджменту, що включає і оцінку рівня знань, повинна передувати змінам, що вносяться у систему інформаційно-аналітичного забезпечення.

Таким чином, вважаємо, що питання необхідності налагодження інформаційно-аналітичного забезпечення стратегічного управління, характеризується певними особливостями, які слід досліджувати в рамках галузі. Серед важливих факторів, що впливають на організацію інформаційно-аналітичного забезпечення виділено також розмір підприємства, складність його структури та рівень знань менеджменту, що здійснює управління діяльністю.

Братчук Л.М., к.е.н.

Національна академія аграрних наук України

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ВИТРАТ НА ДОСЛІДЖЕННЯ І РОЗРОБКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВОЇ ТА НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Нині швидкими темпами відбувається процес переорієнтації економіки країни на розвиток інноваційної діяльності. Інструментом реалізації концепції інноваційної політики на підприємстві є обліково-аналітичне забезпечення процесів інноваційної діяльності. При цьому важливим питанням є дослідження обліку витрат на дослідження та розробки, способи розподілу цих витрат за етапами, що пов'язано з достовірним отриманням інформації про вартість інтелектуальних розробок на підприємстві.

Зупинимось більш детально на інтерпретації понять «дослідження» та «розробка», оскільки від їх правильного осмислення і визначення, залежить подальший порядок визнання, оцінки та обліку нематеріальних активів, отриманих в результаті наукової та науково-технічної діяльності.

Слід відмітити, що поняття «дослідження» та «розробка» наведено в П(С)БО 8 «Нематеріальні активи», НП(с)БОДС 122 «Нематеріальні активи» (для державного сектору), які майже ідентичні. Згідно П(С)БО 8 дослідження - заплановані підприємствами дослідження, які проводяться ним уперше з метою отримання і розуміння нових наукових та технічних знань. Розробка - це застосування підприємством результатів досліджень та інших знань для планування і проектування нових або значно вдосконалених матеріалів, приладів, продуктів, процесів, систем або послуг до початку їхнього серійного виробництва чи використання. Подібні визначення знаходимо в МСБО 38 «Нематеріальні активи». Проте, положеннями НП(с)БОДС 122 дозволяється застосування результатів дослідження не тільки для серійного виробництва чи використання, але для передачі в концесію, продаж, тощо.

Крім того, у вітчизняних стандартах не розкрито приклади діяльності з досліджень та розробок. Такі приклади визначено в МСБО 38. А в Законі України «Про наукову та науково-технічну діяльність» дано визначення таких понять як наукова діяльність і отриманий від такої діяльності науковий результат та науково-технічна діяльність і науково-технічний результат. Проведений аналіз даного Закону України свідчить, що наведені в ньому особливі ознаки наукової діяльності (наукових результатів) найбільше

відповідають етапу дослідження, а етапу розробки – науково-технічна діяльність (науково-технічний результат).

В загальному, етап досліджень – процес генерування ідей, проведення досліджень та оформлення результатів науково-дослідних робіт. Він спрямований на використання нових знань, їх приросту та характеризується фундаментальністю досліджень; може мати проміжний та кінцевий характер. Етап розробок – проектування, розробка технічної документації, дослідного зразка інноваційної продукції, моделі, тощо. Цей етап характеризується прикладним характером, спрямованим на використання результатів досліджень для практичних цілей.

Відповідно вітчизняних стандартів витрати на дослідження відображаються у складі витрат того періоду, в якому вони були здійснені. Іншими словами ці витрати не капіталізуються і, відповідно не визнаються активами. Для їх обліку передбачено субрахунок 941 «Витрати на дослідження і розробки».

Витрати на розробки капіталізуються і підлягають відображенню в складі активів підприємства, зокрема на субрахунку 154 «Придбання (створення) нематеріальних активів». Для визнання витрат на етапі розробки як нематеріального активу, такі витрати повинні відповідати визначеним критеріям визнання згідно П(С)БО 8. На нашу думку дані критерії слід доповнити додатковим критерієм, зокрема, можливістю доведення позитивного результату розробки, його раціоналізаторського та винахідницького характеру. Адже здійснення розробок для створення нематеріального активу характеризуються значними ризиками отримання негативного результату на різних етапах створення, використання та реалізації цього активу.

За вітчизняними правилами, якщо актив не відповідає вказаним критеріям визнання нематеріального активу, то витрати, пов'язані з його придбанням (створенням), визнаються витратами того періоду, протягом якого вони були здійснені без визнання таких витрат у майбутньому нематеріальним активом. Така заборона подальшої капіталізації витрат передбачена також в МСБО 38.

Взагалі, процес здійснення науково-дослідних та дослідно-конструктивних робіт охоплює наукові, інтелектуально-творчі процеси, пов'язані з використанням нових знань, їх примноженням (приростом). Такий процес направлений на приріст поточного і довгострокового інноваційного потенціалу. Тому переважно на практиці виникає не визначеність щодо відокремлення витрат на дослідження і витрат на розробки, в тому числі з метою їх бухгалтерського обліку.

З цього приводу слушною є думка СкопХ., яка пропонує включати до складу первісної вартості витрати, що здійснені на етапі дослідження, у випадку, якщо вони не можуть бути відокремлені від витрат, що здійснені на етапі розробки. На думку автора це дозволить подолати існуючі проблеми методики бухгалтерського обліку незавершених НДДКР та забезпечить більш достовірне визначення собівартості власно створеного нематеріального активу¹.

Слід пам'ятати, що Україна є прихильником курсу на євроінтеграцію. Тому ми повинні бути готові до формування і подання фінансової звітності згідно Директиви ЄС 2013/34. Директивою передбачено незавершені капітальні інвестиції відображати в розділі С «Основні засоби», І «Нематеріальні активи», 1.4 «Платежі в рахунок належних сум».

Взагалі серед вчених не має єдиної думки щодо відображення витрати на дослідження і розробки. Існують такі пропозиції вчених: 1) всі витрати розподіляти на стадії досліджень і розробок; 2) проводити капіталізацію всіх витрат на дослідження і розробки; 3) всі витрати на наукові роботи відносити до поточних витрат, тощо.

Враховуючи вищезазначене, пропонуємо витрати на дослідження і розробки відображати в бухгалтерському обліку так:

1. Витрати на дослідження і розробки у вигляді нематеріального активу (якщо вони відповідають вимогам П(С)БО 8) відносити на первісну вартість цих нематеріальних активів. Для їх обліку доцільно відкрити окремий субрахунок 156 «Незавершені капітальні інвестиції результатів досліджень та розробок».

2. Витрати на наукові розробки зі створення інноваційної продукції в разі їх не серійного випуску відображати на запропонованому субрахунку 156 «Незавершені капітальні інвестиції результатів досліджень та розробок» із подальшим віднесенням на рахунки 12 «Нематеріальні активи» та 10 «Основні засоби».

3. Витрати на наукові розробки зі створення інноваційних основних засобів відображати на субрахунку 152 "Придбання (виготовлення) основних засобів" за окремим аналітичним рахунком «Придбання (створення) інноваційних основних засобів».

Отже, витрати на дослідження і розробку та отримання результатів інноваційної діяльності потребують належного їх розмежування та групування для відображення в системі бухгалтерського обліку, що в комплексі забезпечить достовірну оцінку ефективності інноваційної діяльності на підприємстві.

¹ Скоп Х. Організація та методика бухгалтерського обліку нематеріальних активів на сучасних підприємствах / Х. Скоп // Бухгалтерський облік і аудит. -№5.- 2014.- С. 29-39

Вейкрута Л.С., к.е.н., доц.

Львівський національний університет імені Івана Франка

АНАЛІЗ ПРОДУКЦІЇ І ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОДАЖУ

Першочерговим вимірником обрахунку фінансового результату є доходи з продажу виробів, товарів і послуг. В умовах ринку, не продукція а продаж окреслює фірму, а їх величина є одним з основних показників фінансового і торгового успіху підприємства. У міру насичення ринку та посилення конкуренції вже не виробництво визначає обсяг продажу, а навпаки, можливий обсяг продажу є основою розроблення виробничої програми. Підприємство має виробляти тільки ті товари і в такому обсязі, котрі воно може реально й прибутково реалізувати. Продаж (дохід) є основним джерелом покриття коштів генерованих фірмою а також креаціювання здатності до розвитку і самофінансування. Доходи від продажу формуються в залежності від впливу ряду чинників, тих, що залежать від підприємства і ні. Цей факт і значення доходів від продажу в діяльності підприємства, спричиняє, що вони повинні бути предметом глибокого аналізу. Основними напрямками такого аналізу будуть:

- 1) величина і динаміка доходів від продажу
- 2) структурний аналіз продукції
- 3) рентабельність продажу
- 4) якість і модернізація продукції

Для цього слід виконати:

1) Аналіз кількісних показників, ця робота зазвичай неважка, оскільки всі дані можна представити наочно. Головне – виділити основні показники для аналізу, що відображають ефективність саме вашого бізнесу з його специфікою. Робота з чисельними показниками дозволяє оцінити кількість ресурсів, необхідних для виконання плану продажів. Якщо збільшити кількість дзвінків, партнерів та працівників, показники продажів, безумовно, зростуть. Однак аналізу одних лише кількісних показників недостатньо для адекватної оцінки роботи.

2) Аналіз якісних показників. Подібний аналіз складніше порівняння кількісних показників, але дозволяє на іншому рівні оцінювати ситуацію. Такий аналіз не слід ігнорувати бо по-перше, ринок збуту має межі, з ним потрібно працювати постійно, вишукуючи можливості найкращого використання ринкової ситуації. По-друге, можуть змінюватися зовнішні умови, від вас не залежать.

Аналіз продаж може зводитися до вибіркового або сукупного огляду таких параметрів як: обсяг виручки, обсяг відвантажень, обсяг продажів у натуральному та вартісному вираженні, залишки на складі, ціна реалізації, аналіз асортиментного ряду, рентабельність, прибуток, дохід, витрати, дебіторська і кредиторська заборгованості, кількість клієнтів, кількість дзвінків, зроблених менеджером з продажу і т.п. На початковому етапі проводиться аналіз динаміки продаж, структури продажів і рентабельності продажів. На даному етапі визначають тенденції, які складаються у відношенні продажів (зростання, стабільність, спад), а також вплив окремих груп і категорій продукції / послуг на ці тенденції і рівень цього впливу. Зміна частки прибутку в кожній заробленій гривні, вплив порівняно з попереднім періодом зміни цін на продукцію / послуги і зміна рівня собівартості. Показники, які використовуються при розрахунках:

1. Аналіз динаміки продажів: обсяг продажів продукції / послуг як у натуральному, так й у вартісному вираженні в динаміці (в розрізі періодів часу - рік, місяць, тиждень, день), темп зростання, темп приросту, порівняння з минулим періодом, дохід і прибуток, інше.

2. Аналіз структури продажів: обсяг, частка продажів продукції / послуг як в натуральному, так і у вартісному вираженні в розрізі окремих груп і категорій продукції / послуг, в розрізі клієнтів, за окремими торговими точками, інше. Напрямок та акцентування подальших кроків у аналізі продажів зводиться до деталізації внутрішніх і зовнішніх причин, які викликали негативні або позитивні тенденції в продажах, виявлені на основі даних, отриманих в ході початкового етапу. Після цього розробляються заходи щодо їх усунення (якщо негативні тенденції), або щодо посилення ефективності (якщо позитивні тенденції).

Для того, щоб ствердити, чому не отримали такий чи інший об'єм продукції необхідно цю величину порівняти до запланованої. Планові величини продаж визначають в основному на основі прогнозів, використовуючи методи прогнозування, наприклад:

-) метод прогнозу ринку
-) метод екстраполяції
-) нормативний метод

Метод прогнозу ринку полягає в тому, що спочатку визначається загальний обсяг продажів на потенційних, сегментованих по продуктовому, клієнтському або змішаного ознакою. Потім визначається частка від цього обсягу. Слід зазначити, що такий прогноз можна робити самим при наявності в компанії аналітиків або підрозділу маркетингу. А можна використовувати

прогнози розвитку ринку, підготовлені зовнішніми експертами. Однак необхідно спрогнозувати не тільки загальний обсяг, але і його зростання за напрямками і за цільовими клієнтським сегментам.

Метод екстраполяції ґрунтується на середньорічних темпах приросту продажів компанії в попередні роки. При цьому можна темпи зростання продажів порівняти з темпами зростання всього ринку.

Нормативний метод планування продажів застосовується в тих компаніях, які вимірюють KPI (ключові показники діяльності) у сфері продажів. Таким чином, маючи чіткі цілі, компанія зможе ефективно досягати їх за допомогою планування, прогнозування і аналізу продажів. *Прогноз продажу фірми – це передбачення майбутніх операційних доходів підприємства на протязі означеного облікового періоду та на основі передбачуваної інформації про дію факторів зовнішнього і внутрішнього оточення компанії та історичних даних минулих періодів, при умові, що встановлюється також допустима розбіжність передбачуваних майбутніх доходів та фактичного їх значення на основі ймовірності.*

Темпи зростання обсягу реалізації продукції безпосередньо впливають на величину витрат, прибуток та рентабельність підприємства. Тому аналіз показників реалізації має важливе значення. Його основні завдання:

-)] оцінка рівня виконання плану (прогнозу) та динаміки реалізації продукції;
-)] визначення впливу різних факторів на зміну величини цих показників;
-)] розроблення заходів для збільшення обсягів реалізації продукції.

Джерелами інформації для аналізу є бізнес-план підприємства, оперативні плани-графіки, звітність ф. 5-ЗЕЗ «Звіт про експорт (імпорт) товарів, що не проходять митного декларування», ф. 2 «Звіт про фінансові результати», відомість 16 «Рух готових виробів, їх відвантаження та реалізація» та ін. Для глибокого аналізу проблем, що пов'язані з реалізацією продукції, слід перейти до детального розгляду дії всього комплексу факторів, які можуть впливати на кінцевий обсяг реалізації продукції, це аналіз структури асортименту, якість, сезонність, ціна.

Комплекс досліджень ефективності продажу продукції містить широке дослідження усіх компонентів ринку, маркетинговий аналіз, блок математичного прогнозування. Тільки уся отримана інформація аналізу, дасть можливість встановити ефективність управління підприємством реалізацією своєї продукції, її планованим продажем і допоможе скласти правильні прогнози на наступні виробничі періоди.

Гарасим П.М., д.е.н., проф.

Воляник Г.М., к.е.н., доц.

Національний лісотехнічний університет України

ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ПАРАДИГМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Суттєвою відмінністю бухгалтерської професії є те, що бухгалтеру часто доводиться працювати на межі інтересів: власника, адміністратора, держави. З одного боку, він відповідає перед державою за виконання вимог діючого законодавства щодо сплати податків, формування фінансових результатів та їх відображення у фінансовій звітності. З іншого — бухгалтер повинен враховувати вимоги адміністрації підприємства щодо мінімізації податків, а часто навіть приховування прибутку, фальсифікації даних, оскільки він є працівником підприємства. Це породжує серйозний конфлікт та змушує бухгалтера приймати рішення іноді за межами діючого законодавства. Щоб правильно вирішувати такі конфлікти бухгалтеру необхідно дотримуватись професійної етики¹.

Конкурентоспроможність випускників з обліку і оподаткування в умовах євроінтеграції забезпечується не лише їх професійними якостями, а й моральними та етичними цінностями, які уособлює професійна етика. Професійна етика передбачає необхідність врахування етичних, моральних принципів при виконанні професійної діяльності.

Кваліфікаційний рівень фахівця з обліку оцінюють через дотримання ним таких фундаментальних принципів як порядність, об'єктивність, професійна компетентність, конфіденційність, відповідність правилам професійної поведінки.

Крім того, бухгалтерський облік у руках несумлінних працівників може бути засобом шахрайства та фальсифікацій, тому важливу роль у цій професії відіграє етика.

Етичні вимоги до професії бухгалтера стали також важливою складовою підвищення престижу професії бухгалтера.

Виникнення та розвиток професійної етики бухгалтера є складовою частиною історії людського суспільства. Сучасна наука не дала однозначної

¹ Момот Т.В. Вступ до спеціальності «Облік і аудит»: [навчальний посібник] / Т.В. Момот, О.В. Харламова, Г.М. Бреславська. – Х.: ХНАМГ, 2012. – 317 с.

відповіді, яку дату слід вважати виникненням професійної етики. Можливо це період становлення бухгалтерського обліку, можливо, період пов'язаний розвитком товарно-грошових відносин, а, можливо, виникнення професійної етики зумовлено вимогами реалій життя.

Для того, щоб зрозуміти та збагнути всю сутність професійної етики, необхідно знати її історію. Вивчення історії полегшує розуміння практичних проблем, що висуває життя, прививає любов до обліково-економічного мислення.

Професійна етика в обліку - поняття багатогранне. Воно охоплює моральні основи професії, професійну підготовку та етичне виховання кадрів, облікові традиції, зв'язок часу та поколінь облікових працівників, їх міжнародні контракти, стосунки бухгалтерів із трудовим колективом, власниками і керівництвом підприємства, відносини з банками, фінансовими та податковими органами, аудиторськими і контрольними службами, право на інформацію та дотримання принципів комерційної таємниці тощо.

З 1 січня 2005 року набрали чинності Міжнародні стандарти освіти для професійних бухгалтерів: МСО 1 «Вступні вимоги програми професійної бухгалтерської освіти», МСО 2 «Зміст програми професійної бухгалтерської освіти», МСО 3 «Професійні навички», МСО 4 «Професійні цінності, етика і відносини», МСО 5 «Вимоги щодо практичного досвіду», МСО 6 «Оцінка професійних здібностей та компетентності», МСО 7 «Постійний професійний розвиток», МСО 8 «Вимоги щодо компетентності для професіоналів з аудиту». Застосування МСО дає можливість забезпечити вимоги до функцій професійних бухгалтерів ¹.

МСО професійних бухгалтерів Міжнародної федерації бухгалтерів (International Education Standards) надають вихованню етичних якостей та особливих професійних компетенцій бухгалтерів і аудиторів особливого дидактичного змісту і значення.

МСО професійних бухгалтерів містять прямі вказівки щодо обов'язковості врахування етичної складової у процесі фахової підготовки. Зокрема, у МСО 2 поряд із загальноприйнятими дисциплінами: фінансовий облік і звітність, управлінський облік і контроль, оподаткування, ділове і комерційне право, аудит, інформаційні технології, економіка, менеджмент, маркетинг, міжнародний бізнес, чітко визначено такі дисципліни як ділова етика та професійні цінності і етика. Це означає, що під час

¹ Саюн А.О., Хотькіна О.Р. Проблеми підготовки фахівців з обліку, аналізу та аудиту // Фінансовий простір. – 2013. - № 1(9). – С. 147-150.

вивчення нормативних і вибіркових навчальних дисциплін з метою розвитку особистих якостей та професійних компетенцій майбутніх бухгалтерів і аудиторів, включення до розгляду тем, пов'язаних з вивченням професійної етики, є імперативною вимогою Міжнародних стандартів освіти професійних бухгалтерів.

Необхідність підвищення якості професійної освіти бухгалтерів зумовлена у контексті п. 18 Стратегії застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні 1.

Дотримання професійної етики є невід'ємною рисою професійного бухгалтера. МСО 4 «Професійні цінності, етика і відносини» визначає результати навчання, які повинен продемонструвати претендент на присвоєння кваліфікації фахівця з обліку і аудиту. У стандарті зазначається, що професійна етика важлива як на етапі початкового професійного розвитку, так і протягом безперервного навчання. Початковий професійний розвиток передбачає оволодіння фундаментальними етичними принципами: цілісністю, об'єктивністю, професійною компетентністю і ретельністю, конфіденційністю, професійною поведінкою. З цією метою професор Зубілевич С.Я. виділяє три сфери компетентності: професійний скептицизм та професійне судження, етичні принципи та дія в суспільних інтересах, в яких ідентифіковані результати навчання ².

Під професійним скептицизмом у МСО 4 розуміють передбачення умов, що можуть вказувати на можливе спотворення внаслідок помилки або шахрайства, і критичну оцінку доказів, а під професійним судженням – застосування відповідної підготовки, знань і досвіду, в контексті здійснення аудиту, бухгалтерського обліку та етичних норм, в прийнятті обґрунтованих рішень про напрямки діяльності в обставинах виконання завдання з аудиту, що проводиться відповідно до міжнародних стандартів.

Сфера компетентності «Етичні принципи» при середньому володінні матеріалом дозволяє отримати такі результати навчання:

-) пояснення природи етики;
-) пояснення переваг і недоліків підходів до етики, заснованих на правилах і принципах;
-) аналіз альтернативних варіантів дій і визначення їх етичних наслідків;

¹ Стратегія застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні, затв. Розпорядженням КМУ від 24 жовтня 2007 р. № 911 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/911-2007>.

² Зубілевич С.Я. Міжнародні стандарти освіти професійних бухгалтерів: «перезавантаження» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ifac.org/publications-resources>.

-
-)] застосування фундаментальних етичних принципів цілісності, об'єктивності, професійної компетентності і сумлінності, професійної поведінки в етичних дилемах і визначення відповідного підходу;
 -)] застосування відповідних етичних вимог до професійної поведінки при дотриманні стандартів¹.

Слід зазначити, що етика, професійні цінності та поведінка може спочатку вивчатися як окрема навчальна дисципліна, однак потім етичні питання слід розглядати під час вивчення інших навчальних дисциплін.

Особливу увагу викладачі повинні звертати на прикладне застосування фундаментальних принципів етики: чесності і об'єктивності, професійної компетентності і належної ретельності, конфіденційності, професійної поведінки та дотримання технічних стандартів, роз'яснення їх суті та особливостей прийняття рішень бухгалтерами і аудиторами, заснованих на етичній системі цінностей.

Формування системи знань етичних норм і правил у майбутніх фахівців з обліку і аудиту потребує також ознайомлення з типовими загрозами професійної етики (тиску, особистісних стосунків) і вмінь приймати застережні заходи щодо їх усунення.

У практиці викладання облікових дисциплін можна застосовувати метод кейсів «case-study», що базується на широкому історичному матеріалі та публіцистичних відомостях щодо скандалів, пов'язаних з недотриманням фундаментальних принципів аудиторської етики найбільшими аудиторськими компаніями світу.

У МСО 7 зазначено, що усі професійні бухгалтери мають обов'язок розвивати та підтримувати свою професійну компетентність у сфері своєї діяльності та професійних обов'язків. Цей обов'язок стосується всіх професійних бухгалтерів незалежно від того, діють вони у традиційній бухгалтерській сфері чи ні.

Кодексом етики Міжнародної федерації бухгалтерів визначені основні завдання професії бухгалтера, а саме – працювати відповідно до найвищих рівнів ефективності.

Конкурентоспроможність випускників ВУЗів з обліку і оподаткування на ринку праці безпосередньо залежить від якості їх підготовки. Забезпечення відповідної якості підготовки фахівців з обліку і оподаткування на сьогоднішній день можливе лише за умови врахування сучасних змін у бухгалтерській професії.

¹ Зубілевич С.Я. Міжнародні стандарти освіти професійних бухгалтерів: «перезавантаження» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ifac.org/publications-resources>.

-
- За результатами дослідження можна зробити такі висновки:
-)] забезпечення відповідної якості підготовки фахівців з обліку і оподаткування та їх конкурентоспроможності на ринку праці можливе лише за умови врахування сучасних тенденцій розвитку бухгалтерської професії;
 -)] зміна характеру праці облікових працівників вимагає переорієнтації підготовки фахівців з виконавчого на творчий характер праці;
 -)] конкурентоспроможність фахівців з обліку і оподаткування в сучасних умовах забезпечується не лише їх професійними якостями, а й моральними та етичними цінностями, що зумовлюють необхідність опанування студентами професійної етики.

Гончарук С.М., к.е.н., доц.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПРОБЛЕМИ ВІТЧИЗНЯНОГО АУДИТУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Істотним надбанням суспільно-господарської та соціально-політичної практики в сучасний період є створення системи незалежного аудиту. Вона є результатом спільних зусиль влади і бізнесу. До сфери аудиту належать перевірки, які здійснюються на основі підтвердження достовірності та повноти звітності з метою забезпечення суспільної контрольованості підприємницької діяльності, з'ясування фінансового стану господарюючих суб'єктів. Аудитори покликані вивчати економічні явища і процеси, обґрунтовувати ефективні прогностичні рішення.

Розвиток різних форм власності у значній мірі скоротив сферу державного контролю, обмежив втручання державних органів у фінансово-господарську діяльність підприємств та зумовив зростання потреби в незалежному від держави аудиті щодо достовірності, повноти фінансової звітності та її відповідності чинним нормативно-правовим актам.

Головна мета аудиту — переконати користувачів фінансових звітів у тому, що ці звіти дають достатньо точне уявлення про фінансовий стан підприємства на певну дату та про те, як його було досягнуто.

Аудитор не обмежує своїх досліджень бухгалтерською інформацією, а намагається зрозуміти, як функціонує підприємство в цілому. Він зазвичай

обговорює діяльність підприємства з працівниками, відповідальними за кожну операційну ділянку, щоб досягти правильного розуміння бізнесу клієнта. Ці знання є ключовими в аудиті. Аудитор може сформулювати обґрунтовану думку, якщо він розуміється в бізнесі, з яким має справу, оскільки тільки так він може вирішити, чи відповідають звіти реальному стану справ. Міжнародні стандарти аудиту визначають, що метою аудиту є висловлення аудитором думки про те чи достовірно складені фінансові звіти в усіх суттєвих аспектах, відповідно до визначеної концептуальної основи фінансових звітів.

Україна на сьогодні є невід'ємною складовою світового економічного співтовариства і поступово набуває все більшого значення як бізнесовий та політичний партнер. Хоча існують національні особливості побудови облікової системи та здійснення фінансового контролю, проте інтеграційні економічні процеси викликають потребу в гармонізації національних облікових систем і аудиторських процесів у європейському та світовому масштабах.

4 червня 2015 року була прийнята Постанова Кабінету Міністрів України № 390 «Про деякі питання проведення аудиту фінансової звітності суб'єктів господарювання державного сектору економіки». В ній затверджуються критерії, за якими залучаються аудиторські фірми до проведення аудиту фінансової звітності окремих суб'єктів господарювання державного сектору економіки. Аудиторські фірми, які не відповідають цим критеріям позбавляються права проводити аудит цих суб'єктів.

До таких критеріїв віднесена наявність не менше 100 штатних працівників аудиторської фірми, 15 з яких повинні мати принаймні один документ, що засвідчує проходження повної програми сертифікації, організацією, що є членом Міжнародної федерації бухгалтерів (IFAC), а саме: Асоціацією присяжних сертифікованих бухгалтерів (ACCA), Американським інститутом сертифікованих громадських бухгалтерів (AICPA), Інститутом присяжних бухгалтерів Англії і Уельсу (ICAEW). Але в той же час для здійснення аудиту державних підприємств першої категорії, які, наприклад, є унітарними, не були корпоративізовані, ведуть бухгалтерський облік за національними (українськими) стандартами бухгалтерського обліку та не складають фінансову звітність за МСФЗ, достатньо лише 5 працівників, які добре знають вітчизняне законодавство та мають сертифікат аудитора України. Тобто до вітчизняних аудиторів урядовцями висловлюється недовіра, хоча Закон України «Про аудиторську діяльність» не передбачає обов'язкової наявності

сертифікатів ACCA, AICPA, ICAEW для права здійснення аудиторської діяльності.

Аналіз щорічної узагальненої інформації Аудиторської палати України про стан аудиторської діяльності в Україні показує, що зазначеним критеріям відповідають лише аудиторські фірми, які належать до так званої «великої четвірки», також деякі інші міжнародні фірми, які мають необхідну кількість фахівців з міжнародними дипломами, і лише десяток українських. Основна кількість вітчизняних аудиторів позбавлені цього права.

Все це спрямовано на обмеження участі вітчизняних аудиторських фірм в конкурсних відборах на проведення аудиту підприємств державного сектору та сприятиме подальшому поглибленню монополізації ринку аудиторських послуг та його розподілу між декількома аудиторськими фірмами, що не забезпечує прозорості управління державними фінансами й також веде до великих корупційних ризиків.

Регулювання аудиту повинно відбуватися в напрямку забезпечення вимог щодо дотримання принципу незалежності українського аудитора, сприяння та розширення його діяльності, прозорості та об'єктивності при виборі суб'єктом суспільних інтересів аудитора, співпраці з уповноваженими органами, які здійснюють регулювання діяльності таких суб'єктів, з метою забезпечення прозорості договірних взаємовідносин, результатів виконання завдання та запровадження додаткових вимог до них тощо.

Григор'єва Я.В., к.е.н., доц.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ОБЛІК ВИТРАТ І КАЛЬКУЛЮВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ

Протягом останніх років, незважаючи на фінансову кризу, індустрія туризму як одна з галузей бізнесу розвивається в Україні досить високими темпами. В даний час багато компаній беруть участь в обслуговуванні туристів, отримуючи при цьому непоганий прибуток.

Ключовим фактором успіху любого туристичного підприємства являється правильна цінова політика. Вартість туристичного пакету повинна відповідати вимогам ринку та бути конкурентоспроможною.

До числа особливостей діяльності в галузі туризму відноситься калькулювання собівартості туристського продукту. Одна з проблем формування собівартості полягає в розподілі витрат і їх обліку.

Калькуляція - це спосіб розрахунку собівартості одиниці туристичних послуг. За її допомогою визначається собівартість різних об'єктів обліку. Фактична калькуляція складається за даними бухгалтерського обліку затрат в розрізі калькуляційних статей витрат, що склалися за попередній період. Вона служить засобом контролю за рівнем собівартості турпродукту і є джерелом інформації для планування та економічного аналізу¹.

Прийняті туристичним підприємством прийоми і методи обліку витрат і калькулювання собівартості повинні знайти відображення в наказі про облікову політику підприємства. Наказ не повинен суперечити чинному Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»², інструкції №291³ і стандартам бухгалтерського обліку.

Калькулювання представляє собою сукупність прийомів і способів аналітичного обліку витрат і розрахункових процедур, що забезпечують обчислення собівартості.

Залежно від способу включення в собівартість слід згрупувати витрат на:

-)] прямі (витрати, пов'язані з виробництвом туристичного продукту, які можна прямо і безпосередньо включати в собівартість відповідного об'єкта калькулювання);
-)] непрямі (накладні) (витрати, пов'язані з організацією і управлінням виробництвом туристичного продукту, що відносяться до діяльності туристської організації в цілому, які включаються в собівартість відповідного об'єкта калькулювання за допомогою спеціальних методів)⁴.

Туроператор зазвичай купує в постачальників послуг три основні складові туру: транспорт, проживання і сервіс. Крім цього, туроператору потрібно компенсувати затрати на утримання центрального офісу (адміні-

¹ З.А.Балченко Бухгалтерський облік в туризмі і готелях України: Навчальний посібник Київського університету туризму, економіки і права (КУТЕП). - К.: КУТЕП, 2006. - 232 с.

² Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Електронний ресурс. Режим доступу - <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>

³ Інструкція №291 «Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій». Електронний ресурс. Режим доступу - <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>

⁴ Джаферова С.Э., Гафарова Э.Р. Формирование собестоимости туристического продукта. // Проблемы материальной культуры - Экономические науки . Електронний ресурс. Режим доступу - <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/91497/05-Dzhaferova.pdf?sequence=1>

стративні витрати, маркетинг, реклама, т.д.), а також компенсувати суму комісійних виплат турагентам. Структура ціни стандартного туру, виглядає наступним чином (табл. 1.).

Таблиця 1

Структура ціни стандартного туру

Витрати	% в загальних витратах
вартість транспорту (чартер)	37
вартість проживання	45
інші послуги	3
витрати центрального офісу	5
комісійні турагенств	10
всього	100

Очікуваний прибуток встановлюватися фірмою самостійно, з урахуванням сформованих ринкових цін на конкретний вид туристичних послуг, популярність і складність маршруту і т.д.

Облік витрат на виробництво туристичного продукту здійснюється на рахунку 23 «Основне виробництво» або 39 «Витрати майбутніх періодів».

При цьому можуть відкриватися субрахунки за напрямками туристичної діяльності, здійснюваної туристичним підприємством (організація виїзного туризму, організація прийому туристів і т.д.) або видам туризму (водний, гірський і т.п.). Витрати, що відбилися на рахунку 39 «Витрати майбутніх періодів», в подальшому списуються на собівартість рівномірними сумами. Для цього туроператор (турагент) здійснює спеціальний розрахунок таких витрат і встановлює порядок віднесення їх на собівартість туристичного продукту або послуг, що надаються з обслуговування туристів.

У нашому випадку облік витрат і формування собівартості туристичного продукту відображається за дебетом субрахунку 231 «Виробництво туру», 232 «Експертська діяльність» і кредиту рахунків 13, 20, 22, 65, 66 і т.д. Остаточна вартість туру буде відображатися закриттям субрахунку 231 «Виробництво туру» в дебет субрахунку 90 «Собівартість реалізації туру». В кінці звітної періоду рахунок 90 «Собівартість реалізації» списується в дебет рахунку 79 «Фінансові результати». В свою чергу, сальдо рахунку 79 «Фінансові результати» списується на рахунок 44 «Нерозподілений прибуток (Непокріті збитки)».

Отже, зважаючи на різноманітність видів діяльності, якими займається туристична фірма найважливішою ділянкою виробничого обліку в туристичних організаціях є облік витрат на формування турпродукту і визначення її собівартості.

Долбнєва Д.В., к.е.н., доц.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПЕРСОНАЛОМ ПО ЗАРОБІТНІЙ ПЛАТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах розвитку економіки та лібералізації соціально-трудових відносин в Україні заробітна плата зазнала значних деформацій та диспропорцій, для більшості населення вона втратила свою відтворювальну, стимулюючу функції та фактично перетворилася у різновид соціальних виплат, не пов'язаних із кількістю, якістю та кінцевими трудовими результатами. Багато функцій держави по реалізації політики в області оплати праці, соціальної підтримки та захисту працівників покладено безпосередньо на підприємства, які самостійно встановлюють форми, системи і розміри оплати праці, матеріального стимулювання його результатів.

Питання нарахування заробітної плати, а також податкового, бухгалтерського обліку оплати праці займають особливе місце в роботі бухгалтерії кожного підприємства. Облік оплати праці та розрахунків по заробітній платі має бути організований таким чином, щоб сприяти підвищенню продуктивності праці, повному використанню робочого часу, а також правильному обчисленню чисельності працівників для обліку заробітної плати з метою оподаткування.

На основі комплексного вивчення стану обліку розрахунків з персоналом по заробітній платі на більшості вітчизняних підприємств було виявлено ряд недоліків, зокрема:

-) низький рівень заробітної плати;
-) невизначені до кінця місце і роль заробітної плати в системі стимулів ринкової економіки;
-) недостатня стимулююча роль премій;
-) неправдиве зближення рівнів оплати праці фахівців та інших категорій працівників;
-) нерівномірність сум витрат на відпустки протягом року;
-) видача заробітної плати для частини працівників проводиться через касу, що є досить незручно та недоцільно в сучасних умовах;
-) недостатня кількість працівників з вищою освітою;
-) недосконалий управлінський облік витрат на оплату праці;
-) не створений дієвий механізм соціального партнерства;

-
-)] недостатня автоматизація даної ділянки обліку – ведення частини документації ручним способом, у тому числі табелю обліку робочого часу;
 -)] відсутність додаткової частини реквізитів в документах, якими підтверджуються операції з обліку праці та її оплат та ін.

На сьогодні в процесі здійснення фінансово-господарської діяльності вітчизняних підприємств значно зростає можливість свідомого чи несвідомого неправильного відображення облікової інформації в регістрах бухгалтерського обліку та, як наслідок, приховуванні значних сум грошових коштів. Найчастіше ці порушення виявляються при проведенні розрахунків із працівниками з оплати праці та з фондом соціального страхування. На деяких підприємствах наявні неофіційні позаоблікові нарахування й виплати заробітної плати працівникам без сплати встановлених законодавством податків і платежів, так звана заробітна плата у конвертах, що потребує обов'язкового вдосконалення існуючих підходів бухгалтерського обліку.

Це пов'язано з тим, що облік праці і заробітної плати є трудомістким, потребує уваги і сконцентрованості, оскільки пов'язаний з обробленням великої кількості первинної інформації, має багато однотипних операцій, здійснення яких потребує багато часу.

Враховуючи наявні проблеми обліку розрахунків з оплати праці, які притаманні вітчизняним підприємствам, нами запропоновано окремі напрямки удосконалення цієї сфери облікового процесу, а саме:

-)] з метою стимулювання працівників підприємства до якісної та кількісної праці необхідно пов'язати матеріальне стимулювання зі збільшенням обсягів виробництва чи продажів, а також підвищити відповідальність працівників за виробничі похибки, упущення та порушення трудової дисципліни;
-)] усунути випадки зрівняльності в оплаті праці, досягнення прямої залежності заробітної плати всіх працівників від індивідуальних і колективних результатів праці;
-)] забезпечити активне залучення трудового колективу до участі в оцінці індивідуальних результатів праці працівника і розподілові колективного заробітку, особливо при розвитку ринкових форм економічних відносин усередині підприємств (внутрівиробничого госпрозрахунку, орендних відносин, підряду і т.п.);
-)] для покращення обліку розрахунків з оплати праці необхідно забезпечити резерв відпусток для рівномірних витрат на оплату праці;

-
-)] для покращення кадрового питання, слід підвищувати професійну кваліфікацію, зацікавлювати людей у продуктивності праці, стимулювати їх матеріально;
 -)] розробити та затвердити на підприємстві графік документообігу первинних документів з обліку розрахунків з оплати праці, який міг би посилити систему внутрішнього контролю на підприємстві, оптимізувати шляхи обробки первинного документа від початку його створення до передачі в архів, окреслити терміни обробки первинних документів щодо обліку розрахунків з оплати праці;
 -)] перевести на автоматичне заповнення табель обліку робочого часу;
 -)] забезпечити як документально, так і в електронному вигляді робоче місце головного бухгалтера нормативно-правовими документами, положеннями та інструкціями з питань оплати праці тощо.

Поряд з цими, з метою удосконалення моделі аналітичного обліку розрахунків за виплатами працівникам пропонуємо ввести нові субрахунки до рахунку 66 “Розрахунки за виплатами працівникам”:

- 1) 661 “Розрахунки за заробітною платою”:
 - 6611 “Основна заробітна плата”;
 - 6612 “Виплати при звільненні”;
 - 6613 “Виплати після закінчення трудової діяльності”
 - 6614 “Розрахунки за виплатою відпускних”;
- 2) 662 “Розрахунки з депонентами”;
- 3) 663 “Розрахунки за іншими виплатами”;
- 4) 664 “Розрахунки за виплатами заробітної плати в натуральній формі”.

Використання в практичній діяльності запропонованої моделі аналітичного обліку розрахунків за виплатами працівникам дозволить удосконалити методику обліку розрахунків за виплатами працівникам; посилити інформаційну, контрольну й управлінську функції; систематизувати нарахування, облік та видачу виплат працівникам; розширити можливості використання облікової інформації в управлінні; підвищити ефективність взаємодії різних користувачів інформації та ефективність аналітичної роботи.

Вважаємо, що запропоновані нами, у результаті проведеного дослідження, напрямки удосконалення розрахунків з персоналом по заробітній платі забезпечать удосконалення існуючої методики обліку таких розрахунків на вітчизняних підприємствах, що у свою чергу створить передумови для посилення інформаційної, контрольної й управлінської функції обліку; систематизації нарахування, обліку та видачі виплат працівникам; розши-

рення можливості використання облікової інформації в управлінні підприємством; підвищення ефективності взаємодії різних користувачів інформації та ефективність аналітичної роботи.

Колінько Н.І., к.е.н., доц.

Клим Н.М., к.е.н., доц.

Національний лісотехнічний університет України

СУЧАСНИЙ СТАН РИНКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ВЕДЕННЯ ОБЛІКУ В УКРАЇНІ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЇХ РОЗВИТКУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

В сучасних умовах господарювання процес ведення обліку вимагає формування інтеграційної системи накопичення та обробки інформації, яка дає можливість оперативно обробляти та узагальнювати дані. Саме тому суттєвий аспект становить створення інтегрованої концепції обробки облікової інформації, оскільки інтегрована система ведення обліку має єдину базу вхідної інформації, яка формується на етапі збору первинної інформації.

Виконуючи функцію інформаційного забезпечення в управлінні, бухгалтерський облік виступає одним з першочергових об'єктів застосування сучасних інформаційних систем і технологій.

Сучасний стан ринку ІС систем в Україні представлений різноманітними автоматизованими системами бухгалтерського обліку, найбільш поширеними та адаптованими до вітчизняної практики подано в табл. 1.

Зауважимо, що кількість різновидів таких систем постійно збільшується, а діапазон функціональних характеристик розширюється.

Хоча найбільш розповсюдженим програмним продуктом на ринку ІС в Україні є системи фірми «1С», заслуговують на увагу й інші програмні продукти, які відповідають запитам користувачів різних рівнів. Саме до таких й відносять ІС управління підприємством, за допомогою яких можна автоматизувати окремі бізнес-процеси підприємства або їх комплекс. При автоматизації комплексу бізнес-процесів такі інформаційні системи називають інтегрованими корпоративні інформаційні системи (IKIC).

Таблиця 1.

Ринок програмних продуктів ведення обліку в Україні

№ з/п	Програмний продукт	Розробник
1.	ІС Підприємство	Фірма «1С» (РФ)
2.	Галактика ERP	Галактика (РФ)
3.	SAP. SAP R 3	SAP AG (Німеччина)
4.	DeloPro	Ксиком Софт (Україна)
5.	Microsoft Dynamics AX	Microsoft (США)
6.	BAAN-IV	BAAN (Американсько-голландська компанія)
7.	SCALA	Bestlutsmodeller AB (Шведської компанія)
8.	ORACLE Application	Пакет бізнес прикладних програм (Американська корпорація ORACLE)
	Terrasoft -CRM	Terrasoft (РФ)
9.	ІТ – Підприємство, ІТ-Enterprise	Інформаційні технології (РФ)
10.	ERP система BSI	Бізнес сервіс (Україна)
11.	ABD	інформаційна система «ИНЕК» (Україна)
12.	ERP Марка	Компанія Марка (Україна)
13.	Віртуозо	Компанія Марка (Україна)
14.	Конекто	Конекто (Україна)
15.	Б52	Студія Плюс (Україна)

Джерело: складено за ¹

ІКІС включає комплекс взаємопов'язаних складових, призначених для організації бізнес-процесів і організації потоків інформації засобами документообігу².

Застосування ІС в рамках фінансового та основне управлінського обліку дуже часто належить до сфер, які можуть бути формалізовані. Формалізація, як правило, зустрічається в стратегічному та оперативному плануванні. У рамках стратегічного планування за підтримки ІС можна здійснювати сценарії майбутнього розвитку підприємства. В системі ведення управлінського обліку особлива увага приділяється бюджетуванню, в основі якого лежить планування результату на короткострокову перспективу. Таким чином, для ведення управлінського обліку комп'ютерна підтримка використовується в оперативному плануванні.

Сучасні ІС обліку, зокрема й ІКІС, що представлені на вітчизняному ринку повинні відповідати таким вимогам: функціональна повнота системи;

¹ Гаврилов Л.П. Информационные технологии в коммерции / Л.П. Гаврилов. Учеб. пособие. – М.: ИНФРА-М, 2010. - 238с.

² Гаркуша С. А. Автоматизація облікових процесів: впровадження та переваги роботи системи / С. А. Гаркуша // Вісн. Сумського нац. аграр. ун-ту. Сер. «Економіка і менеджмент»:– Суми, 2012. – Вип. 4 (52). – С. 60-65.

локалізація ІС до вітчизняних умов роботи підприємства; надійний захист інформації; наявність доступу до розподілених мереж; наявність інструментальних засобів адаптації і супроводу системи; забезпечення обміну даними; можливість інтеграції і консолідації інформації, даних, додатків; наявність спеціальних засобів оцінки стану системи в процесі експлуатації.¹

Локалізація ІС до вітчизняних умов роботи підприємства передбачає функціональну і лінгвістичну адаптацію системи до умов роботи сучасного українського підприємства: особливості законодавства, оподаткування, ведення фінансового обліку, наявність інтерфейсу, системи допомоги і документообігу.

Становлення систем управління почалося з автоматизації окремих бізнес-процесів підприємства, таких як управління персоналом, бухгалтерією, торгівлею, складом та ін. Інформаційні системи наступного покоління автоматизували всі або майже всіх бізнес-процеси підприємства. Це інтегровані корпоративні інформаційні системи, ERP-системи. Наступним етапом розвитку інформаційних систем управління підприємством є розробка і впровадження аналітичних інформаційних систем, систем бізнес-аналітики (BI - Business Intelligence). Потім стали застосовуватися інформаційні системи управління бізнес-процесами підприємства (BPM-системи)².

Останнім часом почали впроваджуватися сучасні аналітичні системи, призначені для вирішення завдань оперативного управління підприємством на основі даних реального часу.

До корпоративних інтегрованих інформаційним системам нового покоління належать системи на базі сервісно-орієнтованих технологій. Представником систем цього класу є система Epicor 9, розроблена компанією Epicor Software (NASDAQ: EPIC). Це міжнародна компанія, що розробляє рішення для виробничих підприємств, дистрибуції, роздрібною торгівлі, готельного бізнесу, сервісних компаній. Система включає засоби для управління ресурсами підприємства (ERP), взаєминами з клієнтами (CRM), ланцюжками поставок (SCAM), бізнес-процесами послуг (PSA), а також має такі інструменти:

) інструмент аналізу, який призначений для ефективного управління діяльності підприємств (EPM - Epicor Enterprise Performance

¹ Гаркуша С. А. Автоматизація облікових процесів: впровадження та переваги роботи системи / С. А. Гаркуша // Вісн. Сумського нац. аграр. ун-ту. Сер. «Економіка і менеджмент»:- Суми, 2012. – Вип. 4 (52). – С. 60-65.

² Гончарук Я.А., Марушко Н.С., Лозовицький Д.С. Інформаційні системи і технології в обліку: навч. посібник / Я.А. Гончарук, Н.С. Марушко, Д.С. Лозовицький, Г.М. Воляник.- Львів: «Магнолія 2006», 2014. – 400 с.

Management) та дозволяє подати необхідну користувачеві інформацію в потрібний йому час;

-)] інструмент Epicor True SOA, який дозволяє об'єднувати систему з Web 2.0. Він дозволяє здійснювати пошук необхідної інформації на рівні підприємства та комунікації в режимі реального часу, дає можливість використовувати онлайн-ресурси, розподілених по всьому світу;
-)] взаємодія з програмами компанії Microsoft - MS Outlook, SharePoint, Word, Excel¹.

В основі вибору ІС повинні лягти такі ознаки: функціональність та інтегрованість; можливість підтримки корпоративного управління; галузь діяльності, організаційна структура та тип виробництва; архітектура, можливість інтеграції з іншими програмними продуктами, можливість підтримки оперативного і стратегічного управління. Поряд з тим, що впровадження ІС вимагає великих витрат, які, на жаль, на сьогодні суб'єкти господарювання не готові понести, та й термін окупності є досить великим економічний ефект від їх впровадження є очевидний: зменшення часу для рутинної обробки облікових даних, доступність даних різного рівня, ефективність та оперативність прийняття управлінських рішень, оптимізація бізнес-процесів.

Касатонова І.А., к.е.н., доц.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНИХ АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Головною метою функціонування бухгалтерської інформаційної системи на підприємстві є забезпечення керівництва підприємства фінансовою інформацією для прийняття обґрунтованих рішень при виборі альтернативних варіантів використання обмежених ресурсів. При цьому бухгалтерська підсистема є найважливішою, бо виконує провідну роль в управлінні потоком інформації про стан об'єкта управління, на пряму її надходження в усі підрозділи підприємства, а також зацікавленим особам поза ними.

¹ Гончарук Я.А., Марушко Н.С., Лозовицький Д.С. Інформаційні системи і технології в обліку: навч. посібник / Я.А. Гончарук, Н.С. Марушко, Д.С. Лозовицький, Г.М. Воляник.- Львів: «Магнолія 2006», 2014. – 400 с.

Бухгалтерські інформаційні системи представляють бухгалтерську інформацію, що відображає повну картину господарської діяльності підприємства. В умовах переходу на міжнародні стандарти ведення обліку змінилась орієнтація бухгалтерської інформації. Якщо зовсім недавно її основним користувачем були органи державного управління, то зараз бухгалтерська інформація є основою для прийняття рішень як всередині підприємства, так і зовнішніми користувачами облікової інформації. Передусім вона надає кількісні дані, необхідні для виконання таких функцій управління виробництвом і комерційної діяльності, як планування, контроль і аналіз.

Автоматизація діяльності підприємства – об'єктивний процес, який має охопити галузь у цілому, основою якого є створення високоорганізованого середовища, що має охоплювати і об'єднувати інформаційне, телекомунікаційне, програмне забезпечення, інформаційні технології, мережі, бази даних знань, інші засоби інформації. Це дасть змогу на якісно новому рівні проводити як повсякденну оперативну роботу, так і аналіз стану та перспектив діяльності в цілому, приймати науково-обґрунтовані управлінські рішення¹.

У розвинутих країнах використовується декілька концепцій комп'ютерних інформаційних систем підприємства (КІСП).

1. Система управління ресурсами підприємства (часто використовують наступні аббревіатури: MRP – планування матеріальних потреб, MRPII – планування ресурсів виробництва, ERP – планування ресурсів підприємства).

2. Система управління логістикою (SCM – управління каналами постачання).

3. Система управління даними про вироби на промислових підприємствах (PDM – управління збиранням виробів).

4. Система автоматизованого проектування та технологічної підготовки виробництва (CAD/CAM – автоматизоване проектування та виробництво).

5. Система документообігу (docflow – потік документів).

6. Інформаційна автоматизована система бухгалтерського обліку (AIS). Інформаційна система бухгалтерського обліку підтримує дві основні бізнес функції: реєстрації господарських операцій та підтримку прийняття рішень.

7. Система представлення даних для аналізу керівництвом (MIS).

8. Системи організації робочого простору.

9. Середовище Internet.

¹ Касатонова І.А. Огляд існуючих автоматизованих систем управління ресурсами підприємства / І.А. Касатонова // Науково-практичний журнал «Бухгалтерський облік і аудит» - К., № 11, 2015. – с. 44-48.

10. Система електронної комерції.

11. Спеціалізовані програмні продукти або системи для вирішення інших завдань¹.

Спеціалізовані бухгалтерські програми дозволяють:

1. У процесі обліку складати кілька проміжних оборотних відомостей для визначення собівартості продукції з урахуванням незавершеного виробництва, обороту з реалізації, прибутку, окремих податків тощо;

2. У будь-який момент часу коригувати введені операції:

– змінювати суму, дату, зміст і коментарі;

– доповнювати журнал операцій новими в будь-якому місці і порядку;

– цілком і безслідно знищувати будь-які операції;

3. Будувати різноманітні звіти на підставі журналу операцій.

Головним призначенням бухгалтерської програми є полегшення рутинної роботи бухгалтера зі складання різних відомостей, журналів та звітів. За умови правильного рознесення сум первинних документів по синтетичних рахунках, точного зазначення аналітичних об'єктів дані розраховуються комп'ютером автоматично. До того ж, вкрай низькою є імовірність припущення арифметичних помилок і помилок, пов'язаних з неправильним перенесенням тієї чи іншої цифри.

На відміну від традиційного бухгалтерського обліку, що зосереджуються на вирішенні таких фінансових питань, як сплата податків і подання звітності відповідним органам, сучасний облік дозволяє керівнику одержувати значну кількість оперативної управлінської інформації, наприклад:

) про наявність коштів на рахунках у банку (розрахунковому, валютному та інших);

) про розмір поточної заборгованості перед банком;

) про розмір поточної заборгованості перед бюджетом;

) про наявність матеріалів, товарів, готової продукції на складах фірми;

) про стан розрахунків з дебіторами і кредиторами.

Використання засобів автоматизації дозволяє практично повністю вирішити проблему точності і оперативності інформації. Протягом декількох хвилин можуть бути підготовлені різноманітні і деталізовані дані необхідні для прийняття оперативних рішень. Правильний вибір засобів автоматизації та програмного забезпечення дозволяє легко і миттєво адаптувати роботу бухгалтерії до правових норм, які часто змінюються.

¹ Інформаційні системи бухгалтерського обліку: підручник / Ф.Ф. Бутинець, С.В. Івахненко, Т.В. Давидюк, Т.В. Шахрайчук. – Житомир, ПП „Рута”, 2004. – 544 с.

Кузьмінська К. І., к.е.н., доц.

Львівський торговельно-економічний університет

ОБ'ЄКТИ КАЛЬКУЛЮВАННЯ ТА КАЛЬКУЛЯЦІЙНІ ОДИНИЦІ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Вибір методу обліку витрат та калькулювання собівартості продукції є головним питанням, яке описує ефективність інформаційного забезпечення системи управління витратами. Інформація про формування собівартості продукції виробничого підприємства є підставою для прийняття управлінських рішень спрямованих на регулювання виробничого процесу. При цьому важливе методологічне значення при обчисленні собівартості продукції (робіт, послуг) має обґрунтований вибір об'єктів калькулювання та калькуляційної одиниці.

Так, під час організації процесу калькулювання необхідно обрати об'єкти та методи калькулювання, які будуть відповідати специфічним особливостям технології та організації виробництва і, водночас, надаватимуть управлінню необхідну інформацію про вартість об'єктів калькулювання. Тобто, вибір об'єктів калькулювання повинен здійснюватись з огляду на облікові ознаки та бути пов'язаним з групуванням витрат в аналітичному обліку; забезпечувати належний контроль за використанням ресурсів; здійснювати розподіл загальновиробничих витрат за об'єктами калькуляції у відповідності до обраної бази.

Дослідження наукової літератури дало можливість стверджувати, що існують різні точки зору щодо терміну "об'єкт калькулювання". Іноді дане поняття ототожнюють із об'єктами обліку витрат, які відображають побудову аналітичного обліку витрат у необхідному для користувачів інформації розрізі. Тому, в деяких випадках об'єкти обліку витрат співпадають з об'єктами калькулювання. І чим більше вони співпадають, тим більше витрат будуть прямо включені до собівартості конкретних видів продукції, і тим точніше визначатиметься собівартість виробів. Часто об'єкти обліку витрат та об'єкти калькулювання не співпадають. Зокрема, об'єкт обліку витрат може бути вузьким порівняно з об'єктом калькулювання. Наприклад, у видобувній промисловості, коли облік витрат на видобуток одного і того ж виду продукції ведеться за окремими природними зонами, а калькулювання проводиться в укрупненому розрізі шляхом визначення середньої собівартості виду продукції в цілому.

При виборі об'єктів калькулювання слід враховувати те, що об'єкт калькулювання має певну споживчу вартість. Оскільки на деяких підприємствах технологічний процес може складатися із декількох етапів, то здійснюючи калькулювання собівартості продукції доцільним є виділення об'єктів калькулювання на кожному з виділених етапів.

У науковій та спеціальній літературі простежується неоднозначне трактування понять “об'єкт калькулювання” та “калькуляційна одиниці”. Так, І. А. Басманов стверджує, що калькуляційні одиниці мають лише службовий, технічний характер, оскільки вказують на одиницю виміру об'єкту калькулювання та самостійного економічного значення не мають. Досліджуючи калькуляційні одиниці, слід виділити їх службовий та технічний характер, оскільки, вони вказують лише на одиницю виміру об'єкту калькулювання та самостійного економічного значення не мають. Тому доцільним є виділення декількох груп технологічних одиниць: натуральні одиниці; умовно-натуральні одиниці; приведені одиниці; експлуатаційні одиниці; одиниці часу.

Слід зауважити, що під час виділення об'єктів калькулювання, значна увага приділяється обранню калькуляційних одиниць, які мають важливе значення як для здійснення обліку, так і для забезпечення процесів бюджетування, планування, аналізу та контролю. Так, В. В. Сопко зазначає: “Якщо об'єкт калькуляції собівартість продукції (виробу, послуги або роботи), то калькуляційними одиницями стосовно готової продукції можуть бути сукупна собівартість усієї продукції, яку випустило господарство, його виробничий підрозділ (цех, бригада тощо); собівартість натуральної одиниці виміру – кількісної (шт., кг. тощо) або якісної”.

Таким чином, виділення об'єктів калькулювання і калькуляційних одиниць тісно пов'язано із технологічним процесом виробництва, що дає можливість більш повно охарактеризувати виробничий процес та забезпечить кращу організацію процесу калькулювання.

Кузьмінська К. І., к.е.н., доц.

Львівський торговельно-економічний університет

УПРАВЛІНЬКА ЗВІТНОСТЬ: ПОРЯДК СКЛАДЕННЯ ТА ВИМОГИ ДО ЇЇ ФОРМУВАННЯ

Прийняття виважених та своєчасних управлінських рішень на всіх рівнях управління здійснюють на основі точної, достовірної, оперативної та в доступній формі поданої інформації фінансового та не фінансового характеру. Саме сукупність форм подання такої інформації утворюють систему управлінської (внутрішньогосподарської) звітності. Внутрішню звітність потрібно розглядати як джерело інформації про об'єкти управління та як дієвий інструмент внутрішньогосподарського контролю підприємства.

Формування управлінської звітності – кінцева стадія облікового процесу в управлінському обліку, тому вона містить у собі узагальнюючі підсумкові результати звітного періоду після відповідної обробки даних. Управлінська звітність відрізняється тим, що може містити як кількісні, так і якісні параметри, що відображаються як у ціновому, так і в натуральному значенні. Інформація, що міститься у внутрішній звітності, повинна характеризуватися актуальністю, доступністю форми подання, прозорістю та своєчасністю.

Питання управлінського обліку законодавчо не регламентовані, а це означає, що при організації системи управління враховуються особливості та потреби конкретного підприємства. Таким чином, на практиці при розробці управлінської звітності, виділенні центрів витрат та центрів відповідальності підприємства застосовують індивідуальний підхід. При цьому слід звернути увагу на те, що чим детальнішим буде поділ центрів витрат, тим повнішим, точнішим та достовірнішим буде формування інформації – основи прийняття ефективних управлінських рішень. А складення звітності у розрізі центрів відповідальності – важлива складова управління.

Ведення обліку за центрами витрат і центрами відповідальності передбачає удосконалення діючої на підприємствах системи формування управлінської звітності. Центри відповідальності повинні звітуватись про результати своєї діяльності за визначені періоди. При цьому кожне підприємство самостійно встановлюють склад, періодичність та строки подання такої звітності. У цьому полягає основна відмінність управлінської звітності

від фінансової, яка є регламентованою. Тому управлінську звітність потрібно розглядати як доповнення фінансової та податкової. Її конфіденційність повинна бути забезпечена діючою на підприємстві системою управлінського обліку з урахуванням організаційно-технологічних особливостей виробничого процесу та потреб керівництва.

Система управлінської звітності – один із складних і важливих елементів управлінського обліку, який дозволяє менеджерам вищої ланки управління з одного боку зрозуміти межі можливостей інформаційних і технологічних відділень, а з іншої – отримати вище зазначені дані у найбільш зручному для використання вигляді. Тому при її розробленні слід враховувати як специфіку діяльності підприємства, так і порядок формування показників фінансової звітності, таких як: центри формування інформації про доходи і витрати;

-)] достатність інформації для виявлення відхилень фактичних результатів від запланованих;
-)] відповідність інформації про доходи і витрати за видами продукції;
-)] відповідність обсягу інформації організаційно-технологічним особливостям виробництва певного виду продукції;
-)] достовірність показників внутрішньогосподарської звітності.

Слід зазначити, що внутрішня управлінська звітність повинна бути:

-)] оперативною, короткою (але достатньою) і корисною, тобто поданою саме тоді, коли вона необхідна для прийняття конкретних управлінських рішень, не містити зайвої інформації, для того щоб можна було оперативно оцінити її зміст;
-)] доцільною, точною (достовірною) та об'єктивною (відповідати меті, для якої вона була підготовлена);
-)] адресною та зрозумілою, тобто конкретний відповідальний менеджер повинен отримувати звітність, що містить ту інформацію, у якій зацікавлений саме він; порівняльною з іншими звітами та аналітичною;
-)] мати оптимальний термін подання (частота подання звітів залежить від виробництва та факторів, які впливають на прийняття рішень. Внутрішні звіти можуть бути щорічними, щоквартальними, щомісячними, щотижневими, складатись щодня або при виникненні відхилень від норм).

Отже, для запровадження системи внутрішньогосподарської звітності на підприємствах гірничо-збагачувального комплексу необхідно: чітко визначити користувачів інформації, системи інформаційних показників, які

використовуються внутрішніми користувачами, призначення цієї інформації та її роль у процесі управління; зміст та форми звітів мають враховувати характер робіт окремих центрів виникнення витрат та відповідної номенклатури статей; удосконалення форм внутрішньогосподарської звітності необхідно здійснювати враховуючи принцип суттєвості.

Лобода Н.О., к.е.н., доц.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПОЗАБАЛАНСОВІ РАХУНКИ У РЕФОРМОВАНІЙ ОБЛІКОВІЙ ПАРАДИГМІ: ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Нескінченний процес людського пізнання в певний момент розвитку бухгалтерського обліку примушує суттєво перебудувати систему знань про системі запису на рахунків, яка є однією з найважливіших складових в управлінні процесами господарювання на рівні підприємства, держави і міжнародної діяльності. Сучасні світові інтеграційні процеси впливають на систему бухгалтерського обліку як невід'ємну складову економічних відносин. Більше того, потреба створення чіткої інформаційної системи управління зумовлює постійний пошук у галузі формування облікових даних.

Основні положення подвійного запису й зародження групування рахунків були описані у трактаті Луки Пачолі "Про рахунки та записи". Вперше класифікацію рахунків зробив Доменіко Манчині в 1540 р. Він розділив їх на живі (розрахунки з фізичними і юридичними особами) та мертві (ті, що відображають матеріальні та грошові цінності). Тут вирішальне значення має відповідь на запитання: формує бухгалтер рахунки "за своєю примхою" (Л. Пачолі) чи лише описує ті господарські явища, з якими постійно й об'єктивно має справу (Ж. Дюмарже). Серед сучасних представників української школи бухгалтерського обліку, які внесли вагомий внесок щодо перспектив розвитку та удосконалення плану рахунків бухгалтерського обліку, слід відмітити таких вчених, як Ф.Ф. Бутинець, П.О. Куцик, М.В. Кужельний, В.Г. Лінник, М.Т. Білуха, В.В. Сопко та інші.

Щоб бухгалтерський облік з вичерпною повнотою міг забезпечити необхідні показники, треба чітко визначити систему рахунків для відображення

об'єктів обліку. Бухгалтерські рахунки є важливим джерелом різносторонньої економічної інформації, необхідної для оперативного управління і контролю діяльності будь-якого підприємства. Рахунки, як і інші складові методу бухгалтерського обліку, мають свою історію. Спочатку їх розглядали тільки як сам процес підрахунку чогось: грошей, матеріалів і сировини, різних запасів тощо. Відтак того, хто підраховує, називали рахівником. Згодом того, хто веде рахункові книги, почали називати бухгалтером. Оцінюючи роль і значення рахунків у систематизації та накопиченні облікової інформації, необхідно підкреслити, що вони відіграють вирішальну роль у визначенні форми бухгалтерського обліку на кожному підприємстві. Жодна інша складова методу не впливає на вибір форми бухгалтерського обліку так, як це роблять рахунки.

Всі рахунки, які використовуються в обліку, за тією чи іншою ознакою можна поєднати в однорідну групу. Тому треба зазначити, що для кожної групи господарських засобів, джерел утворення господарських засобів та процесів у Плані рахунків передбачені окремі бухгалтерські рахунки. Крім балансових рахунків, які відображають як економічні (господарські), так і юридичні операції, використовуються позабалансові рахунки.

Знання розвитку позабалансового обліку важливе для розуміння його сучасного стану і оцінки можливих напрямків розвитку. Історична еволюція позабалансового обліку розглядається не заради її самої, а для полегшення розуміння сучасного і оцінки майбутнього. Позабалансові рахунки використовуються в багатьох країнах світу та мають різні назви (позабалансові, спеціальні, меморіальні), але об'єднані тим, що перебувають за межами системи рахунків бухгалтерського обліку, призначених для відображення елементів фінансової звітності (активів, зобов'язань, власного капіталу, доходів, витрат та фінансових результатів). Кожна країна світу має власні вимоги до відображення активів на позабалансових рахунках. Наприклад, в Україні, де ведення обліку на позабалансових рахунках жорстко не регламентується, позабалансові рахунки виділено в окремий клас і як в багатьох інших країнах здійснюються простим (уніфікованим) методом, проте зберігається принцип економічної подвійності фактів господарського життя, який передбачає, що будь-яке майно має своє джерело утворення та власника, в Бельгії виділені в окремий розділ "Права і зобов'язання невідображені в балансі" і застосовується простий (уніфікований) запис, в Іспанії виділяються в окрему групу і також застосовується простий (уніфікований) запис, в Польщі не відокремлені в окремий клас, але є складовою

груп: необоротні активи, розрахунки і претензії та матеріали і товари і також застосовується простий (уніфікований) запис, в Греції виділено в окремий клас меморіальних рахунків і застосовується подвійний запис (парні позабалансові рахунки).

Враховуючи, що позабалансовий облік потрібен для контролю за збереженням і використанням матеріальних цінностей, що належать підприємству на правах розпорядження і користування майном та використовуючи світовий досвід можна стверджувати, що використання подвійного запису на позабалансових рахунках дасть змогу оцінювати ефективність управління власним і залученим капіталом, контролювати не тільки окремі операції, а й цілісні завершені і незавершені угоди тощо.

Узагальнюючи вищевикладене дослідження, можна зробити висновок, що оцінюючи роль і значення рахунків у систематизації та накопиченні облікової інформації, необхідно підкреслити, що вони відіграють вирішальну роль у визначенні форми бухгалтерського обліку на кожному підприємстві.

Мирончук З.П., к.е.н., доц.

Андрушко Р.П., к.е.н., доц.

Лиса О.В., к.т.н., доц.

Львівський національний аграрний університет

РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ТА ІНВЕСТИЦІЙНІЙ ПРИВАБЛИВОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Ефективний розвиток аграрного сектора економіки України та підвищення конкурентоспроможності вітчизняних сільськогосподарських підприємств неможливі без їх фінансової підтримки за рахунок інвестиційних ресурсів.

Основним інструментом інформаційного забезпечення управління підприємством є система його бухгалтерського обліку та бухгалтерська звітність. Звітність містить інформацію, на основі якої керівники приймають управлінські рішення. Тому ефективність управління в значний спосіб залежить від якості бухгалтерської звітності як важливої складової загальної системи інформаційного забезпечення управлінських рішень.

Фінансові інвестиції на сьогодні відіграють надзвичайно важливу роль в економічній системі розвинених країн світу, що зумовлює необхідність забезпечення ефективного управління інвестиційними процесами. Основою такого управління на рівні підприємства є своєчасна та достовірна інформація щодо останніх, яка формується в системі бухгалтерського обліку та фінансовій звітності.

Суть успішної капіталізації підприємств, у значній мірі пов'язана з професійним відношенням до складання і презентації фінансової звітності.

Міжнародні стандарти фінансової звітності, на які переходить Україна дозволяє і нашим підприємствам, їх бухгалтерам і фінансистам досягати своїм професіоналізмом подібних результатів. Але вітчизняні підприємства, в тому числі і аграрний сектор таких можливостей не використовують, через відсутність їх наукового адаптування до вітчизняних реалій.

Для юридичних і фізичних осіб найбільш важливим є оцінка того, наскільки фінансово незалежним є об'єкт інвестування коштів і чи принесуть такі вкладення прибутки або ж інші вигоди їх власникам; чи зможуть розрахуватися за своїми зобов'язаннями дебітори та протягом якого часу і ін. Але особливістю цього залишається потреба в інформації про фінансовий стан та результати діяльності господарських суб'єктів. Показники, що дозволяють отримати таку інформацію, містяться у фінансовій звітності.

Інформація, яка надається у фінансових звітах, має бути доступною і зрозумілою, розрахованою на однозначне тлумачення її користувачами як внутрішніми так і зовнішніми, містити достовірну інформацію, яка впливає на прийняття рішень користувачами, давати змогу об'єктивно оцінити події.

Недостовірна фінансова звітність є загрозою економічної безпеки не тільки окремих підприємств, але й цілих галузей. Із цим можна погодитися і яскравий приклад цьому – галузь сільського господарства України. Система обліку й звітності – визначальна при формуванні державної аграрної політики, тому що на її інформації будується державна статистика, використовувана в державному й галузевому керуванні. Через відсутність єдиної галузевої облікової політики, недостатньої уваги підприємств до організації обліку, ігнорування правильного представлення певної інформації у звітності державна статистика розкриває показники розвитку галузі, не відповідні до дійсності.

Фінансова звітність, як відомо, складається на підставі облікових даних. Вона особлива тим, що поєднує у собі дані бухгалтерського, статистичного та оперативного обліку. Саме тому цей вид звітності є основним джерелом

інформації для оцінки фінансового стану підприємства. Лише на підставі повної, своєчасної та достовірної інформації інвестор може прийняти рішення щодо інвестування в цінні папери підприємства.

Різноманітність варіантів ведення обліку інвестицій призводить до певних незручностей у регламентації цієї ділянки обліку в нормативних документах, виникають труднощі в освоєнні методології та організації обліку. Своєчасне і правильне документальне оформлення операцій з фінансовими інвестиціями дозволить підприємству розширити обсяг та ступінь деталізації інформації у звіті, який одночасно буде задовольняти інтереси усіх груп користувачів облікової інформації.

У порівнянні з розвинутими країнами структура балансів наших підприємств є деформованою та інвестиційно непривабливою з причин непередставлення ряду важливих капіталів. У даному випадку запозичення методів, методик, інструментів, принципів фінансової та бухгалтерської спеціалізації, дозволяє значно посилити наукове забезпечення у вирішенні проблеми фінансової безпеки та інвестиційної привабливості.

Отже, необхідно більш ретельно проводити дослідження даних проблем, а також розробити методичні інструменти посилення інвестиційної привабливості та фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств за рахунок облікової політики і фінансової звітності, та за рахунок професіоналізму бухгалтерів і фінансистів.

Для вивчення стану представлення у фінансовій та іншій економічній звітності інвестиційної привабливості та фінансової безпеки аграрних підприємств необхідним є також застосування нових обліково-фінансових технологій та методичних рекомендацій, щодо професійного використання бухгалтерами на підприємствах.

Економічні служби підприємств, в особах бухгалтерів і фінансистів, не менше ніж виробнича сфера (агрономи, зоотехніки) можуть впливати та інвестиційну привабливість і фінансову безпеку за рахунок освоєння інноваційних обліково-фінансових технологій, як це є у розвинутих країнах.

На рівні підприємств застосування новітніх обліково-фінансових технологій дозволяє разом з посиленням фінансової безпеки значно збільшити й інвестиційну привабливість самого підприємства.

Москаль Н. В., к.е.н., доц.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

В сучасних умовах економічної нестабільності наявність на підприємстві системи економічної безпеки та її ефективне функціонування є необхідними для постійного моніторингу зовнішніх та внутрішніх загроз, швидкої адаптації до змін, забезпечення стабільності та розвитку цього підприємства. Збір, оцінка, групування та узагальнення інформації про усі господарські процеси, що відбулися, відбуваються та заплановані на підприємстві здійснюється у системі бухгалтерського обліку. Ця інформація є не необхідною для системи економічної безпеки підприємства, проте вона буде корисною, якщо підлягатиме структуруванню, узагальненню, відбору за певними критеріями для забезпечення її аналітичності та своєчасності. Процес перетворення даних бухгалтерського обліку в облікове забезпечення системи економічної безпеки підприємства потребує наукового дослідження.

Економічна безпека підприємства – це стан захищеності підприємства, який забезпечує незалежність, стабільність, стійкість, здатність до розвитку та спроможність запобігати і підтримувати вплив зовнішніх і внутрішніх загроз в певних межах ¹. Метою функціонування системи економічної безпеки є забезпечення стабільності та ефективності діяльності, створення умов для досягнення стратегічних цілей.

До кількісних показників економічної безпеки науковці відносять: показники економічної незалежності (дохід від реалізації, фінансовий результат діяльності, коефіцієнт відношення оборотних активів до кредиторської заборгованості, коефіцієнт відношення дебіторської заборгованості до кредиторської); показники ефективності використання ресурсного забезпечення (рентабельність операційної діяльності, середня місячна заробітна плата одного найманого працівника, дохід у розрахунку на одного працівника, фондівдача); показники здатності до економічного розвитку (інвестиції в основний капітал, витрати на інформатизацію, темп зростання

¹ Мороз О. В. Концепція економічної безпеки сучасного підприємства : монографія / О. В. Мороз, Н. П. Карачина, А. А. Шиян. – Вінниця : ВНТУ, 2010. – 259 с.

доходу)¹. Зазначені показники можна обчислити в динаміці на підставі фінансової та статистичної звітності підприємства за декілька послідовних років, що формується системою бухгалтерського обліку. З метою формалізації отримання інформації для розрахунків, на нашу думку, доцільно розробити запит у вигляді таблиці з вибіркою необхідних показників бухгалтерського обліку та звітності. Для підвищення оперативності інформації, її доцільно аналізувати щомісяця.

До об'єктів захисту системи економічної безпеки відносять: фінансові ресурси, персонал підприємства, матеріальні ресурси, інформаційні ресурси з обмеженим доступом². Важливою характеристикою ефективності управління фінансовими ресурсами є платоспроможність підприємства, тобто достатність коштів для погашення зобов'язань, термін сплати яких настав. Цей термін визначається у днях, тому підприємство повинне бути платоспроможним кожного дня своєї діяльності. Забезпечення платоспроможності вимагає прогнозування надходження коштів та потреби в них, пошуку додаткових джерел надходження коштів при необхідності. З метою формалізації отримання інформації для контролю платоспроможності, на нашу думку, доцільно розробити запит, який би містив графік надходження платежів від дебіторів та графік платежів кредиторам із зазначенням пріоритетності розрахунків. На нашу думку, такий запит необхідно формувати кожного тижня, це дозволить передбачити можливу нестачу коштів і залучити їх з інших джерел, уникнути фінансових санкцій за несвоєчасну оплату, контролювати розрахунки з дебіторами і при необхідності вчасно розпочати претензійно-позовну роботу.

Важливу роль у підтриманні економічної безпеки підприємства відіграє його персонал. Результати роботи кожного працівника повинні бути виміряні та оцінені. Для цього може знадобитися інформація оперативного обліку та методика обліку за центрами відповідальності.

Для забезпечення збереження матеріальних ресурсів на підприємстві діє система матеріальної відповідальності та періодично проводиться інвентаризація. Система економічної безпеки на підставі облікової інформації повинна організувати відповідні умови зберігання активів, розробити заходи стимулювання та відповідальності для матеріально-відповідальних осіб,

¹ Васильців Т. Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія / Т. Г. Васильців, В. І. Волошин, О. Р. Бойкевич, В. В. Каркавчук, [за ред. Т. Г. Васильціва]. – Львів, 2012. – 386 с.

² Жихор О. Б. Економічна безпека: Навчальний посібник / О. Б. Жихор, Т. М. Куценко. – Харків: ХІБС УБС НБУ, 2013. – 144 с.

надавати пропозиції щодо необоротних активів, які не використовуються, застарілих запасів та інших активів, що використовуються не ефективно.

Облікову інформацію на електронних та паперових носіях можна розглядати як інформаційні ресурси конфіденційного характеру, що потребують захисту. Контроль за збереженням даних обліку на електронних носіях та у місцях зберігання паперових носіїв інформації повинен базуватись на обмеженні доступу та захисті від несанкціонованого використання. Сприятиме економічній безпеці чіткий розподіл обов'язків працівників облікового підрозділу, однозначна ідентифікація кожного входу в облікову систему та виконавця кожної операції.

Отже, система економічної безпеки підприємства тісно пов'язана з обліковою системою. Облікове забезпечення відіграє важливу роль для виявлення внутрішніх загроз та захисту від них. Під обліковим забезпеченням розуміємо відібрану за певними критеріями, згруповану та узагальнену інформацію про діяльність підприємства, яка повинна своєчасно надходити у відповідь на формалізовані запити згідно графіків контролю економічної безпеки. Облікове забезпечення повинне включати інформацію для розрахунку показників економічної незалежності, ефективності використання ресурсного забезпечення та здатності до економічного розвитку, графіки розрахунків з дебіторами та кредиторами для забезпечення платоспроможності, показники результатів роботи працівників, інформацію про стан, умови зберігання та використання активів, про структуру, зміст та місця зберігання облікової інформації.

Орлова В. К., к.е.н., проф.

Льків І. В., студент

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ВИНИКНЕННЯ, СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПРАЦІВНИКАМИ БАНКУ

Реформування економіки та бухгалтерського обліку неможливо здійснити ефективно без урахування економічної сутності розрахунків та розрахункових відносин з працівниками у контексті еволюції бухгалтерського обліку розрахунків з працівниками та становлення як одного з об'єктів

бухгалтерського обліку. Важливість та доречність наукового дослідження облікового аспекту розрахунків з працівниками в історичному розвитку пов'язано з його вагомістю для всіх без виключення суб'єктів господарювання та учасників трудових відносин. Обґрунтована та правильно побудована система бухгалтерського обліку розрахунків з працівниками в майбутньому зможе інформаційно забезпечити ефективну систему управління не лише трудовим колективом, а й усією установою.

Дослідження процесу історичного розвитку бухгалтерського обліку розрахунків з працівниками банків здатне висвітлити причини виникнення розрахунків та їх зміни, розкрити взаємозв'язок між розвитком розрахунків з працівниками банків та банківською сферою чи економічною системою загалом. Генезис розрахунків з працівниками банків та його дослідження слугує запорукою можливості усвідомити та виокремити рушійні сили, а отже і вдосконалити бухгалтерський облік розрахунків з працівниками банків.

Вивчаючи історію виникнення та становлення бухгалтерського обліку загалом, варто відзначити, що саме розвиток суспільства (розвиток торгівлі, зміна методів ведення підприємницької діяльності, вдосконалення системи державного регулювання економіки) сприяв ускладненню обліку. Розвиток суспільства, а саме господарського життя – поділ праці та виконання праці різної складності – є причиною та передумовою виникнення обліку розрахунків з працівникам.

Як свідчать історичні першоджерела, саме в давні часи зародилися основні принципи обліку розрахунків з працівникам. Концепція історичного розвитку розрахунків з працівниками має витоки з Давнього Єгипту. Саме там вже у III тис. до н.е. вівся облік робочої сили, що починався з оформлення працівників за місцями робіт. Облік персоналу доповнював облік використання робочої сили і з цією метою застосовували поіменні списки із зазначенням в них неявок за причинами.

У період елліністичного Єгипту у військових частинах складали платіжні відомості, які передавали у фінансове відомство. Під кожним підсумком платіжної відомості фінансовий чиновник робив позначку про необхідність виплатити, потім передавав відомість в банк. Одержувач грошей, представник військової частини, повинен був пред'явити доручення у вигляді квитанції антисимбол, що зв'язалась з платіжною відомістю і служила підставою для виплати грошей¹.

¹ Лучко М.Р. Бухгалтерській облік у зарубіжних країнах [Текст]: навч. посіб. / М.Р. Лучко, І.Д. Бенько. – К.: Знання, 2006. – 311 с.

У Вавилоні в VIII ст. до н. е. вівся облік персоналу, робочого часу і використання робочої сили, а також витрат на утримання. Для обліку використання робочого часу і робочої сили були призначені поіменні списки із зазначенням в них неявок за причинами. Але такі своєрідні табелі не могли забезпечити повного контролю за процесом праці. Саме тому виникає новий документ, який за характером запису був аналогічний наряду. Існували групові та індивідуальні наряди з показниками видів та сортів виробів, норм виробітку та їх виконання, відпрацьованих людино-днів, загальної маси виробленої продукції. Саме в Вавилоні проводилось планування, нормування та контроль витрат на оплату праці. Норми утримання робочої сили складала залежно від: категорій працівників, їх кваліфікації, посад, терміну використання найманих працівників, оцінки робочої сили¹.

Вперше елементи документування розрахунків з працівникам відслідковуються в Персії (522 – 486 рр. до н. е.). Виплати супроводжувались заповненням такого документу, як “вимога-наряд”, що оформлявся в конторі, а далі працівник пред’являв його казначею; казначей в свою чергу вів платіжну відомість, в якій робив відмітки про видачу грошей. По цьому ж документу працівник міг отримати і продукти. Крім того, Персія вважається засновницею розрахунків з працівниками за коштами на відрядження. Саме у цей період формується і набуває широкого вжитку відрядне посвідчення².

У часи Римської імперії систематичний запис витрат на персонал отримав широкий розвиток. Так в регіонах для розрахунку з кожним військовим відкривався окремий особовий рахунок. Виплати працівникам нараховувались три рази на рік, і могли виплачуватись грошима або харчами, одягом, взуттям, сіном. Вартість запропонованого майна та харчів вираховувалась з нарахованих сум платні. Сума, що призначалась для виплати, фіксувалась наростаючим підсумком³.

Варто наголосити, що друкованою першоосновою обліку розрахунків з працівниками, є перше писане літературне джерело Луки Пачолі “Трактат про рахунки та записи” (1494р.). Саме в ньому є згадка про облік розрахунків з працівникам, де глава 22 містить інформацію про облік витрат на жалування помічникам та службовцям. У своєму трактаті італійський математик

¹ Бухгалтерський облік у торгівлі: навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. / Н. М. Грабова, В. М. Добровський; За ред М. В. Кужельного. – К.: А.С.К., 2004. – 800 с.

² Бухгалтерський облік у торгівлі: навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. / Н. М. Грабова, В. М. Добровський; За ред М. В. Кужельного. – К.: А.С.К., 2004. – 800 с.

³ Катеринець Н. Облік праці за новими формами [Текст] / Н. Катеринець // Дебет-Кредит. – 2009. – № 5. – с. 26-27.

розкриває необхідність ведення окремого рахунку для відображення витрат на оплату праці¹.

Протягом XIX століття питання обліку розрахунків з працівниками привертало увагу багатьох вчених різних шкіл та течій бухгалтерського обліку, серед яких слід виділити французьку та німецьку.

Саме французькою школою в цей період засновано два напрямки в обліку розрахунків з працівниками, зокрема: 1) матеріальний (дебет “готова продукція”, кредит “каса”); 2) фінансовий (дебет “збитки і прибутки”, кредит “каса”). Варто зазначити, що вивчивши основні положення даного напрямку у розвитку бухгалтерського обліку, було встановлено, що за обома напрямками обліку кредитували рахунок “Каси”, оскільки рахунок “Розрахунки з працівниками” на той час не використовувався, що обумовлене тим, що витратами вважалися тільки фактично виплачені кошти, а не нараховані².

В Німецькій бухгалтерській школі в теорії і на практиці існувало чотири варіанти нарахування виплат працівникам: 1) дебет “збитки та прибутки”; 2) дебет “виробництво”; 3) по дебету рахунків, до яких відноситься оплата праці (матеріали, основне виробництво, допоміжне виробництво, збут); 4) за допомогою спеціально введеного збирально-розподільного рахунку заробітної плати. У всіх випадках кредитувався рахунок “розрахунки з оплати праці робітників”.

Варто зазначити, що активно вдосконалювався розвиток обліку розрахунків з працівниками банку в XX-XXI століттях. Таким чином, не зважаючи на те, що процес становлення обліку розрахунків з працівниками бере початок у далекому III тис. до н. е., він продовжує розвиватися та вдосконалюватися і в наш час. Отже, дослідження процесів виникнення, становлення та розвитку розрахунків з працівниками показало, що протягом тривалого періоду бухгалтерський облік досліджуваних операцій вдосконалювався. Зокрема, доцільно відмітити, про те що з кожним новим історичним етапом базові принципи та підходи до ведення бухгалтерського обліку посилюються новими особливостями та якісними характеристиками.

¹ Малькова Т. Н. Древняя бухгалтерия: какой она была? [Текст] / Т. Н. Малькова. – М.: “Финансы и статистика”, 1995. – 304 с.

² Лучко М. Р. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах [Текст]: навч. посіб. / М. Р. Лучко, І. Д. Бенько. – К.: Знання, 2006. – 311 с.

Приймак С.В., к.е.н., доц.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА СТАНДАРТИЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ В УКРАЇНІ

Світові тенденції до запровадження IFRS зростають під впливом міжнародної інтеграції та глобалізації і часто стають визначальними при взаємодіях між країнами, формуючи фундамент для довіри. Процес переходу України на Міжнародні стандарти фінансової звітності є дуже складним і суперечливим, тому це питання привертає увагу багатьох вчених і науковців. Метою міжнародних стандартів є надання інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства.

До аналітичної інформації, що формується в процесі проведення фінансового аналізу висуваються високі вимоги до інформативності фінансової звітності, не менш адекватні, ніж до бухгалтерських та аудиторських процедур, що відповідним чином торкається принципів організації проведення аналізу, обґрунтування методичних прийомів аналізу, відбору аналітичних показників, що характеризують економічні явища, процеси та окремі аспекти діяльності економічних суб'єктів, алгоритмів їх розрахунку, розроблення комплексної оцінки фінансового стану економічного суб'єкта, тобто до основних інструментів організації аналітичного дослідження.

В процесі управління діяльністю використовують такі види інформації: наукову, технічну, виробничу, правову, соціальну, економічну тощо. Однак основним видом інформаційного забезпечення процесу управління на рівні господарюючих суб'єктів є економічна інформація, під якою розуміють таку, яка характеризує виробничі відносини в суспільстві. Ширше і глибше економічну інформацію можна охарактеризувати як сукупність відомостей, пов'язаних з функціонуванням і управлінням економікою. Сформована інформаційна база знаходить у подальшому своє використання у прогнозуванні, плануванні, обліку, контролі, аналізі, регулюванні діяльності. Аналізуючи сучасні тенденції у сфері інформаційного забезпечення фінансових рішень, слід звернути увагу на положення Міжнародних стандартів складання фінансової звітності. Згідно з IFRS, фінансова звітність підприємства має містити інформацію, яка є необхідною для оцінки інвесторами доцільності інвестування коштів з точки зору оптимізації співвідношення ризику та доходності. Водночас

складання звітності за IFRS передбачає використання інформації управлінського обліку, зокрема, планові розрахунки, показники управлінської звітності тощо. У міжнародній практиці такий прийом визначається як управлінський підхід до складання звітності (management approach). Управлінський підхід полягає у тому, що внутрішня інформація, яка забезпечується та використовується контролінгом, може бути використана також для цілей складання зовнішньої звітності. Іншими словами, інформація, яка готується контролінгом для керівництва підприємства, є релевантною і для інвесторів. Таким чином, міжнародні стандарти складання фінансової звітності передбачають певну гармонізацію бухгалтерського та управлінського обліку. У перспективі в процесі гармонізації мають бути залучені системи стратегічного планування та бюджетування, управлінські звіти та рапорти, інструменти управління витратами.

Стандартизований розрахунок важливих аналітичних показників створює передумови для формування аналітичними агенціями галузевих довідників та бюлетенів як на регіональному, так і на держаному рівнях. Серед об'єктивних чинників, що зумовлюють необхідність стандартизації фінансового аналізу, можна виділити такі:

-)] посилення інтеграційних процесів, активне надходження іноземного капіталу на ринок України, що вимагає уніфікації та наближення методології вітчизняного фінансового аналізу до принципів та стандартів, що склалися в зарубіжній практиці;
-)] зміна форми власності більшості господарюючих суб'єктів;
-)] розширення функціонального навантаження на аналіз як складової управлінського процесу.

Контрольна функція аналізу, яка в основному ґрунтувалася на аналізованні відхилень фактичних показників від планових або нормативного рівня, відходить на другий план. Оцінювальна функція економічного аналізу, яка передбачає лише констатацію уже досягнутих результатів та їх аналітичну інтерпретацію, при всій своїй значущості в сучасних умовах значно послаблена і поступається такій функції як діагностично-прогнозна (пошукова).

Серед основних недоліків чинних офіційних методик аналізу фінансової звітності слід виокремити такі:

-)] фактично всі методики ґрунтуються на зарубіжному досвіді, тому в окремих випадках орієнтація на нормативні значення фінансових коефіцієнтів, що використовуються в країнах з розвинутою економікою, є некоректною, оскільки тенденції та закономірності європейських країн суттєво відрізняються від вітчизняної економіки;

У методиках не враховується галузева специфіка діяльності в частині визначення нормативних значень окремих показників. При цьому слід враховувати, що критерії оцінки достатності значень окремих показників не можуть бути статичними, і з часом вони мають змінюватись, тому при проведенні порівняльного аналізу фінансових показників доцільно орієнтуватись на середньогалузеві їх значення;

У методиках мають місце розбіжності як в переліку окремих показників, що входять до різних напрямів оцінки фінансового стану, так і самих груп цих показників та алгоритмів їх розрахунку.

З метою уніфікації алгоритмів розрахунку окремих фінансових коефіцієнтів необхідно, в першу чергу, стандартизувати їх назви і окреслити коло аналітичних завдань, що стоять перед аналітиками. Залежно від інтересів відповідних споживачів аналітичної інформації необхідно конкретизувати основні тематичні блоки аналізу та в межах цих блоків визначити перелік показників з конкретизацією алгоритмів їх розрахунку на основі нових форм фінансової звітності.

В результаті вище викладеного можемо зробити висновок, що фінансовий аналіз дає можливість комплексно вивчити фінансовий стан, а також спрогнозувати його в майбутньому; він є інструментом, що використовується під час проведення аудиту чи експертизи. Виходячи з цього, в умовах сьогодення фінансовий аналіз повинен орієнтуватися на швидкозмінні ринкові умови, державну політику в галузі реформування і становлення бухгалтерського обліку, давати практичні рекомендації подолання кризових явищ, в т. ч. банкрутства. IFRS є ефективним засобом міжнародної інтеграції та частиною сталого економічного розвитку України. Для швидкої та ефективної гармонізації бухгалтерського обліку та фінансової звітності з міжнародними стандартами необхідно розробити таку систему правових засад та методологічних підходів, які б давали змогу удосконалити ведення бухгалтерського обліку та складання звітності в Україні і тим самим уніфікувати інформаційне забезпечення фінансової аналітики.

Прокопишин О.С., к.е.н., доц.

Львівський національний аграрний університет

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК В УПРАВЛІННІ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

На даному етапі економічного розвитку від теоретиків і практиків все частіше можна почути, що ризик є одним з найважливіших елементів господарювання та управління. Виникнення ризику є об'єктивним економічним законом та невід'ємною частиною господарської діяльності. Його присутність в діяльності суб'єкта господарювання зумовлена обмеженістю матеріальних, трудових, фінансових, інформаційних та інших ресурсів. Крім того, будь-яка діяльність підприємств ведеться в умовах ризику. Тобто можна сказати, що ризик є невід'ємною умовою підприємництва, а інколи й джерелом прибутку. І повністю уникнути ризиків неможливо, тому управлінському персоналу необхідно систематично вести облік з управління ризиками.

Ризик – це природний прояв мобільності та життєздатності економічних систем – спричиняє приймати нестандартні рішення, оновлювати структуру економічної системи за рахунок створення відповідних дієвих інститутів. На мікрорівні до таких інститутів можна віднести систему бухгалтерського обліку суб'єкта господарювання, за допомогою інструментів якої можна здійснювати вплив на рівень підприємницьких ризиків. У ризикменеджменті одним із етапів управління економічним ризиком є створення зовнішніх, тобто страхування, або внутрішніх (бухгалтерських) резервів. Внутрішнє страхування ризиків передбачає створення в обліку фонду ризику (відповідного резерву) для покриття витрат від настання підприємницького ризику. Питання створення та використання на підприємстві резервів (фондів), які створюються для внутрішнього страхування підприємницьких ризиків, регулюється обліковою політикою суб'єкта господарювання, галузевими стандартами та іншими нормативно-правовими актами.

Рішення, спрямовані на одержання прибутку при підвищеному ризику, приймаються підприємствами значно рідше, оскільки це пов'язано з можливими збитками. При цьому слід відзначити, що при можливих невеликих збитках підприємства фінансують самі себе, тобто за рахунок власних коштів. При середній величині можливих збитків необхідно використовувати кредити банків. При великих можливих збитках необхідно застосовувати страхування, оскільки тільки страхові компанії здатні їх відшкодувати.

Найбільш керованим і передбачуваним є господарський (підприємницький) ризик. Наявність ризику передбачає здійснення антиризикової діяльності, одним з методів якої є створення резервів.

Важливими умовами визнання ризику в обліку є:

-) висока концентрація активів за окремими статтями;
-) різке збільшення або зменшення залишків на рахунках запасів, грошових коштів і дебіторської заборгованості;
-) уповільнення оборотності поточних активів;
-) наявність безнадійної дебіторської заборгованості;
-) збиток як результат фінансової діяльності.

Визначення вищенаведених умов дозволить виявити ризики та оцінити ризикованість ситуації, і, відповідно, допоможе своєчасно прийняти ефективне управлінське рішення.

Управління ризиком є багатоетапним процесом, метою якого є зменшити чи компенсувати вплив ризик-факторів на господарську діяльність.

Різні автори трактують поняття «ризик» по-своєму. Наприклад, О. Л. Устенко управління ризиком визначає як процес впливу на суб'єкт господарювання, при якому забезпечується максимально широкий діапазон охоплення можливих ризиків, їх обґрунтоване прийняття та зведення ступеня їх впливу до мінімальних меж, а також розробка стратегії поведінки даного суб'єкта в разі реалізації конкретних видів ризику. На нашу думку, такий підхід до визначення поняття «управління ризиками» є занадто широким і визначає перелік управлінських дій з ризик-менеджменту. Управління ризиком, з позиції В. М. Гранатурова, можна визначити як сукупність методів, прийомів, заходів, що дозволяють певною мірою прогнозувати настання ризикованих подій і вживати заходів щодо виключення або зниження негативних наслідків їх настання. Д. А. Штефанич характеризує управління підприємницьким ризиком як сукупність дій економічного, організаційного і технічного характеру, спрямованих на встановлення видів, факторів, джерел ризику, оцінку величини, розробку і реалізацію заходів щодо зменшення його рівня та запобігання можливих втрат.

Отже, аналізуючи наведені точки зору провідних науковців щодо управління ризиками, автори розглядають управління ризиком як процес впливу на об'єкт господарювання, що забезпечує охоплення виникнення можливих ризиків, використання всіх методів впливу на них шляхом прийняття управлінських рішень та зведення ступеню впливу виявлених ризиків на діяльність підприємства до мінімальних меж. Тобто, викликає

необхідність розроблення стратегії поведінки об'єкта управління в разі настання ризикових подій.

Для того, щоб створити ефективний процес управління ризиками підприємство повинно мати дієву систему обліку, яка необхідна для ідентифікації і оцінки ризиків.

З метою ідентифікації ризиків, необхідно здійснити їх класифікацію.

Класифікація ризиків зумовлює ефективність організації управління ними. Під класифікацією слід розуміти розподіл ризиків на конкретні групи за певними ознаками для досягнення поставлених цілей. Дослідивши різні підходи до класифікацій ризиків, можна доповнити ряд класифікаційних ознак ризиків та їх склад:

1. За фактором, що обумовлює виникнення ризиків:

-)] зовнішні ризики пов'язані з зовнішнім середовищем, на яке підприємство не має безпосереднього впливу (конкуренти, ринок, законодавство тощо);
-)] внутрішні ризики (операційні ризики, фінансові ризики, ризики допоміжних бізнес-процесів, корпоративні ризики).

2. За типом впливу на діяльність підприємства:

-)] ризики втрат (втрата ліквідності, втрата платоспроможності, втрати пов'язані з порушенням зобов'язань контрагентів);
-)] ризики мінливості (планування податкових надходжень, оцінка ринкової вартості майна, ризик недоотримання доходів). Наведені класифікаційні ознаки та види ризиків сприятимуть чіткій ідентифікації ризиків в системі управлінського обліку.

Отже, управління ризиками є процесом виявлення, оцінки й контролю за можливими подіями або ситуаціями для забезпечення гарантій досягнення підприємством визначених цілей. Для ефективного управління ризиками потрібна інформаційна база, оскільки наявність максимально точної і достовірної інформації дає можливість приймати рішення зі зниження ризиків і передбачати поведінку контрагентів. При цьому необхідне поєднання зовнішніх і внутрішніх інформаційних потоків, які акумулюються в системі управлінського обліку та звітності. Управлінська звітність є важливим джерелом інформації в ризик-менеджменті.

Тому, якщо розглядати ризики на рівні окремо взятого підприємства, то мова буде йти про виробничі ризики, які виникають в середині підприємства в процесі його діяльності, а також можуть бути спричинені зовнішніми факторами. Тому при розробці моделі облікового забезпечення, більш

детально зупинимося на ризиках виробничої діяльності, які можуть бути відображені в бухгалтерському обліку.

Таким чином, на рахунках бухгалтерського обліку можуть відображатися лише ті ризики, які пов'язані з веденням господарської діяльності підприємства, тобто підприємницькі (виробничі) ризики. Такі ризики охоплюють всю господарську діяльність підприємства і виникають найчастіше з-поміж інших видів ризиків.

Романів Є. М., к.е.н., проф.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ, КОНТРОЛЮ ТА СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У СТРУКТУРАХ БІЗНЕСУ

У період становлення та розвитку ринкових відносин в Україні провідною та актуальною формою господарювання стає підприємництво. Аналізуючи світовий досвід розвитку економіки приходимо до висновку, що уряди розвинутих країн приділяють особливу увагу і підтримку бізнесовим структурам. У цьому вбачається стабільність їх розвитку по рівню доходів і, що особливо важливо, зайнятості значної частини населення і скорочення безробіття.

Насамперед розглянемо більш детально саме визначення такої форми господарювання, як підприємництво або ж бізнес.

Підприємництво характеризується як особливий вид виробничої, торгівельної чи іншої діяльності з надання прямих чи посередницьких послуг шляхом певної свободи вибору і ризику. Основною метою цієї діяльності являється досягнення певного комерційного зиску.

Але на початкових етапах розвитку підприємництва, на нашу думку, має бути певна державна форма підтримки цієї бізнесової діяльності.

На жаль, в Україні державна підтримка підприємництва в останній період зводиться здебільшого до декларативного характеру.

За даними Міжнародної фінансової корпорації у ряді міст України і надалі основними перешкодами для розвитку підприємницьких структур залишаються:

1) нестабільне податкове законодавство;

-
-) високі податкові ставки;
 -) часті зміни податкової звітності;
 -) практична неможливість отримання кредитів.

Особливо це відноситься до розвитку малого підприємництва.

Несприятливі умови щодо зростання цін і тарифів на сировину, матеріали, енергоносії, послуги транспорту і зв'язку приводять до численних порушень і зловживань у бізнесових структурах. Значна частина серед правопорушень у сфері економіки припадає на порушення податкового законодавства.

Порядок призначення судової експертизи визначається Законом України «Про судову експертизу», Кримінально-процесуальним, Цивільно-процесуальним та Господарсько-процесуальним Кодексами України, Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та іншими нормативно-правовими актами з питань судової експертизи.

Призначена судово-бухгалтерська експертиза є важливою слідчою дією. Питання про проведення експертизи вирішується слідчим (чи судом), коли виникли конкретні питання, дослідити, які може лише спеціаліст, а у справі є достатня кількість документального матеріалу для їх дослідження експертом-бухгалтером.

Для цього до експертної установи надсилається постанова (ухвала) про призначення експертизи та відповідні матеріали дослідження.

При проведенні судово-бухгалтерської експертизи у підприємницьких структурах такі особливості полягають у встановленні чи обґрунтуванні підтвердження фактів порушення податкового законодавства, які привели до заниження чи ухилення від сплати податків в цілому, зборів та інших платежів у бюджет.

Відповідно до чинного законодавства несплата податків кваліфікується як шкода, що заподіяна державі і передбачає притягнення до адміністративної чи кримінальної відповідальності.

До основних завдань, що вирішуються в процесі судово-бухгалтерської експертизи правопорушень, пов'язаних з ухиленням від сплати податків належать також:

-) підтвердження розміру матеріального збитку, встановленого матеріалами документальної перевірки;
-) в'яснення обставин, які сприяли ухиленню від сплати податків;
-) установлення осіб, які несуть персональну відповідальність за правильність і повноту нарахування і сплати податків до бюджету та які допустили вказані правопорушення.

Бухгалтер-експерт для повного і якісного дослідження повинен мати відповідні матеріали або джерела інформації. Основними з цих джерел являються:

-)] оригінал акту перевірки фінансово-господарської діяльності суб'єкта підприємництва, що проводилась Державною фіскальною службою із всіма додатками;
-)] вилучені оригінали первинних бухгалтерських документів, облікових реєстрів, відповідні форми фінансової та податкової звітності, що підтверджують факти порушень при сплаті податків;
-)] письмові пояснення керівника, головного бухгалтера та інших посадових осіб, що були отримані в процесі перевірки чи слідства та щодо її висновків;
-)] договори, аудиторські висновки, акти ревізій, висновки інших судових експертиз тощо.

У цьому випадку, коли бухгалтер-експерт виявив, що ухилення від сплати податків відбулося через внесення у відповідні бухгалтерські реєстри чи інші документи правок, змін чи доповнень, а також виправлень чи інших підчисток чи підробок, то він має право направити слідчому клопотання про призначення техніко-криміналістичної експертизи цих документів.

На сучасному етапі розвитку в Україні широко дискутується питання декриміналізації економічних злочинів. Мається на увазі перехід на притягнення до адміністративної відповідальності у вигляді штрафів, замість кримінальної, за скоєння економічних правопорушень суб'єктами господарювання.

Але це, на нашу думку, не приведе до зменшення кількості судово-бухгалтерських експертиз у сфері бізнесових структур, поскільки притягнення винних службових осіб до відповідальності практично завжди ставить перед судом чи слідчим ряд питань, обгрунтовані відповіді на які може дати лише фахівець – бухгалтер-експерт.

Вважаємо, що наведення чіткого порядку в обліку і звітності у підприємстві – головна запорука успішної роботи бізнесових структур і повноти та своєчасності внесення належних платежів до казни держави.

Салука І.Я., к.е.н.

Львівський національний аграрний університет

ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Контроль виконує соціальну функцію в процесі управління незалежно від суспільно-політичного устрою, в умовах якого функціонує суб'єкт господарювання, та є об'єктивною необхідністю у врегулюванні соціально-трудових відносин, шляхом активізації механізму трудових ресурсів, з одного боку, та правильного розподілу витрат на їх відтворення з іншого.

Внутрішній контроль є однією із функцій управління господарською діяльністю підприємства. Одним із його вирішальних завдань є надання інформації про діяльність підприємства для прийняття ефективних управлінських рішень, що можливе лише за раціональної його організації. Організуючи систему внутрішнього контролю на підприємстві необхідно дотримуватися системного підходу, що забезпечує його найбільшу результативність та, в свою чергу, визначає раціональність контрольної діяльності. Ефективна організація внутрішнього контролю є одним із заходів, спрямованих на вдосконалення управління підприємством, яка забезпечує високий рівень виконання його завдань, чіткий порядок у його веденні. Таким чином, правильна організація внутрішнього контролю на підприємстві забезпечить керівництво та власників достовірною інформацією про стан справ і на основі цього визначить перспективи його подальшої діяльності.

Суб'єктами внутрішньогосподарського контролю виступають особа або група осіб, які наділені відповідними правами та обов'язками зі здійснення контрольних функцій над об'єктами контролю. Суб'єктами внутрішнього контролю виступають: а) суб'єкти організації (керівник, власник або підпорядкований йому орган - на них покладено обов'язок організувати контрольну діяльність на підприємстві); б) суб'єкти здійснення контролю (працівники підприємства, які підпорядковані керівнику підприємства; підрозділи апарату управління, на яких делеговано контрольні функції адміністрації).

Ефективне здійснення контрольного процесу в частині виконання зобов'язань підприємства та фактів їх зміни залежить від раціональної його організації на підприємстві, яка визначається наявністю в повному обсязі та достовірністю систематизованих інформаційних джерел, певним колом

суб'єктів здійснення контролю та підконтрольних об'єктів, постановкою завдань перевірки, проведенням планування, виділенням методів та прийомів контролю.

Сучасний бухгалтерський облік є інформаційною базою, на основі якої можлива підготовка різних видів бухгалтерської та іншої звітності, зокрема фінансової, управлінської, податкової, статистичної, звітності перед державними органами контролю тощо. Виходячи з цього, до складу звітної інформації мають входити, крім фактичних даних, планові, нормативні, кошторисні показники, а також показники відхилення від них як в абсолютних, так і у відносних величинах.

Перш за все, суб'єктам внутрішнього контролю слід встановити факт наявності та детально вивчити зміст господарських договорів підприємства (постачання; купівлі- продажу; найму (оренди) земельної ділянки, будівлі або іншої капітальної споруди, транспортного засобу; ренти; прокату; підряду; про надання послуг; перевезення вантажу; доручення; комісії та ін.), які визначають права та обов'язки сторін, та визначити перелік основних кредиторів і порядок розрахунку з ними з метою виявлення недійсних договорів та неплатоспроможних контрагентів. "Ключовим ризиком в діяльності по закупкам та постачанню є ризик вибору постачальника, який пропонує невигідні ціни або умови поставки. З метою мінімізації даного ризику використовується вибір постачальників на основі тендеру. До складу тендерної комісії можуть входити генеральний директор підприємства, фінансовий директор, головний бухгалтер, керівники підрозділів внутрішнього контролю та безпеки" Наступним етапом слід виділити саме перевірку правильності документального оформлення оприбуткування та поставки товарно-матеріальних цінностей, виконання робіт, надання послуг на предмет несуперечності їх здійснення нормам чинного законодавства та положенням внутрішніх документів підприємства. На даному етапі увага контролера звертається на перевірку оформлення первинних облікових документів (рахунків, товарно-транспортних накладних, рахунків-фактур, розрахунково-платіжних документів) на предмет наявності усіх необхідних реквізитів; відповідності даним, вказаним в договорі. При здійсненні перевірки документального оформлення операцій із забезпечення виконання зобов'язань виникає ризик того, що первинні документи можуть бути не визнані в якості підтверджуючих, якщо виникнуть будь-які сумніви у правильності їх оформлення, а також їх складу та змісту. Можливість виникнення даного ризику зумовлює необхідність проведення попереднього

контролю системи первинного обліку операцій із забезпечення виконання зобов'язань, що дозволить контролеру оцінити якість первинних документів та забезпечити достовірну підготовку до здійснення основних контрольних процедур.

Наступним кроком слід здійснювати перевірку правильності розрахунків за невідфактурованими поставками, вексями виданими, своєчасності пред'явлення претензій внаслідок порушення договірних зобов'язань (виявлення своєчасності здійснених заходів щодо покриття нанесеного збитку, перевірка обґрунтованості претензій, підтвердження законності списання претензійних сум, правильності оформлення матеріалів за претензіями), своєчасності відображення в обліку виданих авансів, зарахування авансу при отриманні матеріальних цінностей, відсутність перекриття заборгованості одного постачальника авансами, виданими іншому, правильності розрахунку курсових різниць за кредиторською заборгованістю та відображення їх в обліку.

Варто вказати на те, що одним з найважливіших завдань ефективної організації системи внутрішнього контролю операцій із забезпечення виконання зобов'язань на підприємствах має бути регламентування його здійснення, тобто закріплення відповідного порядку виконання контролю у відповідних наказах або положеннях та формування системи внутрішніх розпорядчих документів.

Пакет даних документів повинен включати в себе: положення про облікову політику; положення про філіали, представництва, відокремлені підрозділи (визначення особливостей виконання та зміни зобов'язань за філіалами, представництвами, відокремленими підрозділами з метою оцінки їх впливу на фінансовий стан підприємства в цілому); положення про договірну роботу; графік документообороту, накази на відрядження працівників підприємства; положення про службу внутрішнього контроль (розкриття та закріплення функціональних обов'язків обраних суб'єктів контролю за підконтрольним об'єктом); посадові інструкції працівників (визначення контрольних функцій та реалізація процедур контролю за обраним об'єктом перевірки).

Стефанишин О.Б., ст.викл.

Міжрегіональна Академія управління персоналом Львівський інститут

ПІДХОДИ ДО ОПТИМІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасна діяльність торговельних підприємств (як і інших суб'єктів господарювання) відбувається в умовах нестабільного економічного та політичного середовища в Україні, затяжної кризи системного характеру, зростаючого впливу фінансової сфери, що тягне за собою посилення інфляційних процесів, зростання ставок за кредитами, хронічну нестачу фінансових ресурсів. Тому, відзначається зростання впливу фінансового забезпечення на економічний розвиток торговельного підприємства - в бік прогресу або регресу. Розуміючи під фінансовим забезпеченням - цілеспрямовану діяльність з приводу створення, пошуку, залучення та ефективного використання усіх можливих видів фінансових ресурсів із альтернативних джерел в процесі фінансових відносин суб'єкта господарювання на основі доцільного використання відповідних методів з метою створення надійних умов функціонування та розвитку суб'єкта господарювання, вбачаємо тісний взаємозв'язок цього поняття з наступними категоріями: фінансові ресурси, джерела фінансування, вартість і структура капіталу, оптимальна структура капіталу, структура фінансових джерел.

Безумовна актуальність питань раціонального формування фінансових ресурсів з різних джерел; структури капіталу підприємств обумовила підвищену увагу вітчизняних вчених-економістів і практиків до цієї проблеми, як Безгінова Л.І., Бланк І.А., Довбня С.Б., Квасницька Р.С., Коробко М.В., Петленко Ю.В., Яремко І.Й., Яременко М.І. та інших.

Незважаючи на значний внесок вчених у вивчення проблеми оптимізації джерел фінансового забезпечення та структури капіталу, такі питання знову і знову постають у зв'язку із урахуванням законодавчих змін, зміною сучасних економічних пріоритетів, особливостями галузевої спрямованості та потребують більш детального дослідження, вдосконалення. Визначення оптимальної комбінації фінансових ресурсів у кожному конкретному випадку представляє великий практичний інтерес і досі залишається дуже актуальною проблемою, яка не має однозначного вирішення.

Метою дослідження є аналіз основних підходів українських вчених до оптимізації фінансового забезпечення торговельного підприємства.

Власне, оптимізація як економічний процес характеризується визначенням значень економічних показників, при яких досягається оптимум, тобто найкращий стан системи, досягнення максимального результату при мінімальних витратах. Завдання оптимізації структури джерел фінансування розвитку є однією з математичних задач і має на увазі досягнення певного числового результату, який визнається ефективним. Застосування математичних методів під час прийняття рішень передбачає побудову відповідної математичної моделі, яка формалізовано представляє проблемну ситуацію, тобто ситуацію вибору рішення.

В процесі дослідження питання оптимізації фінансового забезпечення доходимо висновку, що доцільно розрізнити, що структура фінансових джерел передбачає визначення частки в загальній величині пасивів: власного капіталу, довгострокових і короткострокових зобов'язань. В той час як структура капіталу — співвідношення між власним і позиковим капіталом, до якого відносять лише довгострокові зобов'язання.

При оцінці вартості окремих джерел фінансування існують недоліки, які не дозволяють прийняти найкраще рішення навіть при використанні оптимізаційного інструментарію. Найбільш суттєвими з них є:

-) як правило, до уваги приймається тільки плата безпосередньо за користування позиковими коштами без врахування додаткових витрат, не зважаючи на те, що їх розмір може бути досить значним;
-) не враховується фактор часу, який впливає при довгостроковому фінансуванні як на вартість залучених коштів, так і на вартість платежів за користування ними і повернення боргу;
-) критерій оптимізації не завжди є обґрунтованим;
-) економіко-математичні моделі, як правило, не враховують дуже важливі обмеження, пов'язані з забезпеченням фінансової стійкості та платоспроможності підприємств.

Ці недоліки мають вплив навіть при короткостроковому фінансуванні. При виборі варіанту фінансового забезпечення на тривалу перспективу ступінь їх значущості та вплив на економічну доцільність варіанту фінансування є ще більш суттєвим¹.

¹ Довбня С. Б. Оптимізація програми фінансування підприємства / С. Б. Довбня // Сталій розвиток економіки. – 2013. – №18. – С. 79–82.

Так, серед багатьох підходів до оптимізації джерел фінансування слід виділити, на нашу думку, підходи, що максимально наближені до реалій української економіки та можуть бути використані підприємствами торговельної сфери, значна частина яких представлена малим бізнесом, а тому, потребує зниження процесу трудомісткості аналітичних розрахунків, ясності висновків. Загальновідомо, що змодельовати поведінку об'єктивних економічних явищ на практиці набагато складніше, ніж у теорії. Фактично, кожне управлінське рішення будь-якого рівня приймається в невизначених умовах¹. На практиці найчастіше питання про структуру джерел фінансування, структуру капіталу вирішується наякісному (багато в чому інтуїтивному) рівні і завдання його оптимізації не ставиться взагалі. Відмітимо, що особливо це характерно для суб'єктів малого бізнесу торговельної сфери в силу обмеженості вибору джерел фінансування.

М.В. Коробком², розроблена комплексна модель оптимізації джерел фінансування діяльності підприємства. Застосування даного методичного підходу не тільки забезпечує при проведенні оптимізації структури фінансових ресурсів врахування всіх розглянутих вище критеріїв, а і дає змогу оптимізувати структуру позикового капіталу.

Застосування моделі, розробленої С.Б. Довбнею³ дає можливість моделювати варіанти фінансування при використанні альтернативних джерел та формувати оптимальну структуру фінансування з огляду на її вартість та повно враховує всі витрати, пов'язані із залученням і використанням фінансування; дозволяє проводити оцінку при будь-якому типі і будь-якій кількості джерел фінансування; дозволяє аналізувати і порівнювати різні варіанти фінансування, структуру вартості кожного варіанту, окремі елементи вартості кожного джерела; забезпечує фінансову стійкість підприємства при використанні зовнішніх джерел фінансування.

Напрямами подальших досліджень можна визначити розробку (адаптацію) методичного інструментарію оптимізації фінансового забезпечення розвитку підприємств торговельної сфери, спрямованого на забезпечення обґрунтованого вибору найбільш ефективних варіантів фінансування за

¹ Яременко М. І. Оптимізація структури капіталу підприємства "Укртелеком" / М. І. Яременко // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. - 2015. - № 1. - С. 262-268. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzhdtu_econ_2015_1_39.

² Коробко М. В. Оптимізація структури капіталу / М. В. Коробко // Вісник Технологічного університету Поділля. - 2003. - №1 (Ч. 2). - С. 110-115.

³ Довбня С. Б. Оптимізація фінансування як засіб підвищення фінансової стійкості підприємства / С. Б. Довбня, Т. М. Разгоняєва // Економічний вісник Національного гірничого університету. - 2014. - № 1. - С. 88-94. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evngu_2014_1_13.

рахунок різних комбінацій доступних джерел, з урахуванням важливих для забезпечення процесу розвитку вданій сфері параметрів: обсяг фінансування, часотримання фінансування, вартість фінансування, платоспроможність та фінансова стійкість торговельного підприємства.

Труш І. Є., к.е.н., доц.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ВІДМІНИ ТРУДОВИХ КНИЖОК

Вже близько року в Україні активно обговорюють можливу відмову від трудових книжок. Ініціювати їх скасування взялося Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. В серпні 2015 року був опублікований текст законопроекту, згідно з яким при влаштуванні на роботу достатньо буде подати паспорт або інший документ, що посвідчує особу, заяву та резюме у вільній формі з інформацією про освіту, досвід роботи та професійні навички. Відповідно до проекту закону України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо спрощення ведення кадрової роботи платниками податків), реалізація зазначеного акта надасть можливість суб'єктам підприємництва більше сконцентруватись на своїй господарській діяльності шляхом зменшення паперового документообігу. Скасування трудових книжок дозволить підприємцям зекономити кошти на їх адміністрування та зробить більш легким процес наймання та звільнення працівників.

Розробники документа та представники бізнесу однозначно підтримують запропоновані зміни, аргументуючи це економічною доцільністю перш за все для підприємств, але найбільше страхів та запитань виникає у громадян.

Пенсійний фонд, Міністерство соціальної політики України, експерти та провідні юристи виступили на підтримку законопроекту, і вже сьогодні знову заговорили про дану реформу, як реформу в дії, тобто в Україні все ж з'являться електронні трудові книжки. Прогнозують, що така реформа забере чимало часу. Отож, введення електронних трудових книжок заплановано до 2020 року.

Ініціатива Міністерства економічного розвитку і торгівлі України викликала жваву дискусію у суспільстві. Тож, спробуємо з'ясувати можливі позитивні і негативні наслідки такого рішення.

Одним із основних недоліків прийняття законопроекту про скасування трудових книжок, вважають ризик втрати пенсій. Однак, в міністерстві заспокоюють та пояснюють, що в Україні не існує поняття "трудоий стаж", натомість є "страховий стаж", який визначається тривалістю платежів до Пенсійного фонду. Ці дані містяться у Державному реєстрі загальнообов'язкового державного соціального страхування, який в електронному вигляді ведеться з 2000 року. Пенсійний фонд користується даними з цього реєстру - про тривалість та обсяг платежів - для визначення розміру пенсії та її нарахування. У Державному реєстрі загальнообов'язкового державного соціального страхування накопичуються відомості про особу за весь час її роботи. Це дозволить точно визначити його стаж, коли це потрібно. Таким чином, функції трудової книжки буде повністю виконувати база даних.

Ще одним ризиком прийняття законопроекту, вважають непідтвердження попереднього досвіду. Адже, за трудовими книжками відстежується не тільки стаж, а й відзнаки працівників, стаж для пільгових пенсій. І взагалі, це надійний спосіб збереження біографії людини.

Проте, і тут запевняють, що даний нюанс буде вирішено при створенні Єдиного реєстру працюючих осіб. Реєстр міститиме дані про попередні місця роботи, незалежно від їх розташування, та іншу інформацію для роботодавця. Цю ж інформацію роботодавець зможе отримати з копій наказів про звільнення, що видаються кожному працівнику у разі звільнення, та інших довідок з місця роботи, регламентованих законодавством України про працю.

Взагалі, ідея відмови від трудових книжок не нова і відповідає нормам трудових відносин у більшості розвинутих країн світу.

Трудові книжки дісталися Україні у спадок від СРСР, в той час як в економічно розвинутих країнах практика їх використання є відсутньою. У Латвії замість трудових книжок ввели "податкові", куди вносять суми сплачених податків під час звільнення з підприємства. Документ зберігається в бухгалтерії, а вся інформація дублюється в електронні бази.

Перехід до електронного пенсійного обліку відбувався по-різному, однак паперові аналоги трудових, які досі зустрічаються, наприклад, у Німеччині, Італії, Франції, не є обов'язковими і заводяться працівниками за їх бажанням.

У країнах з радянським минулим, наприклад, в Болгарії, трудові книжки на паперовому носії також замінили обліком в електронному форматі. Роботодавець вносить дані нового працівника у Реєстр страхового стажу. Витяг з реєстру є основним документом для призначення пенсії.

У США замість трудових книжок існує номер соціального страхування, наявність якого є необхідною умовою для працевлаштування, нарахування зарплати та відрахування податків.

Як видно, з досвіду цих країн, трудові книжки - не панацея. Електронна система - зручніший та надійніший спосіб обліку праці громадян. Отже, на нашу думку, система трудових книжок, безумовно, перевірена часом та добре знана і роботодавцями, і робітниками, проте вона давно застаріла і абсолютно не підходить для успішної інтеграції України до європейської спільноти.

Хом'як Р.Л., к.е.н., доц.

Національний університет «Львівська політехніка»

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ЗАГАЛЬНОВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ У МІЖСЕЗОННИЙ ПЕРІОД

Незважаючи на суспільно-економічні відносини в країні дані бухгалтерського обліку завжди є основним джерелом вихідної інформації для мікро та макроуправління. Разом з тим, в умовах ринкової економіки значну роль відіграє бухгалтерський облік, без знання якого неможливо ефективно управляти підприємством.

Забезпечення ефективного функціонування підприємства вимагає економічно грамотного управління його діяльністю, що багато в чому визначається умінням її аналізувати. Це говорить про те, що система бухгалтерської інформації на підприємствах сезонного характеру виробництва повинна повно охоплює явища і процеси, які аналізуються на всіх рівнях.

Для підприємств, які функціонують всього декілька місяців у році об'єктом обліку є витрати міжсезонного періоду, що забезпечують технологічний процес виробництва майбутнього сезону. Проблема відображення загальновиробничих витрат при сезонному характері роботи полягає у тому, що підприємства, тривалий час протягом року не використовують загальновиробничі основні засоби, і для них виникає питання, як відобразити в податковому та бухгалтерському обліку витрати на амортизацію та утримання таких основних засобів у міжсезонний період .

У зв'язку з нетривалим періодом виробництва існує необхідність посилення контролю за витратами та ходом виконання робіт у міжсезонний період. У сезонній промисловості витрати на обслуговування та управління відносять до витрат майбутніх періодів, що забезпечують процес підготовки виробництва в період сезонних перерв у роботі, у звітному році по закінченні сезону.

У бухгалтерському обліку витрати на утримання та ремонт основних засобів загальнопромислового призначення відносяться до загальнопромислових згідно з п. 15.4 П(С)БО 16 «Витрати». Дані витрати належать до прямих постійних загальнопромислових, адже їх сума не змінюється залежно від обсягів виробництва. Тому їх розподіляють між об'єктами витрат на основі встановлених на підприємстві нормативів. Об'єкти таких витрат визначаються в залежності від виду діяльності підприємства та від організаційно-економічних особливостей його виробництва. Таким чином об'єктами витрат можуть бути: асортимент виготовленої продукції; окремі фази виробництва.

При формуванні собівартості продукції витрати на управління і обслуговування виробництва в сезонних галузях промисловості передбачають обчислювати в кошторисному порядку. Це свідчить про те, що підприємство має завчасно розробляти планові економічні показники своєї діяльності на поточний рік, як під час сезону, так і у міжсезонний період. До того ж якщо сума витрат на управління і обслуговування виробництва за нормативами перевищує фактичні витрати, то такі витрати враховуються по факту. Якщо ж навпаки, фактичні перевищують норматив, то дані відхилення списуються на собівартість продукції того періоду, у якому вони мали місце. З цього можна зробити висновок, що такі витрати мають враховуватись в складі собівартості виготовленої продукції, тобто обліковуватись на рахунку 23 «Виробництво».

Якщо на підприємстві виробляють декілька видів продукції, то такі витрати спочатку обліковують на рахунок 91 «Загальнопромислові витрати», а потім розподіляться за видами продукції на рахунку 23. Але оскільки, виготовлення продукції у міжсезонний період не відбувається, то такі витрати повинні бути відображені на рахунку 39 «Витрати майбутніх періодів», допоки не почнеться виробництво продукції, а як тільки воно відновиться, загальна сума цих витрат розподілиться на собівартість продукції з урахуванням обсягів виготовлення та норм розподілу витрат на одиницю продукції.

Така сама система обліку буде використовуватись й при амортизації основних засобів у міжсезонний період. Оскільки амортизація основних засобів загальнопромислового призначення на рівні з обслуговуючими

витратами належить до загальновиробничих витрат, то вона аналогічно буде накопичуватись на рахунку 39 з подальшим її розподілом.

Отже, у бухгалтерському обліку витрати на утримання загальновиробничих основних засобів та їх амортизацію під час сезонних перерв відносять до витрат майбутніх періодів, а під час сезону їх враховують у собівартість виготовленої продукції.

Податковий облік загальновиробничих витрат, які відносяться до собівартості виготовленої продукції залежить від порядку ведення бухгалтерського обліку. Згідно з пунктом 138.4 ПКУ собівартість продукції враховують у період отримання доходу від реалізації цієї продукції. З цього можна зробити висновок, що у податковому обліку витрати на утримання та амортизацію основних засобів доцільно притримати до початку реалізації продукції, а потім врахувати їх у податковій собівартості реалізованої продукції.

Ціцька Н. Є., к.е.н., доц.

Савчин Т.Р., студент

Львівський національний аграрний університет

ОБЛІК ЗЕМЛІ ЯК ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ

Земельні ресурси для людини є одними з найважливіших серед інших природних ресурсів, а сільськогосподарські угіддя, в більшості, розглядаються як скарб і джерело багатства нації. Тому питання необхідності відображення в бухгалтерському обліку земель сільськогосподарського призначення актуалізувалися через обговорення можливості купівлі-продажу сільськогосподарських угідь, що автоматично переводить їх у статус об'єкта бухгалтерського обліку.

Історія розвитку економічної науки засвідчує існування різних підходів до визначення сутності і структури капіталу. На різних стадіях суспільного виробництва капітал розглядався економістами як майно, нагромаджене багатство, вартість, що приносить додаткову вартість тощо.

В сучасній економічній літературі досить часто говориться про землю як капітал, або про «земельний капітал». Стосовно земель сільськогосподарського призначення мова йде про «аграрний капітал» та необхідність його включення в господарський обіг і відображення в балансах аграрних підприємств.

Включення землі як аграрного капіталу в господарський обіг пов'язують переважно з наявністю у неї грошової оцінки та можливістю її купівлі-продажу, тобто з функціонуванням у якості товару. Невідображення у бухгалтерському обліку сільськогосподарських земель зумовлено історично і набуло значної актуальності у період незалежності України.

Вивчення та узагальнення наукових думок з цього питання дозволяє стверджувати, що включення землі в господарський оборот не пов'язано ні з наявністю у неї грошової оцінки, ні з наявністю у господарюючого суб'єкта права власності на неї, а виключно з виконанням землею функцій засобу виробництва. Мова йде в цьому випадку про встановлення так званого економічного права власності на об'єкт та результати його використання.

Щодо бухгалтерського обліку, то поняття капіталу в ньому суттєво відрізняється від загальноекономічного його тлумачення. Перш за все, в обліку оперують поняттям власного капіталу. Використання слова «власний» свідчить про те, що мова йде про привласнення. При цьому мова йде про привласнення не тільки об'єкта, а й економічних результатів від його використання.

На нашу думку, частиною капіталу підприємства земля може бути, лише за наявності права власності у господарюючого суб'єкта на неї. Юридичне право власності дає можливість розпоряджатись даним активом, наприклад, змінювати власника шляхом купівлі-продажу або обміну на інші активи. Все це є можливим за умови наявності активного ринку земельних ресурсів в країні.

Відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку під власним капіталом слід розуміти частину в активах підприємств, що залишається після вирахування його зобов'язань. Капітал при цьому вважається синонімом чистих активів. Таке розуміння власного капіталу відповідає фінансовій концепції капіталу, яка прийнята більшістю підприємств країн Західної Європи при складанні фінансової звітності.

Відповідно фундаментальна облікова модель $\text{Активи} = \text{Капітал} - \text{Зобов'язання}$ показує залишкову частку прав на активи. Отже, сума власного капіталу, яка наводиться в балансі, не відображає ні поточну ринкову, ні іншу оцінку активів підприємства для його власників. Це лише різниця між активами і зобов'язаннями. Виходячи з цього, відповідність земельних ресурсів критеріям визнання капіталом, за тією чи іншою економічною концепцією, в повній мірі або частково, не може бути підставою для подібного її трактування у бухгалтерському обліку. З позиції обліку вартість

землі може бути лише складовою власного капіталу, до того ж інвестиційної його частини.

Принципам сучасного бухгалтерського обліку відповідає наступна послідовність відображення в обліку земельних ресурсів, як активу суб'єкта господарювання: 1) право власності на ресурс та економічні вигоди від його використання; 2) достовірна оцінка ресурсу; 3) визнання його активом; 4) відображення прав власності на актив; 5) включення його вартості до складу власного капіталу підприємства.

Парадоксальна ситуація склалась в нашій країні, коли при наявності приватної власності на землі сільськогосподарського призначення відсутня можливість реалізації прав власності на них в повній мірі, у зв'язку із запровадженням мораторію на операції купівлі-продажу земель сільськогосподарського призначення. Саме це унеможливорює визнання земельних ресурсів активами в бухгалтерському обліку підприємств та відображення їх в балансовому обліку.

Отже, відсутність ринку земель сільськогосподарського призначення говорить про неможливість достовірної оцінки даного виду активів, а отже, й про нереальність включення їх вартості до власного капіталу аграрних підприємств.

Лише в умовах функціонування ринку земель сільськогосподарського призначення до капіталу аграрних підприємств включатиметься вартість земель, що їм належить на правах приватної власності. Але цей ринок повинен бути суворо регульованим зі сторони держави і соціально обмеженим та контрольованим, враховуючи загальнонаціональне значення землі.

Чабанюк О. М., к.е.н., доц.

Львівський торговельно-економічний університет

ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Основним завданням управлінського обліку є надання неупередженої інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень відповідними управлінськими ланками підприємства.

Напрямок управлінського обліку на задоволення потреб керівників підприємства визначає його завдання, які можуть змінюватися залежно від етапів процесу управління:

-
-) планування,
 -) організація;
 -) облік і контроль;
 -) компенсація і заохочення;
 -) самооцінка та оцінка менеджерів і персоналу;
 -) внутрішній інформаційний зв'язок.

Планування — центральний елемент системи управлінського обліку. Він складається з: визначення мети; формулювання завдання; пошуку шляхів вирішення завдання для досягнення поставленої мети; вибору варіантів альтернативних дій. Система управлінського обліку на цьому етапі забезпечує необхідну інформацію для бюджетно-кошторисного планування і нормування (дані про результати діяльності підприємства та окремих підрозділів за минулий час, розрахунки очікуваних витрат, обсягів виробництва) і контролю виконання кошторисів, нормативів, інших планових показників (зіставлення бюджету з результатом, аналіз відхилень).

Організація виконання планових завдань заснована на самоконтролі та звіті перед безпосереднім керівником. Управлінський облік забезпечує необхідний обмін інформацією не тільки з метою передачі даних про виконання планових завдань, але й контролю послідовності їхнього виконання в залежності від фактичних результатів, уточнення графіка їхнього виконання.

Організаційна робота бухгалтера-аналітика (спеціаліста з управлінського обліку) також полягає у створенні системи внутрішньої звітності структурних підрозділів, розробці принципів обліку витрат за центрами відповідальності та ін.

Облік і контроль забезпечують інформацію зворотного зв'язку в системі внутрішнього управління підприємством. У системі управлінського обліку відображається оперативна інформація про фактичні витрати (доходи) та про їх відхилення від запланованих показників. Найчастіше цей процес пов'язаний з обліком однорідних масових операцій, який здійснюється за допомогою відповідних рахунків обліку.

Функція компенсації та заохочення найтісніше пов'язана з стимулюючою функцією системи управління. Впровадження системи управлінського обліку на підприємстві дозволяє керівництву отримувати всю необхідну інформацію для оцінки праці менеджерів усіх рівнів, виходячи із ступеня досягнення поставленої мети.

Самооцінка та оцінка менеджерів і персоналу на основі інформації управлінського обліку будується на порівнянні результатів їхньої праці з

завданнями, які були поставлені у процесі планування. Наявність внутрішньої інформації про результати праці окремих менеджерів, сильні й слабкі сторони кожного менеджера дозволяє ефективно організувати його пере- підготовку та підвищення кваліфікації.

Внутрішній інформаційних зв'язок – це обмін інформацією та звітністю, що дозволяє координувати дії різних структурних підрозділів на досягнення кінцевої мети, на конкретизацію завдань кожного підрозділу.

Управлінський облік як інформаційна система управління господарською діяльністю є цілісним механізмом обміну інформацією, який діє у трьох формах:

-)] від керівника до підлеглих про завдання, які ставляться перед підрозділом або підприємством, і навпаки, від підлеглих до керівництва про виконання завдань у реальному часі;
-)] управлінські звіти, які висвітлюють загальний стан виконання планового завдання;
-)] неформальне обговорення стану справ і виконання поставленого завдання.

Таким чином, сутність та основні завдання управлінського обліку сприяють розумінню його основних функцій, зокрема:

-)] інформаційної, що полягає у забезпеченні керівників усіх рівнів управління інформацією, що необхідна для поточного планування, контролю та прийняття оперативних управлінських рішень;
-)] комунікаційної, що передбачає формування інформації для внутрішнього комунікаційного зв'язку між різними рівнями управління;
-)] контрольної, що забезпечує оперативний контроль та оцінку результатів діяльності внутрішніх підрозділів і підприємства в цілому;
-)] прогнозної, що дає можливість здійснювати перспективне планування та координування розвитку підприємства в майбутньому на підставі аналізу й оцінки фактичних результатів діяльності.

*Чабанюк О. М., к.е.н., доц.
Шумило М. М., аспірантка*

Львівський торговельно-економічний університет

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УПРАВЛІНСЬКОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ТОРГІВЛІ

З розвитком ринкових відносин в Україні змінюються умови здійснення господарської діяльності підприємств торгівлі. Глобалізація торговельної діяльності передбачає пошук нових, більш ефективних форм і методів управління всією інфраструктурою торгівлі. Ефективне функціонування підприємств даної галузі на сьогодні неможливе без створення надійного й своєчасного інформаційного забезпечення процесу управління. Серед найбільш важливих елементів технології генерування інформаційних ресурсів будь-якого підприємства є управлінська звітність. Тобто звітність, спрямована на забезпечення внутрішніх користувачів якісною обліковою інформацією, необхідною для прийняття обґрунтованих рішень з питань управління підприємством.

На даний час на підприємствах торгівлі існує низка проблем теоретичного, методичного та прикладного характеру, пов'язаних з управлінською звітністю. Зокрема, проблеми уточнення сутності і змісту категорії "управлінська звітність", принципів, вимог, обмежень, якісних характеристик звітів, їх обґрунтованої класифікації, форм представлення, способів організації тощо. Окреслені проблеми недостатньо вивчені та опрацьовані, мало висвітлені в наукових публікаціях, а тому мають як наукове, так і практичне значення. Вагомий внесок у дослідження питань управлінської звітності зробили провідні вітчизняні вчені: Бутинець Ф.Ф., Голов С.Ф., Задорожний З.В., Кузнецова С.А., Нападовська Л.В., Пушкар М.С., Сопко В.В., Чумаченко М.Г. Серед зарубіжних авторів слід відзначити праці Хонгрена Ч.Т., Фостера Дж., Друрі К., Дона Р. Хенсена, Меріена М. Моувена, Небіла С. Еліаса, Девіда У. Сенкова та російських вчених Аверчева І., Адамова Н., Богатова Є., Ніколаєвої С.О., Палія В.Ф., Соколова Я.В.

Функціонування підприємства в умовах невизначеності та ризику потребує постійного вдосконалення інформаційного забезпечення менеджменту підприємства, а відповідно і підходів до формування системи управлінської звітності, яка відрізняється від інших видів звітності користувачами, завданнями, змістом, формою, методикою складання. Для кожного

окремого підприємства управлінська звітність матиме риси індивідуальності, але при цьому необхідні загальні теоретичні положення, методологія процесу формування обліково-аналітичної інформації управлінської звітності, розробка яких забезпечить можливість вибору з наявних альтернатив найбільш обґрунтованого варіанта для конкретного підприємства.

Попри наявність окремих наукових доробок, невирішеною залишається важлива науково-практична проблема щодо формування системи управлінської звітності на підприємствах торгівлі.

Розглядаючи управлінську звітність як систему обліково-аналітичної інформації, представленій у вигляді сукупності облікових і розрахункових показників, спостерігаємо, що система управлінської звітності, сформована відповідно до внутрішньої регламентації підприємства та інформаційних запитів користувачів, повинна відповідати принципам системного підходу, періодичності, рівноваги, кількісної оцінки, вартості грошей у часі, обачності, контролю, використання професійного судження.

Для вирішення цього питання на підприємствах торгівлі доцільно визначити основні етапи впровадження управлінської звітності.

Управлінська звітність формується як система показників, представлених у визначених формах, що в сукупності є системою обліково-аналітичної інформації, яка має внутрішню структуру. Тобто включає сукупність звітних форм, кожна з яких розкриває інформацію про елементи управлінської звітності та їх взаємозв'язок з іншими елементами через систему показників. Показники, в свою чергу, згруповані у розділи, що характеризують певні аспекти окремого елемента управлінської звітності.

Спостереження та дослідження даного питання дозволяють стверджувати про наявність методології формування інформації управлінської звітності, тобто вчення, яке потребує удосконалення та розробок щодо багатьох його аспектів. Зокрема, перспективним у цьому напрямку дослідження вбачається розроблення методики зіставності показників управлінської звітності з іншими видами звітності з метою одержання цілісної картини про результати діяльності підприємства торгівлі та його майнового стану.

Подальший розвиток теорії і практики управлінського обліку потребує вирішення проблеми складання та подання управлінської звітності. Уточнення сутності і змісту категорії “управлінська звітність”, визначення якісних характеристик та вимог до управлінської звітності, виокремлення типових недоліків надання облікової інформації в управлінській звітності підприємств торгівлі і розробка класифікації управлінської звітності для підприємств

торгівлі є передумовою створення цілісної системи управлінської звітності. Але, перш за все, форма управлінської звітності підприємств торгівлі повинна бути доступною для користувачів та максимально розкривати зміст її показників.

Шевців Л. Ю., к.е.н., доц.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

В умовах сталого розвитку, сфера кредитування, безпосередньо пов'язана з потребами розвитку національного виробництва та економіки в цілому, сприяє появі нових підприємств, збільшенню кількості робочих місць, будівництву об'єктів соціального та культурного призначення, а також забезпечує економічну стабільність. Кредити становлять близько 60 % всіх активів банку і забезпечують 2/3 усіх доходів. Питома вага банківських кредитів у ВВП станом на 1.01.2015 року у порівнянні з 2014 роком збільшилася на 2,03 %, що є непрямою ознакою активізації кредитних вкладень комерційних банків у напрямку кредитного забезпечення підприємницької діяльності. Тому для прийняття управлінських рішень щодо запобігання неефективної кредитної політики актуальним питанням є якісне інформаційно-аналітичного забезпечення.

Згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність» банківський кредит – це будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також зобов'язання на сплату відсотків та інших зборів з такої суми. Банківські кредитні операції поділяють на дві великі групи: пасивні, коли банк виступає в ролі позичальника (дебітора), залучаючи кошти клієнтів, включаючи інші банки та активні, коли банк виступає в ролі кредитора, надаючи кошти клієнтам, включаючи інші банки. Організація обліку кредитних операцій охоплює три напрями: розподіл обов'язків та повноважень під час здійснення операцій;

опис процедури виконання операцій на підставі внутрішньобанківських документів; контроль операцій, що включає: контроль повноважень; контроль технічного та бухгалтерського опрацювання даних. Процедури обліку кредитних операцій визначаються в обліковій політиці кожного банку, згідно внутрішнього робочого плану аналітичних рахунків який розроблено у відповідності до Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України з послідовним виконанням етапів: визнання в обліку кредитної операцій балансовим чи позабалансовим активом згідно умов угоди; перевірка та опрацювання первинних документів для відкриття позабалансових рахунків в обліку основної суми боргу, нарахованих доходів і резервів за наданим кредитом та позабалансових рахунків для обліку застави; відображення на рахунках в обліку зміни заборгованості за кредитами, нарахованими доходами, та резервами в терміни, передбачені угодою та обліковою політикою банку; систематизація інформації в регістрах обліку за розділами і групами рахунків, складання внутрішньої звітності; узагальнення інформації в фінансовій та статистичній звітності. Для прийняття управлінських рішень та складання як внутрішньої, так і зовнішньої звітності, обліковий процес кредитних операцій повинен забезпечити єдину методологію синтетичного і аналітичного обліку. Бухгалтерський облік кредитних операцій характеризується тим, що на дату укладення договору банк обліковує зобов'язання з кредитування на позабалансових рахунках. У разі надання кредиту сума зобов'язання з кредитування зменшується на суму наданих коштів і відображається в бухгалтерському обліку на балансових рахунках дев'ятого класу. Так, відображаючи цільове спрямування кредиту, в кожній групі рахунків відокремлюються рахунки для обліку наданих кредитів (у т. ч. короткострокових та довгострокових), неамортизованої премії та неамортизованого дисконту за наданими кредитами, простроченої заборгованості за наданими кредитами, нарахованих доходів та прострочених нарахованих доходів.

Формування інформаційних потоків, що характеризують процеси управління відбувається за участі чотирьох основних блоків, а саме: інституційного; планово-організаційного; контрольного-мотиваційного; обліково-аналітичного. Важливе значення в якості інструментів інформаційного-аналітичного забезпечення має використання даних бухгалтерського, оперативного та статистичного обліку - документальної реєстрації, сприйняття та фіксації вартості кредитних операцій, їх руху, розрахунок системи аналітичних показників згідно вимог законодавства України, вимог Національного банку України (НБУ) та Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) як

окремо за кожний місяць, квартал, так і наростаючим підсумком з початку року або в цілому за рік. Зокрема, на основі статистичної звітності за результатами звітного періоду аналізуються: масштаби, обсяг, структура, динаміка та оборотність кредитних вкладень, оцінюється портфельний кредитний ризик і дохідність кредитних вкладень.

Однак нерідко рівень такого забезпечення не є достатнім для повноцінного інформаційного забезпечення управління діяльністю. З метою аналізу кредитних вкладень визначають зміни кредитної заборгованості у звітному періоді та відповідність цих змін кредитній політиці банку, а також ризиковості /дохідності кредитних вкладень.

Більшість сучасних науковців розглядають інформаційно-аналітичне забезпечення управління як сукупність облікових і аналітичних процесів, об'єднаних у обліково-аналітичну систему та спрямованих на задоволення інформаційних потреб користувачів шляхом перетворення первинної інформації в узагальнюючу згідно з визначеними цілями, а також нормативно-правовим, методичним, організаційним, програмним, математичним забезпеченнями. Т.М. Безродна, обліково-аналітичне забезпечення розглядає як процес підготовки обліково-аналітичної інформації, забезпечення її кількості та якості, а «забезпечення» – як виконання, гарантування здійснення процесу постачання обліково-аналітичної інформації системі управління, комплекс дій з підготовки обліково-аналітичної інформації. Після опрацювання її економічним аналізом облікова інформація стає аналітичною, сприяє прийняттю стратегічних рішень на основі інструментів бухгалтерського обліку, фінансової (статистичної, податкової, управлінської) звітності банку, внутрішнього контролю, аудиту і регулювання, аналізу і планування його діяльності, що представляють собою процес безперервних, взаємопов'язаних дій, та утворюють ефективне постійне управління банком. Зокрема, управлінська звітність банку розкриває інформацію про: фінансові результати діяльності банку; кредитні ризики та результати управління активами і зобов'язаннями; результати продажу кредитних продуктів і послуг; відхилення фактичних результатів діяльності банку від планових показників та прогноз щодо очікуваних результатів; моніторинг стратегічних ключових показників кредитної діяльності банку, а під час проведення внутрішньобанківського аудиту, виробляються і приймаються управлінські рішення щодо забезпечення ефективного розвитку банківського бізнесу.

Своєчасна адаптація до зовнішніх умов (зміни динаміки зростання кредитних операцій, валютного курсу, появу нових конкурентних кредитних продуктів), аналіз альтернативних варіантів внутрішнього розвитку, сприяє

отриманню оперативної (управлінської) інформації, яка може бути ефективною в системі гнучкого банківського контролю.

Таким чином, застосування методів та інструментів інформаційно-аналітичного забезпечення управління кредитною діяльністю банку сприятиме прийняттю стратегічних рішень щодо якості кредитних операцій та процесу аналітичної обробки отриманої облікової інформації.

Шот А. П., к.е.н., доц.

Львівський національний університет імені Івана Франка

АНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У ЛЬВІВСЬКУ ОБЛАСТЬ

На сьогодні Львівщина є одним з найбільш інвестиційно привабливих регіонів України. За даними рейтингу «Європейських міст і регіонів майбутнього» FDI Magazine вона належить до ТОП-10 регіонів Східної Європи за ефективністю вкладеного капіталу та стратегією залучення прямих іноземних інвестицій. У 2014 році область посіла перше місце в рейтингу інвестиційної привабливості регіонів України, а на початок 2015 року частка обсягу прямих іноземних інвестицій області в Україні склала 3 %.

Існує багато чинників, які впливають на залучення інвестицій у регіон. Найважливішими для зручності роботи інвесторів є розвинута інфраструктура, близькість до кордону, підготовлені території, які можна використовувати під реалізацію інвестиційних проектів.

Проте є ряд факторів, які стримують приплив іноземного капіталу як в Україну, так і Львівщину зокрема. Найважливішими на наш погляд є військові дії на Сході України, політична та економічна нестабільність, недосконала і мінлива нормативно-правова база та практична відсутність системи страхування ризику інвесторів.

Сьогодні в період фінансової кризи в Україні, при недостатності власних коштів значно збільшився попит на інвестиційні ресурси. Аналіз структури капітальних інвестицій у Львівській області показав, що за період з 2010 р. по 2015 р. відсоток власних коштів підприємств та організацій у загальному обсязі коливається від 47,6 до 54,9%. Кошти державного та місцевого бюджетів складають від 19 до 9%, а іноземних інвесторів - в межах від 2,4 до 1,7%.

У зв'язку з цим, питання залучення іноземних інвестицій в економіку країни та регіону зокрема залишається актуальним. Динаміка прямих іноземних інвестицій в економіку Львівської області подана у табл.1.

Інвестиція є прямою, якщо капітал (або права) власності нерезидента складає не менше 10% вартості статутного капіталу підприємства-резидента (або) нерезидент має не менше 10% голосів в управлінні підприємства-резидента.

Аналітичні дослідження залучення прямих іноземних інвестицій у Львівську область показали, що найбільшу частку у надходженнях складають інвестиції з країн ЄС. За останні п'ять років відсоток вкладень з країн ЄС коливається в межах від 88,55% до 93,09%. Поряд з цим частка прямих інвестицій з країн СНД за цей же період суттєво скоротилась з 5,56% на початок 2010 року до 0,36% у 2015 році.

Таблиця 1

Аналіз динаміки прямих іноземних інвестицій
у Львівську обл. за 2010-2016рр.*

Роки	Прямі іноземні інвестиції на 01.01, млн. дол. США	Прямі іноземні інвестиції на 01. 01, на одну особу, дол. США	Надходження прямих іноземних інвестицій, млн. дол. США	Темпи надходження прямих іноземних інвестицій (2000рік=100 %)	Темпи надходження прямих іноземних інвестицій (попередній рік =100%)
2010	1 198,6	473,2	120,5	276,7	51,3
2011	1 254,6	496,1	146,5	336,3	121,6
2012	1 387,8	549,7	314,3	721,8	214,6
2013	1 637,8	649,3	88,3	202,7	28,1
2014	1 701,4	674,9	46,6	107,0	52,8
2015	1 374,6	545,7	27,5	63,2	59,1
2016	1 248,1**	495,8**

* на початок року; ** дані попередні.

Позитивним, на наш погляд фактором є те, що починаючи з 2012 р. змінився напрям вкладення коштів іноземним інвестором з фінансового сектора на промисловість (рис.1).

Загалом на початок 2015 року 36,7% іноземного капіталу сконцентровано у промисловості (з них 90% – у переробній промисловості) і майже 35,2% – у фінансовій та страховій сферах (рис.1).

У січні-червні 2016 року в економіку Львівщини залучено 24,3 млн. дол. США прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу). З обсягу прямих

іноземних інвестицій, які надійшли у січні-червні 2016 року, найбільше спрямовано у фінансову та страхову діяльність 63,2% від загальнообласного обсягу надходжень, переробну промисловість –29,1%.

Найбільш привабливими галузями для інвесторів були легка, деревообробна, харчова промисловість та машинобудування, підприємства яких працюють в основному на давальницькій сировині, на виготовленні комплектуючих та допоміжного обладнання, а продукція призначена виключно на експорт. Інвестор поки не зацікавлений вкладати кошти у високотехнологічне виробництво, щоб не створювати зайвої конкуренції на світових ринках для своїх національних виробництв.

З огляду на це, пріоритетним завданням області повинно бути запровадження високоефективних технологій у всіх галузях промисловості, які сприятимуть не тільки зниженню енерго- та матеріаломісткості виробництва, а й зростанню продуктивності праці у промисловості, зниженню собівартості продукції та підвищенню її конкурентоздатності.

Рис. 1. Прямі іноземні інвестиції у Львівську область за видами економічної діяльності (на початок року) у 2010-2016 рр.

Проведений SWOT-аналіз інвестиційної діяльності показав, що до сильних сторін та можливостей Львівщини відносяться: вигідне економіко-географічне розташування на кордоні з ЄС, наявність прикордонних пунктів пропуску, розвиненої транспортної мережі, міжнародного аеропорту «Львів»

імені Данила Галицького. Економіка регіону має високий рівень диверсифікації. Ці сильні сторони підтримуватимуться такими можливостями, як підвищення товарообігу між Львівською областю та країнами ЄС, зміцнення відносин між Україною та ЄС, підписання угоди про Асоціацію з ЄС, залучення іноземних інвестицій у високотехнологічні галузі. Крім цього, Львів має значний економічний та науково-технічний потенціал, розвинутий сектор інформаційно-комунікаційних технологій, мережу наукових та освітніх закладів, які є порівняльною перевагою в умовах глобального розвитку ІТ-сектору та залучення іноземних інвестицій у високотехнологічні галузі.

Отже, сучасну ринкову економіку, а також її перехід до сталого розвитку неможливо уявити без інвестицій. Інвестиційна діяльність – вирішальний чинник усієї економічної політики, від ефективності якої залежить стан виробництва, рівень технічного оснащення підприємств, можливості структурної перебудови економіки, розв'язання соціальних та екологічних проблем. Інвестиції становлять основу розвитку підприємств, окремих галузей та економіки в цілому. Саме тому, відповідно до Стратегії розвитку Львівської активізацію інвестиційної діяльності віднесено до визначальних завдань забезпечення сталого розвитку Львівщини. Іноземному капіталу в транзитивних економіках відводиться особливо важлива роль. Він дає змогу розвивати великомасштабні проекти, отримувати передові технології і сучасне обладнання, опановувати нові маркетингові стратегії та ринки збуту. Це особливо важливо, з огляду на нестачу внутрішніх економічних ресурсів, необхідних для активізації інвестиційної діяльності та проведення структурної перебудови економіки регіону. Однак, з огляду на різноманітні чинники, регіону ще не вдалося сповна реалізувати свій інвестиційний потенціал. Це суттєво гальмує розвиток бізнесу на Львівщині, який є основним реципієнтом інвестиційних ресурсів.

Шутка С.Є., к.е.н., доц.,
Національний лісотехнічний університет України
Пилипенко С.М., к.е.н., ст. викл.
Львівський інститут економіки і туризму

ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ ПДВ ПРИ ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЯХ

Сучасний розвиток світового господарства характеризується поглибленням і зміцненням міжнародних зв'язків, а зовнішньоекономічна діяльність є найважливішим елементом розвитку господарської діяльності підприємств та організацій України. Значна частина вітчизняних підприємств проводить імпорتنі операції і головним завданням підприємств-імпортерів є вміння успішно господарювати в конкурентному середовищі. Рівень успішності виконання цього завдання визначається ефективністю здійснення імпорتنих операцій через відповідні показники економічної діяльності. Тому своєчасну, достовірну і об'єктивну інформацію про імпорتنі операції надає бухгалтерський і податковий облік.

Товари, що ввозяться на територію України, підлягають обкладенню податком на додану вартість (ПДВ), який займає перше місце серед непрямих податків по об'єму наповнення державного бюджету України.

Оподаткування ПДВ по імпортних операціях регулюється Податковим кодексом України. Об'єктом оподаткування ПДВ є операції з ввезення товарів на митну територію України.

Базою обкладення ПДВ при імпорті товарів є договірна (контрактна) вартість, але не нижче митної вартості цих товарів, з урахуванням мита та акцизного податку, що підлягають сплаті і включаються до ціни товарів. При визначенні бази оподаткування для товарів, що ввозяться на митну територію України, перерахунок іноземної валюти у валюту України здійснюється за офіційним курсом валюти України до цієї іноземної валюти, встановленим НБУ, що діє на день подання митної декларації для митного оформлення¹.

Від бази оподаткування встановлюються ставки ПДВ в таких розмірах:

-) 20 %;
-) 7 % (у разі імпорту лікарських засобів, дозволених для виробництва і застосування в Україні та внесених до Державного реєстру лікарських засобів, а також медичних виробів за переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України; ввезення на митну територію України

¹ Податковий кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

лікарських засобів, медичних виробів та/або медичного обладнання, дозволених для застосування у межах клінічних випробувань, дозвіл на проведення яких надано центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я¹.
Однак у випадках, визначених ст. 197, а також підрозділу 2 розділу XX Податкового Кодексу України імпорту товарів звільняється від обкладення ПДВ¹.

Податок на додану вартість при імпорті товарів розраховується за формулою:

$$\text{ПДВ} = (\text{МВ} + \text{См} + \text{Са}) \times 20\% / 100$$

де: ПДВ – сума податку на додану вартість;

МВ – митна вартість товару;

См – сума ввізного мита;

Са – сума акцизного збору (за умови, що товар підакцизний).

Підставою для сплати ПДВ є митна декларація – заява встановленої форми, в якій особою зазначено митну процедуру, що підлягає застосуванню до товарів, та передбачені законодавством відомості про товари, умови і способи їх переміщення через митний кордон України та щодо нарахування митних платежів, необхідних для застосування цієї процедури.

У разі ввезення товарів на митну територію України виникають податкові зобов'язання, датою виникнення яких є дата подання митної декларації для митного оформлення.

Митне оформлення розпочинається з моменту подання органу доходів і зборів декларантом або уповноваженою ним особою митної декларації або документа, який відповідно до законодавства її замінює, та документів, необхідних для митного оформлення, а в разі електронного декларування – з моменту отримання органом доходів і зборів від декларанта або уповноваженої ним особи електронної митної декларації або електронного документа, який відповідно до законодавства замінює митну декларацію¹.

Засвідчення органом доходів і зборів прийняття товарів, транспортних засобів комерційного призначення й документів на них до митного оформлення здійснюється шляхом проставлення відбитків відповідних митних забезпечень (у тому числі – за допомогою інформаційних технологій), інших відміток на митній декларації або документі, який згідно із законодавством її замінює, а також на товаросупровідних і товарно-транспортних документах у разі їх подання на паперовому носії.

¹ Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495- VI. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

ПДВ, сплачений під час імпортування, включається до складу податкового кредиту. Датою виникнення права на віднесення сум податку до податкового кредиту є дата сплати податку за податковими зобов'язаннями, а для операцій з постачання послуг нерезидентом на митній території України – дата сплати (нарахування) податку за податковими зобов'язаннями, що були включені отримувачем таких послуг до податкової декларації попереднього періоду.

Документом, що посвідчує право на віднесення сум податку до податкового кредиту, вважається митна декларація, оформлена відповідно до вимог законодавства, яка підтверджує сплату податку.

Крім того, не відносяться до податкового кредиту суми податку, сплаченого (нарахованого) у зв'язку з придбанням товарів/послуг, не підтверджені зареєстрованими в Єдиному реєстрі податкових накладних податковими накладними чи не підтверджені митними деклараціями, іншими документами, передбаченими Податковим Кодексом України.

Право платника податків на віднесення сум податку до податкового кредиту при здійсненні операцій із увезення товарів на митну територію України виникає на дату сплати ПДВ за податковими зобов'язаннями. Водночас якщо митна вартість товарів перевищує договірну (контрактну), до податкового кредиту включається вся сума ПДВ, зазначена в митній декларації, тобто сплачена на митниці¹.

Таким чином, платниками ПДВ є суб'єкти підприємницької діяльності, у тому числі й підприємства з іноземними інвестиціями, що перебувають на території України, та міжнародні об'єднання й іноземні юридичні особи, а також громадяни, які здійснюють від свого імені виробничу чи іншу підприємницьку діяльність на території України. Контроль за правильністю обчислення і своєчасністю сплати ПДВ з товарів, що імпортуються в Україну, під час митного оформлення здійснюється митними органами, а під час їх реалізації – податковими органами. Платники ПДВ з імпортних товарів перераховують зазначені платежі на депозитні рахунки митних установ. Оплатою ПДВ вважається надходження коштів на депозитний рахунок митних установ на час митного оформлення. При цьому ПДВ стягується в національній валюті України та зараховується до доходу Державного бюджету України.

¹ Літвінчук І.М. Операції в інвалюті: покрокова інструкція обліку / І.М.Літвінчук, П.М. Кричун // Бухгалтерський практикум. – К.: «ТАКС КОНЕКШІНС ГРУП», 2016. – Серія «Справжня бухгалтерська література». – 96 с.

СЕКЦІЯ 4

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ В БІЗНЕСІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Блащук-Дев'яткіна Н. З., к.е.н., доц.

Львівський національний університет імені Івана Франка

РИЗИКИ КРЕДИТУВАННЯ ЖИТЛА БАНКАМИ В УКРАЇНІ

Ефективне функціонування економіки України, темпи і масштаби її розвитку значною мірою залежать від стану та розвитку кредитної складової фінансового ринку країни. В останні роки відбулися суттєві зміни на ринку банківських кредитів.

Житлові кредити важливі для соціально-економічного розвитку країни і набули популярності як з боку споживачів, так і банків, в тому числі, з огляду на внесок у їх фінансовий результат. Проте ці кредити містять в собі й найбільші ризики, бо є довгостроковими, що зумовлює проблеми їх прогнозування.

Спрогнозувати зміни економічної ситуації, платоспроможності позичальника, тощо на довгий термін набагато складніше, ніж для короткострокових кредитів. Ризики житлового кредитування підвищує те, що позичальниками виступають домогосподарства. А їх платоспроможність більш схильна до коливань через зміни на ринку праці, соціальні проблеми, хвороби, непередбачувані події тощо. Тому банки мають бути пильнішими, оцінюючи ризики такого кредитування.

Житловому кредитуванню притаманний індивідуальний кредитний ризик, що складається з: кредитного ризику щодо позичальника та кредитного ризику щодо забезпечення кредиту – в першу чергу, іпотеки. Ризик позичальника може проявлятися у нездатності позичальника відповісти за своїми зобов'язаннями (їх частиною). Ризик забезпечення при іпотечному кредитуванні проявляється в тому, що предмет іпотеки може втратити свою вартість через пошкодження, псування тощо; забезпечення може бути неліквідним і виникнуть проблеми з його реалізацією; предмет іпотеки може бути невірно оцінений, може бути порушено законодавство у аспекті достовірності документів, можливі випадки неодноразового заставлення одного і того ж майна.

З теоретичної точки зору, в Україні існують всі передумови і можливості хеджування ризиків при житловому кредитуванні, проте реалії свідчать про те, що на практиці все не так

Залежність від світового ринку та значна доларизація економіки України зумовила й іншу тенденцію. Серед загального обсягу іпотечних кредитів населенню переважають кредити в іноземній валюті.

При формуванні кредитного портфеля українські банки знехтували таким методом мінімізації кредитного ризику як диверсифікація портфеля. І банки наразилися на валютний ризик, що усугубив збільшення кредитних ризиків і напряду вплинув на зростання заборгованості населення за житловими кредитами.

Для захисту від валютного ризику доцільним є зафіксувати ціну купівлі валюти для позичальника, для чого можна використати валютний форвард. Така угода є надійним захистом від валютного ризику, оскільки так позичальник не втратить платоспроможність через падіння курсу гривні. Українські банки не використовують цей метод з певних причин. По-перше, це не вигідно для банку, оскільки у такому разі він не зможе отримати прибуток з валютних операцій даного клієнта, при цьому, найімовірніше, він понесе збитки, якщо курс зросте. По-друге, ринок похідних цінних паперів в Україні не розвинутий.

Відчутним кроком у вирішенні проблеми стало прийняття низкою банків Меморандуму щодо врегулювання питання реструктуризації споживчих кредитів в іноземній валюті (далі – Меморандум), який був запропонований банками, що мають найбільший портфель кредитів фізичних осіб в іноземній валюті, і передбачає реструктуризацію споживчих кредитів в іноземній валюті, що отримані під заставу нерухомості, залишок за основною частиною яких не перевищує 2,5 млн. грн. за офіційним курсом гривні до іноземної валюти, установленим Національним банком України на 1 січня 2015 року.

Доцільно збільшити обсяг програм іпотечного кредитування населення у співпраці з державою, наприклад, із Державною іпотечною установою. Світовий досвід показує, що іпотечна криза найменше зачепила країни, які мали велику частку державних програм. В Україні є потенціал для розвитку співпраці банків з державними органами та фондами в галузі іпотечного кредитування, проте, його необхідно розвивати. За високого рівня такої співпраці банки будуть більш захищені від ризику неповернення заборгованості, бо частину зобов'язань візьме на себе держава, або зменшить зобов'язання позичальників, що також сприяє поверненню заборгованості.

Наразі ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг» заборонено кредитування населення в іноземній валюті.

На ситуацію з житловими кредитами не останній вплив мала необізнаність населення. Через низьку фінансову грамотність позичальники – фізичні особи виявились не здатними адекватно оцінити ризики. Тому заходи

з підвищення фінансової грамотності населення шляхом проведення державних освітніх програм є запорукою ефективного розвитку житлового кредитування в Україні.

З боку НБУ необхідно переглянути самі концептуальні підходи до регулювання діяльності банків в сфері кредитування населення, а також суттєво переглянути норми щодо нагляду за їх діяльністю, особливо стосовно ризиків.

Герасименко О.В., к.е.н., доц.

Львівський національний університет імені Івана Франка

СТІЙКІСТЬ ТА ЗБАЛАНСОВАНІСТЬ ЯК ФАКТОРИ ПРОГРЕСИВНОЇ РЕГЕНЕРАЦІЇ НАРОДНОГО ГОСПОДАРСТВА

На сучасному етапі економічного розвитку з огляду на наявність кризових явищ народне господарство України продовжує безсистемний, деформований та, переважно, екстенсивний розвиток. Через це актуалізуються проблеми наукового забезпечення процесів регенерації народного господарства у комплексі із забезпеченням стійкості та збалансованості останнього.

Перш за все, звернемо увагу на різницю між поняттями «стійкість» та «збалансованість». Зазначимо, що хоча на перший погляд дані поняття можна ототожнити, насправді між ними є доволі чітка різниця. Так, система (зокрема, під системою маємо на увазі народне господарство), яка вважається на певний момент часу стійкою, зовсім не обов'язково є одночасно і збалансованою. А сам процес балансування певної системи явно входить у протиріччя із основними засадами стійкості. Задля наочності, поняття стійкості та збалансованості можна відобразити за допомогою схем (рис. 1 та 2).

Зокрема, з рис. 1 видно, що стійкість характеризується здатністю системи повертатися до свого початкового стану співвідношення позитивних та негативних факторів впливу із плином часу.

Слід додатково зазначити, що у даному випадку розглянуто спрощений варіант, за якого система є як стійкою, так і збалансованою (через відповідність впливів позитивних та негативних факторів на неї вищезазначені впливи прирівняно до нульових). Ця ж ситуація спостерігалася б за умови розташування точки стійкості системи на одній із медіан будь-якої чверті позитив-

них та негативних факторів. А у випадку будь-якого іншого розташування точки стійкості, система вважалась би стійкою за наявності позитивного або негативного розбалансування.

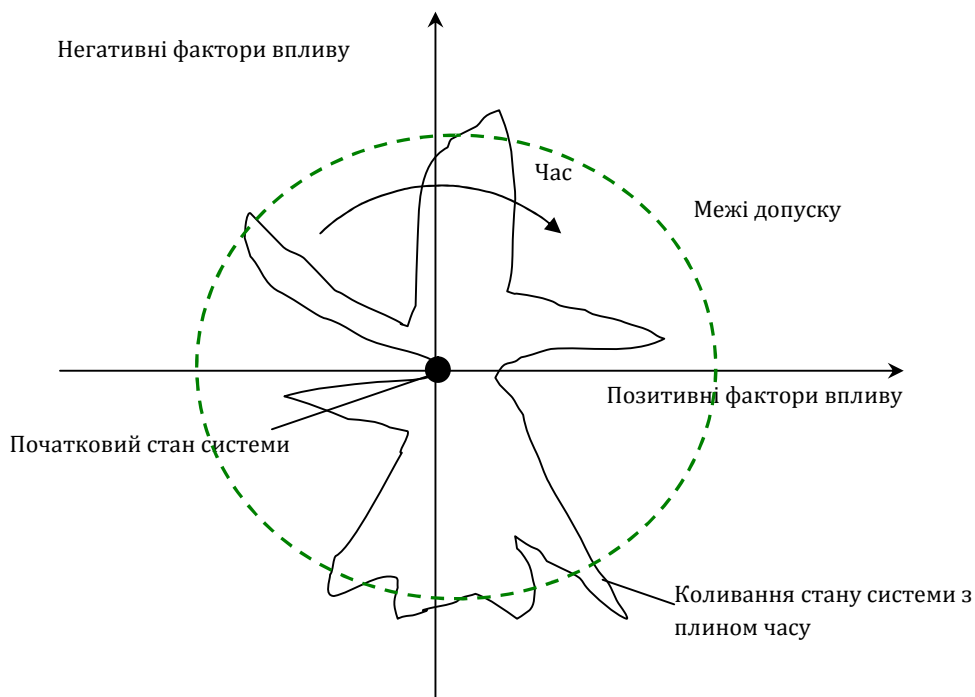

Рис. 1. Схематичне відображення принципу дії елементу стійкості окремо взятої системи

Щодо дії елементу збалансованості, схематично представлено на рис. 2, то тут, на відміну від попередньої схеми, відбувається зміна стану системи із плином часу. І головною метою у даному випадку є пошук шляхів урівноваження впливів позитивних та негативних факторів на досліджувану систему.

В свою чергу, регенерація (як і прогресивна регенерація) передбачає процес інтенсивного нарощення усіх наявних потужностей, отже до моменту припинення регенераційних процесів вести мову про стійкість недоречно. Остання має виникнути у точці досягнення достатнього рівня розвитку народного господарства в результаті прогресивної регенерації. А балансування бажано здійснювати у поточному режимі безпосередньо в процесі прогресивної регенерації з метою забезпечення максимального використання усього спектру наявних можливостей, а отже і прискорення регенеративних процесів.

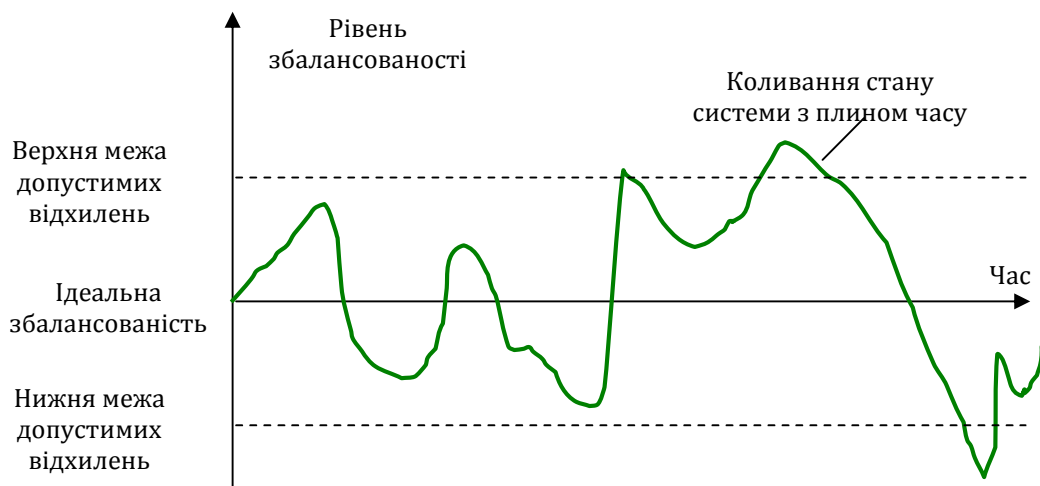

Рис. 2. Схематичне відображення принципу дії елемента збалансованості окремо взятої системи

Отже, народне господарство, немов живий організм, опинившись у ситуації підвищеної небезпеки (у кризових умовах), намагається регенерувати власні можливості. Проте питання полягає не лише у необхідності відновлення попередніх позицій, але і у потребі виходу на принципово новий рівень у результаті так званої прогресивної регенерації (при максимальному використанні наявних внутрішніх резервів та виявлених під час кризового стану зовнішніх можливостей розвитку).

Лише у результаті впровадження так званих революційних заходів (або ж застосування прогресивної регенерації) можна вести мову про можливість виходу вітчизняного народного господарства на стабільні конкурентні позиції. Натомість виключно регенеративні процеси (повернення у до кризовий стан) ймовірно протягом тривалого часу не дозволять піднести народне господарство до конкурентоспроможного рівня.

Предметом подальших наукових досліджень автор вважає теоретичне обґрунтування моделей прогресивної регенерації народного господарства, методологічних підходів якісного оновлення та нарощування потенціалу регенерації, а також концептуальних положень перспективного розвитку народного господарства на інноваційній основі.

Грицина О.В., к.е.н., доц.

Яхневич Л., студент

Львівський національний аграрний університет

СТРАХУВАННЯ РИЗИКІВ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ: ПЕРЕДУМОВИ ТА ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Агрострахування є одним з дієвих інструментів управління ризиками. Досвід таких країн, як Канада, США, Іспанія свідчить про наявність великої кількості програм агрострахування. Однак, відсутність досвіду не дає можливості Україні впроваджувати ці програми в сільське господарство.

На сьогодні аграрне страхування України проходить глибоку кризу, основними причинами якої є відсутність економічної стабільності, сталого зростання виробництва, неплатоспроможність більшості сільськогосподарських підприємств та дефіцит фінансових ресурсів; неповна і фрагментарна законодавча база, відсутність інструктивних матеріалів на страховому ринку; інфляційні процеси, внаслідок яких здійснення довгострокових видів страхування в національній валюті неможливе; відсутність гарантій своєчасної та повної виплати страхових відшкодувань в зв'язку з нестачею необхідних засобів у страхових компаній; недостатнє врахування реального ступеня ризику настання страхових випадків; неналежний рівень інформації про стан і можливості страхового ринку в сільському господарстві.

З метою покращення ситуації на аграрному страховому ринку України і, зокрема, в механізмі страхування врожаю сільськогосподарських культур, необхідно провести ряд заходів, реалізація яких значною мірою дасть можливість налагодити відносини між аграрним сектором та страховими компаніями. Зокрема, доцільно створити агропромислові страхові організації і товариства взаємного страхування, побудовані на співпраці держави та приватного сектора. Для координації їх діяльності доцільним є формування керівного органу у формі агентства щодо регулювання і державної підтримки в сфері агропромислового виробництва. Доцільно визначитись із обов'язковістю та добровільністю страхування врожаю сільськогосподарських культур, так як добровільна форма страхування для сільськогосподарських товаровиробників недержавної форми власності не створює умов для фінансової стабільності господарств. Необхідно запровадити багаторизикове страхування врожаю сільськогосподарських культур. Оскільки страхування посівів

сільськогосподарських культур має свою специфіку і пов'язане з високим ступенем ризику для страховика, воно потребує формування великих резервних і статутних фондів. Тому, необхідною є організація на території областей (регіонів) великих перестраховальних компаній, які спеціалізуються на перестрахованні сільськогосподарських ризиків і функціонуватимуть за рахунок коштів під гарантії місцевих і державного бюджетів. Договори страхування врожаю сільськогосподарських культур слід укладати на строк не менше 5 років. Важливим засобом активізації розвитку аграрного страхового ринку є перегляд нині діючих ставок страхових платежів, які раніше встановлювались централізовано. Ставки не можуть бути єдиними для всіх регіонів України, і тим більше для господарств різного територіального розміщення. В своїй основі ставки страхових платежів повинні враховувати зональні особливості, притаманні певній групі господарств, що визначально впливають на можливу ситуацію одержання страхових відшкодувань у галузі рослинництва. Страхові тарифи повинні розраховуватись на основі актуарних розрахунків окремо з кожної культури або групи культур. Тарифні ставки слід обчислювати і уточнювати не рідше одного разу на три роки і встановлювати їх виходячи з рівня виплат за минулі три-п'ять років по окремих культурах або по групах культур. Ефективним є запровадження досвіду страхування галузі рослинництва на додаткових умовах, пов'язаних з новими технологіями та *інтенсифікацією виробництва*, зокрема *страхування* застосування хімічних засобів захисту рослин, коли страхова компанія зобов'язується відшкодувати втрати, спричинені невмілим або неефективним застосуванням препаратів. При таких угодах частину витрат несуть дилери виробників цих препаратів. Доцільно створити при страхових компаніях спеціальні комісії, які у разі виникнення спорів між страховиками і страхувальниками допомагали б розглядати причини недобору врожаю і визначити, якою мірою недобір пов'язаний із низькою агротехнікою, а якою – із несприятливими погодними умовами.

Вцілому створення ефективної системи управління страховими ризиками в аграрній сфері повинне стати важливим напрямом сучасної аграрної політики, що забезпечуватиме підвищення захисту економічних інтересів сільськогосподарських товаровиробників, сприятиме залученню інвестицій та кредитних ресурсів в аграрний сектор економіки

Дубик В.Я., к.е.н., доц.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ФІНАНСОВА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЇЇ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК СУЧАСНОГО БІЗНЕСУ

Фінансова глобалізація як стійка закономірність розвитку світового господарства надає світовій економічній системі, з одного боку, цілісності, завершеності та внутрішньої єдності, а, з другого, - обумовлює поглиблення розриву в економічному розвитку країн та зростання нерівномірності у розміщенні на їх території світових ресурсів. Основою ресурсного потенціалу залишаються не тільки енергоносії, а і капітал, який розподіляється та перетікає у відповідності до економічного розвитку тієї чи іншої країни світу.

Таким чином, фінансова глобалізація стає постійно діючим чинником внутрішнього і міжнародного економічного життя, вона знаменує завершення першого, початкового етапу формування економічної єдності світу, його господарської цілісності за всієї розмаїтості та гетерогенності складових і підсистем світового господарства.

Процес фінансової глобалізації охоплює різні сфери світової економіки, а саме: зовнішню, міжнародну, світову торгівлю товарами, послугами, технологіями; об'єкти інтелектуальної власності; міжнародний рух факторів виробництва (робочої сили, капіталу, інформації); міжнародні фінансово-кредитні і валютні операції (безплатне фінансування і допомога, кредити і позики суб'єктів міжнародних економічних відносин, операції з цінними паперами, спеціальні фінансові механізми й інструменти, операції з валютою); виробниче, науково-технічне, технологічне, інжинірингове й інформаційне співробітництво.

Фінансова глобалізація та інтеграція — це багаторівневі явища, що торкаються: регіональної, національної економіки (макрорівень); товарних, фінансових і валютних ринків, ринків праці (мезорівень); малого та середнього бізнесу (мікрорівень).

На мікроекономічному рівні фінансова глобалізація виявляється в розширенні діяльності компаній за межами внутрішнього ринку. Особливої ваги в цьому контексті набуває розвиток регіонального малого та середнього бізнесу. Більшості сучасних підприємств доводиться діяти в глобальних масштабах: їх ринком стає будь-який район з високим рівнем споживання, вони повинні бути здатні задовольнити попит споживачів скрізь, незалежно від кордонів і національної приналежності. Компанії мислять у глобальних

категоріях покупців, технологій, витрат, постачань, стратегічних альянсів і конкурентів. Різні ланки і стадії проектування виробництва і збуту продукції розміщуються в різних країнах та уніфікуються в міжнародному масштабі. Створення і розвиток фірм малого і середнього бізнесу в умовах фінансової глобалізації дозволяє обійти безліч бар'єрів (за рахунок використання трансфертних постачань, цін, сприятливих умов відтворення, кращого знання ринкової ситуації, додавання прибутку).

Відтак, зазначимо, що для нормального розвитку малого та середнього бізнесу необхідні фінансові ресурси. Тому, нагальною потребою стає формування єдиного глобального світового економічного, правового, інформаційного, культурного простору для вільної й ефективної підприємницької діяльності всіх суб'єктів господарювання, створення єдиного планетарного ринку товарів і послуг, капіталів, робочої сили, економічне зближення й об'єднання окремих країн в єдиний світовий господарський комплекс.

Фінансову глобалізацію розуміють як вільний та ефективний рух капіталів між країнами та регіонами, функціонування глобального ринку, формування системи наднаціонального регулювання міжнародних фінансів, реалізацію глобальних фінансових стратегій розвитку регіонального малого та середнього бізнесу і транснаціональних банків.

Однак, враховуючи стан банківської системи, не всі українські банки ведуть гнучку кредитну політику щодо клієнтів малого і середнього бізнесу. Тоді, як Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) є чи не найуспішнішим гравцем на фінансовому ринку у питаннях підтримки приватного сектора у країнах СНД та Центральної Європи. Тому, така підтримка для українського малого та середнього підприємництва є вкрай важливою. Зазначимо, що ще у вересні 2002 року ЄБРР започаткував нову стратегію співпраці, де окремим напрямом визначалася підтримка власне малого бізнесу.

Загалом, в Україні існували та існують можливості для ефективного розвитку різних галузей народного господарства і розвитку малого та середнього бізнесу. Відтак, економіка України в майбутньому може бути зорієнтована на розвиток та нарощування виробничих потужностей та експортного потенціалу галузей народного господарства, так як ресурсний потенціал є достатнім, а можливості його ефективного використання залежать від злагодженості та систематизації складових стратегій розвитку малих та середніх підприємств на основі інвестиційно-інноваційного розвитку.

Отже, завдяки впливу процесів фінансової глобалізації, інтеграції та регіоналізації вплив світової спільноти на розвиток вітчизняного малого та

середнього бізнесу значно підсилюється завдяки інституціоналізації його підтримки. Про це свідчить практика створення спеціалізованих банківських установ, утворених за участю міжнародних організацій. Проте, на сьогоднішній день ще тільки іде пошук оптимальних форм фінансування підтримки малого та середнього бізнесу.

Кіндзюр О.С., викладач

Львівський техніко-економічний коледж
Національного університету «Львівська політехніка»

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЖКГ

Житлово-комунальний комплекс є важливою складовою національної економіки, оскільки підприємства цієї галузі не тільки забезпечують життєдіяльність населених пунктів, а й значною мірою впливають на соціально-політичний клімат регіонів. Від успішної роботи житлово-комунальної сфери залежить безпека та підтримка необхідних умов життя суспільства.

Житлово-комунальне господарство України (далі ЖКГ), отримане в спадок від колишнього Радянського Союзу, характеризувалось повною монополізацією з боку держави, вкрай неефективною структурою та зносом усіх фондів виробничого та невиробничого призначення.

З настанням періоду незалежності реформування житлово-комунального господарства відсувалось і в результаті ця галузь опинилась у кризовому становищі, так і не пройшовши модернізації. Сферу ЖКГ регулює понад 100 законодавчих та 300 підзаконних актів, прийнятих не лише Кабінетом міністрів та Верховною Радою, але і відповідними міністерствами, відомствами, інспекціями тощо. Така велика кількість неуніфікованого, різнопланового нормативно-правового забезпечення не полегшує, а місцями ускладнює діяльність і без цього проблемного комплексу¹.

¹ Перелік нормативно-правових актів, які діють у сфері житлово-комунального господарства [Електронний ресурс] / Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. – Режим доступу : <http://nra-mrb.gov.ua/assets/files/kat2011.pdf>

Аналіз існуючих тенденцій сучасного функціонування ЖКГ дозволив виокремити основні проблеми галузі, що потребують регулювання ¹:

-) низька ефективність ЖКГ країни;
-) низька культура енергоощадності;
-) неконкурентоздатність підприємств ЖКГ;
-) неефективне житлове господарство;
-) брак коштів для модернізації;
-) загроза економічній, екологічній та енергетичній безпеці держави.

На нашу думку, доцільно зосередити увагу на регулюванні інвестицій ЖКГ як запоруки модернізації галузі. Метою такого регулювання повинно стати налагодження ефективного функціонування та розвитку усіх сегментів ЖКГ, шляхом формування необхідного обсягу інвестиційних ресурсів та їх трансформації, задля забезпечення сталого розвитку суб'єктів господарювання цієї сфери, що підвищить їх конкурентоспроможність і дасть змогу ефективно задовольняти потреби населення в житлово-комунальні послуги.

Було розроблено концептуальні засади інвестиційного розвитку житлово-комунальної сфери України з обґрунтуванням мети, принципів та стратегічних напрямів, які базуються на врахуванні комплексу нормативно-правових, фінансово-економічних, інституційних, соціальних та екологічних заходів, що спрямовані на вирішення проблем інвестування ЖКГ.

На рисунку 1 зображено концептуальні засади регулювання інвестиційного розвитку ЖКГ, які містять індикатори стану та критерії ефективності інвестицій в ЖКГ для відбору конкретних заходів стимулювання інвестицій.

Стратегічні напрями регулювання інвестиційного розвитку ЖКГ є нормативно-правове регулювання, яке включає запровадження державно-приватних партнерств у сфері ЖКГ та вдосконалення чинного законодавства України щодо визначення часток партнерів, захисту їх прав, можливості залучення іноземних учасників та необхідності підвищення ефективності діяльності державних інституцій у цій сфері.

Фінансово-економічні заходи передбачають удосконалення механізму державного регулювання житлово-комунального господарства шляхом виділення фінансових, управлінських та енергозберігаючих цілей регулювання та блоків методів – податкового регулювання; бюджетного регулювання (субсидування); стандартизації та контролю якості послуг; захисту умов конкуренції;

¹ Паспорт Житлово-комунального господарства України / [Електронний ресурс] / Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства. – 2014. – Режим доступу : http://minregion.gov.ua/attachments/content-attachments/1018/Pasport_2014.pdf.

регулювання тарифів; екологічного регулювання з виділенням передумов стимулювання залучення інвестицій в галузь - вирішення питань власності, розробка системи менеджменту та системи фінансування.

Рис. 1. Концептуальні засади регулювання інвестиційного розвитку ЖКГ

Важливим напрямком модернізації ЖКГ є вдосконалення системи інвестування енергоефективності галузі шляхом виділення стадій енергоефективності, зокрема генерації, транспортування та споживання, а також диференціації джерел фінансування таких проектів залежно від стадії. Дже-

релами інвестицій можуть стати револьверні фонди, кошти ефективних власників, ресурси місцевих та державного бюджету, позики міжнародних організацій.

Дотримання запропонованих напрямків регулювання дозволить покращувати інвестиційну привабливість ЖКГ, розробляти проекти модернізації ЖКГ та доводити їх ефективність на ринках капіталу, тим самим залучаючи потенційного інвестора в галузь.

Колодій А.В., к.е.н., доц.

Львівський національний аграрний університет

ОКРЕМІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО ПОДВІЙНОГО ОПОДАТКУВАННЯ

В умовах виходу національних товаровиробників на міжнародні ринки з метою ефективного вкладення свого капіталу, вони стикаються з низкою правових проблем, зокрема в частині оподаткування. Оскільки міжнародні взаємовідносини між контрагентами з різних країн базуються на виконанні умов договорів, виникає проблема подвійного оподаткування, так як відбувається зіткнення інтересів як мінімум двох сторін.

Зважаючи на те, що в нашій країні присутній великий відсоток тіньової економіки, а платники податків всіляко стараються уникнути їх сплати, державний бюджет без податкових надходжень неможливий, важливо знайти механізм, який допоміг би уникнути подвійного оподаткування, що певним чином позитивно вплинуло б на платників податків. В такому контексті важливим є визначення правової складової даного питання та пошук шляхів її врегулювання.

Дослідження питань подвійного оподаткування знайшло своє відображення у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед вітчизняних вчених можна виокремити Ю.Г. Козака, І.Ю. Петраша, М.В. Федосова, Ю. В. Сибірянську, Н. М. Шмиголь. Серед зарубіжних вчених дане питання досліджували Г. П. Толстопятенко, И.И. Лукашук, А. С. Захаров, Д.Рінг. Незважаючи на велику кількість наукових робіт, питання подвійного оподаткування вимагає подальшого дослідження, зокрема в частині вдосконалення понятійного апарату.

Проблема подвійного оподаткування не є новою, оскільки її зародки виникали вже наприкінці XIX століття та стосувалися питань конфлікту юрисдикції. Тому, на сьогодні можна виокремити дві категорії проблем, що стосуються оподаткування і потребують міжнародного правового врегулювання: 1) уникнення подвійного оподаткування; 2) забезпечення за кордоном сприятливого режиму оподаткування для вітчизняних юридичних і фізичних осіб.

Головним об'єктом регулюючої дії національного права є внутрідержавні суспільні відносини, однак не всі з них обмежуються кордонами держав, оскільки суспільні відносини, що виходять за межі держави називаються міжнародними.

На думку Д. Рінг більшість податкових правил є внутрішніми, оскільки встановлюються і втілюються в життя однією державою. Така їх властивість, на її думку, в ряді випадків суперечить міжнародному характеру предмету регулювання, оскільки багато правил прибуткового оподаткування зачіпають іноземних платників податків, транскордонні угоди і операції, а значить, непрямим чином і інші держави¹.

Міжнародні договори про уникнення подвійного оподаткування встановлюють критерії розподілу доходів між договірними державами, щодо резидентства і джерела доходу, при цьому як безпосередньо оподаткування, так і усунення подвійного оподаткування відбувається на підставі норм національного податкового законодавства відповідної держави. Тут проявляється взаємозв'язок національних і конвенційних податкових правил. Інакше кажучи, особливість сучасного міжнародного податкового права полягає в тому, що здійснення його основних функцій, можливо тільки при взаємодії з податковим законодавством держав.

Як зазначає Сибірянська Ю.В., проблема подвійного оподаткування виникає у певних випадках, зокрема:

-) при оподаткуванні іноземних доходів, отриманих резидентами (у цьому випадку резидент повинен сплатити податки як на території держави фактичного здійснення своєї господарської діяльності, так і на території держави, де він є резидентом);
-) при змішаному порядку сплати податку (при цьому суб'єкти господарювання повинні сплачувати податок і подавати декларацію про доходи в різних країнах);

¹ Ring D. International Tax Relations: Theory and Implications // Tax Law Review 60. 2007.P. 83–84.

У при оподаткуванні частини прибутку підприємств, що розподіляється (при цьому прибуток, який підлягає розподілу, обкладається податком двічі: спочатку при нарахуванні податку на прибуток (доход) підприємства загалом, а потім при оподаткуванні дивідендів засновників. У цьому випадку можливе використання різних ставок для розподіленого і нерозподіленого прибутку, повне або часткове звільнення від оподаткування дивідендів або розподіленого прибутку)¹.

Також, варто зазначити, що до певної міри питання та проблеми подвійного оподаткування в Україні регулюються Податковим Кодексом, однак тут варто зауважити, що при виникненні труднощів на міжнародному рівні до уваги беруться норми міждержавних угод у сфері подвійного оподаткування, які ратифіковані нашою державою. Так, станом на 01.01.2016 р. перелік країн, з якими укладено міжнародні договори про уникнення подвійного оподаткування налічує 67 країн. Основним правилом міжнародних податкових угод є те, що вони не надають окремій країні певних переваг, ніж те, що зазначено у національному законодавстві. Як зазначено у п.1 ст. 103 Податкового кодексу «Застосування правил міжнародного договору України здійснюється шляхом звільнення від оподаткування доходів із джерелом їх походження з України, зменшення ставки податку або шляхом повернення різниці між сплаченою сумою податку і сумою, яку нерезиденту необхідно сплатити відповідно до міжнародного договору України»².

Оскільки Україна є країною, що активно здійснює пошук іноземних інвестицій, питання урегулювання міжнародних відносин набуває сьогодні важливого значення. Тому підписання відповідних міжнародних конвенцій, з боку нашої держави лише сприятиме зміцненню економічних відносин між нашою країною та країнами-партнерами.

Підсумовуючи, варто зазначити, що на перспективу нашої країні у частині імплементації міжнародних норм оподаткування необхідно скрупульозно визначити базову термінологію, яка дозволить уникнути суперечностей, що можуть виникати у зв'язку з відмінностями між національним та міжнародним законодавствами. На рівні Державної фіскальної служби потрібно створити комісії, які б займалися виключно питаннями врегулювання подвійного оподаткування.

¹ Сибірянська Ю. В. Щодо проблем подвійного оподаткування в Україні / Ю. В. Сибірянська, Г. О. Колесніченко // Економіка: теорія та практика. - 2013. - № 1. - С. 43-51.

² Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

Комарницька Г.О., к.е.н., доц.

Львівський національний університет імені Івана Франка

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЛЬВІВЩИНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Львівська область є однією з найбільш економічно розвинених областей України. Це регіон з великою кількістю конкурентних переваг: освічений і креативний людський капітал, використання економічного потенціалу, багаті природні та рекреаційні ресурси, близькість до кордонів Європейського Союзу. Раціональне використання усіх цих переваг є запорукою стратегічного планування потенціалу регіону та прискореного розвитку економіки області і гарантією стабільного покращення якості життя мешканців у майбутньому.

Сучасні глобальні виклики та складнощі реформування національної економіки зумовлюють потребу пошуку нових можливостей для розвитку регіону. Часи, в які орієнтувались винятково на зовнішні фінансові ресурси відходять в минуле, а найбільшого значення набуває ефективність використання власного соціально-економічного потенціалу. Нове бачення вирішення проблем регіонального розвитку обумовлює необхідність посилення ролі органів місцевого самоврядування у власному стратегічному плануванні та розвитку, що відповідає реформі децентралізації. Необхідною умовою реалізації цього курсу реформ є залучення усіх суб'єктів регіонального розвитку в області до визначення стратегічних пріоритетів та вироблення середньострокових планів розвитку області.

Якщо проводити SWOT-аналіз регіону то безумовно можна вважати сильними сторонами Львівщини вигідне економіко-географічне розташування на кордоні з ЄС, наявність прикордонних пунктів пропуску, розвиненої транспортної мережі, міжнародного аеропорту «Львів» імені Данила Галицького. Ці сильні сторони можуть підтримуватись такими можливостями, як підвищення товарообігу між Львівською областю та країнами ЄС, зміцнення відносин між Україною та ЄС, підписанням угоди про Асоціацію з ЄС, залучення іноземних інвестицій у високотехнологічні галузі.

Також Львівщина має значний потенціал для інтенсивного розвитку туристично-рекреаційної сфери, зокрема курортів. Розвиток зеленого туризму – це значна кількість історико-культурних й архітектурних пам'яток, у тому числі включених до світової спадщини ЮНЕСКО; велика кількість природних

та рекреаційних ресурсів; широко відомі курорти та туристично-привабливі гірські території; розвинута інфраструктура готельно-ресторанного бізнесу у містах Львові, Трускавці та Моршині; діє міжнародний аеропорт «Львів» імені Данила Галицького. Також для області характерний незначний ступінь забруднення довкілля (у порівнянні з іншими регіонами України) та етнічний склад населення з високим почуттям патріотизму, релігійності, з орієнтуванням на українські традиції.

Місто Львів має значний економічний та науково-технічний потенціал, розвинутий сектор інформаційно-комунікаційних технологій, мережу наукових та освітніх закладів, які є перевагою в умовах глобального розвитку ІТ-сектору та залучення іноземних інвестицій у високотехнологічні галузі.

При стратегічному плануванні економічного потенціалу Львівщини також слід враховувати і виклики, які виникають в процесі глобалізації суспільства. Зокрема це стосується посилення міжрегіональної співпраці, яке може допомогти консолідувати ресурси для вирішення пріоритетних проблем та сприяти усуненню значних диспропорцій у розвитку територій та адміністративно-територіальних одиниць області, навіть попри брак фінансових ресурсів у місцевих бюджетах.

Також слід враховувати інвестування коштів «заробітчан» у місцевий бізнес та розвиток сільського зеленого туризму, це сприятиме підвищенню доходів сільських домогосподарств. Стан багатьох об'єктів історико-архітектурної спадщини може бути покращений завдяки таким можливостям, як інтенсивний розвиток туристично-рекреаційної сфери, зокрема курортів, а також розвиток державно-приватного партнерства.

Децентралізація системи управління (від центру до громад) та розширення власних повноважень органів місцевого самоврядування збільшуватимуть фінансове забезпечення місцевих бюджетів, що призведе до покращення стану об'єктів соціальної інфраструктури та зменшення диспропорцій у розвитку територій та адміністративно-територіальних одиниць області.

В регіоні за останні декілька років відбулася зміна пріоритетів соціально-економічного розвитку області в умовах військового конфлікту на сході країни та забезпечення обороноздатності через відновлення діяльності підприємств ВПК, а також підвищення енергетичної безпеки через модернізацію вугледобувних підприємств та стимулювання розвитку альтернативної енергетики.

При значних перевагах та доцільності глобалізаційних викликів в стратегічному плануванні економічного потенціалу регіону слід врахувати і ризики, які виникають. Зокрема, це втрата внутрішніх ринків збуту через не

конкурентоспроможність вітчизняних товарів в умовах дії Угоди про зону вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Також слід зазначити про те, що в регіоні сформувались негативні демографічні тенденції (скорочення населення, висока трудова міграція за кордон, підвищення демографічного навантаження). Все це створює ризик для подальшого «старіння» населення та поглиблення невідповідності між пропозицією і потребами регіонального ринку праці, зокрема, в частині браку кадрів робітничих професій.

Серед основних ризиків стратегічного планування економічного потенціалу регіону велику роль відіграє розширення ареалів депресивності окремих територій, це формує зростання рівня безробіття та погіршення якості життя населення, посилення трудової міграції до територій з вищою економічною активністю. Поглиблення диспропорцій у розвитку територій та адміністративно-територіальних одиниць області в умовах фінансової децентралізації через послаблення механізмів міжбюджетного вирівнювання, також негативно впливатиме на економічний потенціал Львівщини.

Існує в регіоні невирішеність проблеми поводження з відходами, зокрема зберігання та переробки хімічних засобів захисту рослин та інших небезпечних відходів, локальні екологічні проблеми (у т.ч. підтоплення, відсутність сміттєпереробного заводу, деградація земельних ресурсів).

Попри всі ризики в економічному потенціалі регіону можливий позитивний сценарій розвитку області. Під таким сценарієм ми розуміємо певну послідовність подій (у випадку територіальної соціально-економічної системи - станів), які можуть відбутися в майбутньому із значною долею ймовірності за певних умов. Такі умови, або фактори, можуть бути як зовнішні (задаються системою вищого рівня або формуються поза межами системи), так і внутрішні (формуються всередині самою системою). Тому сценарій нерозривно пов'язаний з припущеннями, за яких можуть виникати ті чи інші фактори впливу.

Для ефективного функціонування позитивного сценарію розвитку Львівщини слід враховувати формування комплексу припущень, які будуть стабільні у часі (горизонті планування). Незважаючи на високий інвестиційний потенціал області, її інвестиційна привабливість залишається недостатньо високою. Прямі іноземні інвестиції зберігають тенденцію до деякого зростання, однак це зростання буде на рівні статистичної похибки і кардинально ситуації не змінить. Зберігатимуться й надалі територіальні диспропорції ПІІ, при цьому нових інвесторів буде залучати все важче. Якщо баланс зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на стан регіону як соціально-

економічної системи залишиться незмінним, тоді послідовність станів системи будуть змінюватись за інерцією. Для вирішення цих питань потрібне ефективніше планувати економічний потенціал Львівщини, враховуючи всі загрози та виклики глобалізації.

Котляров В.О., ст. викл.

ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом»

АНАЛІЗ ПИТАНЬ ЗАЛУЧЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЗОВНІШНІХ ІНВЕСТИЦІЙ

Інвестування відіграє ключову роль у фундаментальних економічних процесах, що протікають на національному, регіональному і мікроекономічному рівнях. Від якісних та кількісних характеристик інвестицій залежить галузева та виробнича структура соціально-економічного потенціалу регіону, перспективи його розвитку та, відповідно – підвищення рівня життя населення. Залучення іноземних інвестицій в економіку регіону здатне забезпечити нову якість виробництва за рахунок використання сучасних передових закордонних технологій, прогресивного устаткування, досвіду сучасного менеджменту. В активізації процесу залучення іноземних інвестицій, розширенню його масштабності та підвищенню ефективності значну роль призвані відіграти регіональні органи влади, дії яких спрямовані на поліпшення інвестиційного клімату, зниження фінансових ризиків, стимулювання інноваційного характеру інвестицій.

Однією з головних передумов ефективного регіонального фінансового й економічного розвитку є формування регіонального інвестиційного ринку. Практична реалізація цього завдання потребує перегляду ідеології державної регіональної інвестиційної політики, формування відповідного нормативно-правового й організаційно-економічного забезпечення.

У ринковій економіці мобільні інвестиційні ресурси направляються в ті регіони, які мають у своєму розпорядженні умови для виробництва конкурентоспроможної продукції, мають менші ризики й за інших рівних умов розвиненішу виробничу, соціальну й ринкову інфраструктуру. Аналізуючи кількісні показники інвестицій і їхню динаміку в різних регіонах, можна дійти висновку, що інвестиційна привабливість територій залежить від таких основних факторів: природного й ресурсного потенціалу, ступеня розвитку

інфраструктури, ступеня інвестиційного ризику, рівня соціально-економічного розвитку регіону, інвестиційно-орієнтованої законодавчої бази. Перші чотири із п'яти наведених факторів інвестиційної привабливості територій не являються такими, що піддаються швидким змінам.

Розробка ж правильної інвестиційної політики регіону є ефективним інструментом підвищення інвестиційної привабливості регіону в мінімальні строки. Багато з регіонів можуть за короткий час сформувати більш цільну й послідовнішу, ніж на загальнодержавному рівні, інвестиційну політику. Регіональна влада зацікавлена у формуванні привабливих податкових умов для потенційних інвесторів, оскільки це пов'язане зі створенням нових робочих місць і розширенням джерел податкових надходжень у місцевий бюджет. Отже, регіональні ставки податків і пільги створюють можливість податкової конкуренції між регіонами за інвестиції.

З метою формування ефективної комплексної системи управління регіональною інвестиційною діяльністю необхідно, по-перше, відмовитись від розподілу бюджетних коштів між окремими районами та населеними пунктами на користь фінансування цільових високоефективних інвестиційних проектів на конкурсній основі, а по-друге, запровадити дворівневу структуру адміністрування інвестиційної діяльності.

Після жорсткої фінансово-економічної кризи, в якій Україна опинилася серед найсильніше потерпілих країн, економіка нашої країни, на думку експертів з уряду, демонструє поступ відновлення. Сповільнення кризових процесів у світовій економіці та перехід значної кількості країн – торговельних партнерів України до поступової макроекономічної стабілізації та відновлення в них процесів економічного пожвавлення створили середовище, яке, з одного боку, знизило глобальні ризики для економічної активності, а з іншого – уможливило започаткування економічного зростання в економіці України.

Не варто нехтувати наявністю низки потенційних рушіїв після кризового економічного відновлення, що поки що майже не задіяні, проте можуть спрацювати в ролі потужних прискорювачів економічного зростання уже в найближчій перспективі. Для цього, зокрема, слід враховувати наступне.

Інвестиційна динаміка в Україні поки що залишається спадною. Між тим, цей ресурс зазвичай є потужним рушієм після кризового підйому економіки. На нашу думку, активізації іноземного інвестування слід очікувати вже найближчим часом – на користь цього свідчать усталення політичної та економічної ситуації у країні та висока зацікавленість інвесторів у не доінвестованих та здешевлених кризою українських активах. Імовірно, віднов-

ленню позитивної динаміки внутрішніх інвестицій сприятиме й нинішнє зростання доходів експортерів.

Потенціал внутрішнього ринку поки що залишається нерозкритим. Припинення реального зростання доходів населення обумовлює стагнацію на споживчому ринку. Нерозвинена оптова та роздрібна інфраструктура внутрішнього ринку, значний рівень його монополізації утруднюють шлях товарів від виробника до споживача. Вельми слабе кредитування підприємств та спад інвестицій, що триває, обмежують попит на ринку виробничої та інвестиційної продукції. Відновлення цих рушіїв спроможне дати потужний поштовх економічному зростанню. Це наразі вигідно вирізняє економіку України від економік розвинених країн, де потенціал стимулювання споживання активно використовувався як антикризовий інструмент, а відтак, дотепер здебільшого вичерпаний.

Котлярів В.О., ст. викл.

ПрАТ ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом»

ПОРЯДОК ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Несприятлива фінансово-економічна ситуація в Україні, адміністративні механізми наповнення бюджету, відсутність фіскальної стабільності, зародковий стан фондового ринку України, корупція та 152 місце серед 183 країн за критерієм інвестиційної привабливості – все це далеко не всі, але одні з найвагоміших чинників, що спричинили значне скорочення іноземних інвестицій в Україні останніми роками.

Політика відкритості та підвищення довіри інвесторів до України останнім часом не була у пріоритетах державних органів влади.

Разом з тим, варто констатувати, що національне законодавство в сфері регулюванні іноземних інвестицій декларує захист та усіляке сприяння іноземним інвестиціям, встановивши державні гарантії захисту іноземних інвестицій, звільнення від сплати ввізного мита товарів, що ввозяться на митну територію України іноземними інвесторами відповідно до Закону України «Про режим іноземного інвестування» на строк не менше трьох років, їх першочергове митне оформлення, спрощення наприкінці 2010 року процедури здійснення іноземних інвестицій в грошовій формі та повернення

іноземної інвестиції, прибутків, доходів та інших коштів, одержаних іноземним інвестором від інвестиційної діяльності в Україні.

Чинна редакція Закону України № 4835-VI «Про режим іноземного інвестування» встановлює, що державна реєстрація іноземної інвестиції здійснюється обласними, Київською та міськими державними адміністраціями протягом трьох робочих днів після фактичного їх внесення.

Перша редакція Закону № 4835-VI також містила положення про збільшення терміну подання інвестором документів для державної реєстрації іноземних інвестицій до 30 календарних днів після їх фактичного внесення замість 3 днів, які встановлені чинною редакцією Закону України «Про режим іноземного інвестування».

Разом з тим це положення зникло з редакції Закону № 4835-VI, підписаного Президентом України. Отже, позитивний ефект, задекларований авторами Закону № 4835-VI, зведений нанівець, оскільки передбачає пролонгацію строку реєстрації іноземної інвестиції виключно для органу реєстрації, а не пролонгацію строку, протягом якого іноземний інвестор може звернутися із заявою про реєстрацію іноземної інвестиції до органу реєстрації. Навряд чи запропоновані зміни можуть вважатися суттєвим вдосконалення інвестиційної політики в Україні та сприятимуть покращенню умов здійснення інвестиційної діяльності для іноземних інвесторів, як це було задекларовано суб'єктами законодавчої ініціативи.

Законом № 4835-VI встановлюється, що перереєстрація іноземної інвестиції у зв'язку із зміною власника такої інвестиції проводиться шляхом скасування попередньої державної реєстрації іноземної інвестиції та здійснення заходів щодо нової державної реєстрації іноземної інвестиції. Наразі Положення про порядок державної реєстрації іноземних інвестицій визначає, що за бажанням інвестора іноземні інвестиції можуть бути перереєстровані в разі їх фактичного внесення, однак не визначає порядок такої перереєстрації. Потрібно визнати, що запропоновані зміни не є революційними та потребують внесення змін до Положення про порядок державної реєстрації іноземних інвестицій в частині врегулюванні процедури такої перереєстрації.

Відповідно до чинного законодавства державна реєстрація іноземних інвестицій, незалежно від форми їх здійснення (грошової або майнової) не є обов'язковою в Україні, а у випадку проведення державної реєстрації за рішенням іноземного інвестора така реєстрація не є дозвільною (погоджувальною) процедурою відповідно до законодавства про дозвільну

систему у сфері господарської діяльності та може фактично здійснюватися без такої реєстрації.

Наразі реєстрація іноземної інвестиції не є актуальною в Україні, за виключенням випадків внесення майнової іноземної інвестиції, оскільки відповідно до положень Митного кодексу України зареєстрована іноземна інвестиція в майновій формі звільняється від сплати ввізного мита за умови ввезення її на територію України на строк не менше трьох років.

Незважаючи на те, що чинне законодавство передбачає досить простий порядок здійснення іноземних інвестицій та відсутність вимоги щодо їх обов'язкової державної реєстрації, це не сприяє активності іноземних інвесторів, адже основними чинниками, які визначають привабливість тієї чи іншої країни для інвестування є її політико-економічна стабільність, фіскальний режим та методи адміністрування податків, прозорість правового регулювання в державі.

Порядок іноземного інвестування є одним з таких, що досить часто змінюється. Так, наприкінці 2010 року змінами до Закону України «Про режим іноземного інвестування» була запроваджена обов'язкова державна реєстрація іноземних інвестицій. Державна реєстрація іноземних інвестицій в грошовій формі була віднесена до компетенції Національного банку України та мала здійснюватися іноземним інвестором протягом 30 днів з моменту внесення інвестиції.

Проте, через популізм зазначеної норми та не затвердження НБУ порядку реєстрації іноземної інвестиції в грошовій формі, ця ініціатива, запроваджена як один із заходів подолання світової фінансової кризи, так і не була запроваджена де-факто (НБУ відмовляв усім іноземним інвесторам в реєстрації, посилаючись не на некомплектність поданих документів до скасування вимоги про обов'язковість реєстрації змінами до Закону України «Про режим іноземного інвестування»).

Нині, коли фінансово-економічна ситуація в країні далеко не найкраща, і інвестиційний клімат залишає бажати кращого, законодавчий орган та уряд не будуть вдаватися до таких неефективних механізмів, як запровадження обов'язкової державної реєстрації іноземних інвестицій та ускладнювати життя існуючим та потенційним іноземним інвесторам.

Кундицька Г. С., викладач

Львівський техніко-економічний коледж НУ «Львівська політехніка»

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

Однією із заporук стабільного розвитку вітчизняної економіки є формування оптимального взаємозв'язку між державою та суб'єктами оподаткування. Як показує досвід розвинених країн, це стає можливим лишень у разі збалансування податкового навантаження, яке, в свою чергу, є важливим чинником високої ділової активності, прогнозованого розвитку реального сектора. Це пояснюється тим, що величина податкового навантаження виявляє свій вплив як на макро-, так і на мікроекономічному рівні національної економіки.

З позиції макроекономіки зміни рівня оподаткування приводять до змін загального обсягу фінансового капіталу. Надмірне податкове навантаження в умовах вітчизняної економіки виступає каталізатором тінізації економіки, її офшоризації, що позначається на відтоку капіталу за кордон та зниженні ділової активності суб'єктів господарювання. За умови недостатнього рівня податкового навантаження теоретично страждає державний бюджет в частині наповнення його дохідної частини, яка в свою чергу впливає на фінансування виконання державою своїх функцій, від яких залежить соціально-політична стабільність суспільства. Тому, на думку автора, податкову політику доцільно використовувати для розв'язання такої важливої проблеми, як стабілізація економічного розвитку – подолання макроекономічної нестабільності у сфері виробництва та досягнення повної зайнятості. Враховуючи те, що рівень податкового навантаження впливає на зацікавленість підприємницьких структур у розвитку різноманітних видів діяльності, держава зобов'язана проводити помірковану політику податкового тиску для забезпечення стабільних надходжень. Ця концепція спрямована на зменшення навантаження на суб'єктів оподаткування, а зростання надходжень до бюджету має здійснюватись за рахунок збільшення платників податків та розширення податкової бази.

На основі вищесказаного можна стверджувати, що основним критерієм ефективності системи оподаткування країни, який виступає каталізатором її ділової активності, є показник податкового навантаження.

Аналіз праць таких вітчизняних науковців, як Ю. Кушнірчука М.Новікова, С. Панчишина, А. Соколовської, В. Федосова, А. Шаблистої та ін. Підтвер-

див, що податкове навантаження є важливою економічною категорією, яка еволюціонує поряд із системою оподаткування і є предметом наукових дискусій з погляду як якісного так і кількісного аналізу її оцінювання. Методологічною основою аналізу податкового навантаження є загальна схема макроекономічного обороту, на якій ґрунтується система національних рахунків. Кругообіг доходів і витрат суб'єктів економіки пов'язаний із стягненням податків на різних його стадіях – виробництва, утворення, розподілу і перерозподілу доходів.

Якісний аналіз податкового навантаження доречно провести на основі визначень, наведених в економічній літературі, де авторами робляться такі акценти. По-перше, *податкове навантаження* як важливий фіскальний показник, що характеризує сукупний вплив податків на економіку країни загалом чи на окремих суб'єктів господарювання, фактично є показником ефективності бюджетно-податкової політики держави. По-друге, *податкове навантаження* як міра впливу податкових платежів на фінансовий стан підприємства. По-третє, *податкове навантаження* як економічна категорія, яка являє собою узагальнену характеристику податкової системи країни, вказуючи на вплив податків на окремого платника або народне господарство в цілому, а також на кількісну оцінку такого впливу.

Кількісний аналіз податкового навантаження перш за все пов'язаний із посиленням ролі податків як інструменту регулювання економіки, що в свою чергу зумовило розширення спектра їх застосування (див. табл. 1).

Показник податкового навантаження на рівні окремого підприємства відіграє вагомую роль в економіці підприємства з таких причин:

-)] показник податкового навантаження застосовується податковими органами для протидії ухиленню від оподаткування та застосування схем мінімізації сплати податків, запобігання та виявлення інших правопорушень які належать до компетенції податкової служби;
-)] податкове навантаження використовується для прийняття рішення відносно вибору організаційно-правової форми господарської діяльності;
-)] показник податкового навантаження є основним інструментом системи управління оподаткуванням конкретного підприємства в контексті податкового менеджменту, планування й оптимізації;
-)] податкове навантаження дозволяє аналізувати варіанти вибору оподаткування в розрізі основної та спрощеної системи для малих підприємств.

Отже, важливість розрахунку даного показника є однозначно необхідною при плануванні основних напрямків діяльності підприємств, що в кінцевому

результаті має сприяти покращанню їх фінансових результатів. Крім того, слід зауважити, що податкове навантаження має ключове значення в сфері управління податками й може виступати безпосереднім об'єктом цього управління.

Таблиця 1

Вплив податків на фінансово-господарську діяльність підприємства

Податок	Характеристики впливу	Форма впливу
ПДВ	Варійований вплив залежно від галузі діяльності, товарів, що виробляються, фінансових можливостей покупців. Може негативно впливати на діяльність підприємства у разі застосування високих ставок, оскільки зростає лаг між сплатою податкового зобов'язання та податкового кредиту	<ul style="list-style-type: none"> • загальне підвищення цін; • обмеження купівельної спроможності споживачів; • обмеження обсягу виробництва та реалізації продукції; • тимчасове відволікання оборотних коштів
Активний податок Мито й митні платежі	Опосередкований вплив, оскільки безпосередньо входить до вартості основної частини продукції підприємства й відшкодовується її покупцями	
Загальнодержавні та місцеві податки, які відносяться на витрати виробництва	Опосередкований вплив, оскільки тягар сплати переноситься на споживачів продукції	<ul style="list-style-type: none"> • збільшення витрат на виробництво та кінцевої вартості продукції; • зменшення прибутку
Єдиний соціальний внесок		<ul style="list-style-type: none"> • збільшення витрат на виробництво та зменшення прибутку • збільшення кінцевої вартості продукції; • дестимулююча функція щодо ФОП
Податок на прибуток підприємств	Визначає виробничі можливості підприємства, вибір політики відтворення, напрями його розвитку	<ul style="list-style-type: none"> • прямий розподіл прибутку; • пряма залежність між величиною податків та поточними витратами господарської діяльності

На основі аналізу економічної літератури виявлено декілька підходів щодо оцінювання рівня податкового навантаження, а саме:

- ⌋ як відношення суми податкових надходжень у бюджет до величини сукупних доходів приватного сектору;
- ⌋ як різниця між загальною сумою податкових надходжень і видатками й трансфертами з бюджету на утримання приватного сектору економіки;
- ⌋ як частка податкових бюджетних надходжень у валовому внутрішньому продукті.

Відмінності між цими методами зводяться до кількості податків, які включаються в розрахунок податкового навантаження, а також визначення інтегрального показника з яким зіставляється сума податків. Основна ідея пошуку найточнішої методики полягає в тому, щоб показник податкового навантаження був універсальним, що дозволяло би порівнювати рівень оподаткування у різних галузях національної економіки і визначати, яким чином податки впливають на господарську діяльність економічного суб'єкта. Тільки в цьому разі, на нашу думку, показник податкового навантаження набуває практичної цінності.

На думку автора, найбільш універсальний показник, який відбиває і рівень податкового навантаження, і економічну активність підприємства є показник розрахований за методикою м.н. Крейніної, в основі якої лежить зіставлення податку й джерела його сплати. Кожна група податків залежно від джерела, за рахунок якого вона сплачується, має свій критерій оцінки податкового навантаження. Ця методика також відкидає загально прийняте твердження про те, що податки, які включені в собівартість, вигідні підприємству, оскільки зменшують прибуток, а відповідно і величину податку на нього.

Марків Г.В., к. е. н, доц.

Сенів Ю.О., студентка

Львівський національний аграрний університет

УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У сучасних умовах глобальних економічних змін проблеми зниження інвестиційної привабливості вітчизняного аграрного виробництва, ділової активності на інвестиційному ринку України та дестабілізація національної економіки є пріоритетними завданнями для вирішення проблем як на макро-, так і на мікрорівні. Рішення цих проблем залежить насамперед від наявності інвестиційного потенціалу галузей і господарюючих у них суб'єктів. Саме інвестиційний потенціал аграрного виробництва, його динамізм та ефективне використання створюють передумови для стійкого економічного зростання не тільки окремих організацій і регіонів, а й національного господарства в цілому.

Основною метою накопичення інвестиційного потенціалу є фінансове забезпечення потреб у необхідних інвестиційних активах та оптимізація їх за критерієм ефективності результатів інвестиційної діяльності.

У результаті аналізу існуючих умов інвестиційної діяльності М.П. Салтан виділяє наступні напрями забезпечення активізації використання інвестиційного потенціалу аграрного виробництва¹.

¹ Салтан М.П. Активізація використання інвестиційного потенціалу аграрного сектору Вінницької області / М.П. Салтан // Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. – 2010. – № 4. – С. 170–176.

Ми вважаємо, що перший напрям забезпечує умови активізації залучення інвестицій, спрямований на формування ефективної інформаційної системи, яка являє собою важливу передумову для розвитку інвестиційної діяльності.

Важливим для активізації інвестиційної діяльності є також другий напрям, спрямований на створення умов, що забезпечують на основі отриманої інформації мотивацію для потенційних інвесторів.

Третій напрям забезпечує спрямованість на створення умов щодо підвищення конкурентоспроможності у залученні інвестицій.

Розвиток інвестиційного потенціалу передбачає постійне розширення інвестиційної діяльності. У результаті збільшення обсягів виробництва, оновлення та якісного удосконалення виробничого потенціалу, необоротного капіталу, підвищення технологічного рівня виробництва та його обслуговування відбувається зростання економічного потенціалу, що сприяє збільшенню ефективності. Темпи зростання інвестиційного потенціалу залежать від залучених інвестицій та ефективності їх використання.

Управління інвестиційним потенціалом аграрного виробництва в умовах глобалізації є досить складним та багатофакторним процесом. Проблема підвищення інвестиційного потенціалу потребує урахування параметрів розвитку та активізації напрямів його використання (рис.1.).

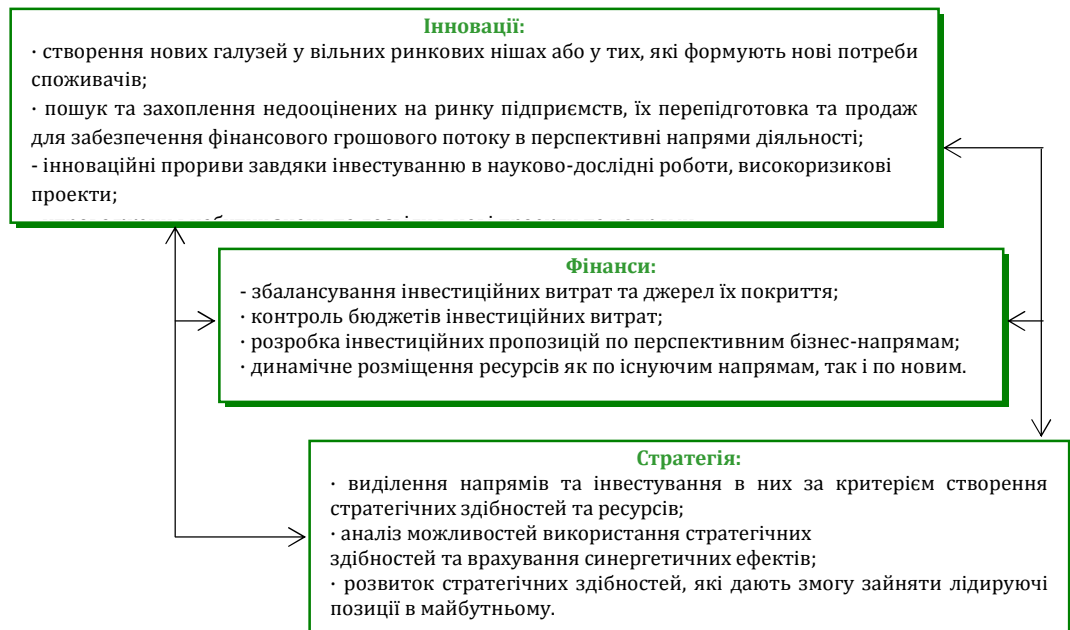

Рис. 1. Характеристика параметрів розвитку інвестиційного потенціалу

Управління інвестиційним потенціалом аграрного виробництва потребує удосконалення в частині активізації використання інвестиційного потенціалу з боку державних органів управління (насамперед облдержадміністрацій). На державному рівні слід поглибити розробки інвестиційних стратегій розвитку як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. Для цього доцільно створити логістичні центри або ж відділи при державних адміністраціях, які займалися б наданням консультативних послуг потенційним інвесторам на всіх етапах реалізації інвестиційних проектів. При поступовому впровадженні всіх механізмів, які допомагають підвищити ефективність кожної зі складових інвестиційного потенціалу, відбудеться поступове підвищення конкурентоспроможності та ефективності аграрного виробництва.

Михальчишина Л.Г., к.е.н., доц.

Вінницький національний аграрний університет

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В РАМКАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Ринок цінних паперів України є частиною міжнародного фінансового ринку, тому неабиякий вплив на його розвиток здійснюють глобальні тенденції, що складаються на світових ринках. Ми можемо впевнено стверджувати, що сьогодні відбуваються фундаментальні зміни, які впливають на поточний стан та будуть впливати на майбутнє становлення ефективного вітчизняного ринку цінних паперів. Спробуємо проаналізувати основні тенденції розвитку світових фінансових ринків.

1) Сучасна фінансова система та ринки цінних паперів зокрема, перебувають під впливом глобалізаційних процесів, які мають відношення до всіх учасників економічної системи, а також стосуються взаємодії між ними. Характерними ознаками фінансової глобалізації є вільний міжнародний рух капіталів, «розмивання» національних кордонів, зростання ролі міжнародних кредитних відносин, універсалізація фінансових інструментів та регуляторного механізму, інтернаціоналізація фондових бірж та створення світових фінансових центрів, збільшення впливу міжнародних фінансових інститутів.

Важливою ознакою глобалізації є інтернаціоналізація виробничих процесів. Спостерігається той факт, що національні ринки для підприємств-

резидентів втратили своє першочергове значення: виробники орієнтуються на задоволення потреб у міжнародних, а не внутрішньодержавних масштабах. Для досягнення покладених завдань та виходу на міжнародні ринки все більшого значення набувають масштаби компанії, що стимулює формування транснаціональних компаній. Так, за даними дослідження, проведеного аудиторською компанією PWC, середня ринкова капіталізація компаній зі списку ста найбільших в світі за розміром капіталізації зростає з 84 млрд. дол. США в 2009 році до 165 млрд. дол. США в 2015 році¹.

Карпінський Б.А. стверджує, що «глобалізація різко загострює проблемні виклики сучасності, об'єктивно впливаючи на економічну безпеку держав та їхні національні фінансові системи. Якщо раніше осередки розвитку виникали в різних частинах світу і часто про їхнє існування іншим практично не було нічого відомо, а їхнє зникнення за кризових явищ не було вісником для аналогічної кризи інших економічних систем, то за глобалізаційних процесів все відбувається за дещо іншим сценарієм. Розвиток є загальним, а тому і економічні катаклізми є також спільними, що впливатиме як на національну фінансову систему, так і на економічну безпеку кожної з держав. Настає період, коли можливо розглядати валовий внутрішній продукт (ВВП) не окремих територій, а ВВП глобальної економічної системи, оскільки вони стають тісно пов'язаними між собою»².

2) Однією з найяскравіших ознак глобалізаційних процесів в економіці є фінансова глибина. За своєю суттю вона є синонімом капіталізації економіки та відображає пряме відношення між насиченістю економіки фінансовими ресурсами та розміром ВВП. Чим більша фінансова глибина економіки – тим більша потреба у фінансових ринках, які б забезпечували перерозподіл тимчасово вільних фінансових ресурсів. Після глобальної фінансової кризи 2008 р. простежується зниження темпів зростання глобальної фінансової глибини, проте сумарна вартість фінансових активів вже перейшла своє докризове значення.

3) Впродовж останніх 15-ти років спостерігається активний розвиток ринку деривативів, який впливає як позитивно, так і негативно на фінансову безпеку світової економічної системи. Станом на сьогодні світовий ринок

¹ Global Financial Stability Report. Market Developments and Issues. – IMF, September 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/External/Pubs/FT/GFSR/2005/02/index.htm>.

² Карпінський Б.А. Фінансова глобалізація в контексті зрушень у національних фінансових системах: еволюційний підхід / Б.А. Карпінський, В.Я. Дубик, О.П. Буряк // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.10 – С.150-158.

деривативів розвивається в двох формах: біржовій (близько 10% всього світового торгового обороту) і позабіржовій (близько 90% обсягу світової торгівлі). Зауважимо, що більшість науковців та аналітиків вважають причиною останньої глобальної фінансової кризи 2008 р. саме надмірний розвиток ринку деривативів, а також розширення його позабіржового сегменту. Справді, швидкий розвиток ринку похідних фінансових інструментів спричинив формування значних обсягів віртуального капіталу, які стали мультиплікатором кризових процесів в глобальній економічній системі. Додаткового підсилення негативним економічним явищам завдало також і збільшення хеджування операцій з цінними паперами з допомогою похідних фінансових інструментів, що спричинило збільшення обсягів спекулятивних зобов'язань³.

4) Сек'юритизація, як фінансовий механізм страхування ризиків за цінними паперами в сучасних умовах набуває широкого розвитку. Сек'юритизація – це емісія компанією боргових цінних паперів, що забезпечені портфелем однорідних активів⁴. Сек'юритизація дає можливість банку або іншій фінансовій установі «обмінати» свої низько ліквідні активи на цінні папери та, відповідно, перепродати їх на фінансовому ринку. До об'єктів, які підлягають сек'юритизації належать як фінансові, так і реальні активи: кредитні портфелі, облигації, обороти за клієнтськими платежами, коррахунками, виторг від продажу товарів, цілісні майнові комплекси, підприємства та ін. На думку Маковецького М.Ю. причинами поширення сек'юритизації є, перш за все, зростання концентрації капіталу, централізація виробничих процесів, збільшення ролі великих корпорацій в економіці, необхідність підвищення ліквідності фінансових інструментів та актуальність підвищення ефективності управління фінансовими потоками⁵. Сьогодні механізм випусків забезпечених цінних паперів набув поширення в різних державах, що позитивно впливає на розвиток ринків цінних паперів.

Ринок цінних паперів, зокрема біржова діяльність в Україні, характеризується ознаками фрагментарності. Наявність великої кількості організаторів торгівлі не відповідає сучасним потребам вітчизняного ринку цінних паперів. Історично склалося так, що в Україні фондові біржі створювались зацікавленими особами під час здійснення приватизаційних процесів, метою яких

³ Петренко Е.В. Рынок деривативов в мировой финансовой системе: состояние, развитие и перспективы: автореф дис. на соискание уч. степени кандидата экономических наук: спец. 08.00.14 «Мировая экономика» / Е.В. Петренко. – Москва, 2012 – 24 с.

⁴ Рубан О. Спецпроект «Корпоративні фінанси»: Сек'юриті-сервіс // Контракти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.kontrakty.ua/gc/2007/6/21-specproekt-korporativnyefinansy-sekyuriti-servis.html?lang=ua>.

⁵ Маковецький М.Ю. Роль рынка ценных бумаг в инвестиционном обеспечении экономического роста / М.Ю. Маковецький // Финансы и кредит. – 2004. – №19. – С. 11-24.

було, передусім, отримання комісійної винагороди від продажу приватизованих об'єктів. Необхідно визнати, що в такій кількості організатори торгівлі на території України непотрібні, однак при цьому процеси концентрації повинні здійснюватись самими учасниками ринку, а не виключно адміністративними методами регулятора.

Оптимізація функціонування вітчизняного ринку цінних паперів є важливою передумовою розвитку не тільки фінансового сектору, але і економічної системи загалом. Важливими елементами цього процесу повинно стати, перш за все, удосконалення законодавчої бази у сфері регулювання фінансового ринку, перегляд лістингових вимог для участі компаній в біржових торгах та створення альтернативних майданчиків для лістингу невеликих компаній, забезпечення ефективної співпраці між саморегульованими організаціями та регулятором, реформа інфраструктури, консолідація організаторів торгівлі на ринку, збільшення кількості фінансових інструментів, організація ефективної аналітичної роботи та інші складові.

Пасінович І.І., к.е.н., доц.

Львівського національного університету імені Івана Франка

НОВА ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЯ ЯК ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПРІОРИТЕТ

Промисловий комплекс є системоутворюючим елементом національних економік усіх розвинених країн. В Україні досі відсутня чітка візія магістральних напрямів розвитку промисловості, немає прогнозу щодо окремих її галузей. За оцінками експертів, через падіння вітчизняного виробництва лише у перші дев'ять років незалежності Україна втратила майже 60% ВВП. Цей спад удвічі перевищив глибину падіння американської економіки в роки Великої депресії. Упродовж останніх років криза у промисловості поглиблюється, технічна база не модернізується, низькою є інноваційна активність промислових підприємств. Падіння промислового виробництва загалом (яке у 2015 р. становило 13%) і особливо наукомістких виробництв інвестиційного спрямування веде до деградації (технічної, технологічної, наукової, освітньої), зростання безробіття, втрати конкурентних позицій України на світових ринках.

Структура української промисловості залишається нераціональною – частка переробної промисловості у ВВП не перевищує 12%. Добувні галузі характеризуються низьким рівнем доданої вартості, а експорт ресурсів з низьким рівнем переробки є характерним для слабorozвинених країн. Зменшення питомої ваги промисловості у ВВП країни, яка має місце протягом останніх років, свідчить про поступову деіндустріалізацію її національного господарства. Ця негативна тенденція має бути переломлена.

Промисловість традиційно відноситься до фондомістких галузей, розвиток яких потребує значних довгострокових інвестицій із тривалим терміном окупності. Однак внутрішні інвестиції обмежені, а активізації зовнішнього інвестування не спостерігається. Так, прямі іноземні інвестиції в економіку України станом на 1 липня 2016 року становили \$44,8 млрд., що на \$12,3 млрд менше порівняно з 1 січня 2014 року. Найбільші інвестиції за перше півріччя 2016 р. надійшли з Кіпру, Нідерландів, Німеччини.

Інвестиції є ринковим індикатором привабливості й перспективності економіки, її галузей чи окремих об'єктів. 28 вересня 2016 року було опубліковано індекс конкурентоспроможності, який щороку визначають представники Всесвітнього економічного форуму. Згідно з рейтингом інвестиційної привабливості, який охоплює два роки (2016 і 2017), Україна опустилася на 85-ту зі 140 позицій і конкурує з африканською Намібією і збанкрутілою Грецією (для порівняння: Польща – на 36-му місці, Росія – на 43-му). Серед основних причин зниження в індексі, який є одним із головних показників розвитку країни, названо негативну динаміку макроекономічних показників, політичну нестабільність, тотальну корупцію, високу інфляцію, недоступність дешевих і довгострокових кредитів. Таким чином, низький рівень країни в рейтингу є сигналом для потенційних інвесторів: вкладати кошти вкрай ризиковано.

Подолати існуючі проблеми без участі держави вітчизняна промисловість не в стані, відповідно актуалізується потреба у формуванні і реалізації промислової політики, або політики нової індустріалізації. А.Є. Никифоров дає розгорнуте визначення промислової політики, яке вказує на масштабність проблеми, її різновекторність: *промислова політика* – це діяльність держави у межах її економічної політики, спрямована на зростання виробництва, розроблення та впровадження науково-технічних досягнень, удосконалення структури виробництва, розвиток експорту готової продукції, ефективне розв'язання соціальних проблем. Таке трактування відображає взаємозалежність промислової політики з іншими напрямками економічної політики держави – структурної, інноваційної, зовнішньо-економічної, соціальної.

Сьогодні у світі увага науковців і практиків до промислової політики зростає. Уряди багатьох розвинутих країн та країн, що розвиваються, розглядають промислову політику як один із засобів стимулювання сталого економічного зростання та підвищення добробуту громадян. ЄС узяв курс на ренесанс промисловості – у спеціальному комюніке Європейської Комісії (2014 р.) наголошується на необхідності підтримати зусилля щодо здійснення реіндустріалізації економіки ЄС та поставлено мету збільшити внесок промисловості у ВВП до 20% до 2020 р. В розвинених країнах спостерігається нова хвиля індустріалізації, а лейтмотивом цьогорічного Всесвітнього економічного форуму в Давосі стала четверта промислова революція.

Наша країна перебуває поза трендом цих процесів. Україні за роки незалежності не вироблено програми модернізації промисловості, відсутні пріоритети промислового розвитку, які б слугували маяками для потенційних інвесторів. Ініціативи різних урядів з підтримки промисловості зводилися, в основному, до рішень (часто політичних) про податкові пільги та пряму фінансову підтримку певних галузей. Така підтримка не стимулювала реструктуризацію та розвиток проблемних галузей, а навпаки, консервувала їх проблеми.

У переліку реформ, які згідно зі Стратегією сталого розвитку «Україна-2020» повинні повести країну до європейських стандартів життя та вивести її на провідні позиції у світі, про неоіндустріалізацію не йдеться, натомість пріоритетами визнано АПК, розвиток ІТ-сектору та енергозбереження, тобто ті галузі, які й так динамічно розвиваються. При цьому досвід розвинених країн переконливо доводить, що жодна високорозвинена держава не набула могутності, надавши перевагу сільськогосподарському виробництву перед промисловістю. Наведемо лише окремі приклади.

Німеччина – країна, яка посідає друге місце в Європі з виробництва сільськогосподарської продукції після Франції. Понад третину території Німеччини зайнято сільським господарством. При цьому в структурі ВВП частка сільського господарства становить лише 1%. Однак Німеччина вирішила роботи ставку не на аграрне виробництво, а на власну промисловість – сучасну, роботизовану, цифрову, інтелектуальну, активно впроваджуючи у виробництво досягнення НТП.

Варто за приклад взяти Ізраїль, який постійно змушений воювати. Попри воєнні дії у цій країні створено хороший інвестиційний клімат, привабливий для інвесторів, що дає можливість розвивати промисловість. На перше місце Ізраїль поставив інноваційні пріоритети. В Ізраїлі розвиваються технічний напрям (у тому числі військовий), нано-, біотехнології, медицина,

IT, альтернативна енергетика, а також сільське господарство. Відзначимо, що відразу декілька ізраїльських вишів входять у топ-100 світових навчальних закладів. За даними газети «Globes», інвестиції в нові технології в Ізраїлі в 2014 році сягнули рекордного рівня – 15 мільярдів доларів проти 7,6 мільярдів в 2013 році.

Туреччина, яка активно розвивала своє сільське господарство, мала 20-тирічний план, в якому ставилося стратегічне завдання щодо розвитку інших секторів. В результаті частка сільськогосподарської продукції зменшувалась і Туреччина за 10 років збільшила свій ВВП утричі. Південна Корея з післявоєнної країни без промисловості, яка жила за рахунок недорозвиненого сільського господарства, завдяки рішенням еліти, налагодженій взаємодії держави і бізнесу цілеспрямовано і планомірно індустріалізувалася.

Розвинуті індустріальні країни поступово втрачають свої конкурентні позиції перед країнами, що розвиваються, котрі за останні роки суттєво наростили промислові потужності, в тому числі завдяки активній промисловій політиці. Найдинамічніші показники щодо розвитку й модернізації промисловості демонструє Китай. На наше переконання, саме промисловість і її галузі мають стати пріоритетами державної структурної та інвестиційної політики.

Проілюструємо стан інвестиційного забезпечення промисловості на прикладі Львівської області. Не зважаючи на досить високий рівень диверсифікації промислового комплексу Львівщини, який представлений різноманітними видами діяльності (від видобутку корисних копалин до виробництва товарів першої необхідності), обробна промисловість у формуванні валової доданої вартості області займає незначну частку – 11%, а добувна – 3%.

Ринковим сигналом відродження промислового виробництва Львівщини стала зміна пріоритетів іноземного інвестування – якщо у 2007-2011 рр. іноземні інвестиції надходили в основному у фінансову діяльність, то з 2012 р. переважна частка надходжень зарубіжного капіталу спрямовується в промислові підприємства регіону. Загалом на початок 2015 р. 37,7% іноземного капіталу сконцентровано в промисловості, з них 76% – у переробній.

Однак розміщення іноземних інвестицій не є оптимальним для інтересів області з позиції стратегічного розвитку промисловості. Так, понад 30% залученого за весь період загальнопромислового обсягу іноземного капіталу було спрямовано у постачання електроенергії та газу (249,7 млн.дол), натомість у високотехнологічне виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції в області залучено всього 0,1 млн. дол. іноземного капіталу. А такі потужні в минулому підприємства в галузі зі значним обсягом прямих інвестицій як ЗАТ

«Завод комунального транспорту», ЗАТ «Автовантажувач», ВАТ «Пасавто-пром» перебувають на стадії банкрутства та ліквідації. Це підтверджує факт того, що іноземні інвестори не зацікавлені інвестувати у технологічно завершене виробництво за межами своїх країн, захищаючи таким чином своїх національних виробників від конкуренції на світових ринках для.

Стратегією розвитку Львівської області до 2020 року передбачено інерційний (песимістичний) та оптимістичний сценарії. Згідно останнього Львівщина має поступово перетворитись на високоіндустріальний регіон міжрегіонального значення, який спеціалізується на середньо- і високотехнологічних галузях промисловості. Однак для реалізації оптимістичного сценарію потрібно на державному і регіональному рівнях вжити цілий комплекс заходів, так як реалізація нової промислової політики є системним завданням, в основі якого – сприятливий інвестиційний клімат.

Насамперед необхідно забезпечити якісно новий рівень і прозорість роботи державних (Антимонопольного комітету України, Фонду державного майна і ін.) і недержавних структур (наприклад, Українського Союзу промисловців і підприємців, Спілки українських підприємців). Реалізація промислової політики, залучення інвестицій і активізація інноваційної діяльності потребують комплексного підходу і сильної координуючої ролі одного відомства. Відповідно одного підрозділу в Мінекономрозвитку та торгівлі (Департаменту промислової політики), створеного замість Мінпромполітики, недостатньо для якісного оновлення промислового сектору і комплексного вирішення завдань нової індустріалізації.

Фінансово-кредитне забезпечення реформ в промисловості повинне включати інструменти податкової, бюджетної, митної, грошово-кредитної, валютної політики держави. Має бути сформований механізм, який зробить привабливим для банківського бізнесу кредитування перспективних інвестиційних проектів і програм у промисловості. Для цього НБУ може використовувати умови рефінансування банків, емісійні механізми, валютне регулювання експортно-імпоротної діяльності.

Визріла потреба у розробці комплексної програми інноваційного розвитку промислових галузей, до чого мають бути залучені представники центральної і регіональної влади, вчені, конструктори, проєктанти, працівники промисловості, бізнесу, у тому числі й банківського, громадських організацій. Важливим пунктом такої програми має бути деталізація інвестиційного забезпечення майбутніх реформ з чіткими розрахунками їх економічної ефективності.

Враховуючи неоднорідність промислового потенціалу областей України, доцільно сформувати регіони із різними пріоритетами індустріалізації, у кожному з них, опираючись на найкращий світовий досвід, розробити довгострокові прогнози (для галузей, кластерів, малого бізнесу тощо). У кожному регіоні доцільно створити фонд розвитку промисловості. Пріоритетним завданням в роботі державних адміністрацій та критерієм ефективності роботи губернаторів має стати обсяг залучення інвестицій, що в кінцевому результаті дає ефект у вигляді створення робочих місць, наповненню бюджету, вирішення екологічних проблем.

Реалізація Угоди про асоціацію з ЄС відкриває цілий спектр можливостей для розв'язання проблем промисловості України. Важливо не тільки реанімувати практику формування державної промислової політики, а й наповнити її змістом відповідно до канонів ЄС. Зокрема, у статті 378 глави 10 «Політика у сфері промисловості та підприємництва» угоди йдеться про домовленість сторін розвивати та зміцнювати «співробітництво з питань політики у сфері промисловості та підприємництва...».

Обнадіює поступове усвідомлення проблеми, адже ще 2-3 роки тому про потребу нової індустріалізації в нашій країні не йшлося. Наприклад, під слоганом «Україна напередодні четвертої промислової революції» у жовтні 2016 року в столиці відбудеться третій Київський міжнародний економічний форум (KIEF). На KIEF-2016 *провідні* світові економісти та реформатори, представники великих міжнародних компаній, громадські діячі, члени КМУ обговорюватимуть проблематику залучення до нашої країни інвестицій задля її участі у Четвертій промисловій революції.

Отже, визріла потреба формування промислової політики держави, а саме її сучасної форми – неоіндустріалізації, в основі якої – виробництво високотехнологічної продукції. Відродження вітчизняного виробництва на якісно новій основі – фундамент стійкого і прогнозованого розвитку економіки, диверсифікації експорту, шлях до ренесансу української науки, чинник інтеграції освіти і реального сектору, вирішення соціальних проблем. Як свідчить світовий досвід, країни, у яких швидкими темпами відбувався розвиток промисловості, використовували механізми дирижизму, забезпечуючи єдність дій всіх державних інститутів у досягненні спільної мети – зростання економіки.

Петик Л. О., к.е.н., доц.

Браточенко О. О., студентка

Львівський національний університет імені Івана Франка

РИЗИКИ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Забезпечення фінансової стабільності в країні зумовлене її прямим впливом на економічну політику держави. Уряд та Національний банк України (НБУ) констатують покращення економічної ситуації в країні. Зокрема, звертається увага на уповільнення інфляції, відновлення економічного зростання, поступове повернення довіри населення та бізнесу до банківського сектору, стабілізацію валютного ринку. Але для закріплення зазначених позитивних тенденцій потрібен час. Проте, певні ризики для фінансової стабільності усе ще залишаються.

Зовнішні умови та ризики. Військовий конфлікт на сході України призвів до обмеження імпорту української продукції та зменшення переказів коштів українських мігрантів, що зумовлює атмосферу невизначеності та негативно впливає на очікування бізнесу та населення. Міжнародні військово-політичні конфлікти впливають на світову економіку, її перспективи на наступні кілька років Міжнародний валютний фонд (МВФ) охарактеризував назвою «Too slow for too long». Тенденції глобального економічного зростання спричиняють значну волатильність цін на ключові товари українського експорту.

Щодо макроекономічних умов та ризиків, то протягом останніх місяців 2016 року тривало поліпшення макроекономічного середовища, що сприяло стабільнішій роботі банківського сектору та зниженню ключових ризиків. Завдяки співпраці України із МВФ та іншими міжнародними кредиторами, а також інтервенціям із купівлі валюти НБУ збільшив міжнародні резерви до 13,2 млрд. дол. США.

Ризики реального сектору. Корпоративний сектор пройшов найнижчу точку кризи – прибутковість підприємств покращується чотири квартали поспіль, починаючи з другого кварталу 2015 року. Але реальний сектор загалом характеризується фінансовою нестійкістю та слабкою платоспроможністю – операційного прибутку підприємств більшості галузей не вистачає для повноцінного обслуговування та погашення боргів. Проблемні борги корпорацій зростають. До того ж, високе кредитне навантаження державних підприємств також створює ризики для банківського сектору.

Ризики фіскального сектору. Виконання бюджету із помірним дефіцитом у 2015 році знизило фіскальні ризики для фінансової стабільності. Проте високе значення державного боргу (збільшився протягом 2015 року на 43% – до 1,57 трлн. грн. та ще на 7% до 1,69 трлн. грн. протягом чотирьох місяців 2016 року), зумовлене переважно девальвацією гривні, потребує жорсткого контролю за фіскальними показниками в майбутньому. Залишаються ризики фінансування дефіциту бюджету у випадку затримки з відновленням кредитування від МФО та іноземних урядів. Ключовим фактором ризику в контексті управління державним боргом є єврооблігації на суму 3 млрд. дол. США, які Росія відмовилася реструктуризувати на загальних умовах.

Ризики домогосподарств. Зниження реального наявного доходу внаслідок падіння виробництва та високого рівня інфляції, безробіття суттєво погіршило платоспроможність домогосподарств та знизило їх схильність до заощаджень. Значення коефіцієнта співвідношення кредитів і депозитів (LtD) в іноземній валюті стрімко скоротилося до 44% наприкінці першого кварталу 2016 року. У 2015 році LtD домогосподарств знижувався через виведення неплатоспроможних банків з ринку та реструктуризацію/погашення іпотечних кредитів в іноземній валюті на фоні поступового відновлення депозитної бази в гривні.

Ризики банківського сектору. Оцінка якості активів банків свідчить про високу частку (більше 35%) негативно класифікованої заборгованості. У розрізі портфельів найбільш проблемними є валютні кредити фізичним особам. У зв'язку з девальвацією та значним погіршенням фінансового стану вартість кредитного ризику зросла більше ніж утричі порівняно з попередніми роками. У структурі якості портфеля високою (30-50%) є частка негативно класифікованих кредитів суб'єктам господарювання. Недостатній рівень якості застави при оцінці банками кредитних ризиків є ключовим фактором потреб суттєвого збільшення резервів під кредитний портфель (або визнання додаткового непокритого кредитного ризику), особливо це стосується валютних кредитів, виданих юридичним особам.

Ризик достатності капіталу залишається високим через суттєві втрати банків від погіршення якості активів. Ризик поступово зменшується, оскільки більшість великих банків уже повністю або частково залучили капітал. Рівень адекватності капіталу багатьох банків є нижчим 10%. Банкам необхідно забезпечити показники достатності основного капіталу на рівні 4% та адекватності регулятивного капіталу на рівні 5%. Досягнення нормативу адекватності регулятивного капіталу на рівні 10% Національним банком України дозволено до кінця 2018 року. Гостро постала потреба докапіталізації банків – щонайменше на 120-150 млрд. грн. Водночас велика частка проблемних активів банківської системи (більш як 400

млрд. грн.) опинилась у розпорядженні Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, з них майже 50 млрд. – неповернені кредити рефінансування НБУ.

Ризик ліквідності суттєво зменшився і надалі зменшуватиметься, оскільки продовжується відновлення депозитної бази. Із грудня 2015 року спостерігається чистий приплив валютних коштів населення. Ліквідність банків усе ще розподілена нерівномірно.

Ризик прибутковості поступово зменшується, проте, за прогнозами НБУ, банківський сектор залишатиметься збитковим протягом 2016 року, оскільки банки і надалі здійснюватимуть значні відрахування в резерви за активними операціями. Зростання чистих процентних доходів стримуватиметься погіршенням якості кредитного портфеля. За оцінками НБУ повернення до прибуткової діяльності очікується лише у 2017 році. Операційний прибуток банківського сектору суттєво зріс протягом 2014-2015 років, незважаючи на зменшення банків у системі. Це насамперед пов'язано з девальвацією гривні, що призвело до зростання чистого процентного доходу в гривневому еквіваленті та торговельного доходу.

Юридичний ризик практично не змінився протягом 2016 року. На сьогодні до Верховної Ради України подано законопроекти, які в разі прийняття та практичної імплементації зможуть суттєво знизити ризики банківського сектору. Є багато рішень судів, що погіршують захист банків як сторін кредитного договору. Непрозора та слабо контрольована суспільством судова система, а також суперечливе законодавство у сфері кредитних відносин та банкрутства створюють значні ризики для фінансової стабільності. Чинні норми законодавства та судова практика в частині захисту прав кредиторів не дають банкам змоги ефективно працювати з проблемними боргами. Відсутній механізм стимулювання банків до швидкої чистки балансів від проблемних боргів. Немає юридичних норм, які б одночасно стимулювали банки та неплатоспроможних позичальників до швидкого визнання боргів проблемними. Податкове законодавство України також не сприяє заходам з реструктуризації та списання заборгованості – прощення боргу призводить до появи оподаткованого прибутку в боржника. Немає механізму реорганізації та відновлення платоспроможності життєздатних підприємств.

Отже, існує багато ризиків, що формуються під впливом чинників внутрішнього та зовнішнього середовища та загрожують фінансовій стабільності України. Для того, щоб мінімізувати їх, необхідно, зокрема, вдосконалити нормативно-правову базу, встановити мир на сході України, зменшити державний борг, кредитне навантаження на підприємства, збільшити наявний дохід домогосподарств та якість кредитного портфеля. Важливим є дотримуватись стабільності кожного елемента фінансової системи.

Попович Д.В., к.е.н., доц.

Савич О.М., студентка

Львівський національний університет імені Івана Франка

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

На сьогоднішній день тема євроінтеграції стає все більш актуальною для обговорення. Для України європейська інтеграція – це можливість модернізувати економіку країни, залучити більше можливих іноземних інвестицій, розвинути новітні технології і таким чином зміцнити банківську систему.

Євроінтеграційні наміри України внесли зміни до розвитку її економіки, зокрема і до фінансової сфери. Суттєво такі зміни торкнулись розвитку банківської системи країни, яка є досить важливою ланкою фінансово-кредитного ринку, адже основним завданням банку є здійснювати посередництво в переміщенні коштів від кредиторів до позичальників.

Основними принципами політики євроінтеграції банківського сектору України є:

-)] забезпечення суверенітету України в умовах посилення інтеграції з країнами Європейського союзу;
-)] гармонізація банківського сектору України з інтересами країн Європейського Союзу;
-)] забезпечення умов підвищення ефективності впливу банківської системи на темпи і масштаби вітчизняного товаровиробництва;
-)] безперервність процесів інтеграції України з ЄС.

Процес адаптації та вдосконалення банківської системи України до європейських стандартів вимагає довготривалого періоду. Для того, щоб забезпечити ефективну роботу банківської системи України в умовах євроінтеграційних процесів, потрібно дослідити функціонування банківських систем в інших європейських країнах та проаналізувати можливість його використання для нашої держави, а також створити власну стратегію розвитку.

У процесі євроінтеграції банківської системи України виникає необхідність у виконанні державою норм європейського законодавства для підвищення результативності функціонування та розвитку вітчизняних банків. Досліджуючи нормативні документи, які регулюють банківське законодавство ЄС, виявлено, що у більшості позицій в Україні досягнуто відповідності нормам і стандартам ЄС

у банківській сфері. Однак ще не всі нормативно-правові акти адаптовано до законодавства ЄС. Це може розглядатися як фактор, що стримує ефективний розвиток банківської системи України в умовах євроінтеграції.

Шляхами вдосконалення банківської системи України повинні стати:

1) Підвищення конкурентоспроможності вітчизняних банків та забезпечення їхньої стабільності, зокрема:

) вдосконалення існуючого механізму регулювання діяльності банківських установ країни відповідно до вимог стандартів ЄС;

) впровадження в банківську систему новітніх технологій надання фінансових послуг;

) розробка інструментарію підвищення стабільності ресурсної бази банків.

2) Розробка механізму попередження та зниження дії ризиків, які можуть з'явитись в банківській системі у зв'язку з розширенням євроінтеграційних процесів.

3) Удосконалення механізму функціонування вітчизняної банківської системи в умовах посилення інтеграції України до європейської економічної спільноти.

4) Приведення у відповідність банківського законодавства до міжнародних стандартів.

5) Сприяння реалізації програм обміну досвідом, навчання та стажування банківських фахівців в центральних банках країн ЄС.

Для створення передумов інтеграції банківської системи України до банківської системи ЄС, необхідні такі дії: збільшення обсягів ринкової капіталізації банків за рахунок емісії цінних паперів, перегляд норм резервування у відповідності зі світовими вимогами, розробка заходів щодо створення філій українських банків за кордоном, розширення діяльності Інтернет-банків, створення та запровадження світового стандарту аудиту та нагляду.

Для подальшого розвитку банківської системи України та її інтеграції в європейський фінансовий ринок необхідно вдосконалити її організаційну структуру. Для цього доцільно реалізувати такі заходи: відокремлення служби банківського нагляду від Національного банку України в окрему структуру (це дозволить на базі світового досвіду підвищити ефективність його роботи та прозорість банківської діяльності); удосконалення роботи об'єднань комерційних банків (які представлятимуть інтереси комерційних банків, надаватимуть консультації, працюватимуть над підвищенням кваліфікації банківських працівників, узагальнюючи та поширюючи банківський досвід, співпрацюючи зі службою банківського нагляду); створення умов для виникнення у країні

спеціалізованих банків зі спеціалізацією за сферами бізнесу, кооперативних, муніципальних банків, які б сприяли розвитку регіонів, малого та середнього бізнесу, місцевих громад.

Проведення таких перетворень у банківській системі України прискорить темп європейської інтеграції та дасть можливість налагодити тісний контакт з міжнародними економічними організаціями, підвищить конкурентоспроможність банків країни на ринку банківських послуг, забезпечить ефективний та належний захист інвесторів, покращить інвестиційний клімат та активізує рух інвестиційного капіталу через кордони України, покращить надійність та стабільність банківської системи. Все це дозволить забезпечити інтеграцію банківської системи України у європейський фінансовий ринок.

Резнік Н.П., д.е.н., проф.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ВИКОРИСТАННЯ ОПЦІОНІВ ДЛЯ ПОСЛАБЛЕННЯ ЦІНОВИХ РИЗИКІВ ПРИ ХЕДЖУВАННІ

Висока ризикованість біржових операцій зумовлена специфікою функціонального призначення біржового ринку. Оскільки повністю ризиків уникнути неможливо виникає необхідність у їх управлінні. На біржовому ринку цього можливо досягнути завдяки хеджуванню¹.

Інструментами хеджування є похідні контракти – деривативи. В міжнародній практиці строкового ринку деривативами виділяють форвардні контракти, ф'ючерсні контракти, свопи та опціони. Розглянемо більш детально останній із перелічених інструментів.

Отже, опціонний контракт – угода, згідно з якою одна зі сторін (продавець) випишує і продає опціон за грошову премію (тобто приймає на себе зобов'язання), а інша (покупець) купує й одержує право протягом обговореного в умовах опціону терміну або купити, або продати предмет угоди². Опціон PUT дає покупцю опціону право на продаж через визначений

¹ Масло А.І. Економічна сутність, класифікація ризиків як об'єкту управління на біржовому товарному ринку / А.І. Масло // Ефективна економіка – 2016. – № 1. – С. 36-48.

² Саркисян А.М. Производные финансовые инструменты. Хеджирование, спекуляция, арбитраж. / А.М. Саркисян. – М. : ИГ «Прогресс», 1998. – 196 с.

час за на перед обумовленою ціною певного виду фінансового чи іншого активу. Продавець опціону PUT зобов'язаний купити такий актив у покупця опціону. Опціон CALL дає власнику право на купівлю через визначений час за на перед обумовленою ціною певного активу, який йому зобов'язаний продати продавець опціону³.

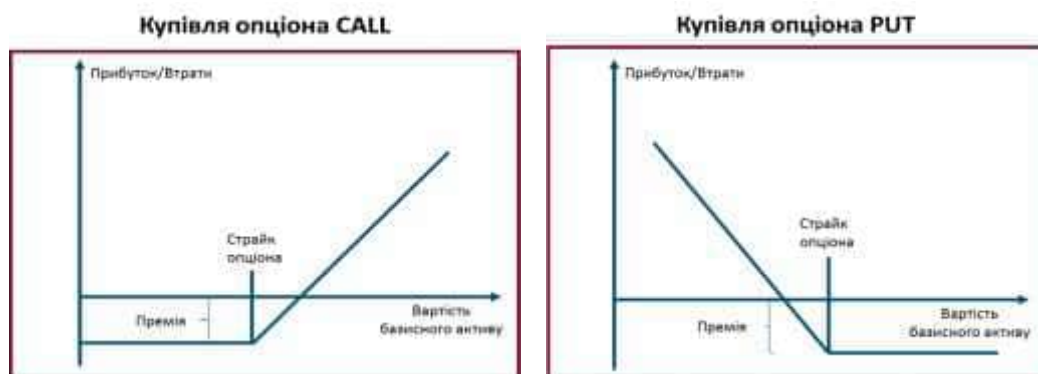

Рис.1. Купівля опціонів колл і пут

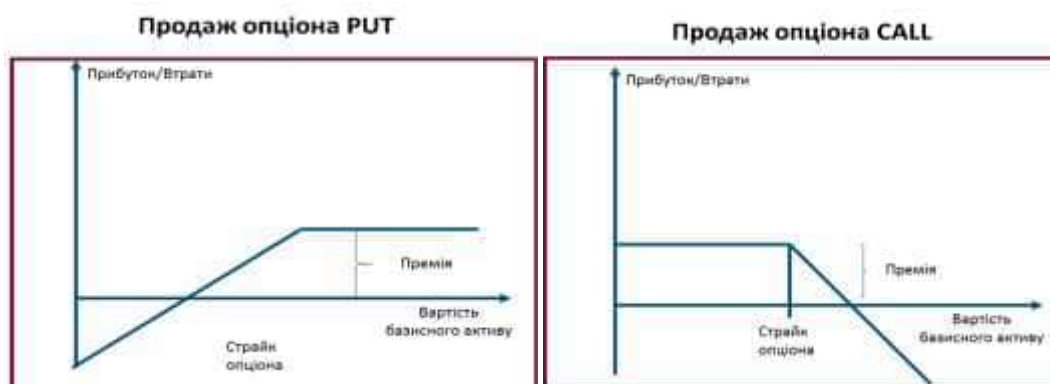

Рис. 2. Продаж опціонів колл і пут

На рис. 1 і 2 добре показано, що прибуток і збитки для опціонів пут і колл істотно розрізняються для покупців і продавців. Прибуток покупця опціону колл теоретично може бути необмеженим, в той час як можливі втрати продавця будуть нескінченно зростати при нескінченному збільшенні вартості товарів. Тим часом, якщо вартість товарів знижується, максимальний збиток покупця обмежується величиною сплаченої премії, в той час як макси-

³ Стасіневич С.А. Біржові інструменти управління цінновими ризиками. / С.А. Стасіневич, О.С. Литвин // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2013. – Вип. 181(6). – С. 214–222.

мальний дохід продавця опціону колл обмежується величиною отриманої премії. По опціону пут спостерігається схожа картина, крім того, що покупець такого опціону отримує дохід, коли вартість товарів падає, і втрачає суму премії, коли вартість товарів зростає.

Таким чином, опціони дають односторонній захист, що не може бути отриманий при використанні ф'ючерсів. Однак, премії за опціонами можуть бути високими, а час виконання опціону може бути невдалим. Тому, потенційний інвестор повинен вирішити, чи варте страхування, яке дає опціон, тих грошей, які за нього треба віддати.

Сич О. А., к.е.н., доц.

Львівський національний університет імені Івана Франка

СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ ПОСТПРОМИСЛОВИХ ТЕРИТОРІЙ

Останнім часом проблеми постпромислових міст та територій в містах знаходяться у фокусі численних досліджень в сфері регіональної економіки, містобудування, архітектури, соціальної політики, екології. Трансформація міського простору - неминуче явище як для монофункціональних малих міст регіону, так для великих урбанізованих центрів. В той час, як у великих містах відбувається активне репланування території, то малі міста зазвичай не мають навіть розробленої стратегії таких змін, не говорячи вже про конкретні кроки у цьому напрямку.

Варто відмітити, що ревіталізація постпромислових територій в містах відбувається безсистемно, в основному за рахунок житлового будівництва. Однак, таке будівництво викликає непрогнозовані зміни міського простору.

Моніторинг реалізації «Генеральної схеми планування території України»¹ показав, що відбувається скорочення земель промислового та громадського призначення, надмірно розширюються площі під житловою забудовою та землі, які використовуються в комерційних цілях. Таке інтенсивне

¹ Звіт про науково-дослідну роботу здійснення моніторингу реалізації генеральної схеми планування території України за 2010 р. та підготовка щорічної доповіді Кабінету міністрів України про стан її реалізації [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://old.minregion.gov.ua/attachments/files/bydivnitstvo/>

використання території під житлове будівництво - бомба уповільненої дії, - адже зростає навантаження на діючі мережі життєзабезпечення, з'являються екологічні ризики, відсутність об'єктів громадського обслуговування та простору спільного користування закладає соціальні проблеми. За якийсь час такі забудови потребуватимуть переосмислення та повторної ревіталізації простору.

Ряд авторів² стверджують, що містобудівним завданням для малих постпромислових міст є не віднайдення своєї самобутності, а вибудовування, створення нової ідентичності, як на рівні ментальному, так і стратегічному - формування парадигми майбутнього розвитку. Певні стратегії з'являються в містах, що зберегли містоутворюючі підприємства, для інших - її потрібно формувати з нуля. Формування дієвої стратегії потребує концентрації фінансових, адміністративних і людських ресурсів, що в умовах сьогодення приречене на хронічне недофінансування та брак кваліфікованих виконавців.

Тому варто зосередити увагу на використанні світового досвіду запровадження підходу «розумного росту» (smart growth) як інструменту формування стратегії ревіталізації територій, що не потребує значних капіталовкладень³. Загалом, розумний ріст розглядає три взаємопов'язані сфери: щільність забудови, використання землі, а також зручність транспортних розв'язок. Щільність забудови стосується стримування неконтрольованого міського зростання. Цей принцип може бути реалізований шляхом нормативно-правового регулювання як на загальнодержавному, так і місцевому рівнях.

Друга складова розумного росту - диверсифікація форм власності на землю та створення функціональних громадських просторів. Реалізація даного принципу передбачає державну, приватну та змішану форму землеволодіння та землекористування з метою збереження міського простору загального користування. Третій аспект - створення транспортних та пішохідних розв'язок, а саме створення якісної інфраструктури доріг та пішохідних зон.

Зосередження на цих трьох ключових питаннях міського розвитку дозволяє раціонально використовувати простір, створювати вільний доступ громадян до територій загального користування та комунальних послуг, вносить систему в процес житлової забудови через формування кластерів. Результатом розумного росту є не тільки зменшення розростання міст, а й

² Соснова Н.С., Нечипір Т.Р. Трансформація міського простору міста Новояворівськ в умовах економічних змін/ Н. С. Соснова, Т. Р. Нечипір // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: Lviv Polytechnic National University Institutional Repository <http://ena.lp.edu.ua>

³ Кнаап G. Talking Smart in the United States / G. Knaap // National Center for Smart Growth Research and Education Urban Studies and Planning University of Maryland - 2002. - P.2.

підтримка міської моделі розвитку, яка є збалансованою, створює інклюзивне житло, підтримує підприємництво та самозайнятість, просторово визначає громадську сферу, полегшує пішохідну доступність, зводить до мінімуму використання автомобіля.

Проблеми, викликані існуючими моделями міського розвитку, зумовили значний інтерес та підтримку розумного росту в США з боку держави та неурядових організацій. Цей підхід може бути використаний в українських реаліях, однак, він потребує сформованої громади, яка розуміє проблеми міста та готова брати активну участь у їх вирішенні. Інша проблема - конфлікт інтересів, адже розумний ріст передбачає збереження частини земель у комунальній власності, проти чого можуть заперечувати приватні власники. Кінцевими цілями впровадження розумного росту є збереження земельних угідь, охорона навколишнього середовища, економія витрат інфраструктури, поліпшення здоров'я людей та нарощування соціального капіталу постпромислових територій.

Смолінська С.Д. к.е.н., доц.

Терещук Є.О. студентка

Львівський національний університет імені Івана Франка

НАЙВИЩІ ТА НОВІ РИЗИКИ ДЛЯ СВІТОВОЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА ШЛЯХИ ПРИШВИДШЕННЯ ПРОЦЕСУ ЇХ ВИЯВЛЕННЯ

В ситуації, яка існує на сучасному фінансовому ринку України, досвідчені клієнти банків, незважаючи на привабливі рекламні пропозиції, для збереження коштів і нервів активно цікавляться не тільки прибутковістю, а й життєздатністю майбутніх партнерів. Щоб відповісти на питання «Чи вдасться банку утримати шоковий удар?», Forbes визначив сім ключових ризиків і загроз 2016 року, які найбільше турбують менеджерів провідних українських банків. До них віднесено:

1) Кредитні ризики. На першому місці за кількістю згадувань опинилася проблема токсичних активів, яка хвилює 70% опитаних фахівців. У результаті економічного спаду якість кредитного портфеля банків погіршилася, що зумовило необхідність доформувати резерви і, відповідно, зменшити капітал.

2) Девальвація і жорстка валютна політика (62%). На жаль, у 2016 році залишаються актуальними валютні ризики як результат коливань курсу національної валюти до іноземних, а також програми реструктуризації і конвертації валютних кредитів.

3) Гостра потреба в капіталі (54%). Райффайзен Банку Аваль виконав рекомендацію стрес-тесту від Forbes, залучаючи додатковий капітал від ЄБРР, в свою чергу голова правління УкрСиббанку Філіпп Дюмель також зазначає, що збільшення капіталу на \$130 млн. дозволить його установі зберегти позиції в непростих економічних умовах.

4) Труднощі реформування та відновлення банківської системи (50%). Від рівня активності та конструктиву законодавчої роботи залежить швидкість одужання банківської системи.

5) Падіння довіри й паніка серед вкладників (46%). На думку аналітиків, погіршення ставлення клієнтів до системи пов'язано з масштабним скороченням кількості банків, а серед головних причин можливого повторення паніки банкіри називають війну на Донбасі та макроекономічну нестабільність.

6) Військові, внутрішньо- і зовнішньополітичні ризики (46%). Також серед можливих ризиків банкіри розглядають загрозу загострення військового конфлікту на сході країни та можливість відстрочки в отриманні чергових траншей МВФ, що негативно позначиться на стані золотовалютних резервів і курсовій стабільності.

7) Макроекономічні шоки (38%). Експерти Альфа-Банку звертають увагу на потужний вплив зовнішніх макроекономічних ризиків на фінансову стійкість.

The Bank Governance Leadership Network (BGLN) - елітна мережа невиконавчих директорів з найбільших банків світу, наводить топові і нові ризики для світової банківської системи. Ці ризики можуть бути згруповані в чотири категорії, пов'язані з (1) фінансуванням та ліквідністю, (2) нормативними змінами, (3) кібербезпекою й іншими геополітичними ризиками, і (4) загальною економічною картиною.

Банківське фінансування, ліквідність, а також забезпечення управління залишається проблемою. Багато зусиль було витрачено на глобальному рівні для зниження системного ризику в банківському секторі за рахунок підвищення капіталу і ліквідності. Самі по собі ці заходи є одною з причин того, що фінансування і ліквідність залишаються поблизу або на вершині списків ризику багатьох ризик-менеджерів і директорів.

Регуляторні зміни по всьому світу впроваджують нові стратегічні, оперативні і потенційно системні ризики. Учасники BGLN виділили кілька проблем:

-) наслідки неузгоджених і недостатньо проаналізованих змін в регулюванні та нагляді;
-) нові системні ризики, пов'язані з регулюванням;
-) вплив на бізнес-моделі банку, профілі ризиків і отримання бульбашок;
-) посилення захисту прав споживачів і пов'язаних з ними судових ризиків.

Кібербезпека і інші геополітичні ризики являють собою унікальні проблеми нагляду. Ризик-співробітники банку, директора та начальники визнають, що вони повинні приділяти більше уваги геополітичним ризикам, включаючи ризик кібератак від державних і недержавних гравців.

Економічні та ринкові умови продовжують представляти як короткострокові, так і довгострокові ризики. Учасники висловили занепокоєння з приводу наслідків тривалого низького зростання, повільного розвитку економічного середовища, в тому числі пов'язані з ним ризики втрати навиків під час промислових потрясінь і втоми, і операційних ризиків, від величезної кількості змін.

Банки намагаються відстежувати макроекономічні, геополітичні, і операційні ризики, все при дотриманні нових правил, адаптації до мінливого середовища, і підтримання рентабельності. Обробка масиву нових ризиків і забезпечення розквіту їх інститутів потребують творчого підходу і витривалістю з боку керівників і директорів. Опишемо три напрями, в яких мають вдосконалюватись банки для виявлення нових ризиків.

1. Формування культури ідентифікації і відкритого спілкування про потенційні ризики. Короткострокові пріоритети часто витісняють далекоглядну ідентифікацію ризику, коли мова йде про розподіл часу і ресурсів банків. Проте, учасники мережі визначили ряд практичних способів, якими банки можуть вдосконалити визначення і оцінку топових і виникаючих ризиків:

-) виділення точного часу для обговорення виникаючих ризиків, наприклад на кожному засіданні ризикового комітету для ясного мислення;
-) очікування більшого від невиконавчих директорів: вони можуть зробити цінні зауваження і принести різні точки зору;
-) заохочення співробітників бути творчим і комунікативними, тому що співробітники відділу ризику можуть пропустити щось маленьке, а інші можуть допомогти виділити завтрішній ризик сьогоднішніх яскравих ідей;

) звернення уваги не на ймовірності, а на величину потенційного впливу: ви можете мати 14 ризиків в вашому списку, а 15-й вбиває вас. Проблеми часто виникають, однак, не від повних невідомих але від ризиків, які визнаються, але сприймаються як такі, що мають дуже низьку ймовірність або не багато потенційного впливу;

) інформація про ризики має бути придатною для використання, що стає проблемою, коли комітети ризику перевантажені даними.

2. Підвищення прозорості щодо взаємопов'язаності системи. Фінансова криза показала непрозорість фінансової системи і відмову учасників фінансового сектору визнати взаємозалежність глобальних інститутів і схильності до ризику цих установ. Ризик ланцюгової реакції впливу на системи через відсутність прозорості залишається серйозною проблемою. В цьому випадку була б дійсно корисною стандартизація даних. Дійсно, від 70% до 80% запитів даних від керівників можуть бути згорнуті в стандартний шаблон. Однак контролери і банки вважатимуть укладання угоди про нові стандартизовані розкриття інформації або вимоги до звітності складним: зусилля такого роду зазнали невдачі в минулому.

3. Органи регулювання і нагляду повинні ділитися своєю думкою про виникаючі ризики. Багато центральних банків та інші міжнародні організації, такі як Міжнародний валютний фонд і Рада з фінансової стабільності, публікують списки ризиків. На жаль, ці списки, як правило, мають обмежену цінність, тому що в прагненні досягти консенсусу в рамках авторингу установи, ризики найчастіше перебільшені, і на той час, коли списки опубліковані, багато з ризиків стають очевидними. Працівники ризик-департаменту банку хотіли б, щоб контролюючі органи поділитися своїми неопублікованими списками топових або виникаючих ризиків, адже хоч ці списки, можливо, не пройшли через формальні процеси перевірки благонадійності, вони часто набагато більш конкретні, і, отже, більш корисні.

Здатність банків і органів нагляду визначати і оцінювати топові і виникаючі ризики і їх наслідки залишається обмеженою. Для того, щоб робити будь-який реальний прогрес на фронті ризику, всі ключові суб'єкти повинні бути готові працювати разом, підтримуючи культуру обмеження ризиків в фінансових установах, а також сприяти прозорості.

Смолінський В.Б., к.е.н., доц.

Львівський національний аграрний університет

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ СВІТОВИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Протягом тривалого часу, коли вітчизняна економіка розвивалася переважно за рахунок екстенсивних чинників, у виробництві та інших сферах господарювання домінували еволюційні процеси та явища. Оскільки екстенсивні чинники практично вичерпали себе або їх використання стало економічно не вигідним, розвиток та інтенсифікація сучасних виробництв й інших сфер господарювання мають базуватися майже повністю на новаціях у галузі технології, техніки, організаційних форм і економічних методів господарювання.

За умов глобалізації інвестиційних процесів для України немає іншого вибору як розробляти модель інноваційного розвитку економіки, розвивати інноваційне підприємництво, посилювати інноваційний характер виробничої діяльності. Адже сучасний ринок діє за допомогою нововведень, а інноваційне прискорення є основою його сталого розвитку. Підприємництво закономерно виступає одним із наймогутніших факторів інноваційного розвитку, оскільки до цього спонукає підприємницький інтерес. Разом з тим велика роль у посиленні інноваційної орієнтації підприємництва належить державі, яка для стимулювання підприємця до активної дослідницької діяльності, оволодіння інформацією та нарощування інтелектуального потенціалу має задіяти ефективну систему економічних дій.

Досвід свідчить, що будь-які зарубіжні фірми приділяють належну увагу розробці своєї інноваційної стратегії. Останню визначають два основні чинники: 1) обсяг і характер ресурсів фірми (кадровий потенціал, кошти, портфель власних патентів і придбаних ліцензій, якість і достатність ринкової інформації); 2) ринкова позиція і загальногосподарська стратегія (частка контролюваного фірмою ринку, можливості формування фінансових і матеріальних ресурсів, позиція лідера у ринковій конкуренції).

Більшість зарубіжних корпоративних організаційних структур належну увагу приділяють науково-інформаційному забезпеченню інноваційних процесів та проектів. Звичайно у корпораціях і функціонують два типи науково-дослідних структур: централізовані і децентралізовані. За першого типу всі науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи зосереджуються в

автономному дослідному центрі (лабораторії) компанії, яка продукує одноманітну продукцію вузькоспеціалізованої номенклатури. Другий тип дослідних утворень має місце у компаніях з істотною диверсифікацією виробництва чи іншої господарської діяльності.

Слід зауважити, що добре скоординованої та всеохоплюючої системи організаційно-економічного управління інноваційними процесами й інвестиційними ресурсами при здійсненні підприємницької діяльності у нашій країні поки що не існує. Таку систему необхідно терміново створювати, використовуючи окремі наявні і впроваджуючи нові її структурні елементи. Запровадження у сферу інноваційно-інвестиційної діяльності ринкових методів господарювання вимагає докорінної трансформації традиційних організаційних форм і подолання невиправданого монополізму, формування активно діючої системи фінансування й стимулювання новинок і нововведень.

Важливим фактором, що впливає на розвиток і ефективність інноваційних процесів в підприємстві, є інноваційна інфраструктура. Це, так би мовити, інституціональне поле, в якому зароджуються, матеріалізуються і через комерційне використання набувають ознак інноваційного продукту науково-технічні ідеї, які виникають на тих чи інших етапах суспільного розвитку. Проте останнім часом на фоні посилення суспільної уваги до інноваційності економіки помітно позначився дефіцит її інфраструктурного забезпечення. Про це свідчать обмежена кількість підприємств інфраструктури, нерозвинутість видової і організаційної структури, недостатня і нестабільна законодавча база щодо їх утворення і функціонування.

Сучасні інноваційні процеси мають місце за започаткованої в Україні широкомасштабної конверсії підприємств та організацій військово-промислового комплексу. Інтенсивне нарощування конверсії здійснюється відповідно до розроблених національних програм і пріоритетів: устаткування і технології для харчової та легкої промисловості; медична та інша техніка для охорони здоров'я; складна побутова техніка та інші товари народного споживання. За конверсійними програмами в Україні вперше розпочато або передбачено продукування нових виробів цивільного літако- та суднобудування, найсучасніших засобів зв'язку і телекомунікацій, лазерної та гіроскопічної навігаційної техніки тощо. Водночас на підприємства цивільних галузей індустрії передаватимуться новітні технології обробки металів і продукування надчистих матеріалів.

Ефективна інноваційна діяльність потребує використання нових форм управління циклом "наука—техніка—виробництво". До них, зокрема, нале-

жить створення і функціонування мережі так званих технопарків та "інкубаторів".

Для формування інноваційного бізнесу практично необхідні спеціалізовані організаційні утворення типу "інкубаторів", які здатні формувати сприятливе підприємницьке середовище з усім спектром наукових, виробничих, фінансово-кредитних послуг. Такими можуть стати центри розвитку бізнесу та підприємництва, регіональні технологічні й інноваційні центри у вузах та наукових організаціях, структурні ланки об'єднань підприємств асоційованого спрямування. Діяльність державних і приватних "інкубаторів" може охоплювати наукове консультування і попередню експертизу інноваційних проектів, фінансову підтримку наданням венчурного капіталу, власних коштів спонсорів, державних субсидій; полі ресурсне забезпечення формування підприємницького середовища діяльності та позитивного гудвілу.

Ефективний інноваційний процес на підприємстві неможливий без формування і постійного оновлення високопрофесійного науково-технічного персоналу та відповідних менеджерських кадрів, здатних ефективно діяти у ринковій системі господарювання. Варто привернути увагу до проблеми значного розширення і підвищення якості цільового перенавчання кадрів для комерційної інноваційно-інвестиційної діяльності у національних і міжнародних інститутах менеджменту, спеціальних школах (центрах) бізнесу, а також стажуванням у зарубіжних університетах і фірмах відповідного профілю.

Більш обґрунтованим можна вважати порядок, за якого державні цільові кошти на розвиток науки та розробку новітніх технологій розподілятимуться пропорційно обсягу і значущості відібраних за конкурсом конкретних інноваційних проектів (програм) усіх суб'єктів активної наукової діяльності, включаючи й вузи. Доцільно було б створити спеціальні загальноукраїнський і міжнародний фонди науки за рахунок цільових відрахувань усіх суб'єктів ринкової системи господарювання. Кошти цих фондів можна використовувати для фінансової підтримки великих науково-технічних проектів, підготовки наукових кадрів найвищої кваліфікації, а також для встановлення щорічних національних і міжнародних премій за видатні досягнення у цій галузі.

Основним може стати такий механізм фінансування інноваційних проектів прикладного спрямування. Якщо з'являється нова технічна ідея, яка отримує позитивну оцінку фінансової компанії, то остання знаходить або створює підприємство (фірму), де ця ідея може бути матеріалізована і потім реалізована через випуск нової продукції для ринку. На суму коштів,

необхідних для розгортання діяльності підприємства та організації виробництва нових виробів, інноваційна компанія випускає акції і розповсюджує їх серед різних інвесторів— банків, фірм, фізичних осіб України. Таким чином компанія бере на себе відповідальність перед інвесторами за майбутню прибутковість інноваційного проекту.

Необхідно якомога швидше завершити законодавче забезпечення таких галузей: науково-технічної стратегії України; інтелектуальної власності, правового статусу наукових працівників та інженерних кадрів; регулювання діяльності науково-дослідних організацій, технопарків та "інкубаторів"; оцінки і оплати інтелектуальної праці; контрактно-конкурсної системи розробки і реалізації інноваційних проектів; стимулювання міжнародного науково-технічного співробітництва, активної зовнішньоекономічної та спільної з іноземними партнерами науково-підприємницької діяльності; винахідництва і патентно-ліцензійної роботи на підприємствах і в організаціях різних форм власності.

Стойка В.С., к.е.н., доц.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ

На практиці дуже важливим являється розрізнення різних видів банківських ризиків, оскільки «...цінність якісної класифікації банківських ризиків полягає в доцільності її використання для пошуку внутрішніх резервів підвищення ефективності управління ризиками банківських операцій. Якісна класифікація банківських ризиків повинна бути обґрунтованою з врахуванням впливу зовнішніх та внутрішніх факторів, які призводять до ризику»¹.

Під класифікацією ризиків слід розуміти їх розподіл на окремі групи за визначеними ознаками для досягнення визначених цілей. Науково обґрунтована класифікація банківських ризиків дозволяє точно визначити місце кожного ризику в їх загальній системі. Вона створює можливості для

¹ Управління ризиками банків: монографія в 2 томах. Т1: Управління ризиками базових банківських операцій / За ред. д.е.н., проф. А.О. Єпіфанова, д.е.н., проф. Т.А. Васильєвої . – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ». – 2012. – 283 с.

ефективного застосування відповідних методів та інструментів управління ризиком. Кожному ризику відповідає свій метод управління. Цінність комплексної класифікації банківських ризиків полягає в тому, що на її основі можна моделювати банківську діяльність та проводити комплексний пошук внутрішніх резервів з метою підвищення ефективності здійснення банківських операцій. Крім того, «...класифікація банківських ризиків, виходячи із завдань аналізу діяльності банку, і вдосконалення методик управління ризиками, дозволяє вирішити важливу проблему – очистити головні показники, прийняті для оцінки ефективності діяльності банку, від впливу зовнішніх та побічних факторів з тим, щоб краще відображати власні досягнення персоналу банку»¹.

Таким чином, чітке розуміння взаємозв'язку між окремими видами ризику та причинами їх виникнення є основою адекватної оцінки можливих наслідків їх впливу на фінансове становище банку, а також дозволяє розробити відповідні заходи щодо їх мінімізації чи ліквідації.

Національним банком України з метою нагляду на основі оцінки банківських ризиків прийняті Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» № 104 від 15.03.2004 р.², де визначено наступні категорії ризиків: кредитний ризик, ризик зміни процентної ставки, валютний ризик, ризик ліквідності, ринковий ризик, операційно-технологічний ризик, юридичний ризик, ризик репутації, стратегічний ризик. Дані категорії не являються взаємовиключними, тобто будь-який продукт чи послуга можуть піддавати банк декільком видам ризику. Однак для зручності аналізу Національний банк України виявляє та оцінює ці ризики окремо. При цьому під сутністю даних категорій НБУ розуміє наступне:

-)] кредитний ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди із банком (його підрозділом) або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання;
-)] ризик ліквідності визначається як наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність банку

¹ Иода Е.В. Классификация банковских рисков и их оптимизация / Е.В. Иода, Л.Л. Мешкова, Е.Н. Болотина / Под общ.ред. Е.В. Иода. – 2 изд., испр., перераб. – Тамбов: Изд-во Тамбовского гос. техн. ун-та, 2002. – 120 с.

² Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» [Електронний ресурс]: Постанова Правління НБУ від 15.03.2004 № 104/ Національний банк України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04>

виконати свої зобов'язання в належні строки, не зазнавши при цьому неприйнятних втрат;

-)] ризик зміни процентної ставки – це наявний або потенційний ризик для надходжень або капіталу, який виникає внаслідок несприятливих змін процентних ставок;
-)] ринковий ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через несприятливі коливання вартості цінних паперів та товарів і курсів іноземних валют за тими інструментами, які є в торговельному портфелі;
-)] валютний ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень і капіталу, який виникає через несприятливі коливання курсів іноземних валют та цін на банківські метали;
-)] операційно-технологічний ризик – це потенційний ризик для існування банку, що виникає через недоліки корпоративного управління, системи внутрішнього контролю або неадекватність інформаційних технологій і процесів оброблення інформації з точки зору керованості, універсальності, надійності, контрольованості і безперервності роботи;
-)] ризик репутації – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через несприятливе сприйняття іміджу фінансової установи клієнтами, контрагентами, акціонерами (учасниками) або органами нагляду;
-)] юридичний ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через порушення або недотримання банком вимог законів, нормативно-правових актів, угод, прийнятої практики або етичних норм, а також через можливість двозначного їх тлумачення;
-)] стратегічний ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неправильні управлінські рішення, неналежну реалізацію рішень і неадекватне реагування на зміни в бізнес-середовищі.

Серед вітчизняних дослідників тривають дискусії щодо класифікації банківських ризиків. На наш погляд, найбільш вдалою та комплексною є класифікація банківських ризиків, запропонована Л. Примостокою¹. Вчена поділяє банківські ризики з точки зору процесу управління на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх відносяться ризики, які виникають у зовнішньому по

¹ Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку: підручник / Л.О. Примостка. – Київ: КНЕУ, 2004. – 280 с.

відношенню до банку середовищі і безпосередньо не залежать від його діяльності. Це політичні, правові, соціальні та загальноекономічні ризики, які виникають в результаті загострення економічної кризи в країні, політичної нестабільності, війни, стихійних лих, неадекватного правового регулювання тощо. Вплив зовнішніх ризиків на результативність роботи банку є найбільш складним, а іноді і неможливим.

До внутрішніх відносяться ризики, котрі виникають безпосередньо в процесі діяльності конкретного банку. Чим ширше коло клієнтів, партнерів, зв'язків банку, банківських операцій і послуг, тим більше внутрішніх ризиків будуть супроводжувати його роботу. Внутрішні ризики необхідно виявляти, оцінювати, мінімізувати та постійно контролювати. До внутрішніх ризиків банків відносяться фінансові та функціональні. Найбільш чисельними в діяльності банків являються фінансові ризики, які визначаються ймовірністю грошових втрат і пов'язані з непередбачуваними змінами в об'ємах, дохідності, вартості та структурі активів і пасивів. До фінансових ризиків належать кредитний, інвестиційний, ринковий, ризик ліквідності, ризик зміни відсоткової ставки та ін. Крім фінансових на діяльність банків впливають функціональні ризики, які виникають внаслідок неможливості здійснення своєчасного і повного контролю за фінансово-господарським процесом. Вони пов'язані з процесами створення і введення нових банківських продуктів та послуг, збору, обробки, аналізу і передачі інформації, підготовки кадрового потенціалу і виконанням інших адміністративно-господарських операцій. Функціональні ризики складніше визначити та ідентифікувати, але в кінцевому результаті вони також призводять до фінансових втрат.

Різні види банківських ризиків обумовлені різними факторами, по-різному впливають на діяльність банку, по-різному визначаються та контролюються. В зв'язку з цим є необхідною розробка різних методів їх оцінки та механізму управління.

Томашевський Ю. М., к.е.н., доц.

Львівський національний аграрний університет

ВОДНО-ТЕМПЕРАТУРНИЙ ІНДЕКС ПРИ СТРАХУВАННІ ВРОЖАЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Виробництво сільськогосподарської продукції значною мірою залежить від природно-кліматичних умов, що безпосередньо впливають на якість та обсяги одержаного врожаю, нагальною в цих умовах стає необхідність страхування сільськогосподарських культур від таких несприятливих погодно-кліматичних умов, як заморозків, злив, сильних дощів, повеней, граду тощо. Тому страховий захист врожаю сільськогосподарських культур та подальше удосконалення системи страхування є актуальною проблемою, розв'язання якої дозволить підвищити конкурентоспроможність товаровиробників і зростанню продовольчої безпеки держави.

Одним із методів страхування урожаю сільськогосподарських культур від погодно-кліматичних ризиків, який зменшує додаткові витрати, є страхування на основі погодних індексів. При цьому страхові виплати встановлюються за допомогою об'єктивного параметра – певної комбінації низки пов'язаних з погодою метричних показників, зокрема, кількість опадів, вологість ґрунту та їх рівномірності у часі. Страхування на основі погодних індексів, на нашу думку, є найбільш придатним для сільськогосподарського виробництва в регіонах України, де поширені втрати врожаю внаслідок посухи, надмірного зволоження, вимерзання тощо. При цьому, витрати на моніторинг страхування на основі погодних індексів є меншими, оскільки немає необхідності у визначенні обсягу збитків на рівні окремого господарства. Інформація про погодні умови на певний час однаково доступна як застрахованій особі, так і страховикові, на відміну від традиційного страхування на рівні окремого господарства, де виробник завжди більше обізнаний про врожай, ніж страховик. Тому, страхування із застосуванням погодних індексів може бути економічно вигіднішою альтернативою класичному страхуванню врожаю сільськогосподарських культур, яке допомагає уникненню проблем, пов'язаних з ризиком матеріальної шкоди.

Однією з основних культур у Львівській області є озима пшениця. Життєвий цикл озимої пшениці складається з таких фенологічних фаз як сході, проростання, кушіння, вихід у трубку, колосіння, цвітіння і стиглість.

Кожна стадія розвитку пов'язана з морфологічними змінами у фізіології рослин та висуває свої вимоги до погодних умов для оптимального росту і стиглості культури. Однак, у більшості випадках агрокліматичні ресурси Львівської області не достатньо повно відповідають цим вимогам. Зокрема, середня температура січня -5°C , липня від $+18^{\circ}\text{C}$ у центральній частині області та до $+12^{\circ}\text{C}$ в горах. Річна кількість опадів складає 750–1000 мм. Тобто, у Львівській області переважає помірно-континентальний клімат.

Основним фактором, який перешкоджає отриманню високих врожаїв озимої пшениці у Львівській області, є надлишкова волога в ґрунті і в повітрі під час періоду вегетативного розвитку, хоча середня урожайність в Україні за минулий рік становила 33,6 ц/га. Зокрема, всі райони області стикаються з частими дощами. Ймовірність сильної зволоженості в регіоні в період вегетації складає 15-20%. Перший критичний період, в якому формування врожаю озимої пшениці дуже чутливий до надлишку вологи – це період від виходу в трубку до фази колосіння. Другий критичний період для озимої пшениці – це фази від колосіння до молочної стиглості. Велика кількість вологи в цей період є безпосередньою причиною гниття коренів і стебла та вилягання культури. Отже, надмірна вологість, яка характеризується значними опадами і низькою температурою атмосферного повітря, шкодить вегетації рослин і сприяє істотному зниженню врожайності.

З метою зменшення невідповідності між страховими продуктами, що пропонуються в даний час та ризиками виробництва, з якими стикаються виробники, розроблений індекс оцінки ризиків надмірної вологи, який охоплює період від середини квітня по червень. Зокрема, велика кількість дощів, що випадає нерівномірно в часі, сприяє надлишковій зволоженості ґрунту та призводить до надмірного постачання рослин вологою, а отже, до їх передчасного в'янення і загибелі. З метою більш повного відображення впливу погодних умов на урожайність сільськогосподарських культур необхідно враховувати не лише загальну (середню) вологість і температуру, але і їх рівень рівномірності упродовж певного періоду.

Удосконалення страхування врожаю сільськогосподарських культур із застосуванням водно-температурних індексів дозволяє зробити такі висновки:

По-перше, на врожайність сільськогосподарських культур значний вплив здійснюють погодні умови, а традиційні страхові продукти з їхніми недоліками, недостатньо повно задовольняють потреби сільськогосподарських підприємств у страховому захисті. По-друге, застосування водно-

температурних індексів з врахуванням рівня рівномірності впливу погодних властивостей сприятиме підвищенню об'єктивності погодного страхування, яке є простішим та зрозумілішим за інші страхові продукти та знизить рівень зловживань і підвищить швидкість страхових відшкодувань. По-третє, спростить доступ страхувальників до страхування сільськогосподарських культур завдяки зниженню адміністративних витрат на моніторинг і оцінку збитків, а також здешевить дане страхування за рахунок більших обсягів страхування і стандартизації контрактів.

Яцюк О. С., асистент

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ОЦІНКА ДЖЕРЕЛ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САНАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА (НА ПРИКЛАДІ ВАТ “ОРІАНА”)

ВАТ “Оріана”, в минулому містоутворююче підприємство м. Калуша, на якому на початку 90-их років ХХ століття працювало близько 18000 осіб і яке було одним із найбільших хімічних підприємств України, сьогодні перебуває в критичному стані, давно припинивши виробництво та наймаючи станом на початок 2016 року 26 осіб. 18 вересня 2002 року порушено провадження у справі про банкрутство ВАТ “Оріана” та введено процедуру розпорядження майном боржника, а 16 червня 2010 року на підприємстві введено процедуру санації¹. З того часу керуючим санацією призначено уже четвертого арбітражного керуючого, проте план санації досі не затверджено.

Варто також зазначити, що екологічна ситуація на території ВАТ “Оріана” погіршується, зокрема піднімається рівень розсолів в Домбровському кар’єрі, що породжує небезпеку їх потрапляння в річку Дністер. Тому до першочергових заходів слід віднести відновлення калійного виробництва з метою налагодження промислової переробки розсолів. Без термінової організації переробки розсолів усі природоохоронні заходи не дадуть бажаного результату, а без відновлення виробництва калійних добрив розв’язати

¹ План санації ВАТ “Оріана” [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ВАТ “Оріана”. – Режим доступу: <http://oriana.if.ua/ua/page/plan-sanacia>

екологічні проблеми Калуської промислової зони неможливо¹. Реалізація виконання вищевказаних заходів потребує певних механізмів та інструментів і ними можуть стати створені в процедурі санації два підприємства, діяльність одного з яких буде направлена на утилізацію та переробку розсолів, іншого – на видобуток руди з подальшою переробкою на мінеральні добрива. Відповідно, останнім розробленим і запропонованим до затвердження планом санації передбачається вибірковий продаж активів (тих, які не можна задіяти у процесі відновлення виробництва), а на базі частини активів ВАТ “Оріана”, які залишаться в його розпорядженні, створити два підприємства, про які вказано вище. Проте реалізувати задуми можна тільки після запуску плану санації, а поки підприємство перебуває у невизначеному стані, воно кожен день втрачає кошти та шанси на оздоровлення².

Як вважає арбітражний керуючий ВАТ “Оріана” **Володимир Юрків**, ліквідація підприємства матиме суттєві негативні наслідки, зокрема: а) знизить відсоток погашення кредиторської заборгованості боржника, в тому числі практично унеможливить повернення у повному обсязі кредиту Баварському банку, який надавався під гарантію Уряду; б) призведе до втрати і знищення вже готової інфраструктури товариства, яка може забезпечувати діяльність відновлюваних та нових виробництв, слугувати базою для впровадження інвестиційних проектів; в) загострить питання екологічної безпеки регіону [1].

Серед заходів з відновлення платоспроможності ВАТ “Оріана” основними є продаж частини майна, ліквідація дебіторської заборгованості та створення індустріального парку на базі активів товариства. План санації підприємства передбачає отримання від 1683 до 1853 млн. грн. та повний розрахунок з кредиторами (реєстр вимог кредиторів затверджено на загальну суму 1659,323 млн. грн., а згідно даних інвентаризації кредиторських зобов’язань, до погашення підлягає сума 1622,186 млн. грн.). Як бачимо, план санації є амбітним, тому слід детальніше розглянути джерела фінансового забезпечення санаційних заходів. Для цього оцінимо суми очікуваних надходжень при реалізації плану санації³.

¹ Про екологічні проблеми промислового комплексу Івано-Франківської області. Рішення Комітету з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи № 9/20 від 5 червня 2013 року [Електронний ресурс] // Сайт ВРУ.

² Пілянська О. “Оріана” “помирає” впродовж 12-ти років [Електронний ресурс] / О. Пілянська // Сайт видання “Вікна”. – 22.09.2014. – Режим доступу: <http://vikna.if.ua/news/category/economics/2014/09/22/22423/view>

³ Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” від 22.12.2011 р. № 4212-VI // Відомості Верховної Ради. – 2012. – № 32-33. – ст. 413.

Так, від продажу частини майна, зокрема об'єктів незавершеного будівництва та основних засобів планується отримати 100-150 млн. грн., від продажу ТОВ "Рудник Пійло" – 200 млн. грн., від активізації роботи зі стягнення дебіторської заборгованості – 3 млн. грн., від іншої господарської діяльності товариства – 80-100 млн. грн., отримання коштів інвесторів в розмірі 10 % від вартості інвестиційного проекту, що будуть розміщуватися на території індустріального парку – 300-400 млн. грн. та від реалізації часток ВАТ "Оріана" в статутних капіталах інших товариств – 1000 млн. грн. Відповідну до плану, санація ВАТ "Оріана" дасть змогу погасити вимоги кредиторів, більш ефективно використовувати його основні засоби, отримувати прибуток та сплачувати податки. Крім цього, санація дозволить зберегти і збільшити робочі місця через відновлення і розширення господарської діяльності.

В той же час, існують певні сумніви щодо реальності пропонованого плану санації, в першу чергу стосовно отримання 1000 млн. грн. від реалізації часток в статутних капіталах інших товариств. Невідомо, на чому ґрунтується така оцінка, якщо балансова вартість частки ВАТ "Оріана" в статутних капіталах інших товариств рівна 659,091 млн. грн., з яких 96,3% – це частка у майні ПрАТ "Лукор". Про ліквідацію даного ПрАТ було прийняте рішення власниками ще у 2014 році і тільки Вищий господарський суд України визнав таке рішення недійсними. Станом на початок 2016 року ПрАТ "Лукор" накопичив збитків на суму 1,375 млн. грн., що в десятки раз перевищує розмір його активів¹. Очевидно, реалізації частки ВАТ "Оріана" у майні ПрАТ "Лукор" навіть за балансовою вартістю не є реальною. В плані санації відсутні будь-які дані про те, що ринкова вартість часток товариства в інших господарюючих суб'єктах значно перевищує їх балансову вартість. Тому можливість реалізації часток на вказану в плані санації суму слід вважати необґрунтованою.

Також в самому плані санації вказано, що основні засоби, що рахуються на обліку ВАТ "Оріана", фактично товариством в більшості випадків не використовуються, а поступово внаслідок природних процесів та зовнішніх впливів руйнуються та розкрадаються. Переважна більшість будівель, споруд, автотранспортних засобів перебувають в аварійному стані чи прийшли в повну непридатність. Тому отримання 400-550 млн. грн. продажу частини майна та від інвесторів в створюваний індустріальний парк є сумнівним, а таку значну суму вважати надто оптимістичною.

¹ Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" від 22.12.2011 р. № 4212-VI // Відомості Верховної Ради. – 2012. – № 32-33. – ст. 413.

Можливість отримання 80-100 млн. грн. від іншої господарської діяльності товариства також слід поставити під сумнів, оскільки ці надходження не залежить безпосередньо від затвердження плану санації, проте досі не були отримані. Обґрунтування можливостей отримання вказаної суми в плані санації не здійснено, як, власне, і сум від продажу ТОВ “Рудник Пійло” та від стягнення дебіторської заборгованості.

З огляду на викладене вище, слід зазначити, що у випадку складання плану санації ВАТ “Оріана” арбітражним керуючим було застосовано загалом вірний підхід, оскільки прийнято рішення про відновлення господарської активності на базі санованого підприємства, а також передбачено мобілізацію таких джерел фінансування санаційних заходів, які рекомендуються законодавчими актами і науково-практичною літературою¹. В той же час, з причини відсутності належного обґрунтування сум очікуваних надходжень при реалізації плану санації ВАТ “Оріана”, останній потребує доопрацювання.

Ясіновська І.Ф., к.е.н., доц.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ЕФЕКТИВНЕ КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ

Розвиток корпоративного сектору підприємництва, посилення конкуренції на фінансових та товарних ринках зумовлюють актуальність впровадження більш ефективних механізмів управління корпоративними фінансами, інноваційних підходів до прийняття управлінських рішень. Рівень корпоративного управління у значній мірі визначає інвестиційний клімат в країні. Інвестори прагнуть бачити особливості діяльності акціонерних товариств, ступінь прозорості їх діяльності, володіти інформацією щодо врахування інтересів акціонерів, мати можливість оцінювати свої ризики.

¹ Яцюк О. С. Методика вибору джерел фінансування санації підприємства та формування програми санаційних заходів / О. С. Яцюк // Науковий вісник ІФНТУНГ (серія “Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості”). Вип. 1 (7). – Івано-Франківськ: ІФНТУНГ. – 2013. – С. 91-106.

Добре організоване корпоративне управління сприяє зростанню довіри до корпорації, що полегшує її доступ до ринку капіталу. Діяльність ринку «Нова Меркада» в Бразилії, де діють жорсткі стандарти корпоративного управління є підтвердженням тому, що впевненість інвестора в чесності корпорації як інституту може стати вагомим чиником росту ринку капіталів. Таким чином, ефективне корпоративне управління важливе в першу чергу для самої компанії, оскільки є основою довіри інвесторів, запорукою ефективності функціонування підприємства в умовах конкуренції. Актуальність дослідження корпоративного управління зумовлена й тим, що ефективне управління акціонерними товариствами є основою фінансової стійкості даних компаній, які роблять вагомий вклад в розвиток економіки країни, суспільства.

Основними проблемами корпоративного управління в Україні є нестабільність середовища функціонування підприємств, зокрема акціонерних товариств, що є наслідком економічної кризи, інфляційних процесів, недосконалості та мінливості законодавчої бази; конфлікт інтересів менеджерів корпорацій та власників акцій; проблеми забезпечення захисту прав акціонерів; використання застарілих методів управління; інформаційна закритість; низька ефективність моніторингу діяльності вищого менеджменту; брак культури корпоративного управління.

Важливим є формування вітчизняної моделі корпоративного управління, яка б базувалася на залученні, ефективному використанні та управлінні фінансами вітчизняних акціонерних товариств. Однією з особливостей управління фінансами акціонерних товариств є врахування наслідків впливу агентських конфліктів на вартість акцій. Тому ефективне управління корпоративними фінансами мало б передбачати врахування інтересів власників, інвесторів, менеджерів, співпрацю із споживачами, кредиторами, державою. Вагомість корпоративного управління для держави визначається його впливом на економічний та соціальний розвиток країни. Україна може звертатися до моделей корпоративного управління, які діють в інших країнах, при розробці і введенні місцевих норм і принципів корпоративного управління, які сприяти б зміцненню довіри інвесторів до вітчизняних акціонерних товариств та стали запорукою їх економічного росту та розвитку.

Подальший розвиток підприємств корпоративної форми господарювання вимагає розроблення програм їх діяльності на довготермінову перспективу, метою яких є збільшення прибутку власників акцій, забезпечення виконання виробничих завдань та конкурентоспроможності корпорації. Все це обумовлює необхідність розробки фінансової стратегії компанії.

Особливо актуальними є проблеми здійснення фінансової діяльності вітчизняних акціонерних товариств з державною часткою, які виникають, як результат недостатнього досвіду корпоративного управління, так і з причин не використання у повній мірі фінансових інструментів залучення засобів, що поширені у світовій практиці. Тому напрацювання шляхів залучення та ефективного використання капіталу вітчизняних акціонерних товариств з державною часткою залишається в центрі уваги вчених та практиків.

Підвищенню ефективності управлінських рішень у сфері корпоративних фінансів сприятиме професійний фінансовий контролінг. Під фінансовим контролінгом розуміємо філософію підтримки прийняття фінансових рішень, яка ґрунтується на інформаційному забезпеченні та координації всіх підсистем управління, використанні комплексу економічних методів, які в сукупності націлені на зростання вартості компанії.

До заходів, що сприятимуть вдосконаленню системи корпоративного управління, варто віднести формування належного зовнішнього середовища функціонування корпорацій, яке характеризувалося б прозорістю та силою закону; системний моніторинг практичної діяльності вітчизняних акціонерних товариств; забезпечення захисту прав акціонерів, особливо дрібних, що сприятиме залученню додаткових інвестиційних ресурсів; наявність належних ринкових механізмів, в тому числі дієвої системи розкриття інформації, ефективні механізми регулювання ринку цінних паперів; розробка та запровадження єдиної методології розрахунку рейтингу корпоративного управління; формування та розвиток загальної, правової та політичної культури корпоративного управління.

Вдосконалення корпоративних відносин повинно ґрунтуватися на врахуванні практичного досвіду вітчизняних підприємств корпоративної форми господарювання та міжнародних стандартах і підходах корпоративного управління. Впровадження заходів сприятиме, як розвитку корпоративних відносин, так і розвитку фондового ринку України, покращенню інвестиційної привабливості, зростанню ВВП.

*Ярема Б.П., к.е.н., доц.
Субицька Д.Я., студентка*

Львівський національний університет імені Івана Франка

СВІТОВИЙ ДОСВІД ПОДАТКОВОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ

В Україні інститут податкового консультування перебуває на початковому етапі свого розвитку, а тому вважається за доцільне вивчення та можливе запозичення досвіду розвинених країн у побудові ефективного механізму незалежного податкового консультування.

Історія, час виникнення та концепція податкового консультування у кожній країні мала та має власні унікальні риси та особливості, що пояснюються національною специфікою¹. Однак у 1959 р. у Франції в якості єдиної координаційної організації було створено Європейську Асоціацію податкових консультантів (CFE) та затверджено її статут, що був остаточно переглянутий Генеральною асамблеєю Асоціації 24.09.2010 р. Сьогодні до складу Асоціації входять 33 національні організації з 24 європейських країн, що об'єднують більше, ніж 180 тис. податкових консультантів (taxadvisers). Свою місію Асоціація вбачає у захисті професійних інтересів податкових консультантів, гарантуванні високої якості наданих ними порад і рекомендацій та обміні інформацією щодо національних податкових законів з метою сприяння координації податкового законодавства в Європі².

Заданими Ральфа Буссе (практикуючий податковий консультант, к.е.н., доцент, Німеччина), розглядаючи систему податкового консультування в окремих європейських країнах можна виділити дві різні системи регулювання правових відносин на ринку податкового консультування. Це, по-перше, система «державного регулювання», коли нормативна база для податкового консультування в основному прописана законами (країнами-представниками в Європі є, наприклад: Австрія, Німеччина, Італія, Польща, Словаччина, Франція, Хорватія, Люксембург та Португалія тощо), по-друге, система «саморегулювання», коли нормативна база для податкового консультування установлена самими дійовими особами (до країн, що мають систему «саморе-

¹ Історія консалтингу та його сучасний стан в розвинених країнах. Режим доступу: <http://um.co.ua/8/8-10/8-103239.html>

² Податкове консультування: зміст та стан розвитку в Україні та світі. О.М. Смірнова. Режим доступу: <http://ndi-fp.asta.edu.ua/newsView/57/>

гулювання» відносяться, наприклад, Бельгія, Великобританія, Нідерланди, Іспанія, Фінляндія і Швейцарія).

Прикладом формування та ефективного розвитку ринку податкового консультування може слугувати позитивний досвід сусідньої Польщі.

Інститут податкового консультування працює в Польщі не так давно, проте внаслідок еволюційних змін у соціальній та економічній сферах вже сформував свої стійкі позиції на ринку фінансових послуг. Насамперед це було пов'язано зі зміною польської податкової системи в 90-х рр. ХХ ст. Податкове консультування стало невід'ємною частиною податкової системи, а створення професії податкового консультанта надало можливість платникам податків користуватися кваліфікованими порадами під час виконання своїх податкових обов'язків¹.

Закон «Про податкове консультування» в Польщі від 5 липня 1996 року набув чинності з 1 січня 1997 року, тоді як Національна палата податкових консультантів створена 27 січня 2002 року. Отже, сфера податкового консалтингу Польщі є досить молодого, її головний суб'єкт — податкові консультанти.

Усі податкові консультанти зобов'язані бути членами Національної палати податкових консультантів (НППК) Польщі та їх заносять до відповідного реєстру, відтоді кожен із них як «податковий консультант» підлягає правовому захисту. На сьогодні реєстр податкових консультантів нараховує 8815 фізичних осіб і 463 юридичні особи, які мають право надавати податкові консультаційні послуги в Польщі².

Особливості механізму державного регулювання інституту податкового консультування можна розглянути на прикладі Німеччини. Німецький закон «Про податкове консультування» був прийнятий майже 50 років тому. У Німеччині право надавати консультаційні послуги у сфері оподаткування надано як фізичним особам (аудитори, податкові консультанти, бухгалтери, адвокати, нотаріуси), так і юридичним (адвокатські контори, банки, спілки). Досвід свідчить, що якісне податкове консультування, безумовно, сприяє підвищенню ефективності стягнення податків. Щорічно загальною постановою податкова адміністрація заохочує використання платниками послуг податкових консультантів за допомогою відстрочення терміну подання річних

¹ Податковий консалтинг. Інтерв'ю з директором Консалтингової компанії «ЕКСПЕРТ» Киришунюм А. Н. Журнал «Школа професійного бухгалтера» 04.01.2011 р. Режим доступу: <http://www.tax-expert.in.ua/index.php/uk/2010-02-09-18-44-03/121-nalogoviy-konsalting>

² Податкове консультування: можливості використання досвіду Польщі у вітчизняних умовах. І. Р. Безпалько. Режим доступу: <http://nz.uad.lviv.ua/static/media/1-52/21.pdf>

податкових декларацій на чотири-сім місяців. Тому попит на послуги податкових консультантів є незмінно високим. Це пояснює факт, що у 2008 році в Німеччині нараховувалось близько 76 000 фізичних осіб, які акредитовані як податкові консультанти, і майже 8 000 юридичних осіб, об'єктом діяльності яких є податкове консультування¹.

Податкове консультування у Німеччині грає одну з домінуючих ролей у всіх аспектах, що пов'язані з оподаткуванням, оскільки майже вдвічі перевищує попит на аудиторські послуги (34% проти 18%) та практично дорівнює обсягу послуг щодо складання річної податкової звітності.

За даними про рівень задоволення якістю послуг з податкового консультування у Німеччині видно, що відсоток незадоволених осіб протягом 1999 – 2009 рр. різко зменшився з 19% до 1%, а частка дуже задоволених збільшилася майже у 2,5 рази – з 21% до 47%².

До групи країн «саморегулювання» належить Великобританія. Податкові консультації у Великобританії можуть бути надані юристами, бухгалтерами та податковими консультантами. У цій країні юридичним консультантом або юристом теоретично називати себе може кожен, тому що таких професійних кваліфікацій не існує. Юрист у Великобританії, який отримав професійну кваліфікацію – це або «баррістер» (в перекладі «адвокат»), або «солісітор» (у перекладі «стряпчий»). З точки зору термінології краще дотримуватися англійських термінів – «баррістер» і «солісітор»[5].

Традиційно баррістери – це фахівці, які виступають у суді і консультують клієнтів, а солісітори – фахівці, що займаються консультаційною діяльністю з більш «простих» питань, як наприклад, спадкування або заповіту.

Отже, незважаючи на те, що у Великобританії немає відповідного закону про податкове консультування і ця країна відноситься до групи «саморегулювання», процес надання консультаційних послуг у сфері оподаткування, і особливо наслідки за неякісну роботу консультантів також досить чітко регламентовані, тут існують відповідні професійні стандарти та етика, а клієнт надійно захищений від некваліфікованих та беззмістовних рекомендацій³.

Підсумовуючи, варто відзначити, що не всі розвинені країни Європи йдуть шляхом чіткої регламентації діяльності податкових консультантів.

¹ Податкове консультування: світовий досвід та можливість його використання в Україні. Красільник Т.В. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/inek/2012_2/81.pdf

² Податкове консультування: зміст та стан розвитку в Україні та світі. О.М. Смірнова. Режим доступу: <http://ndi-fp.asta.edu.ua/newsView/57/>

³ Податкове консультування: світовий досвід та можливість його використання в Україні. Красільник Т.В. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/inek/2012_2/81.pdf

Відповідні закони сьогодні діють у таких країнах, як Німеччина, Польща, Чехія, Словаччина, Франція та інших. Водночас саморегулювання ринку відбувається, наприклад, у Великобританії, Швейцарії та Бельгії. У цих країнах керівну роль відіграють профільні організації податкових консультантів, які й регулюють діяльність ринкових гравців. Для вітчизняного ринку послуг з податкового консультування відкриваються значні перспективи, оскільки потенціал є дуже великим. Подолання перешкод розвитку ринку консалтингових послуг у сфері оподаткування з врахуванням позитивних моментів зарубіжного досвіду є визначальним завданням. Вітчизняний інститут податкового консультування доцільно розвивати все ж таки на основі державного регулювання та чіткого визначення місця та ролі податкових консультантів у трьохсторонніх відносинах між платниками податків, податковими органами та податковими консультантами.

СЕКЦІЯ 5

МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРАКТИЦІ СУЧАСНОГО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ТА БІЗНЕСОМ

Гірман А.П., к.політ.н., доц.
Університет митної справи та фінансів

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В сучасних умовах з новою гостротою постало завдання щодо вдосконалення управлінської діяльності. Своєчасною стає необхідність функціонування підприємств і організацій різного типу на основі комплексної автоматизації управління всіма виробничими й технологічними процесами, а також трудовими ресурсами.

До теперішнього часу особливостям інформаційного забезпечення діяльності підприємств приділялась недостатня увага як у теоретичному, так і у практичному аспектах. Своєчасною стає необхідність подальшого вдосконалення принципів, форм і методів, розробки нових наукових підходів та практичних рекомендацій щодо інформаційного забезпечення діяльності підприємств.

Дослідження, проведені провідними зарубіжними вченими серед декількох тисяч компаній в усьому світі, показали, що в більшості підприємств, чий рівень загальних видатків на службу управління персоналом перевищує 10 млн. дол. на рік, витрачають до 10% цієї суми на інформаційні технології. Адже ефективність використання інформаційних ресурсів підприємства визначає результативність реалізації не тільки його поточних завдань, а й стратегічних цілей розвитку, що потребує принципово нових підходів до інформаційного забезпечення всієї діяльності¹.

Інформація як один з найважливіших видів забезпечення управлінської діяльності – це сукупність потрібних відомостей і даних для успішного проведення аналізу, контролю, прийняття й виконання управлінських рішень. Вона відображає умови, властивості, закономірності, особливості функціонування як об'єкта, так і його системи управління, а також опосередковує трудову діяльність людей і певних форм відносин між ними, постійно використовується в управлінні виробництвом, розподілом, обігом і використанні готового продукту².

¹ Чернявська І.В. Дослідження ефективності використання інформаційних ресурсів промислового підприємства [Текст] / В. І. Чернявська // Економічний аналіз. – 2008. – №2(18). – С. 397–399.

² Денисенко М.П., Колос І.В. Інформаційне забезпечення ефективного управління підприємством [Текст] / М.П. Денисенко, І.В. Колос // Економіка та держава. – 2006. – №7. – С. 19–24

Слід зазначити, що інформація, яка використовується в управлінні персоналом на підприємстві, за своїм значенням підрозділяється на чотири види. Так, директивна інформація забезпечує єдність управління, законність правових дій менеджера. Вона регламентує діяльність менеджера з позицій законності. Науково-технічна інформація прискорює практичне використання економічних законів ринкової економіки, сприяє організації виробництва, праці та управління підприємством. Економічна інформація відображає стан господарської діяльності організації та її ефективність. Вона характеризує зміни трудового процесу, витрати праці в структурних підрозділах підприємства. Організаційно нормативна інформація дозволяє впливати на управляючу систему шляхом регламентування діяльності при виконанні завдань управління, встановленні норм і нормативів на виконання окремих трудових операцій.

Багато процесів, що визначають кадрову ситуацію, досить динамічні: змінюється чисельний склад персоналу у зв'язку із плінністю, його структура за всією сукупністю ознак: за статтю, віком, стажем роботи й т.д. Перманентним є процес руху кадрів всередині підприємства між структурними підрозділами, змінюються професії, рівень кваліфікації. У всіх цих випадках інформація виступає як засіб контролю за відповідністю фактичної структури робочої сили, за своєчасністю укомплектування вакантних робочих місць тощо. Тому основними вимогами, які висуваються до кадрової інформації, є оперативність і надійність.

Крім того, соціальна спрямованість роботи з кадрами ставить завдання щодо накопичення досить різноманітної інформації соціального характеру, яка стосується окремих працівників. Так, при підборі кандидатів для призначення на посаду необхідно, щоб у банку даних були відомості не тільки виробничого, але й соціально-демографічного, дисциплінарного й навіть медичного характеру¹.

Потрібно визнати, що більшість українських підприємств має цілу низку недоліків у цій сфері. Так, не відзначається регулярністю аналіз організаційної й функціональної структур, інформаційно-технологічної системи обробки даних, оцінка потенціалу керівників. Зазвичай найбільш потрібними залишаються системи, що автоматизують щоденні рутинні процеси (облік робочого часу, індивідуальних робочих графіків, розрахунок заробітної плати й премій і

¹ Химиця Н., Сорохтей М. Інформаційне забезпечення управлінської діяльності підприємства [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/20812/1/102-218-219.pdf>

т.п.). Але поступово складається новий системний підхід до інформатизації кадрових процесів - Human Resource System (HR-Системи управління персоналом).

Інформаційна HR-Система покликана забезпечувати ефективне управління організаційною структурою підприємства. Разом з тим вона включає інструментальні засоби моделювання кадрових процесів, оцінки якісного й кількісного складу персоналу й прогнозування потреби в ньому, аналізуючи кваліфікаційні вимоги до посад.

Реалізація вимог своєчасного забезпечення процесів управління необхідною інформацією в умовах зростаючих її обсягів повною мірою може бути здійснена у випадку, якщо інформаційна база знайде своє організаційне оформлення у вигляді автоматизованої системи керування кадрами - або її варіанта - автоматизованого робочого місця фахівця кадрової служби (АРМ), виконаного на базі ПЕОМ. Такий підхід дозволяє реалізувати нову інформатизовану технологію процесу управління.

Вочевидь, для ефективної роботи системи управління персоналом важливо створити на підприємстві єдину автоматизовану мережу ПЕОМ, що передбачає взаємний обмін кадровою інформацією між всіма рівнями управління на базі сучасних засобів передачі даних.

Як показує аналіз сучасного стану інформаційного забезпечення управління персоналом підприємства, основними шляхами підвищення його якості є:

-)] подальша інтеграція кадрової, економічної й соціологічної інформації;
-)] підвищення оперативності внесення змін в інформаційні файли;
-)] істотне розширення інформації, що стосується характеристики робочих місць, освітніх вимог робочого місця до працівника, що дозволить взаємоув'язати наймання нового працівника з характеристиками вакантних робочих місць (посад);
-)] забезпечення працівників при найманні інформацією про оплату праці, професійно-кваліфікаційне просування й т.ін.

І насамкінець, слід зауважити, що високий рівень інформаційної продуктивності відображає здатність компанії до створення конкурентних переваг. Ця здатність повністю залежить від організації менеджменту на конкретному підприємстві в конкретний час.

Задорожна А. В., к.ф.-м.н., доц.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БІТКОІНІВ У СВІТІ

Сучасні технології дозволяють ефективно та швидко здійснювати комп'ютерну обробку інформації на основі алгоритмів, організовувати збереження великих обсягів інформації та передачу інформації на великі відстані в мінімальні терміни. Змінюється функція грошей, з'являються віртуальні банки та системи оплати. Проте ще більших змін може зазнати валютна система, адже з'явився і поступово популяризується новий вид валюти – електронна валюта, яка має свої особливості створення та використання, які відрізняють її від традиційних валют. Тенденції розвитку такого виду валюти, потенціал використання їх на валютному ринку України, нові можливості, які вони можуть надати користувачам, потребують подальшого вивчення.

Криптовалюта, електронна або віртуальна валюта – електронний механізм обміну, який початково був задуманий для інтернет-купівлі або переводу грошей між користувачами мережі. Емісія та облік криптовалюти базується на використанні асиметричного шифрування та криптографічних методів захисту, а функціонування системи відбувається децентралізовано в розподіленій комп'ютерній мережі. Створена на основі протоколу Біткоін віртуальна валюта виступає засобом обігу, збереження та є розрахунковою одиницею, чим не відрізняється від звичайних валют, проте для неї існують і деякі відмінні особливості. Насамперед це те, що криптовалюта – це програмний продукт, а отже, ціна курсу криптовалюти залежить від попиту та пропозиції, а не від наступних вкладників. До інших особливостей криптовалюти можна віднести децентралізованість емісії, відсутність єдиного центру контролю за операціями, відсутність важелів керування вартістю криптовалюти, відсутність комісії за транзакції, повне знеособлювання платежів та непідконтрольність уряду.

На даний час перелік криптовалюти налічує близько 80 найменувань, найбільш популярною серед яких є біткоін. По суті біткоін (Bitcoin, BTC) – це децентралізована цифрова валюта, яка є анонімною. Процес емісії або випуску біткоінів називається «майнінг», при якому обчислювальні потужності процесору використовуються з метою виконання математичних обчислень для проведення транзакцій та забезпечення безпеки мережі Біткоін. Крім майнінгу, який буде припинений після досягнення загального числа біткоінів

у 21 млн. штук, існують й інші способи отримання біткоїнів. До них належать: отримання біткоїнів як оплати за товари або послуги; купівля самої криптовалюти; обмін біткоїнами між приватними особами тощо. Свідченням того, що використання біткоїнів набирає все більших обертів, є збільшення кількості пунктів з їх обміну у світі (рис. 1).

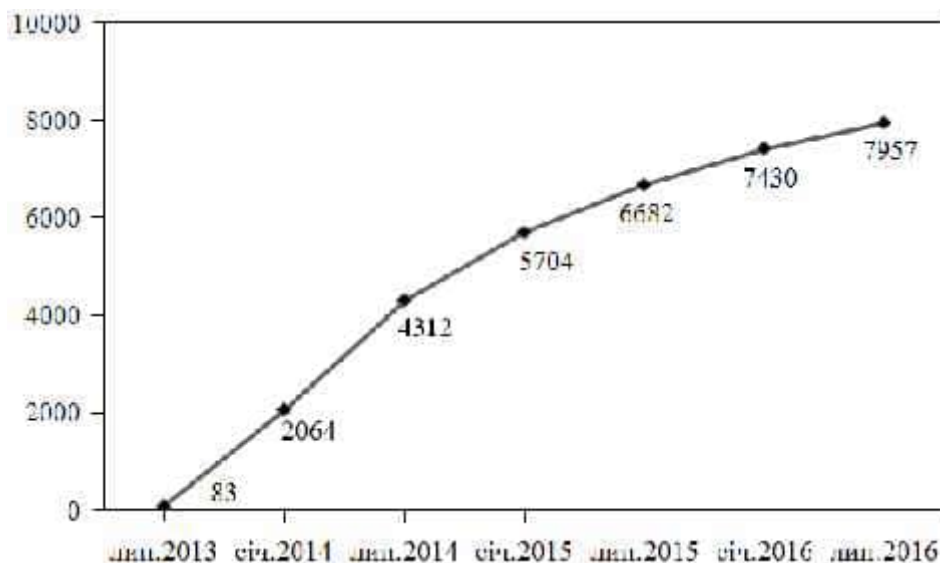

Рис. 1. Загальна кількість пунктів обміну біткоїнів у світі¹

Для прогнозування кількості обмінників біткоїнів на наступний період видається доцільним скористатися адаптивними моделями. Останні дозволяють автоматично налаштовуватись на конфігурацію базисної динаміки на основі припущення, що інформаційна цінність рівнів базисної динаміки ряду для оцінки його майбутньої динаміки тим більша, чим менше ці рівні віддалені від прогнозного періоду. Найбільш доцільним для прогнозування видається модифікований метод геометричних ваг. Перший рівень для прогнозного періоду обчислюється за формулою

$$Y_{n\Gamma} = \sum_{j=1}^{n\Gamma} Y_j \cdot W_j, \quad (1)$$

де Y_1, Y_2, \dots, Y_n – рівні базисного часового ряду; n – кількість рівнів у базисному часовому ряду; W_j – геометричні ваги, які розраховуються за формулою

¹ Сайт Blockchain.info [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://blockchain.info/charts>

$$W_j X_{nZ} \frac{f_1 Z | r_a | A^{Zj}}{f_1 Z | r_a | A^{ZS}}, \quad (2)$$

де r_a – коефіцієнт автокореляції першого порядку, розрахований на основі базисного часового ряду.

Для розрахунку (n+2)-го рівня за допомогою модифікованого методу геометричних ваг утворюється новий часовий ряд шляхом приєднання до базисного ряду розрахованого (n+1)-й рівня. Інформаційна основа розрахунку (n+3)-го рівня формується шляхом приєднання до базисного ряду розрахованих (n+1)-го і (n+2)-го рівнів. Аналогічним чином знаходиться (n+4)-й і наступні прогнозні рівні. Вагові коефіцієнти генеруються за допомогою самого ряду, а отже, будуть індивідуальними для кожного ряду. Для представленого на рис. 1 ряду даних, коефіцієнт автокореляції першого порядку r_a становитиме 0,994. Прогнозоване значення кількості обмінників біткоінів, яке отримане за методом геометричних ваг, становить 8523 пункти станом на січень 2017 року. Отже, відповідно до прогнозу, можна очікувати на подальше позвавлення обігу біткоінів.

Попри масовість використання біткоінів у світі, в Україні ще рано про це говорити. Так, на Україну припадає не більше 20 таких пунктів обміну¹, тоді як для порівняння в Європі – 2 тис., у США – 2,5 тис. пунктів з обміну біткоінів, а загалом по світу – близько 8 тис. обмінників. Таку слабку популярність криптовалюти в Україні частково можна пояснити українським законодавством, яке прирівнює криптовалюту до грошового сурогату. Разом із тим, в українському законодавстві відсутні визначення криптовалюти та біткоінів, а отже, немає чіткого імперативу на використання біткоінів. Така неоднозначна ситуація з визначенням біткоінів є притаманна всьому світові. Так, у США біткоіни вважаються активами (capital assets), але не грошима, в Європі біткоіни набули «статусу» валюти з жовтня 2015 р. та операції з ними звільнені від ПДВ. Разом з тим, слід зауважити, що законодавство завжди буде відставати від розвитку технологій, і ринок електронних валют не є виключенням. Чи будуть біткоіни мати перспективи використання – покаже час, проте однозначно можна говорити, що самі технології, які використовуються при створенні електронних валют, мають перспективи розвитку. У

¹ Сайт CoinMap [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://coinmap.org/#/world/49.11702904/32.34375000/6>

сучасному світі, коли суспільство орієнтоване на створення неплатоспроможного попиту, актуальною стає ідея Гезелевських грошей, що слугують не так для накопичення, як для обміну, а тому технології, подібні до технології blockchain, будуть розвиватися і надалі.

Зомчак Л. М., к.е.н., доц.

Марусіна В. Т., студент

Львівський національний університет імені Івана Франка

МОДЕЛЬ ВЕКТОРНОЇ АВТОРЕГРЕСІЇ ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ ДИНАМІКИ ВВП ТА ІНДЕКСУ СПОЖИВЧИХ ЦІН В УКРАЇНІ

Серед прикладних моделей макроекономічного прогнозування виділимо моделі векторної авторегресії (VAR), які, разом з іншими нелінійними моделями, є одним із засобів моделювання та прогнозування стану та розвитку таких складних динамічних систем, як економічні. Векторна авторегресійна модель є однією з найбільш успішних, гнучких і простих у використанні моделей для аналізу багатовимірних часових рядів та особливо корисна для опису динамічної поведінки економічних і фінансових часових рядів і для їх прогнозування.

Запропоновано векторну авторегресійну модель на основі динаміки приросту ВВП та інфляції в Україні протягом 19997-2015 рр. Зауважимо, що цей період охоплює дві економічні кризи, що мали місце в Україні: 1997-1998 та 2008-2009 років¹.

Графічний аналіз показників динаміки ВВП у відсотках до попереднього року та індексу споживчих цін (ІСЦ) свідчить про пряму залежність між поведінкою цих величин та економічними кризами (рис.1).

На основі графіка можна припустити ймовірність настання кризи, у випадку, якщо відсоткова зміна ІСЦ є більшою за зміну ВВП². Чим більшою є ця різниця, тим глибшою є економічна криза. Висунуте припущення підтвер-

¹ Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

² Adiwijaya K. Prediction System of Economic Crisis in Indonesia Using Time Series Analysis and System Dynamic Optimized by Genetic Algorithm/ K. Adiwijaya, S. Sa'adah, H. Liang // International Conference on System Engineering and Technology — Indonesia— 2012. — 6 p.

джується наявністю розбіжностей такого характеру у 1998 та 2009 роках, що відповідає кризам 1997-1998 та 2008-2009 років в Україні.

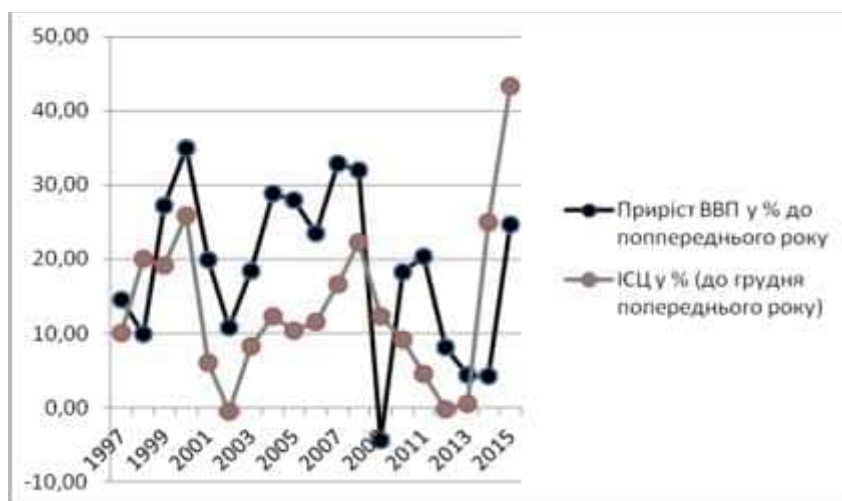

Рис. 1. Графік залежності відсоткової зміни ВВП та ІСЦ в Україні протягом 1997-2015рр.

Початково вхідні часові ряди перевірено на стаціонарність за допомогою розширеного тесту Дікк-Фуллера. Оскільки виявлено нестационарність, то для вирішення цієї проблеми використано в якості параметрів моделі перші різниці вхідних величин. Таким чином отримано модель перетвориться на:

$$\begin{aligned} \Delta GDP_t &= a_{10} + \sum_{i=1}^m a_{1i} \Delta GDP_{t-i} + \sum_{i=1}^m b_{1i} \Delta \ln f_{t-i} \\ \Delta \ln f_t &= a_{20} + \sum_{i=1}^m a_{2i} \Delta GDP_{t-i} + \sum_{i=1}^m b_{2i} \Delta \ln f_{t-i} \end{aligned}$$

де ΔGDP_t – зміна ВВП в часі, $\Delta \ln f_t$ – зміна індексу споживчих цін в часі, a_{ij} та b_{ij} – параметри моделі.

Для визначення порядку запізнення використано критерії: інформаційний критерій Айка (Akaike's Information Criterion) AIC, критерій Ханна-Квіна (Hannan-Quinn Criterion) HQ, критерій Шварца (Schwarz Criterion) SC і помилку кінцевого прогнозу (Final Prediction Error) FPE¹. Для усіх критеріїв отримано величину затримки 4.

¹ Klein I. Mitnik S. Contributions to modern econometrics: from data analysis to economic policy / Klein I. Mitnik S. – Vol. 4. – Springer Science & Business Media, 2013. – 281 p.

Після оцінювання параметрів отримано модель:

$$\Delta GDP_t = 1,08 - 0,16\Delta GDP_{t-1} + 0,12\Delta GDP_{t-2} + 0,35\Delta GDP_{t-3} + 0,49\Delta GDP_{t-4} + 0,40\Delta Inf_{t-1} - 0,36\Delta Inf_{t-2} - 0,43\Delta Inf_{t-3} - 0,47\Delta Inf_{t-4}$$

$$\Delta Inf_t = -2,67 - 0,77\Delta GDP_{t-1} - 0,82\Delta GDP_{t-2} - 0,26\Delta GDP_{t-3} - 0,15\Delta GDP_{t-4} + 0,47\Delta Inf_{t-1} + 0,1\Delta Inf_{t-2} - 0,15 + 0,76\Delta Inf_{t-4}$$

Для такої моделі коефіцієнт детермінації функції, що описує приріст ВВП має значення 0,5011, а для функції, що описує приріст ІСЦ 0,7413 відповідно. Це свідчить про задовільну достовірність авто регресійної моделі, а отже вона може бути використана для подальшого аналізу та прогнозування. Для перевірки правильності специфікації моделі застосовано Q-тест Льюнг-Бокса.

На основі прогнозу можна стверджувати про відносну стабільність досліджуваних економічних показників а також про незначний ризик виникнення кризових явищ в період 2018-2019 років, коли прогнозований рівень ІСЦ перевищуватиме прогнозований рівень ВВП.

Каменщук Б. Д., к.с.-г.н.

ННЦ «Інститут землеробства НААН»

АНАЛІЗ НАУКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІДДІЛІВ НАУКОВОЇ УСТАНОВИ

Інтеграція України в світове співтовариство, співробітництво з міжнародними кредитними і фінансовими установами вимагає відповідної адаптації всіх підприємств і організацій у тому числі організацій, які продукують нові знання у сфері сільського господарства за напрямом: «Продовольча безпека».

За прогнозами ООН, населення планети до 2050 р. зросте до 9 млрд., що потребує збільшення валової продукції сільського господарства на 60% по відношенню до 2005 року і призведе до необхідності розв'язання проблеми нестачі ресурсів при мінімізації ризиків безпеки харчових продуктів і адаптації до зміни клімату. Серед 57 розглянутих країн сільське господарство та (або) тваринництво як науково-технічний та (або) інноваційний пріоритет визначили 15 країн, а саме: Австралія, Алжир, Ірландія, Казахстан, Китай, Конго,

Малайзія, Молдова, Монголія, Сербія, США, Таджикистан, Узбекистан, Чилі, Чорногорія.

Три країни – Білорусь, Киргизстан, Нідерланди – як науково-технічний та (або) інноваційний пріоритет визначили агропромисловий комплекс та (або) продовольчий сектор (продбезпеку). Австрія однієї з пріоритетних тематичних областей для досліджень визначила агропродовольчі дослідження, Угорщина – агропромислові технології. Аргентина однією зі своїх стратегічних галузей визначила агроіндустрію.

У провідних країнах світу наукоємне виробництво є джерелом економічного зростання. В свою чергу, фундаментом наукових досліджень в нашій країні є державні організації (науково-дослідні інститути, наукові центри), які мають відповідні стратегічні, довгострокові і пріоритетні цілі.

Успішне здійснення ефективного управління такими організаціями вимагає забезпечення управлінських менеджерів корисною інформацією для ведення оперативного планування, контролю та прийняття управлінських рішень. В системі управлінського контролю, крім того, здійснюється оцінка прийнятих рішень на різних рівнях управління та визначається ефективність діяльності структурних підрозділів для відповідного досягнення оперативних, тактичних та стратегічних цілей.

Слід зазначити, що стабільність діяльності, фінансова стійкість та загальна ефективність діяльності структурних, пов'язаних між собою підрозділів (відділів) є базою для ефективного розвитку підприємства або організації. Функціонування кожної із складових вимагає для себе системного та цілісного управлінського забезпечення, адекватного стану у кожному відповідному етапі економічного розвитку підприємства.

Тому метою наших досліджень було виявити рівень науково-організаційної ефективності структурних підрозділів (відділів) наукової установи.

Для повного розкриття мети нами було використано частину звітних матеріалів структурних наукових підрозділів Національного наукового центру «Інститут землеробства НААН» за 2014-2015 р.р.

У зв'язку з нерівномірністю значень різних характерних показників науково-організаційної діяльності відділів наукового центру, нами проведено попарне порівняння відібраних основних критеріїв з точки зору їхньої важливості. Для цього використано матеріали посібника «Статистика в науке и бизнесе»¹.

¹ Лапач С. М., Чубенко А. В., Бабич П. Н. Статистика в науке и бизнесе. /Лапач С. М., Губенко А. В., Бабич П. М. – Київ: МОРІОН, 2002. – 640 с.

Спочатку проведено попарне порівняння кожного критерію щодо важливості з подальшим виявленням міри важливості, визначенням їх вектора (min або max); сумування векторів із визначенням відповідного коефіцієнта ефективності для кожної наукового відділу та їх подальше сортування для формування рейтингу. Для швидкого виконання розрахунків використано програму *MS Excel* із додатковими макросними алгоритмами *Ch_weight* і *OptObjCh*.

Використовуючи показники міри значимості кожного з критеріїв оцінки діяльності відділів, нами визначено коефіцієнт ефективності кожної окремого відділу за сумою факторів, що є найбільш об'єктивним чинником для швидкого вирішення складних наукових і виробничих завдань.

За результатами оцінки багатофакторним методом встановлено рейтинг відділів за коефіцієнтом ефективності (табл. 1).

Таблиця 1

Рейтинг відділів ННЦ «Інститут землеробства НААН» за науково-організаційною діяльністю

№	Назва відділу	Коефіцієнт ефективності
1	Селекції і насінництва зернобобових культур	0,46
2	Селекції і насінництва зернових культур	0,33
3	Агроекології та аналітичних досліджень	0,33
4	Адаптивних інтенсивних технологій зернобобових, круп'яних і олійних культур	0,32
5	Селекція та насінництва кормових культур	0,30
6	Кормовиробництва і луківництва	0,30
7	Селекції та насінництва круп'яних культур	0,29
8	Сівозмін і землеробства на меліорованих землях	0,28
9	Селекції і насінництва льону і ріпаку	0,26
10	Агрогрунтознавства	0,25
11	Обробіток ґрунту та боротьби з бур'янами	0,21
12	Землекористування і захисту ґрунтів від ерозії	0,21
13	Інтелектуальної власності та інноваційної діяльності	0,20
14	Захисту рослин	0,18
15	Селекції і насінництва кукурудзи	0,17
16	Агрохімії	0,17
17	Адаптивних інтенсивних технологій зернових колосових культур і кукурудзи	0,16
18	Сільськогосподарської мікробіології і фізіології рослин	0,11
19	Економіки	0,10
20	Первиного та елітного насінництва	0,03

Отже, за результатами першого етапу оцінки інноваційних розробок встановлено, що високої значимості у науково-організаційній діяльності набувають відділи, які забезпечували високі показники із виконання наукових розробок, отримання охоронних документів, публікування результатів власних досліджень, проведення різних популярних заходів (виставок, семінарів), укладання угод, надання консультацій.

При оцінюванні рівня науково-організаційної діяльності відділів установи доцільно використовувати метод багатофакторної оцінки, викладений в статті. Даний метод дозволяє дослідити широкий діапазон показників і критеріїв, що характеризують певний об'єкт із визначення певного оптимізованого положення, в якому об'єкт характеризувався б рівною мірою за всіма показниками.

Мицишин О.Я., к.ф.-м.н., доц.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ДЕКОМПОЗИЦІЙНА МОДЕЛЬ ПРОГНОЗУВАННЯ КІЛЬКОСТІ РЕАЛІЗОВАНОГО ТОВАРУ

Стандартний підхід щодо розчеплення змінних економічних величин на окремі складові (постійні та змінні) передбачає виділення незмінної складової сезонності, принаймні протягом трьохрічного періоду. Величина сезонності в свою чергу не є сталою, та динамічно змінюється протягом років за співвідношенням

$$T_k = aT + b,$$

де k – номер року, a – коефіцієнт пропорційних змін сезонності, b – константа на яку зміщується сезонність, T – вектор сезонності (див. рис. 1.).

Наступними складовими змінних економічних величин є активності спричинені дистриб'ютерами, системою ціноутворення, фінансовою спроможністю різних верств населення, системою продаж, включаючи рівні центральних офісів, регіональних торговельних представників, окремих торговельних мереж а також конкурентним середовищем. Активності можуть носити плановий характер – медіапромоакції, зміна ціни, бонуси, процентні знижки а також позапланові – зміна доходів покупців, інфляція, паніка, дії

конкурентів, учасників системи продаж (торгівельні представники, мерчан-дайзери, менеджери торгових точок або мереж), бути короткотерміновими чи довготерміновими, бути притаманними певним географічним територіям (місто, область, регіон) або каналам збуту.

Рис. 1. Моделювання сезонності продаж

Власне такі питання класифікації активностей, визначення причинно-наслідкового зв'язку їх виникнення розглянуті в даному дослідженні. Виокремлення наслідків планових промоакцій від спорадичних змін обсягів продаж товарів складають аналітичну частину дослідження, а застосування багатофакторного аналізу відносно сталих складових (наприклад обсяги помісячних продаж), та змінних активностей дозволяє отримати прогноз продаж на наступні періоди.

Орловська А.Б., к.е.н., доц.

Жмуркевич А.Є., к.е.н., доц.

Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів

АНАЛІЗ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ЕФЕКТИВНОЇ РОЗРОБКИ ПРОГРАМНИХ СИСТЕМ

Процес розробки програмного забезпечення завжди проходить ряд типових етапів. Від послідовності етапів та можливості їх взаємодії визначається модель життєвого циклу розробки програмних продуктів. В різних джерелах, у більшості випадків, розглядають дві полярні моделі, які ставляться в протиположності одна одній. Це каскадна модель, інакше відома як модель водоспаду, та модель гнучкої розробки або Agile-модель. Ці моделі мають принципово різний підхід щодо послідовності етапів розробки програмного забезпечення.

Каскадна модель історично з'явилась першою. Відповідно до неї кожен етап роботи виконується лише раз і лише після повного завершення попереднього етапу. Так процес розробки програмного забезпечення починається з визначення завдання з подальшим проектуванням та реалізацією системи, продовжується тестуванням продукту та завершується введенням в дію та супроводом. Внаслідок чітко визначеної структури та неможливості повернення на попередні етапи, модель водоспаду називають «важкою» або «жорсткою» методологією. Цю методологію можна використовувати до відносно невеликих проектів, коли вимоги чітко відомі і визначені наперед та є розробники відповідного рівня кваліфікації.

На протиположності «важким» підходам розробки програмного забезпечення з'явилися моделі «гнучкої» або «легкої» розробки, більш відомі як Agile-моделі. Це клас моделей, які в своїй основі першочерговою цінністю визначають розробку програмного забезпечення саме таким, яким його хоче бачити замовник. Всі інші активності, а саме написання проектної документації, підтримка моделей архітектури програмного забезпечення та інші є другорядними. Гнучкі моделі базуються на кількох принципах Agile маніфесту (Agile Manifesto):

-)] Особистості і їх взаємодії ставляться вище, ніж процеси і інструменти.
-)] Працездатне програмне забезпечення ціниться вище, ніж обширна документація.
-)] Співпраця із замовником визначається вищою, ніж переговори за контрактами.

Уміння реагувати на зміни є вищими, ніж слідування плану.

Таким чином процес розробки програмного забезпечення за «гнучкими» моделями може багаторазово проходити одні й ті ж етапи при зміні вимог чи завдань замовником.

Така методологія підходить для великих та довготривалих проєктів, які постійно адаптуються до умов ринку. Відповідно, в процесі реалізації вимоги змінюються.

Окрім описаних двох моделей, деколи можна зустріти інформацію про спіральну модель, яка є чимось середнім по відношенню до них. Та зовсім не часто з'являється інформація про інші моделі життєвого циклу, які також мають широке застосування на практиці.

V-model успадкувала структуру «крок за кроком» від каскадної моделі. Ця модель застосовується до систем, в яких особливе значення має безперервне функціонування. Особливістю моделі можна вважати те, що вона націлена на ретельну перевірку та тестування продукту уже з початкових стадій проєктування. Тестування здійснюється одночасно з відповідною стадією розробки. Така модель застосовується до малих та середніх проєктів, в яких чітко відомі вимоги і потрібне ретельне тестування системи.

Інкрементна модель (Incremental Model) характеризується тим, що повні вимоги формуються за кілька версій. Мають місце кілька циклів розробки, які разом створюють життєвий цикл «мульти-водоспаду». Процедура розробки передбачає випуск на ранньому етапі базової функціональності, а на інших етапах – послідовне додавання нових функцій, так званих «інкрементів». Така модель використовується в тих випадках, коли базові вимоги відомі на початковому етапі з подальшим їх розширенням та потрібне раннє представлення продукту на ринку.

RAD Model (Rapid Application Development Model або швидка розробка аплікацій) є різновидом інкрементної моделі. В ній компоненти чи функції розробляються кількома висококваліфікованими командами паралельно. Часові рамки одного циклу жорстко визначені. Створені модулі в подальшому інтегруються в один робочий проєкт. Дана модель використовується для високо бюджетних проєктів, які потребують швидкого і якісного випуску продукту.

Ітераційна або ітеративна модель (Iterative Model) не потребує для початку повної специфікації вимог. Створення продукту починається з реалізації частини функціоналу, що є базою для визначення подальших вимог. Такий процес повторюється. Версії продукту хоч і не ідеальні, але робочі. Суть

моделі в тому, що кожна версія має бути робоча і удосконалюватися по ходу створення нових версій. Використовується модель в великих чи дуже великих проектах, в яких основне завдання визначене, але деталі реалізації можуть еволюціонувати з часом.

Спіральна модель (Spiral Model) схожа на інкрементну, але з акцентом на аналіз ризиків. Вона добре працює для критично важливих бізнес-задач, коли невдачі несумісні з діяльністю компанії. Така модель не підійде для малих проектів, але вона підходить для важких та дорогих, коли кожен наступний крок потребує більш значного аналізу для оцінки наслідків, ніж саме програмування.

Розглянувши різні моделі можна зробити висновок, що кожна з них має власне коло застосування і неможливо визначити єдино вірну модель для різних проектів. Навіть, популярна на даний час гнучка Agile-модель не може бути застосована у всіх випадках, адже не всі проекти можуть бути розтягнуті в часі та схильні до гнучкого фінансування. Методології частково перетинаються і схожі одна на одну, однак мають свої особливості та переваги. Тому у кожному окремому випадку, під кожен конкретних проект вибирається одна, найбільш відповідна модель життєвого циклу розробки програмного забезпечення.

Ситник В.Ю., ст. викладач

Львівський національний університет імені Івана Франка

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Сучасний світовий розвиток характеризується стрімким підвищенням ролі інформаційних технологій (ІТ), які дедалі більше охоплюють всі сфери діяльності, надають можливості для зростання ефективності виробництва, кардинальним чином змінюють механізми функціонування багатьох інститутів, держав.

У зв'язку з цим виникає потреба у терміновому провадженні сучасних інформаційних технологій в економіку України це дозволить прискорити перехід до інноваційної моделі розвитку, заснованої на використанні новітніх

досягнень науки і техніки, нових матеріалів, ресурсозберігаючих та енергозберігаючих технологій.¹

Розвинуті ІТ відкривають шлях національній економіці до вищого рівня розвитку, оскільки цей ринок є ефективним інструментом інтеграції до світового економічного простору внаслідок його особливостей, таких як: інтернаціональність (завдяки інформаційно-комунікаційній природі); привабливість для інвесторів завдяки швидкій окупності інвестицій і високій прибутковості; сфера інформаційних технологій є наукомісткою, і тому в процесі її розвитку якнайповніше розкривається науковий потенціал країни; за рахунок розвитку і реалізації наукового потенціалу підвищується рівень інформаційної й економічної безпеки країни.

Про перспективи розвитку і значну роль ІТ в розбудові сучасної, конкурентоспроможної економіки країни неодноразово присвячували праці таких вітчизняних і зарубіжних науковців як В. Геєць, А. Мазаракі, А. Маслов, В. Міщенко, В. Плєскач, Т. Тадаскіна, О. Чубукова, С. Андрєєв, Д. Белл, П. Друкер, Я. Жаліло, М. Кастельс, Е. Тоффлер.

Галузь ІТ займає вагоме місце в економіці України. Її складовою є сектор інформації та телекомунікацій, в якому наприкінці 2014 року працювало понад 114,3 тисячі суб'єктів господарювання різних форм власності, з них 13,3 тисячі - підприємств та 101 тисяча - фізичних осіб - підприємців. Кількість працівників цих суб'єктів господарювання налічувала 306,3 тисячі осіб, що становить майже 3,5% загальної чисельності працівників, зайнятих на суб'єктах господарювання в Україні, з них на підприємствах працювало 192,7 тисячі осіб. Валовий внутрішній продукт (за виробничим методом), вироблений суб'єктами господарювання у секторі інформації та телекомунікацій за 2014 рік, становив 3% (47421 млн. гривень) обсягу ВВП України, а за 9 місяців 2015 року (за попередніми даними) - 3,1% (42765 млн. гривень).²

Програми соціально-економічного розвитку на національному і регіональному рівнях солідарні в тому, що зростання можуть забезпечити лише колосальні інвестиції. Розрахунки коливаються виходячи з можливої акумуляції українською економікою від \$120 млрд до \$270 млрд зовнішніх

¹ Решетняк Н.Б., Єгорова Ю.В. Інформаційні технології як фактор інноваційного розвитку економіки України / Н.Б. Решетняк, Ю.В. Єгорова. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.kpi.kharkov.ua/archive/MicroCAD/2016/S16/file_277.pdf.

² Рекомендації парламентських слухань на тему: "Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України". Схвалено Постановою Верховної Ради України від 31 березня 2016 року № 1073-VIII. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1073-19>

інвестицій протягом наступних 15 років. При цьому потрібна серйозна перебудова із сировинної економіки на високотехнологічну, головним рушієм якої буде експорт. І нарешті, важлива умова – активна роль держави як регулятора, і як гравця.

Аналітики завжди приділяють пріоритетну увагу інформаційним технологіям. Традиційно в Україні було прийнято протиставляти виробництву програмного забезпечення інші галузі, зокрема гірничо-металургійний комплекс чи сільське господарство. Справді, в умовах Четвертої промислової революції та роботизації виробничих процесів, яка йде за нею, роль інформаційних технологій важко переоцінити. Тому дедалі частіше і металургів, і аграріїв витісняють на задвірки технологічного прогресу, а сфері ІТ готують шлях як майбутньому локомотиву економіки.¹

В Україні на даний час присутні всі складові для успішного розвитку галузі інформаційних технологій: високий рівень забезпеченості висококваліфікованими ІТ-фахівцями, значна підтримка зі сторони світових лідерів наявність політичної волі та бажання до прогресивних змін в економіці (й ІТ-галузі зокрема) зі сторони нового уряду країни.

Щоб забезпечити динамічний розвиток ІТ-галузі, необхідно:

-)] Прийняти ряд законодавчих актів, які б забезпечували ефективну систему податкових стимулів для працюючих в сфері ІТ;
-)] Інформувати потенційних інвесторів про привабливість українського ІТ-ринку в спеціалізованих іноземних виданнях та на Інтернет-сайтах;
-)] Забезпечити розвиток ІТ-інфраструктури;
-)] Розширити та покращити підготовку ІТ-спеціалістів;
-)] Посилити боротьбу з порушенням авторських прав та кіберзлочинністю;
-)] Розвинути сферу надання адміністративних послуг населенню в електронному вигляді;
-)] Впроваджувати інформаційні технології в медицині та освіті.²

Успішна реалізація цих заходів сприятиме розвитку і зростанню не лише інформаційної індустрії а й економіки вцілому

Таким чином, стратегічне значення ІТ для розвитку економіки обумовлюється тим, що вони дозволяють ефективно використовувати інформаційні

¹ Стратегія галузі: в чому криється потенціал українського ІТ-сектору. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1415624-strategiya-galuzi-v-chomu-krietsya-potencial-ukrayinskogo-it-sektoru>

² Карпенко Н.В. Розвиток ІТ-галузі як складова зростання економіки України / Н. В. Карпенко // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2014. – № 2. – С. 57.

ресурси для вирішення проблем, оптимізувати та автоматизувати інформаційні процеси в управлінні та в кінцевому результаті виступають важливими елементами більш складних технологій забезпечення інформаційної взаємодії між людьми і організаціями, органами влади.

ІТ відіграють істотну роль у підвищенні якості управління розвитком суб'єктів господарювання. Вони допомагають підприємствам досягати поставлених цілей, автоматизуючи виробничі процеси, забезпечувати виконання стандартів, удосконалювати продукти, скорочувати терміни розробки проектів.

Стадник Ю.А., к.е.н., доц.

Львівський національний університет імені Івана Франка

АНАЛІЗ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ ПОЗИЧАЛЬНИКА

В умовах фінансово-економічної кризи, коли значна кількість суб'єктів господарювання ризикує втратити свою платоспроможність, ситуація в банківській сфері є особливо важкою, оскільки постає проблема неповернення коштів позичальниками, що спричиняє послаблення фінансової стабільності банківських установ. Така ситуація вимагає вкладання коштів у розвиток банківського ризик-менеджменту, який узяв би на себе функції захисту кредитного портфеля банку від проблемних позик, відсіювання потенційно ненадійних позичальників ще до прийняття рішення про надання кредиту.

Розглянемо завдання зменшення кредитного ризику на рівні опрацювання кредитних запитів окремих потенційних позичальників.

Кредитний запит характеризується розміром позики V , місячною нормативною ставкою дисконту r , тривалістю кредитної угоди T та графіком повернення позичкових коштів та відсотків за кредит на проміжку часу $\bullet 0, T'$. Цей графік містить інформацію про розміри майбутніх платежів D_i , які здійснюватимуться позичальником у календарні моменти часу t_i , $i \in \overline{1, m}$, де m – загальна кількість таких платежів.

За відсутності ризику зведений чистий дохід N банку становитиме величину:

$$N \times ZV \Gamma^T \frac{D}{(1\Gamma r)^t} \times ZV \Gamma D^T \frac{1}{(1\Gamma r)^t} \times ZV \Gamma \frac{D}{r} Z \frac{D}{r(1\Gamma r)^t}. \quad (1)$$

Оскільки у момент надання кредиту існує ризик майбутньої втрати платоспроможності позичальника, зведений чистий дохід кредитної установи є випадковою величиною. Потрібно визначити закон розподілу цієї випадкової величини.

Нехай \forall момент часу у майбутньому, коли позичальник втратить свою платоспроможність і з моменту часу \forall всі його платежі кредитній установі припиняються. Для функції розподілу ймовірностей $P(t)$ неперервної випадкової величини \forall можна вивести рівність:

$$\frac{P(t \Gamma \zeta t) Z P(t)}{\zeta t} \times (1 Z P(t)) (\Leftarrow \Gamma \frac{o(\zeta t)}{\zeta t}) \quad (2)$$

де множник $\Leftarrow \Psi 0$, який характеризує неплатоспроможність конкретного позичальника.

Розв'язок цього диференціального рівняння має вигляд:

$$P(t) \times 1 Z e^{Z\Leftarrow}, t \mid 0, \quad (3)$$

що свідчить про показниковий закон розподілу випадкового моменту часу \forall , коли позичальник втратить свою платоспроможність.

Середню тривалість \forall такого проміжку часу, упродовж якого позичальник зберігає свою платоспроможність, обчислюється за формулою:

$$\bar{\forall} \times \int_0^{\Gamma} t P(t) dt \times \int_0^{\Gamma} t \Leftarrow e^{Z\Leftarrow} dt \times Z t e^{Z\Leftarrow} \Big|_0^{\Gamma} \Gamma \int_0^{\Gamma} e^{Z\Leftarrow} dt \times Z \frac{1}{\Leftarrow} e^{Z\Leftarrow} \Big|_0^{\Gamma} \times \frac{1}{\Leftarrow}. \quad (4)$$

Значення параметра \Leftarrow визначається за результатами аналізу наявної у кредитній установі статистики виконання позичальниками кредитних угод, об'єктивної інформації про конкретного позичальника, з використанням скорингових моделей тощо.

Банківська установа отримує можливість оцінити свій очікуваний дохід за окремим кредитним запитом. Корисність випадкового прибутку дорівнює очікуваній корисності його можливих значень. Для детермінованого еквіва-

ленту \hat{N} випадкового зведеного чистого доходу банку за окремим кредитним запитом справджується рівняння:

$$f(\hat{N}) \sum_{t=0}^T f(N_t) p_t \quad (5)$$

Чистий зведений дохід N_t банку у випадку, якщо позичальник зробить точно t платежів, визначається за формулою:

$$N_t = ZV \Gamma \frac{D}{r} Z \frac{D}{r(1\Gamma r)^t}, \quad 0 \leq t \leq T, \quad (6)$$

Функція корисності f у разі нейтрального ставлення кредитної установи до ризику є лінійною, тому детермінований еквівалент \hat{N} збігатиметься з очікуваним рівнем \bar{N} випадкового чистого зведеного доходу:

$$\hat{N} = \bar{N} \sum_{t=0}^T N_t p_t \quad (7)$$

Коли ставлення до ризику відрізняється від нейтрального та використовується експоненційна функція корисності, що відображається формулою:

$$\hat{N} = ZV \Gamma \frac{D}{r} \Gamma \frac{1}{c} \ln \sum_{t=0}^T e^{-\frac{cD}{r(1\Gamma r)^t}} p_t, \quad (8)$$

де параметр $c \geq 0$ відповідає ставленню кредитної установи до ризику ($c = 0$ у разі неохочності і, навпаки, $c > 0$ у разі схильності до ризику).

Аналіз кредитного запиту завершується висновком про доцільність чи недоцільність подальшого розгляду цього запиту щодо можливості включення його до кредитного портфеля банку. Кредитний запит слушно рекомендувати до потенційно прийнятних, якщо очікувана величина доходу банку за цим запитом, розрахована за формулою (8) невід'ємна ($\hat{N} \geq 0$). А якщо очікувана величина доходу від'ємна ($\hat{N} < 0$), відповідний запит є для банку економічно не вигідним, з огляду на індивідуальне ставлення кредитної установи до ризику.

Шевчук І.Б., к.е.н., доц.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ТА КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ ВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ БІЗНЕС-АНАЛІТИКИ

В останні роки, коли світова та національна економіки переживають не найкращі часи, більшість організацій спрямовують зусилля на підвищення операційної ефективності та переорієнтовуються на потреби клієнтів. Такі зміни здатні забезпечити досягнення та новації в області бізнес-аналітики. Створюються спеціальні системи для: аналізу даних про продаж продукції, планування і прогнозування збуту, управління асортиментом; контролю обсягу та динаміки кредитів; формування звітності та аналізу інформації із всіх банківських систем; планування бізнесу, логістики, розвитку торгівельної мережі тощо.

Традиційно так склалося, що в Україні основним споживачем інструментарію бізнес-аналітики є фінансовий сектор та телекомунікаційні компанії. У той час, як в цілому світі його використовують державні організації, сфера охорони здоров'я, енергетична й нафтові галузі, транспортна галузь, сфера дозвілля і туризму, виробники споживчих й промислових товарів, сфера роздрібної торгівлі.

Згідно даних Gartner, бізнес-аналітика (BI) залишається одним із пріоритетних напрямів розвитку IT-компаній ще до 2017 р. із щорічним зростанням близько 10%. Світові IT-видатки в даному секторі в 2015 р. перевищили 3,5 трлн. доларів США. Найбільшими постачальниками програмного забезпечення для бізнес-аналітики є Oracle (18% ринку), SAP, IBM і Microsoft. Ринок BI є однією з точок зростання світового ринку IT¹.

На українському ринку інформаційних технологій в області BI-систем представлені в основному компанії-розробники ПЗ зарубіжного походження, оскільки в Україні такі розробки практично не ведуться. Так, корпорація SoftServe, що є одним із найбільших розробників програмного забезпечення у Східній Європі, зайняла значну нішу ринку бізнес-аналітики України. Основними напрямками діяльності підрозділу компанії SoftServe Business

¹ Бізнес-аналітика и большие данные в 2015: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.cnews.ru/reviews/bi_bigdata_2015/

Systems є розробка рішень для автоматизації бізнес-процесів підприємств, консалтинг в області ІТ, автоматизації управління підприємством, управління ланцюгами постачання.

Факторами, що сприятимуть подальшому зростанню як світового, так і національного ринків бізнес-аналітики, виступають:

-) зростання рівня усвідомленості керівників компаній в перевагах аналітичних інструментів та їх можливості для прийняття управлінських рішень;
-) нові економічні реалії ведення бізнесу;
-) нестача кваліфікованих фахівців, які потрібні для реалізації BI-ініціатив;
-) розвиток нових технологій та тісна інтеграція BI з соціальними мережами, мобільними платформами роблять інструменти бізнес-аналізу доступними для широких категорій кінцевих користувачів;
-) стрімкий розвиток платформ бізнес-аналітики та систем аналізу, за якого нерідко до моменту завершення впровадження системи встигають застаріти морально, вимагає постійного контакту із професійними консультантами, так як користувачам часто буває важко самостійно визначити вимоги до BI-системи;
-) користувачами аналітичних проектів були в основному представники великого бізнесу та такі сфери як фінанси і продаж. Тепер середній бізнес розглядає використання систем бізнес-аналізу даних як одну із конкурентних переваг;
-) існує ще безліч предметних областей, таких як управління персоналом, маркетинг, соціальна сфера, де використання BI та аналітичних інструментів знаходиться поки на ранній стадії;
-) розвиток хмарних та мобільних сервісів, технологій соціальних мереж;
-) зміна пріоритету користувачів із систем описової аналітики на системи для діагностики та прогнозування;
-) розвиток інформаційної інфраструктури та завершуваність етапу первинної автоматизації бізнес-процесів організацій (підприємств).

У той же час стримуючими факторами виступають: продовжується практика прийняття рішень на основі інтуїції, а не аналізу інформації; низький рівень автоматизації більшості бізнес-процесів; компанії (організації, підприємства) недостатньо розуміють як протікають їх власні бізнес-процеси і як наслідок не бачать можливості їх покращення і потреби у впровадженні BI системи. До найпопулярніших систем бізнес-аналітики відносяться: Qlik Sense, Microsoft Power BI, Roistat, Seeneco, Watson Analytics, SAP Business Objects, Microsoft Assistant, Cognos Business Intelligence, HandyKPI.

Використання аналітичного програмного забезпечення створює конкурентні переваги для бізнесу завдяки:

1. Усуненню здогадок та припущень при управлінні організацією (підприємством).
2. Отриманню швидких відповідей на низку бізнес-запитань.
3. Отриманню звітів по ключових показниках бізнесу в будь-який момент часу.
4. Набуття прозорості у відносинах з клієнтами.
5. Визначенню можливостей компанії (підприємства).
6. Оптимізації бізнес-процесів.
7. Підвищенню ефективності роботи, використання ресурсів.
8. Отриманню інформації про реальні виробничі витрати.
9. Покращенню управління запасами.
10. Передбаченню розвитку бізнесу та позиції компанії (підприємства) на ринку.
11. Зміні моделі ведення бізнесу та пошуку нових перспектив для розвитку.
12. Відсіюванню неприбуткових клієнтів.
13. Згладжуванню сезонності, піків і спадів попиту.
14. Визначенню тенденції розвитку внутрішнього та зовнішнього середовища.

Крім того, для успішного ведення бізнесу зростає роль аналізу даних із соціальних мереж. Аналіз спілкування споживачів як у соціальних групах, так і в мережі в цілому, дозволить компаніям визначати початок утворення трендів та розуміти потреби споживачів. Соціальна аналітика забезпечує створення зворотного зв'язку та сприяє оптимізації продуктової або сервісної пропозиції.

Зростання кількості інтернет-користувачів відкриває нові можливості на ведення бізнесу. Адже, багато хто здійснює покупки через мережу Інтернет у режимі 24/7 та отримує іншого роду послуги. На фоні загального падіння економіки України темпи зростання сектора електронної комерції зростають. Конкурентоздатними є наступні напрямки діяльності: інтернет-магазини, організація доставки їжі, дитячі товари, освітні курси.

Інформацію про те, як розвивати бізнес у формі інтернет-магазину, можна отримати завдяки спеціального інструментарію бізнес-аналітики (сервіси від пошукових систем – Google Analytics, Яндекс.Метрика). До основних переваг, які дає застосування аналітики веб-сайтів можна віднести: моніторинг доступності та стабільності роботи ресурсу; аналіз і ведення статистики відвідуваності, визначення основних тенденцій; дослідження поведінки

відвідувачів і факторів, що на неї впливають; аналіз ефективності проведених рекламних кампаній; дослідження результатів роботи за різними маркетинговими каналами; вироблення рекомендацій щодо поліпшення різних аспектів роботи сайту та взаємодії із відвідувачами.

Збереження конкурентних переваг в умовах обмеженості економічних ресурсів вимагає грамотного підходу до процесу управління організацією, що базується на проведенні бізнес-аналізу. Інтерес до ВІ проявляють практично у всіх організацій будь-яких сфер бізнесу та форм власності. Однак існує ще ціла низка факторів, що перешкоджають у повній мірі скористатись даним аналітичним інструментом. Тому потрібно шукати шляхи нейтралізації їх дії, щоб перейти від розуміння потреби в ВІ системах до впровадження.

СЕКЦІЯ 6

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Бабенко А.Г., д. е. н., проф..

Університет митної справи та фінансів

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Досягнутий рівень сільськогосподарського виробництва України в повній мірі не відповідає сучасним потребам суспільства. Про це засвідчують основні об'ємні та економічні показники сільського господарства, які за останні роки зменшились. Зокрема, обсяг виробництва валової продукції в сільському господарстві в 2015 році становив 239,5 млрд. грн., що на 43,3 млрд. грн. менше в порівнянні з базовим 1990 роком. За цей же період обсяг виробництва валової продукції в галузі тваринництва скоротився на 66,3 млрд. грн.

Одним із основних показників ефективності сільськогосподарського виробництва є рентабельність, який в 2015 році становив 45,7 відсотки. Рентабельність виробництва тваринницької продукції складає 22,6 відсотки.

Отже необхідно реалізувати комплекс соціально-економічних заходів щодо докорінного покращення стану основних галузей сільськогосподарського виробництва.

Виникає об'єктивна необхідність оздоровлення економічного стану як в цілому в сільському господарстві країни, так і в основних галузях виробництва - у рослинництві та тваринництві. Покращення фінансової ситуації в сільському господарстві країни, а також в регіонах і на підприємствах – на сьогодні це важлива задача. А тому необхідно використати всі основні напрями (резерви) зростання економічної ефективності виробництва. Серед них є широке запровадження досягнень науково-технічного прогресу та інших соціально-економічних чинників.

Необхідно також вдосконалити процес управління основними галузями сільського господарства, забезпечити впровадження механізму державного цінового регулювання на основні види товарної продукції: зерно, соняшник, цукрові буряки, молоко, а також живність великої рогатої худоби, свиней і птиці.

В сільськогосподарських підприємствах як це засвідчують офіційні статистичні дані, на протязі вже 20 років виробництво окремих видів тваринницької продукції (зокрема велика рогата худоба на м'ясо, вівці на м'ясо, вовна) є збитковим. Це негативно впливає на економіку тваринницької галузі. А тому необхідно знайти вихід із такої ситуації.

На наш погляд одним із шляхів покращення економічного стану тваринницької галузі може бути активне втручання державних структур через механізми цінового регулювання товарної продукції. Основою ціни будь-якого товару є повна собівартість продукції, тобто затрати по її виробництву та реалізації. Отже повна собівартість одиниці будь-якої товарної продукції – це перша головна складова ціни. Крім цього, другою частиною ціни продукції (товару) є прибуток. Саме за таких умов забезпечується прогнозований рівень рентабельності товарної продукції.

Прогнозована ціна товарної продукції забезпечує не лише повну окупність виробничих затрат, а також прибуткове (рентабельне) виробництво. Отже, державні регульовані ціни на тваринницьку продукцію аграрних підприємств повинні формуватися з врахуванням повного відшкодування виробничих затрат, а також забезпечувати рентабельність.

Для практичного вирішення проблеми державного цінового регулювання тваринницької продукції сільськогосподарських підприємств необхідно прийняти відповідний Закон Верховної Ради України.

За рахунок запровадження регульованого цінового механізму слід досягти рентабельності виробництва тваринницької продукції не менше 20-30 відсотків. Саме такий економічний механізм сприятиме також зростання чисельності поголів'я худоби та обсягів тваринницької продукції на підприємствах всіх форм власності та господарювання.

В нових умовах цінового регулювання буде забезпечено зростання обсягу сільськогосподарської продукції, особливо молока, м'яса всіх видів худоби тощо. При такому стані в сферу матеріального виробництва (переважно в тваринницьку галузь) будуть залучатись безробітні селяни, повертатись раніше втрачені робочі місця. Таким чином, буде поетапно вирішуватись важлива соціальна проблема підвищення зайнятості в аграрних регіонах країни.

За нашими підрахунками забезпечення підвищення рентабельності виробництва основних видів продукції в умовах державного цінового регулювання з'явиться також можливість посилити матеріальну мотивацію праці аграрних товаровиробників.

Балахонова О.В., д.е.н., доц.
Вінницький соціально-економічний інститут
Університету «Україна»

СТВОРЕННЯ НОВОГО МЕХАНІЗМУ РЕГІОНАЛЬНОГО УТВОРЕННЯ

Основними напрямками формування нового механізму муніципального управління є: націленість на досягнення суспільно значущих результатів, підвищення якості і доступності муніципальних послуг, зниження надмірного втручання державних органів управління в економіку, зниження витрат від неефективності закупівель для муніципальних потреб, підвищення суспільної довіри до муніципальних органів управління.

Критеріями підвищення ефективності нового механізму управління повинні стати: наближення показників якості муніципального управління до рівня розвинених країн, дотримання стандартів муніципальних послуг, підвищення ефективності закупівель для муніципальних потреб, зниження витрат економічних суб'єктів на отримання муніципальних послуг, підвищення рівня задоволеності споживачів якістю і доступністю муніципальних послуг, зниження витрат бізнесу, пов'язаних з надмірним державним регулюванням, зниження корупційних витрат в економіці, підвищення рівня довіри населення до муніципальних органів управління¹.

Кінцевими результатами формування нового механізму муніципального управління є підвищення конкурентоспроможності економіки, поліпшення інвестиційного клімату, зростання якості життя, підвищення керованості на муніципальному рівні, зростання ефективності бюджетних витрат, зміцнення злагоди місцевої громади².

Український досвід останніх двадцяти п'яти років наочно показує, що для досягнення цілей муніципального управління недостатньо їх сформулювати, забезпечити правову базу і розробити план дій. Для того щоб домогтися істотних суспільно значущих результатів, необхідно впровадження механізму муніципального управління за результатами, який пов'язує цілі, заходи, а також ресурси, які необхідні для досягнення цілей управління¹.

¹ Захарченко В.І. Наукові основи управління ринковою системою регіону : [Монографія] / В.І. Захарченко, Т.К. Метіль, І.А. Топалова. – Одеса: Атлант, 2016. – 316 с.

² Шульц С. Економічний простір України: формування, структурування та управління : [Монографія] /С.Шульц. – Львів: ІРД НАНУ, 2010. – 408 с.

Ця система використовує механізм проектного управління, застосування якого дозволяє здійснювати контроль не тільки на стадії прийняття рішень, але і на стадії їх виконання. Впровадження цього механізму в рівній мірі важливо і для формування нової системи муніципального управління в цілому, і для вирішення багатьох інших завдань, пов'язаних із здійсненням структурних перетворень в економіці. Робота з його практичного застосування повинна здійснюватися в тісному зв'язку з впровадженням механізму визначення мети й бюджетування за результатами.

Створення механізму управління за результатами передбачає, що всередині відповідних органів муніципального управління необхідно встановити конкретні структури, що відповідають за досягнення пріоритетних цілей, надавши їм ресурси для їх досягнення. Доцільно розширення сфери стратегічного планування; показники кінцевих результатів повинні підкріплюватися реалістичними планами по досягненню цих результатів, а плани повинні містити проміжні значення стратегічних показників у міру просування до мети. Показники повинні спиратися на інформацію, яка доступна в оперативному режимі, щоб мати можливість здійснювати поточний моніторинг реалізації плану. Оперативний моніторинг повинен бути спрямований на вчасне виявлення відхилень від запланованої траєкторії руху, в той же час моніторинг дозволяє виявляти і кращий досвід, який потребує підтримки і поширення. За результатами моніторингу бажано проведення регулярної оцінки ризиків недосягнення цілей при обраному варіанті розвитку на основі результатів моніторингу та оцінки ризиків, при цьому низька ймовірність досягнення цілей може служити сигналом для керівництва про необхідність коригування проведеної політики. Доцільно відпрацювати механізм коригування дій щодо реалізації відповідної програми в разі зростання ризику її невиконання, а також забезпечити постійну увагу до процесу контролю за ходом реалізації.

Особливим напрямком стає застосування методів бюджетування, орієнтованого на результати; перехід до розподілу бюджетних ресурсів між адміністраторами бюджетних коштів і реалізованими ними бюджетними програмами з урахуванням досягнення конкретних результатів; підвищення фінансової самостійності суб'єктів бюджетного планування на основі зміцнення їх фінансового менеджменту.

Це стане можливим на основі інвентаризації витратних бюджетних зобов'язань суб'єктів бюджетного планування в ув'язці з реєстром муніципальних послуг і технології їх надання, а також розробки методики розрахунку

вартості муніципальних послуг. Крім того, необхідний перехід до розподілу бюджетних ресурсів між розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів в залежності від запланованого рівня досягнення поставлених перед ними цілей, відповідно до середньострокових пріоритетів регіональної соціально-економічної політики і в межах прогнозованих на перспективу обсягів бюджетних ресурсів, а також створення системи результативних контрактів у взаєминах суб'єктів бюджетного планування, розпорядників бюджетних коштів та бюджетотримувачів¹.

Доцільно впровадження стандартів муніципальних послуг, які дозволять упорядкувати і конкретизувати зобов'язання органів державного управління перед місцевою громадою, ввести об'єктивні процедури контролю та оцінки їх діяльності, знизити дефіцитність соціально значущих послуг.

Біттер О.А., д.е.н., проф.

Ваврик В.Б., аспірант

Львівський національний університет ім. І. Франка

УДОСКОНАЛЕННЯ ЦІНОВОГО СЕРЕДОВИЩА РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Ціна відповідно до сучасних уявлень про її сутність є виразником співвідношення попиту й пропозиції на ринку певного товару, чинниками якого виступають рівні доходів населення, ефективності виробництва, інфляції та продуктивності праці, ступінь лібералізації економіки та стан регуляторної політики держави, платіжного балансу, економічних свобод та прозорості економічних відносин тощо. Основними функціями цін є вимірювальна, стимулююча, розподільча. Ціна є також засобом збалансування попиту й пропозиції та раціонального розміщення виробництва, формування його галузевої структури. В агропродовольчій сфері рівень і співвідношення цін на різні види продукції є регуляторами структури споживання населенням продовольства та галузевої структури виробництва.

¹ Новоселов А.С. Регион: теория и практика управления экономикой /А.С. Новоселов. – Новосибирск: ИЭОПП СО РАН, 2011. – 468 с.

Цінове середовище розвитку сільськогосподарських підприємств є елементом їх оточення як суми чинників, які впливають або можуть впливати на будь-який аспект їх функціонування, на їх цілі, розмір, структуру, результати й методи діяльності. Воно є складовою частиною економічного виміру оточення сільськогосподарських підприємств, який поряд з соціокультурним, технічним, політико-правовим, міжнародним, демографічним, географічним вимірами утворюють систему загального оточення їх розвитку. Цінове середовище утворюють ціни на вироблену сільськогосподарськими підприємствами продукцію і продукти їх переробки та на споживані ними виробничі ресурси. Надзвичайно важливу роль відіграють ціни світового агропродовольчого ринку, а також ціни на продовольчі товари і сільськогосподарську продукцію в сусідніх країнах.

Зміни в ціновому середовищі розвитку сільськогосподарських підприємств, довготривалі тенденції в цінах на конкретні види продукції та споживаних ресурсів, співвідношення між ними мають визначальний вплив на ефективність виробництва. Результати цінового моніторингу є одним з основних чинників корекції чи докорінних змін у прийнятті управлінських рішень власників та керівників сільськогосподарських підприємств. Однією з необхідних умов при цьому виступає розширення статистичної інформації про рівень цін та їх динаміку, а також удосконалення методик аналізу цінового середовища та його прогнозування.

Протягом 2008-2015 рр. відбувався процес відносного погіршення цінового середовища розвитку сільськогосподарських підприємств порівняно з іншими секторами економіки, свідченням чого є нижчі темпи зростання цін на продовольчі товари відносно індексу споживчих цін. У 2014-2015 рр. ціни на продовольчі товари зростали темпами, значно нижчими від темпів знецінення національної грошової одиниці. Однак ціни на хліб і хлібопродукти, м'ясо і м'ясопродукти, рибу і продукти з риби та цукор протягом 2010-2015 рр. зростали значно вищими від середніх темпами. При цьому ціни реалізації продукції сільськогосподарськими підприємствами зростали значно нижчими темпами відносно роздрібних цін на продовольчі товари, що свідчить про погіршення їх економічного становища всередині АПК. Поряд з тим, високими темпами зростали ціни на зернові культури, цукрові буряки, молоко та худобу і птицю. Але більшість відповідних галузей в досліджуваний період у сільськогосподарських підприємствах занепадали.

Важливим чинником покращення цінового середовища розвитку сільськогосподарських підприємств могло би стати випереджаюче зростання

грошових доходів домогосподарств у регіоні, яке спостерігалось впродовж 2008-2012 рр., у результаті чого коефіцієнт цінової доступності продовольства зріс з 0,46 до 0,64 при рекомендованій його величині 1,0. Однак у 2013-2015 рр. розпочався зворотній процес, коли цей коефіцієнт знижувався. Низька цінова доступність значної частини продовольчих товарів на вітчизняному ринку змушує сільськогосподарські підприємства змінювати галузеву структуру виробництва на користь експортоорієнтованих видів продукції. Аналіз залежності між рівнем доходів домогосподарств та рівнем цін на продовольчі товари показав наявність між ними кореляційного взаємозв'язку середньої тісноти.

Ціни на споживані сільськогосподарськими підприємствами виробничі ресурси зростали значно вищими темпами порівняно з цінами на їхню продукцію. Цим створюються передумови для випереджаючого зростання виробничих витрат і собівартості продукції. Від значного погіршення показників економічної ефективності підприємства врятували успіхи в освоєнні сучасних технологій виробництва продукції рослинництва і тваринництва, завдяки чому досягнуто покращення показників продуктивності угідь і поголів'я тварин. Це у свою чергу спричинило відносно невисокі темпи зростання собівартості одиниці продукції. Аналіз диференціації цін реалізованої продукції на основні її види в розрізі 178 сільськогосподарських підприємств регіону показав надмірну їх варіацію (у 2-3 рази) та низький ступінь впливу на показники економічної ефективності виробництва.

Встановлено, що цінові тенденції на національному й регіональному агропродовольчих ринках практично співпадають з аналогічними тенденціями на світовому агропродовольчому ринку. Суттєвою відмінністю є лише відсутність процесу зниження продовольчих цін у Львівській області у 2009 р. Причини останнього вбачаємо в небажанні вітчизняних суб'єктів підприємства поступатися своїми економічними інтересами навіть при погіршенні економічних умов.

У процесі дослідження з використанням трендових моделей розраховані прогностичні показники змін у цінах як по всій сукупності продовольчих товарів, так по окремих їх основних видах. Встановлено, що при збереженні ретроспективних тенденцій у цінах на продовольство в досліджуваному регіоні протягом 2012-2020 рр. вони зростуть на 61 відсоток, що значно вище від прогностичних показників зростання цін на продовольство у світі на 2013-2022 рр., оголошених експертами ФАО-ОЕСР. У результаті цього знизиться цінова доступність продовольчих товарів, загострюватимуться проблеми зі

збутом продукції сільськогосподарських підприємств на національному агропродовольчому ринку, збільшиться розрив у цінах зі сусідніми країнами. Усі ці чинники призведуть до значного зниження рівня продовольчої безпеки країни та досліджуваного регіону. Необхідними умовами для зміни прогнозованих негативних тенденцій на позитивні є неухильна боротьба з тіньовою економікою та корупцією, поглиблення взаємовигідного економічного співробітництва з ЄС, Митним та іншими економічними союзами, урядами окремих країн. Особливе значення має зміна загальної моделі розвитку вітчизняного АПК, яка повинна опиратися на переважаючий розвиток фермерських господарств сімейного типу.

Формування сприятливого цінового середовища розвитку сільськогосподарських підприємств повинно опиратися на вдосконалення цінового механізму АПК. На сучасному етапі найбільш актуальними є такі економічні й адміністративні методи цінового регулювання, як стимулювання інвестицій, покращення фінансово-кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств, удосконалення системи їх оподаткування та нормування амортизації. Пропоновані в наукових публікаціях заходи щодо формування системи цін підтримки, еквівалентних цін на даний час не можна вважати доцільними. Світовий досвід засвідчує необхідність використання таких фінансових важелів нецінової підтримки розвитку сільського господарства й АПК, як заходи так званого «зеленого кошика» і фінансова підтримка розвитку сільських територій.

Створення сприятливого цінового середовища розвитку сільськогосподарських підприємств можливе лише в умовах достатньої платоспроможності населення. При збереженні існуючих тенденцій у доходах домогосподарств і цінах на продовольчі товари питома вага витрат на продовольство у структурі грошових витрат домогосподарств перевищуватиме 50 відсотків. За таких умов звужений внутрішній попит і надалі породжуватиме значні проблеми зі збутом продукції АПК. Основою для підвищення рівня доходів домогосподарств повинно стати поглиблення економічної реформи з метою реалізації інноваційно-інвестиційної моделі розвитку економіки, підвищення мінімальної заробітної плати і пенсій, зниження рівня безробіття, стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу.

*Бондаревська К.В., к.е.н. доц,
Бреус А. А., студентка*
Університет митної справи та фінансів

РИНОК ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

В сучасних умовах функціонування соціально-економічних відносин якість освітньо-професійної підготовки спеціалістів є головним пріоритетом в розвитку сучасної економіки. Тому важливе значення має зростання ролі вищих навчальних закладів та якісного надання освітніх послуг. Особливої уваги при цьому заслуговує ефективна взаємодія ринку праці та ринку освітніх послуг, оскільки без цього неможливий випуск кваліфікованих фахівців, тому що випускники вищих навчальних закладів не можуть реалізувати свої набуті знання, а ринок праці – не одержує кваліфікованих спеціалістів. Проблеми розвитку ринку освітніх послуг висвітлено в роботах таких вітчизняних та закордонних авторів як Дмитрієва В. Ю., Захарова І. В., Іванов В. Ю., Карпюк О. А., Чкаловська Г. З., Шорнікова Н. Ю. та ін. Ними виділено основні проблеми в розвитку ринку освіти та причини їх виникнення. У більшості наукових розробок розглянуто стан та тенденції розвитку освітнього ринку України в цілому. Однак невирішеними залишаються питання визначення регіональної специфіки розвитку освітнього ринку. Також існує необхідність проведення постійних системних досліджень особливостей поведінки споживачів освітніх послуг окремих вищих навчальних закладів¹.

Метою дослідження є розкриття сутності ринку освітніх послуг та обґрунтування напрямів його розвитку.

Освітня послуга – це комплекс навчальної та наукової інформації, переданої громадянину у вигляді суми знань загальноосвітнього та спеціального характеру, а також практичних навичок для наступного застосування. У своєму визначенні Т.Є. Оболенська вказує на те, що освітня послуга є товаром, і звертає увагу на те, що процес споживання освітніх послуг сприяє формуванню цінності людини, які в майбутньому складатимуть основу вартісного обміну на ринку праці². На нашу думку, освітня послуга є соціально-

¹ Жарська, І. О. Сучасний стан і тенденції розвитку освітніх послуг в Україні : статистичні оцінки [Текст] / І. О. Жарська, В. М. Неткова // Статистика України. – 2014. – № 2. – С.45-51.

² Оболенська Т.Є. Маркетинг освітніх послуг: вітчизняний та зарубіжний досвід / Т.Є. Оболенська. – К.: КНЕУ, 2001. – 208 с.

економічною категорією, що характеризує організацію процесу навчання, завдяки сукупності навичок, прийомів, методів та вмій.

Надання освітніх послуг має низку властивостей: неможливість безпосереднього кількісного підрахунку освітніх послуг; конкурсний характер освіти; освітні послуги належать до дорогих послуг, оскільки головним чинником їх виробництва є висококваліфікована праця педагогів. Підсумовуючи аналіз різних поглядів на поняття «освітня послуга», можна зробити висновок, що наявність багатьох визначень пов'язана з розглядом різних аспектів проблеми¹.

Вітчизняні науковці більше використовують системний та трудовресурсний підходи для вивчення освітніх послуг та за основу беруть забезпечення виробничого процесу. У поглядах європейських вчених є відмінності. Вони більш схильні розглядати освітні послуги з точки зору факторного, соціально-демографічного, конкурентоспроможного, інвестиційного та комплексного підходів. Конкуренція та постійні зміни кон'юнктури ринку не можуть бути описані лише кількісними та якісними характеристиками праці, тому необхідно застосовувати підходи, засновані на взаємозв'язку освітньої послуги та ринку праці. Даним цілям слугують різновиди оцінок, які бувають: кількісні, якісні, міграційні, інтегральні. Також освітню послугу можна представити з позицій трудового, соціально та інтелектуального капіталу.

Проблеми ринку освітніх послуг і професійної підготовки робочої сили потрібно розглядати в контексті різноманітних прямих і зворотних зв'язків з іншими макроекономічними процесами, серед яких: динаміка ринку праці, зайнятості і безробіття, зміна їх структурних характеристик. Виробники освітніх послуг обслуговують потреби одночасно суб'єктів ринку праці і освіти, які є взаємозалежними і визначають стан один одного, причому в будь-який момент часу один із цих ринків здійснює більш суттєвий вплив на інший, тобто є провідною стороною. Практично навчальні заклади виходять з одним продуктом на два взаємозалежні ринки. Сучасна молодь перш за все орієнтується на більш престижну спеціальність вищих навчальних закладів, ніж на робітничу професію. Це призводить до того, що випускників ВНЗ значно більше, ніж вільних робочих місць. Як наслідок – високий рівень молодіжного безробіття. Поки питання дисбалансу ринку праці та освіти не зрушить з мертвої точки, Україна і надалі втрачатиме позиції у глобальному рейтингу конкурентноздатності,

¹ Стеблюк Н.Ф. Економічна природа освітніх послуг в системі вищої освіти України / Н.Ф. Стеблюк // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 6 (2). – С. 196–199.

а українські випускники – шанси знайти роботу. Слід зазначити, що вирішення проблеми вибору професії – це можливість в майбутньому отримати хорошу роботу з гідним рівнем оплати праці.

Виклики сьогодення потребують іншого комплексу навичок, ніж 25 років тому. У результаті, за рівнем підготовки кадрів Україна уже опинилася на 74-му місці у глобальному рейтингу конкурентоздатності. При тому, що частка ВВП, яка витрачається на освіту, – одна з найвищих у світі. Особливо незадоволені роботодавці рівнем практичних навичок: шість з десяти компаній висловили незадоволення рівнем підготовки як формальної, так і неформальної освіти¹.

Провідний зарубіжний досвід свідчить про те, що серед шляхів вирішення вищезазначеної проблеми – залучення ініціативи самого бізнес-структур. У розвинутих західних компаніях все більшого поширення набуває формування партнерських відносин між представниками бізнесу та вищими навчальними закладами. Прикладом такої співпраці є компанія Siemens, яка підтримує партнерські зв'язки з Університетом Лінкольна (Велика Британія) та Трансильванським університетом (Румунія). Так, корпорація розмістила свої штаб-квартири безпосередньо на базі університетів. Це допомогло наблизити студентів до реальних потреб виробництва, залучати експертів компанії до викладацької діяльності тощо.

В Україні розвиток партнерських відносин між провідними компаніями, (підприємствами) та вищими навчальними закладами є недостатнім. Міжнародні організації займаються співробітництвом з тими університетами, які випускають фахівців за економічним або технічним напрямом. Так в Україні компанія Samsung Electronics, впровадила програму «Samsung Fresh Graduate Recruitment» для випускників вищих навчальних закладів. До програми входить навчання, підтримка та працевлаштування молодих спеціалістів. Отже, позитивним аспектом для молоді є можливість стажування або роботи на базі підприємств-потенційних роботодавців. Таким чином можна констатувати необхідність встановлення ефективного взаємозв'язку між сферою освіти та ринком праці.

Оскільки наразі Україна знаходиться на шляху до євроінтеграції, у сьогоdnішніх цілях та визначеннях мети намагається керуватися передовим міжнародним досвідом. Україна сьогодні посідає 76 місце серед 144 країн у рейтингу міжнародної конкурентоспроможності, тоді як країни Європейсько-

¹ Сайт «Альтернатива» [Електронний ресурс]. – режим доступу : <http://alt.ck.ua/chomu-ukrainska-osvita-ne-gotuye->

го Союзу займають позиції першої десятки. На сьогодні лідерство країн ЄС за досліджуваними показниками беззаперечні, але для того, щоб нашій державі мати можливість нейтралізувати цю різницю, необхідні зміни. В першу чергу, це стосується вдосконалення державного механізму регулювання освітніх послуг, розробки та покращення цільових програм та стратегій розвитку, забезпечення політичної, економічної та соціальної стабільності.

Василюшин С.І., к.е.н. ст. викл.

Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва

СОЦІАЛЬНІ НАПРЯМИ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Поглиблення наслідків економічної кризи, посилення загроз мінливого зовнішнього середовища та зовнішній тиск на сільськогосподарських товаровиробників призводять до зниження рівня їх економічної безпеки. Як наслідок, це впливає на рівень продовольчої безпеки держави та її стратегічний розвиток. Реалії ринкової економіки вимагають принципово нових підходів до формування та підвищення ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств у контексті подолання загроз їх економічно безпечному функціонуванню, що актуалізує наукові дослідження із зазначених питань.

У країнах Західної Європи концепція економічної безпеки формувалася на базі усвідомлення поняття «безпека» яке з'явилося в кінці в XIX. і трактувалося як стан відсутності або нейтралізації загроз, небезпеки, а також створення і соціальних інститутів, що її забезпечують¹. Вважаємо, що під економічною безпекою сільськогосподарських підприємств слід розуміти сукупність інструментів нівелювання загроз внутрішнього і зовнішнього середовища з метою отримання максимального прибутку і мінімізації фінансових ризиків. При цьому серед об'єктів економічної безпеки, що вимагають захисту, ми виділяємо корпоративну, ресурсну, соціальну, інформаційну, технологічно-енергетичну, інвестиційно-інноваційну, фінансову та екологічну складові.

¹ Основи економічної безпеки: [підручник] / О.М. Бандурка, В.Є. Духов, К.Я. Петрова, М. Черняков. – Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. – 236 с.

У сільському господарстві люди, їх майстерність, освіта є найбільш важливим елементом продуктивних сил, що визначально впливає на стан економічного розвитку підприємств і конкурентоспроможність їх продукції¹. Оскільки люди потребують соціального захисту, то соціальна безпека як складова економічної, є одним із визначальних індикаторів фінансового благополуччя підприємства та запорукою розвитку сільських територій.

Сучасний стан соціальної безпеки сільськогосподарських підприємств є незадовільним, головним чином за рахунок низького рівня оплати праці в галузі, про що свідчать показники рис. 1.

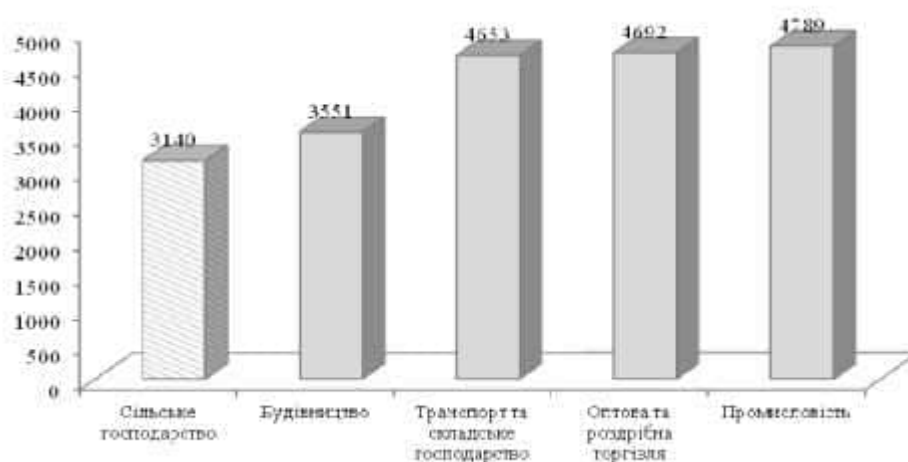

Рис. 1. Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників за видами економічної діяльності України у 2015 р., грн
Джерело: розраховано за даними².

За результатами 2015 р. середньомісячна заробітна плата у галузі сільського господарства становить лише 3140 грн (що на 11,6% нижче показника по галузі будівництва; на 32,5% - по галузі транспорту та складського господарства; на 33,1% - по галузі оптової та роздрібно торгівлі та на 34,4% - по галузі промисловості). Таким чином, сільськогосподарська праця має найнижчий рівень оплати праці і ця негативна динаміка є невиправданою та неприпустимою за умов прибутковості галузі сільського господарства на фоні збитковості решти галузей національної економіки.

¹ Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2013. – 779 с.

² Сільське господарство України у 2015 р.: статистичний збірник / відп. за випуск О.М. Прокопенко. – ДССУ, 2016. – 360 с.

На нашу думку, зміцнення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств України можливе за умов докорінної зміни аграрної політики, які полягають у наступних соціально спрямованих заходах:

- 1) стимулювання зростання рівня оплати праці у сільському господарстві;
- 2) відродження соціальної інфраструктури села шляхом відновлення фінансування закладів освіти, охорони здоров'я та соціально-культурних об'єктів;
- 3) сприяння розвитку села шляхом адресної підтримки соціально відповідальних суб'єктів агробізнесу;
- 4) підтримка сільської молоді за рахунок фінансування програм будівництва житла, надання пільг на вступ сільських абітурієнтів до вищих навчальних закладів;
- 5) постійний моніторинг демографічної ситуації на селі та відродження державної підтримки депресивних сільських територій;
- 6) зниження рівня податкового тиску на працівників сільськогосподарських підприємств;
- 7) будівництво високоякісних доріг на сільських територіях;
- 8) підвищення престижу сільської праці у межах інформаційного поля засобів масової інформації;
- 9) остаточне врегулювання земельних відносин на селі;
- 10) покращення інвестиційного клімату у галузі та залучення іноземних інвесторів для розвитку сільськогосподарських підприємств.

Разом з тим, вкрай необхідними є дослідження з питань сталого сільського розвитку, конкурентоспроможності малих і середніх форм аграрного бізнесу, діяльності агрохолдингів, органічного сільського господарства, ринку праці і зайнятості в сільській місцевості, а також інших, які сприятимуть уповільненню процесу занепаду сільської території¹.

Аграрний сектор за результатами 2015 р. є єдиною галуззю національної економіки України, який має позитивні фінансові результати та динаміку основних показників розвитку. За думками більшості експертів, аналітиків та науковців, саме аграрний сектор має стати «локомотивом», який виведе економіку нашої держави з кризи. Вважаємо, що названі вище соціальні орієнтири мають стати фундаментальною основою для прийняття стратегічних рішень щодо розвитку сільськогосподарських підприємств та запорукою зміцнення їх економічної безпеки.

¹ Могильний О.М. Аграрна політика: нові виклики і випробування / О.М. Могильний // Економіка та держава. – 2008. – № 9. – С. 17-21.

Гетьман О.О., к.е.н., доц.
Університет митної справи та фінансів

ЕФЕКТИВНА ЗАЙНЯТІСТЬ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ РИНКУ ПРАЦІ

Досягнення високої ефективності зайнятості населення є одним з найважливіших індикаторів суспільного добробуту. Ефективна зайнятість як економічна категорія являє собою легальну, суспільно-корисну діяльність, яка приносить працівникам дохід, що забезпечує гідні умови життя та праці. Такий вид зайнятості забезпечується високими показниками здоров'я населення, зростання його освітньо-кваліфікаційного рівня, досвіду, знань, умінь та навичок, зростання продуктивності праці, ускладнення її змісту і характеру.

На думку І.О. Штундера, зміст ефективної зайнятості розкривається як на макрорівні, так і на рівні окремих підприємств. Соціальний зміст ефективної зайнятості полягає у істотному підвищенні стандартів життя та рівня загального добробуту працюючого населення. Ефективна зайнятість здійснюється відповідно до вимог інтенсивного типу відтворення та критеріїв економічної доцільності і соціальної результативності, зорієнтована на скорочення ручної, непрестижної і важкої праці¹. На нашу думку, формування ефективної зайнятості ґрунтується на визначенні ролі людини як носія інтелектуального капіталу. Тривалий час в Україні домінував тип зайнятості, що відповідав переважанню трудової діяльності в промисловості і сільському господарстві, з широким застосуванням простої фізичної праці. Сьогодні мова йде про інформатизований тип зайнятості, що відповідає етапу активної інформатизації суспільства. Сьогодні найпоширенішими формами зайнятості є: зайнятість на об'єктах, де працівник має свою частку акцій; зайнятість на орендованих засобах виробництва; зайнятість на спільному підприємстві; надомна праця, оплачувані громадські, сезонні, тимчасові роботи. Але в умовах інноваційного розвитку спостерігається урізноманітнення форм нестандартної зайнятості, а саме: маятникова зайнятість, періодична зайнятість, гнучка зайнятість, вторинна зайнятість, лізинг персоналу, аутстафінг персоналу, аутсорсинг персоналу, дистанційна зайнятість, позаштатна дистанційна зайнятість, мобільна дистанційна зайнятість, самозайнятість та фрільанс.

¹ Штундер І.О. Концепція ефективної зайнятості в економіці інноваційного типу. -[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/3038/1/Shtunder.pdf>.

Поняття «нестандартна зайнятість» досі не має чіткого визначення. Науковці використовують цілий ряд термінів і понять, таких як: «нестабільна зайнятість», «атипова зайнятість», «неформальна зайнятість», «нерегульована зайнятість», «гнучка зайнятість» тощо. Отже, як справедливо зазначає Л.М. Ємельяненко, нестандартною зайнятістю є всі її види, що не відносяться до стандартної зайнятості¹.

На світовому ринку праці широко застосовується така форма нетрадиційної зайнятості як позикова праця, якій останнім часом приділено чимало уваги і в Україні. Позикова праця є роботою, яка виконується працівником певної кваліфікації, який надається спеціалізованим агентством найманої праці у розпорядження підприємства-користувача напрокат на певний час для виконання роботи на користь останнього. Використання позикової праці може бути зручним не тільки агентству «позикової праці» та користувачу, але й самим працівникам. Оскільки «запозичений працівник» має можливість навчання у процесі роботи та шанс отримати постійну роботу, що компенсує первісний низький рівень заробітної плати, який йому пропонують агентства «позикової праці».

Сучасною формою ефективної зайнятості населення є також дистанційна зайнятість, яка передбачає розосередження працівників по декількох місцях: частково на дому, частково в місцях, які є власністю роботодавця. Зазвичай дистанційно працюють кваліфіковані працівники, що користується повною довірою роботодавця, а також високопрофесійний виконавський персонал. Різновидом дистанційної зайнятості є надомна праця, яка виконується здебільшого вдома і в основному включає в себе низько кваліфіковані, монотонні види робіт. Оплата праці здійснюється за кінцевим результатом.

Зайнятість є найважливішим аспектом соціально-економічного життя кожної людини, що пов'язаний із задоволенням її потреб. Відтак грамотне регулювання відносин зайнятості може вирішити проблеми бідності населення, забезпечивши його соціальну захищеність і як наслідок – укріпивши соціально-економічну безпеку держави. Відповідно до Закону України «Про основи національної безпеки» економічна безпека є складовою національної безпеки України. В нашій роботі² внутрішня економічна безпека розгля-

¹ Ємельяненко Л.М. Формування та регулювання новітніх форм зайнятості в Україні // Український соціум. – 2015. – №1. – С.82-91. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://docviewer.yandex.ua/?url=http%3A%2F%2Fwww.ukr-socium.org.ua%2FArhiv%2FStati%20FUS-1-2015%2F82-91.pdf&name=82-91.pdf&page=10&lang=uk&c=57dc4f335bd2>.

² Innovative mechanism of domestic labor market security / О.О. Гетьман // Економіка і організація управління. – №1. – 2016. – С. 83-92.

дається в розрізі безпеки ринку праці та створення умов для ефективної зайнятості населення.

Економічна безпека на ринку праці – це здатність економіки забезпечувати ефективно збалансування попиту і пропозиції робочої сили на національному та міжнародному ринках праці. Основними загрозами безпеки ринку праці та перешкодами на шляху створення ефективної зайнятості на сучасному етапі суспільного розвитку є:

-)] невідповідність створюваних робочих місць чисельності працездатного населення, що призводить до зростання безробіття і появи його застійних форм;
-)] нестача кваліфікованих кадрів і погіршення стану науково-технічного потенціалу, у зв'язку з цим з'являється проблема невідповідності потреб ринку праці та результатів функціонування ринку освітніх послуг;
-)] неефективна політика уряду щодо регулювання сфери оплати праці на фоні різкого інфляційного підвищення цін на всі товари (в тому числі першої необхідності) і послуги (в тому числі непомірне підвищення тарифів на газопостачання, електроенергію, комунальні послуги тощо);
-)] неконтрольований рух робочої сили (професійний, соціальний, регіональний) та невтримна міграція.

Таким чином, на сучасному етапі держава має зайняти жорстку позицію щодо регулювання зайнятості в Україні для уникнення і недопущення поглиблення дисбалансу на ринку праці. Державна політика зайнятості має бути превентивною щодо запровадження і реалізації заходів до попередження виникнення глибокого структурного і циклічного безробіття на фоні економіко-політичної кризи та вкрай складної ситуації, коли Україна має захищати свою цілісність.

Більшість учених-економістів вважають, що державне втручання в регулювання ринку праці має бути мінімальним. Це твердження найбільшою мірою стосується, на наш погляд, змінної частини механізму регулювання ринку праці, де застосування державних регуляторів обмежується. Виходячи з цього, мінімізація впливу державного регулювання повинна стати визначальним принципом узгодження взаємодії механізмів державного регулювання і саморегулювання, щоб класичним регуляторам ринкової економіки на ринку праці (ціна робочої сили, попит, пропозиція робочої сили) найменше завадити виконувати функції саморегулювання. Навпаки, державне регулювання повинно доповнювати, допомагати саморегулюванню в підвищенні зайнятості населення, мобільності і конкурентоздатності робочої сили, добро-

буту і якості життя. Виходячи з цього, мінімізація впливу державного регулювання ринку праці передбачає узгодження взаємодії механізмів державного регулювання і механізмів саморегулювання як послідовних дій держави (інститутів) в усуненні дисбалансу на ринку праці, переваг у практичній діяльності науково обґрунтованими методами регулювання ринку праці.

Гнатишин Л.Б., к.е.н., доц.

Львівський національний аграрний університет

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ДОКТРИНА РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСТВА

Сучасний вітчизняний аграрний сектор характеризується взаємозалежністю та взаємозв'язком різних організаційно-правових структур виробничого та інституційного характеру. Серед них одне з провідних місць посідає фермерський уклад, який по-різному проявляється в соціально-економічній сфері України та не завжди досягає рівня окремих показників діяльності великомасштабного виробництва. Виходячи з реалій сьогодення, котрі окреслені соціальним і економічним бажанням держави розвивати ті види діяльності, які виробляють продукцію з високою доданою вартістю та мають високопродуктивні робочі місця, у теоретиків та практиків повинно сформуватись чітке уявлення і розуміння подальшої місії фермерських господарств в умовах світової економічної кризи та національного відродження. Саме тому необхідно окреслити пріоритети та проблеми фермерських господарств в контексті соціально-економічної доктрини їх розвитку.

Швидке економічне зростання сільськогосподарського виробництва та подальший розвиток фермерських господарств можливі не лише при умові зміни структури національного аграрного виробництва, а й за належного осмислення та розуміння соціальної ролі фермерства та його значущості як елемента національного становлення держави. Каменем спотикання сучасного функціонування фермерських господарств також є відсутність сформованої соціально-економічної доктрини розвитку українського фермерства. Часто у посадовців та інших опонентів відсутнє розгорнуте уявлення про соціально-економічну орієнтацію фермерських господарств. Прихильники такого бачення виступають за забезпечення соціальної справедливості та ринкової рівності всіх

представників аграрного сектору. У цьому вони вбачають один з найважливіших засобів досягнення національної єдності і зміцнення економіки держави. Сьогодні у вітчизняній економічній науці існує розуміння того, що в основу соціально-економічної стратегії має бути покладена ідея забезпечення сталого економічного розвитку та соціальних потреб суспільства на належному рівні.

Українському аграрному сектору потрібен перехід від руху за інерцією до керованого розвитку, технологічної модернізації та реіндустріалізації. В цьому напрямку фермерським господарствам, як одиницям, котрі більш менш безболісно реагують на зміни зовнішнього середовища та здатні швидше, ніж великі підприємства освоїти інновації слід надати пріоритет, а отже й стимулювати їх діяльність.

Вирішення проблем, пов'язаних із подальшим соціально-економічним розвитком фермерських господарств, безпосередньо чи опосередковано є прерогативою держави як у сталій, так і в трансформаційній економіці. Держава повинна забезпечити ефективний механізм щодо створення та регулювання соціально-економічних умов функціонування фермерських господарств з метою підвищення добробуту фермерських родин, усунення негативних наслідків функціонування ринкових процесів, забезпечення соціальної справедливості на селі та соціально-політичної стабільності у країні. В цьому контексті зазначимо, що система правових, організаційних, регулятивно-контрольних заходів держави щодо узгодження цілей соціального характеру повинна налагоджуватись у поєднанні із цілями економічного зростання. Тобто стратегічне завдання держави полягає у пошуку оптимального співвідношення соціальної стабільності фермерських господарств із їх економічним зростанням.

Трансформувати споживчу модель зростання економіки заважають постійні політичні коливання, які не дозволяють принципово змінити структуру економіки. Держава одночасно не може надавати і пільги, і гроші на розвиток інфраструктурних проектів. Це є причиною глибоких структурних та синергічних змін в якісній і кількісній характеристиках моделі добробуту, що переконує у необхідності формування принципово нової доктрини соціально-економічного розвитку фермерських господарств. Реалії сьогодення диктують умови формування соціально-економічної доктрини розвитку фермерських господарств у контексті національного становлення та єдності. Держава у своїй економічній політиці виходить з національних інтересів, а вони вимагають дотримання рівноваги між інтересами держави, суспільства і окремих громадян. Тому національний соціалізм надає широкі можливості для розвитку приватної ініціативи і приватного підприємництва. Під контролем держави здійснюється спря-

мування доходів на розвиток економіки не шляхом грошової продрозкладки, а шляхом заохочення приватної ініціативи і вільного підприємництва.

Макроекономічні теорії, що описують моделі та стратегії соціально-економічного розвитку, через неузгодженість теоретичного осмислення та практичної реалізації окремих положень, сьогодні не здатні запропонувати ефективного “рецепту” подолання суперечностей в аграрній сфері. Тому сучасна макроекономічна доктрина соціально-економічного розвитку фермерських господарств повинна розвиватися значною мірою на іншій теоретичній базі та методологічній основі – розумного поєднання соціальних стандартів та ліберальної орієнтації, що може стати цілком виправданою та ефективною.

В основу ліберальної соціально-економічної доктрини розвитку фермерства має бути покладено індивідуалістичний принцип задоволення потреб, який за рахунок особистих заощаджень та функціонування недержавних соціальних інституцій передбачає особисту відповідальність фермера за долю свою і своєї сім’ї, прийняття самостійних рішень і власних інвестицій. Ліберальна соціально-економічна політика передбачає мобілізацію власних сил людини, яка не розраховує на сторонню допомогу і діє в умовах максимальної свободи вибору. Ліберальне забарвлення соціально-економічної доктрини вітчизняного фермерства повинно стати основою взаємовідносин держави та економічно активного сільського населення. Виходити потрібно з того, що локомотивом економічної динаміки є соціальні групи, які мають кваліфікаційний і трудовий потенціал високої соціальної активності й мобільності, здатні легально адаптуватися до нових умов і реалізувати ефективні моделі своєї діяльності. Стрижнем перетворень у соціально-економічній сфері на селі має стати стимулювання мобілізації й економічної результативності індивідумів (фермерських господарств), які б повною мірою розуміли свою відповідальність не тільки за добробут власний, але й інших членів суспільства, розвиваючи інститути соціального партнерства, благочинності, спонсорства тощо.

Отже, основою соціально-економічної доктрини повинна бути теза, що приватний сектор економіки має зароджуватися і розвиватися з дрібного підприємництва, заснованого на трудових доходах та накопиченнях окремих громадян і трудових товариств. Держава дасть йому ефективну систему пільгових кредитів, не допустить податкового грабунку і забезпечить міцний правовий статус фермера. Держава – через свої наукові установи – прогнотуватиме необхідні і реальні рубежі економічного розвитку і – шляхом розумних та гнучких заходів – сприяти їх досягненню. Для приватного сектора такими заходами можуть бути державні замовлення, податкова і цінова полі-

тика, кредитні пільги, пільги в галузі забезпечення сировиною, інформаційне забезпечення тощо.

Фермерські господарства є найчисленнішою виробничою групою аграрного сектора України. На праці фермера ґрунтується добробут всієї нації. Тому інтереси фермера повинні бути предметом особливої турботи української держави. Доходи фермерських господарств повністю повинні бути еквівалентними витратам праці і засобів та достатніми для нормального існування господарства.

Соціально-економічна доктрина розвитку фермерства має представляти собою симбіоз лібералізму та соціальної орієнтації. Перший дає можливість в умовах відсутності достатніх фінансових коштів у держави створити умови для самореалізації і самозабезпечення фермерських господарств. Друга складова передбачає формування раціональної системи соціального захисту сільського населення.

Голубка М.М., викладач вищої категорії

Мельник О.А., викладач

Львівський кооперативний коледж економіки і права

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ- ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ В УМОВАХ СТРУКТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Складна ситуація у сільській місцевості на західноукраїнській землях в другій половині половині ХІХ- першій половині ХХ століття, сформувала економічну думку українських діячів щодо створення організації селян. Завдання таких організацій були націлені на підвищення добробуту селян за рахунок поліпшення засобів та способів рільничого та відгодівельного господарювання, вдосконалення процесу садівництва та пасічництва, що сприяли збільшенню доходів селян на території Галичини. Ключові активісти товариства «Сільський господар», так як і в товаристві «Просвіти», сприяли розвитку села, оскільки вони відзначали значний внесок села у фінансово-економічну діяльність західноукраїнських земель.

Одним із першочергових завдань, які постали перед селянами на західноукраїнських землях стало створення внутрішнього розвиненого ринку для

вітчизняної промисловості. Саме створення кооперацій мало стати важливим важелем створення української індустрії, адже, як відомо, більшість земель регіону мала переважно сільськогосподарське призначення. Українські селяни все частіше організовувались у товариства для організації збуту своєї товарної продукції. А оскільки конкурувати із більш багатими провінціями імперії було складно, селянські господарства почали активно послуговуватись кредитуванням. «Кооперація для підприємств сільської місцевості була знаряддям підвищення своєї конкурентоспроможності, порівняння з іншими конкурентами, а не тільки своєрідним механізмом підвищення свого добробуту».¹

Так, з появою австро-угорського закону «Про заробітково-господарські спілки» у 1873 р. в Галичині функціонувало декілька десятків кооперативів, які були засновані поляками. Зокрема, в 1874 р. кооперативи, які були підвладні полякам, створили Союз заробіткових і господарських товариств, який нараховував 7 промислово-торгових кооперативів та 51 кредитний кооператив. Серед членів кооперативів було багато українців. Через деякий час певні кооперативи, створені поляками, перейшли до рук українців. До перших таких українських кооперативів належала кредитна спілка «Віра» (була створена у 1873 р. в Тлумацькому повіті).²

В австрійській імперії були сформовані закони для розвитку об'єднань, побудованих на добровільних засадах та організацій і товариств. Зокрема, у законах мова йшла про підвищення ефективності кредитування, зменшення обсягу наданих грошей у борг з умовою сплати відсотків при погашенні боргу та формування стабільних господарств у сільській місцевості.³

Українські люди знали, що з метою збільшення свого достатку та збагачення доцільно сформувати власні банківські установи, ощадні та кредитні спілки і товариства. Документи з архіву, які зберігають тогочасні умови життя українців, вказують, що в різних населених пунктах Західної України створювалися кредитні заклади. Для прикладу: станом на 29.11.1911 р. на території Чортківського окружного суду (наразі – це Тернопільська область) функціонували господарські та кредитні товариства⁴.

Варто відзначити, що в другій половині XIX- першій половині XX століття на західноукраїнських землях нараховувалося більше 1000 різноманітних

¹ Лановик Б.Д. Економічна історія України і світу: підручник / Б.Д. Лановик, З.М. Матисякевич, Р.М. Матейко; за ред. Б.Д. Лановика. – К.:Вікар, 1999. – 737 с.

² Лановик Б.Д. Економічна історія України і світу: підручник / Б.Д. Лановик, З.М. Матисякевич, Р.М. Матейко; за ред. Б.Д. Лановика. – К.:Вікар, 1999. – 737 с.

³ Левицький К. Про сільські каси позичкові і щадниці / Кость Левицький. – Львів, 1894. – 72 с.

⁴ ЦДІАЛ. – Ф. 428. – Спр. 72, арк. 1-10.

фінансових установ (серед них були ощадні каси, кредитні товариства та ін.). У загальному на території Східної Галичини до 1-ї світової війни було сформовано приблизно 7000 громадських організацій різноманітного спрямування, які більшою мірою носили корпоративний характер та об'єднували 500 тис. осіб ¹.

Для кредитування селян-фермерів, розвивався кооперативний рух на Буковині, який був створений у 1889 р. в селі Раранчі під Чернівцями і мав назву: «Перший український кредитний кооператив системи Райфайзена» ².

Паралельно з Буковиною та Галичиною, українська кооперація виникла в ході так званої верховинської акції, яку з другої половини XIX століття здійснювала мукачівська експозитура на Закарпатті ³.

Збільшення кількості кредитних спілок сприяло створенню Крайового союзу кредитного у 1898 р., який у собі об'єднав велику чисельність кредитних кооперативів.

Отже, саме створення кооперативів, давало можливість розвивати фінансово-економічну діяльність на західноукраїнських землях вказаного періоду.

Грубінка І.І., к.е.н.

ВП НУБіП України «Мукачівський аграрний коледж»

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАЛЕЖНОСТІ МАКРОФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ КРАЇНИ І ЗОВНІШНІХ БОРГОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Залежність країни від зовнішніх джерел надходження коштів і її зростання є світовою тенденцією, виникнення якої до певної міри є об'єктивним процесом і має багато причин. Серед яких, на нашу думку, можна виокремити:

) глобалізацію економічних відносин, утворення ТНК, які прагнуть захопити найбільш місткі ринки в країнах і здешевити своє виробництво за рахунок переваг окремих країн;

¹ Слабченко М. Матеріали до економічно-соціальної історії України XIX століття / М. Слабченко. – Х., 1925. – 318 с.

² Гнатюк В. Національне відродження австро-угорських українців (1772–1880) / Володимир Гнатюк. – Відень, 1916. – 65 с.

³ Лановик Б.Д. Економічна історія України і світу: підручник / Б.Д. Лановик, З.М. Матисякевич, Р.М. Матейко; за ред. Б.Д. Лановика. – К.: Вікар, 1999. – 737 с.

-)] потреба у грошових коштах і їх відсутністю на внутрішніх ринках в країнах, що розвиваються і в країнах, що реформують свої економіки, відповідно посилюється їх співпраця з міжнародними фінансовими інститутами, приватними інвесторами і економічно розвиненими країнами;
-)] світова економічна ситуація, яка спонукає до стимулювання зростання споживання для забезпечення економічного зростання;
-)] зниження цін на основні природні ресурси, що викликало в деяких економіках кризові явища і потребу в поповненні золотовалютних резервів та ін.

В таких обставинах роль економічно розвинених країн і міжнародних фінансово-кредитних інститутів значно зросла, останні перетворилися не просто на кредиторів, а на важливий маркер для приватних інвесторів, що свідчить про можливість співпраці і налагодження діяльності в тій чи іншій країні. Для нашої країни таким інститутом став Міжнародний валютний фонд (МВФ), який зараз є основним кредитором України. Співпраця почалась ще у 1994 році і активно триває зараз, як відомо ми отримуємо частинами позику в 16,5 мільярдів доларів, рішення про надання якої МВФ прийняв 30 квітня 2014 року і це є вже шостим етапом співпраці¹. І така співпраця поки, що має безальтернативну основу.

Власне її безальтернативність є як перевагою так і недоліком. Безперечно деякі кроки, які є вкрай непопулярними серед населення (пенсійний вік, тарифи), в інших обставинах ніколи б не були реалізовані, хоча перспективно вони можуть бути економічно обґрунтованими, це саме стосується і діяльності в антикорупційній сфері. При цьому одним із недоліків, на нашу думку, є недостатня напрацьованість і аналіз заходів та кроків, які здійснюються для виконання вимог МВФ. Тобто орієнтованість перш за все на кінцевий результат, що безперечно залишає певне поле для здійснення маніпуляцій, заручниками яких стає переважно населення, оскільки прості рішення, які приймаються є не завжди найоптимальнішими і ефективними. Іншим аспектом зазначеної проблематики, є здійснення планування, принаймні на поточному рівні (1-2 роки) в межах країни, що змушує уряд давати відносно чіткі орієнтири макроекономічного розвитку і робить діяльність суб'єктів господарювання більш визначеною.

Безперечно, економіка потребує структурних змін, так само як потребують перебудови державні фінанси України, які є незбалансованими, і

¹ Представництво МВФ в Україні [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.imf.org/external/country/UKR/rr/index.htm>

одним із аспектів дисбалансу державних фінансів є проблема фінансування НАК «Нафтогаз України» і Державного пенсійного фонду¹, яка потребує окремих досліджень і є дуже складною, в наглядній перспективі питання стоїть тому чи буде він повністю складовою бюджету (варіант Грузії) чи залишиться окремим фінансовим інститутом країни, що має дедалі примарніші перспективи з огляду на дохідну його базу, єдине, що можемо стверджувати однозначно, це те, що зовнішні кредитори не захочуть позичати гроші, які будуть іти на виплату пенсій в країні, де імпорт займає вагомому частку споживання.

Актуальним питанням є також зміна структури зовнішніх валютних надходжень, мається на увазі перш за все зростання прямих іноземних інвестицій. Це дасть можливість залучити «довгі» фінансові ресурси на безповоротній основі і використати їх для зростання економіки, не збільшуючи борговий тягар для країни. Слід відмітити, що з огляду на динаміку валютного ринку останніх років, складається досить сприятлива ситуація для інвестування, не слід забувати і про географічне розміщення біля одного з найбільших і купівельноспроможніших ринків світу - ЄС. Звісно політична і корупційна складова досі нажаль створюють перепони, однак для розвитку треба вміти оптимально використовувати свої переваги.

Отже, зараз наша країна перебуває в залежності від зовнішніх джерел капіталу, зменшення цієї залежності корелюється в тому числі із використанням коштів, які ми зараз позичаємо, вони повинні стимулювати власне виробництво і перебудову вітчизняної економічної і фінансової системи, для забезпечення сталого розвитку держави.

¹ Грубінка І.І. Дефіцит державного бюджету: його причини, стан в Україні та можливі шляхи зменшення / Грубінка І.І. // Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції: «Модернізація фінансово-кредитної стратегії розвитку регіону та громади: науковий погляд», 29 жовтня 2015р. – Ужгород, С. 17-20.

Гупало О. Г., к.е. н., доц.,

Жук О. Б., аспірант

Львівський національний університет ім. І. Франка

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ДЕФІНІЦІЇ “СОЦІАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА” ЯК ВАГОМОЇ СКЛАДОВОЇ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Формування теоретичних основ дослідження соціальної інфраструктури як вагомій складовій соціальної сфери є однією із найменш розроблених й водночас однією із найбільш важливих проблем сучасної економічної науки. Відтак, необхідність формування нових теоретичних засад соціальної інфраструктури зумовлена вирішенням ряду теоретичних і практичних завдань. По-перше, як у вітчизняній, так і світовій економічній науці відсутнє однозначне визначення поняття “соціальна інфраструктура” і, відповідно, підхід до її класифікації. На сьогодні в Україні відсутнє законодавчо затверджене визначення досліджуваного поняття, що ставить перед діючим Урядом першочергове завдання щодо вдосконалення нормативно-правової бази у соціальній сфері. Дискусійним є також питання щодо її ролі в процесі формування національного багатства, мети її діяльності, характеру цієї діяльності та багато інших аспектів її функціонування. По-друге, соціальна сфера економіки суттєво відстає в своєму розвитку, як за кількісними, так і якісними показниками, від вимог трансформування вітчизняної економіки, що, в свою чергу, негативно впливає на темпи та якість зазначеного процесу. По-третє, розвиток інфраструктури стає велінням часу і програмною тенденцією держави-Україна та світової економіки при переході на траєкторію сталого розвитку.

Соціальна інфраструктура відіграє велику роль у вирішенні таких соціальних завдань: забезпечує зближення за рівнем добробуту міського та сільського населення, згладжування регіональних відмінностей у рівні життя людей, посилення єдності у способі життя різних соціальних груп та прошарків населення, сприяє формуванню нової людини, всебічного розвитку особистості, удосконалення способу життя.

У рамках сучасних наукових досліджень можна виокремити три основні підходи вітчизняних та зарубіжних науковців до трактування дефініції “соціальна інфраструктура”:

) І підхід – як сукупність матеріальних об’єктів (підприємств, організацій та установ), що забезпечують загальні умови для ефективної діяльності людини в усіх сферах суспільного життя. Наведений підхід зустрічається

у працях таких вчених, як А. Н. Алимов, А. І. Кочерга, В. А. Богаєнко, С. І. Бандур, Т. А. Заяць, В. І. Куценко, М. Х. Вдовиченко, М. К. Орлатий, К. І. Якуба, А. О. Єпіфанов, А. А. Мазаракі, І. П. Кінаш, І. В. Прокопа, Ю. Б. Рандалов, Ц. Б. Будаєва, В. В. Соляр, О. Г. Топчієв, Н. А. Утенков та ін. На наш погляд, серед цілого ряду визначень за цим підходом найбільш вдалим є трактування дослідників А. І. Кочерги та А. А. Мазаракі, які розглядають соціальну сферу як “сукупність об’єктів, підприємств, організацій та закладів, діяльність яких спрямована на задоволення особистих потреб, у тому числі через надання послуг матеріального і нематеріального характеру, забезпечення життєдіяльності, інтелектуального розвитку та високої суспільної активності людей, тобто як одну з підсистем суспільного відтворення, що покликана створити загальні умови розвитку”. Варте уваги і визначення соціальної інфраструктури, наведене російськими вченими Ю. Б. Рандаловом та Ц. Б. Будаєвою: “соціальна інфраструктура – комплекс підприємств, споруд і закладів, які забезпечують на певній території необхідні матеріальні та культурно-побутові умови життя населення, а саме: житловий фонд, заклади науки, культури й мистецтв, загальної та професійної освіти, охорони здоров’я та соціального забезпечення, підприємства торгівлі й комунального господарства, споруди спортивного та оздоровчого призначення, пасажирський транспорт”. При цьому слід зазначити, що наведене розуміння досліджуваного поняття зародилось ще у 1970-х рр., активно розроблялося у 1980-х рр., на сьогодні є найбільш поширеним та продовжує трактуватися в роботах українських та російських вчених ХХІ століття. Дещо іншу позицію в рамках цього підходу висловив науковець В. В. Соляр: “соціальна інфраструктура – це цілісна система господарських структур, метою яких є здійснення видів економічної діяльності, що забезпечують матеріальні умови для функціонування і відтворення виробничого комплексу та життєзабезпечення населення регіону, а також специфічні нематеріальні умови розвитку людського капіталу відносно до сучасних напрямів суспільного прогресу”. Таке визначення позначає соціальну інфраструктуру як суб’єкта ринкових відносин, у той час як в попередніх дослідженнях соціальна інфраструктура розглядалася в умовах адміністративно-командної економіки;

)] II підхід – як комплекс галузей соціального призначення, тобто прямо або опосередковано ототожнюється із сферою послуг. Прихильниками цього підходу є: Н. М. Вітренко, Н. Г. Лукьянова, М. М. Паламарчук, О. М. Пала-

марчук, Н. А. Плащинський, М. В. Туленков, А. Ю. Шаріпов, А. Г. Ягодка та ін. Зокрема, Н. Г. Лукьянова під соціальною інфраструктурою розуміє “складну, мозаїчну, ієрархічну систему, що включає галузі різного ступеня розвитку та функціонального призначення, загальною метою яких є задоволення потреб населення в різних видах послуг”. М. М. Паламарчук, О. М. Паламарчук, скажімо, розглядають соціальну інфраструктуру як “частину загальної інфраструктури, сукупність галузей, міжгалузеве утворення, що спеціалізуються на обслуговуванні населення, забезпечує потреби населення у різноманітних послугах”. На думку Н. А. Плащинського, соціальна інфраструктура являє собою “сукупність галузей, пов’язаних із формуванням інтелектуального потенціалу суспільства”. Результат її функціонування автор вбачає у наданні соціальних послуг, які сприяють підвищенню життєвого рівня населення. Інший дослідник А. Ю. Шаріпов розглядає соціальну інфраструктуру як “сукупність галузей, підгалузей і видів діяльності, функціонально спрямованих на виробництво та реалізацію послуг і духовних благ для населення”. Наведене вищезазначеними авторами розуміння поняття “соціальна інфраструктура” в рамках II-го підходу зародилося у 1980-х рр., і почало активно розроблятися у 1990-х рр. та XXI столітті, що пов’язано із соціологізацією географічної науки, привертання уваги дослідників-економістів (адже соціальна інфраструктура широко досліджується економістами-регіоналістами) до соціальної складової господарства пострадянських країн;

III підхід – як матеріальна база (стійка сукупність матеріально-речових елементів), функцією якої є створення умов зайнятого населення у виробництві. Наведений підхід визнали справедливим, обґрунтованим та найбільш прийнятним такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як В. А. Жамін, Г. І. Осадча, Н. М. Римашевська, В. В. Паціорковський та ін. Для прикладу, за В. А. Жаміним “соціальна інфраструктура – це стійка сукупність матеріально-речових елементів, що забезпечують загальні умови для раціональної організації основних видів діяльності людини – трудовій, суспільно-політичній та інших, – розвиваються в інтересах робітничого класу, всіх трудящих соціалістичного суспільства”.

Підсумовуючи вищенаведене, зазначимо, що ми, як і більшість науковців, дотримуємось I-го підходу щодо трактування дефініції “соціальна інфраструктура” та пропонуємо розглядати соціальну інфраструктуру як вагому складову соціальної сфери, яка являє собою комплекс матеріальних об’єктів (підприємств, організацій, установ), діяльність яких спрямована на задово-

лення життєвих потреб людей, у тому числі через надання послуг матеріального і нематеріального характеру, забезпечення життєдіяльності, інтелектуального розвитку та відтворення головної продуктивної сили суспільства – суспільно активного індивіда (людини). Доцільність запропонованого визначення соціальної інфраструктури, на нашу думку, обумовлено наступними обставинами. По-перше, всі наведені вище визначення акцентують увагу на визначальній ролі соціальної інфраструктури в забезпеченні умов для діяльності людини. Соціальна інфраструктура повинна забезпечувати не просто процес відтворення, а ефективне протікання процесу суспільного відтворення. По-друге, соціальна інфраструктура включає весь комплекс послуг, що надаються як реалізація процесу відтворення населення. Специфічність соціальної інфраструктури, виходячи із запропонованого нами визначення, полягає в тому, що вона надає послуги з метою ефективного суспільного відтворення.

Дуб А. Р., к.е.н. доц.

Львівський національний університет ім. Івана Франка

МІНІМАЛЬНА ЗАРОБІТНА ПЛАТА ЯК ВАЖІЛЬ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

У проекті Закону «Про Державний бюджет України на 2017 рік», як і в попередніх роках, зберігається тенденція до підвищення базових державних соціальних гарантій – прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати, – на основі яких обчислюються не лише державні соціальні допомоги та зарплата бюджетників, але й суми деяких платежів та виплат (зокрема, ставки єдиного податку для осіб, які належать до першої та другої груп платників єдиного податку; ставки збору за місця для паркування транспортних засобів; розмір мінімального страхового внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування; максимальна неоподатковувана місячна сума страхового (пенсійного) внеску, що сплачується роботодавцем-резидентом за свій рахунок за договорами довгострокового страхування життя або недержавного пенсійного забезпечення платника податку; податкова соціальна пільга та ін.).

За період з січня 2014 р. до грудня 2017 р. мінімальна заробітна плата у місячному розмірі повинна збільшитись на 544 грн. (з 1218 грн. до 1762 грн. відповідно). Проте, динаміка її зростання не демонструє сталу тенденцію: у

2015 р. вона збільшилась на 13,14 %, порівняно з попереднім роком, у 2016 р. – на 16,11 %, а у 2017 р. – передбачене зростання лише на 10,13 %.

Індекс споживчих цін (найважливіший показник рівня інфляції), який нівелює номінальну величину зарплати, хоча і демонструє спадну тенденцію, проте залишається доволі відчутним. Зокрема, в 2015 р. він склав рекордні за останні 20 років 48,7 %, на кінець 2016 р., за песимістичним прогнозом, становитиме 14,7% (споживчі ціни за січень-серпень 2016 р. по відношенню до відповідного періоду попереднього року зросли на 15,4 %), а у 2017 р. – очікується в діапазоні 8,1-10,3 %.

Збільшення мінімальної заробітної плати має позитивне забарвлення, оскільки: 1) не кожна європейська країна щороку підіймає розмір мінімальної заробітної плати. Так, в 2016 р. з 28 країн Євросоюзу 6 (Австрія, Данія, Італія, Кіпр, Фінляндія, Швеція) його не підвищували; 2) зростання мінімальної зарплати відповідатиме, а можливо і перевищить темп зростання рівня інфляції (виходячи з прогнозованого рівня інфляції у 2017 році), що, хоча б якось, захистить її від знецінення; 3) забезпечує, швидше, психологічну сатисфакцію населення (в першу чергу – бюджетників), аніж матеріальну.

Поруч з тим, залишається багато невіршених питань, які є суттєвішими, порівняно із зазначеними позитивами:

1. Мінімальна заробітна плата і далі встановлюється на рівні прожиткового мінімуму на одну працездатну особу в розрахунку на місяць. Погодьтеся, виходячи з її величини (з грудня 2016 р. – 1600 грн.), підтримувати *нормальне* функціонування організму людини та забезпечувати навіть мінімальний набір послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості, як це передбачає трактування прожиткового мінімуму в українському законодавстві, практично неможливо. Для прикладу, в сусідній Польщі обчислюється: величина прожиткового мінімуму, яка повинна задовольняти основні потреби особистості на мінімальному рівні, нижче якого існує біологічна загроза життю і людському розвитку (в 2015 р. становила 545,76 злотих (127 євро) на одну особу); та величина соціального мінімуму, яка має забезпечити такі умови, щоб дати можливість людині, на кожному етапі її розвитку, відтворити життєву силу, утримувати і виховувати дітей, підтримувати соціальні зв'язки (у 2015 р. – 1079,53 злотих (249 євро) на одну особу). Мінімальна ж місячна зарплата в 2015 р. у Польщі становила 1750 злотих (407 євро), тобто, в 3,2 рази більше, ніж прожитковий мінімум, і в 1,6 рази більше, ніж соціальний. І це при тому, що в 2015 році у Польщі індекс споживчих цін становив 99,3 % у порівнянні з 2014 роком.

2. Мінімальна зарплата в Україні є надто низькою (на кінець 2016 р. коливатиметься в межах 55 євро), що в 2,8 рази менше, ніж в Албанії, де її розмір – найнижчий серед країн ЄС (найвищий в Люксембурзі – 1922,96 євро, в Ірландії, Нідерландах, Бельгії – понад 1530 євро). Звичайно ж, можна заперечити і вказати на рівень життя в порівнюваних країнах, але останній в Україні та Албанії, за міжнародними рейтинговими оцінками (Індексом соціального розвитку (Social Progress Imperative) компанії «Делойт»), не надто суттєво відрізняється.

3. Мінімальна заробітна плата мала б бути базисом обчислення посадового окладу в єдиній тарифній сітці (нині ж діє лише для 1-5 тарифного розряду, починаючи з 6 – Кабміном встановлюється розмір окладу для 1 тарифного розряду (з 1 січня 2017 р. – 1335 грн., при мінімальній зарплаті – 1600 грн.), який коригується на відповідний коефіцієнт вищого розряду). Як наслідок, праця бюджетників – недооцінена. Хоча платежі податкового характеру обчислюються, виходячи з повної суми мінімальної заробітної плати, встановленої Законом «Про Державний бюджет» на відповідний рік.

Таким чином, мінімальна заробітна плата, закладена в Державному бюджеті на 2017 рік (як і в бюджеті 2016-го року), швидше за все являє собою інструмент запобігання соціальному напруженню в країні, аніж дієвий механізм фіскальної політики, за допомогою якого уряд може підвищити добробут населення (особливо працівників бюджетної сфери).

Дулюк В.Г, к.е.н. доц.

Львівський національний університет ім. І. Франка

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Основною умовою досягнення Україною євроінтеграції з західними сусідами є дотримання вимог конкурентоспроможності національної економіки на основі ринкового господарювання. Перед нашою державою, яка є суб`єктом формування об`єктивного законодавчого середовища для функціонування національної економіки, стоять завдання:

1. Піднести рівень доходів українців до рівня вимог ринкового господарювання, зробивши їх реальними, повноцінними споживачами вироблюваної

продукції, а не такими що сьогодні по рівню платоспроможності отovarюються в магазинах секонд-хенду і отримують комунальні послуги, що надаються у вигляді субсидій;

2. Забезпечити умови «оживлення» національної економіки, що повинне забезпечити, через поступлення до бюджету, коштів для реалізації першого і основного соціально-економічного завдання на сьогодні підвищити платоспроможність українців.

Цей тандем питань є першочерговим, безумовним і взаємопов'язаним і саме для того, щоб піднести доходи населення повинна запрацювати економіка, а вона оживляється тоді, коли є умови (мотивація) у людей для підприємницької діяльності, тобто процеси взаємопов'язані.

В цьому напрямку повинна діяти законотворча ініціатива в державі. Українська влада проголосила європейський вектор розвитку, тому прийняті закони, що регламентують економічну діяльність повинні бути співмірними до існуючих у державах які є нашими західними сусідами.

Для прикладу, сьогодні у Львові більшість машин їздять з польськими чи литовськими номерними знаками. Але цими авто керують наші громадяни, які заплатили свої кошти полякам чи литовцям за те, щоб дешевше купити авто. І щоб ними користуватись, держава змушує їх виїжджати що 5-тий день за кордон, цим самим, створюючи черги на кордоні, здорожчуючи експлуатацію авто, не раціонально використовуючи час своїх мешканців, що перебувають у найпродуктивнішому віці і є найактивнішими членами суспільства.

Аналіз реалізації економічних інтересів, свідчить що держава у даному випадку, щоб отримати спів мірну вигоду у вигляді акцизного збору чи мита в розмірі 300 – 400 євро з одного авто, як це є для прикладу в Німеччині, вона прикриваючись захистом, не існуючого власного автовиробника, створює даним законодавчим полем проблеми:

1. корупційні схеми виводу з оподаткування пасажирського автотранспорту;

2. сприяє процвітанню тіньового бізнесу;

3. робить конкурентоспроможнішим бізнес західних сусідів;

4. заохочує витікання валютних коштів з країни;

5. і що найважливіше, робить не конкурентоздатними власних громадян, адже автомобіль у сфері малого бізнесу є в більшості випадків основним засобом виробництва, тому що в будь-якій справі без нього не можливо обійтись – чи це магазин, чи майстерня, чи офіс – скрізь він потрібний. Тому виходить, що при існуючому законодавчому середовищі, українська держава

добровільно віддає основні засоби малого бізнесу у власність іншим державам. Адже українці, купленими за власні кошти автомобілями, не можуть розпоряджатися і володіти, а лише користуватися з волі власника з іншої держави. І такі умови господарювання створюються законодавчим полем власної держави. Тому мимоволі виникає питання: «Якій меті служить інституційна політика української влади?»

Умовою вступу до європейського союзу є піднесення рівня добробуту населення країни, який залежить від наповнюваності державного бюджету. Але в успішних країнах найбільшу питому вагу його дохідної частини складають податки реального сектору економіки який і слід розвивати. Для чого необхідно дозволити безмитне ввезення станків і механізмів, що можуть стати основним капіталом у реальному виробництві малого бізнесу. Це дозволить мобілізувати для наповнення бюджету наявні у населення кошти, які вони не довіряють банкам, через відому всім банківську політику в державі.

Євроінтеграцію не слід розуміти лише як умови для працевлаштування нашого населення, яке можна оподаткувати (за пропозиціями депутати Кужіль від БЮТ) і держава може мати дохід від тих, що не знайшли роботи з достойною оплатою вдома. Відома економічна істина проте: щоб щось отримати необхідно спочатку інвестувати, а саме завдання держави створити умови для виникнення необхідних робочих місць, дотримання пропорції між рівнем затрат і оплати праці. В країні існує прірва між потребами і можливістю їх задоволення і ліквідувати її за допомогою кредитних коштів є економічним абсурдом. Потреби задовольняються власним виробництвом. Тому владі слід організувати внутрішній ринок задоволення потреб населення, який одночасно створює робочі місця, підвищує купівельну спроможність населення, наповнює дохідну частину бюджету, зміцнює національну грошову одиницю і дає можливість організувати національну банківську систему згідно до вимог ринкової економіки, а саме: зробити кредит елементом виробничого відношення, а не спекулятивного.

Сьогодні влада втратила довіру своїх громадян і щоб її повернути є лишень одна можливість – це створювати таке законодавче середовище, яке дає можливість проявляти підприємницьку ініціативу з низу і тим самим мотивує громадян змінювати стан стагнації національної економіки і всього їхнього життя. Такий підхід до активізації активної частини працездатного населення найбільш повно враховує ментальність українців і дозволяє досягти необхідних цілей без пошуку не зрозумілих інвесторів і створення умов для залучення іноземного капіталу, опираючись на контроль і кошти власного населення.

Захарченко В.І., д.е.н., проф.

Аль-Шаргі Фахд, аспірант

Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ТИПІВ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Розвиток економічної теорії як у нас в країні, так і за кордоном довгий час йшов шляхом, який ускладнює пошук правильної відповіді на питання, що являє собою регіон як суб'єкт господарювання. Панування, в першому випадку, галузевої, а в другому – корпоративної системи зумовило в обох системах підлегле становище регіонів і, в той же час, помітно посилило варіативність у вирішенні питання про їх функції¹.

До революції 1917 р. виробництво в Російській імперії, як і всюди в світі, розміщувалося на основі розрізнених рішень підприємців. Тому для багатьох вчених була приваблива ідея активного перетворювального підходу до територіальної структури господарства, розбудови сформованого розміщення виробництва за єдиним планом. Виявом цієї ідеї в подальшому стали «принципи соціалістичного розміщення виробництва» – планомірність, комплексність, територіальний поділ праці, наближення до джерел сировини і центрів споживання, вирівнювання рівнів, облік вимог обороноздатності².

В СРСР прогресивна ідея єдиної організації народного господарства на всій території країни, яка проявилася в плані ГОЕЛРО і проектах п'ятирічних планів, зазнала, в процесі реалізації, істотну деформацію: звуження горизонту планування в поєднанні зі зростанням централізму привели, в кінцевому рахунку, до витіснення територіального принципу галузевим. Ресурси концентрувалися в руках міністерств, і це, зрозуміло, обмежувало можливості регіонів. Але навіть в цих умовах робота територіального планування і регіональної науки дала надзвичайно цінні результати. Досить згадати історію діяльності КЕПС (Комісії з вивчення природних продуктивних сил, згодом Рада по вивченню продуктивних сил при Держплані СРСР), ІЕ АН УРСР та низки інших науково-дослідних і проектних інститутів. Втіленням цієї діяльності в останні десятиліття існування СРСР стала розвинена система територіальних

¹ Новоселов А.С. Регион: теория и практика управления экономикой /А.С. Новоселов. – Новосибирск: ИЭОПП СО РАН, 2011. – 468 с.

² Захарченко В.І. Наукові основи управління ринковою системою регіону : [Монографія] / В.І. Захарченко, Т.К. Метіль, І.А. Топалова. – Одеса: Атлант, 2016. – 316 с.

передпланових документів, таких як Генеральна схема розвитку і розміщення продуктивних сил, Генеральна схема розселення на території СРСР, регіональний розділ Комплексної програми науково-технічного прогресу, територіальні розділи галузевих схем, схеми районного планування і багато інших.

Однак з плином часу все очевидніше ставала обмеженість подібного підходу. По-перше, він дуже тісно переплівся з ідеологією і практикою радянського типу індустріалізації. Упор на освоєння мінерально-сировинних ресурсів і важку промисловість, певну байдужість до людини – все це поступово переростало в ідеологічне виправдання ресурсовитратних технологій, гігантоманії, барачної невлаштованості величезних армій будівельних і промислових робітників, перекинутих з одного кінця країни в інший без урахування клімату і етнічного складу населення. Ціною цієї байдужості вже в наш час стали мільйони "зайвих людей", змушених залишати зону Півночі і республік колишнього СРСР, що стали незалежними державами.

Сьогодні Україна переживає складні випробування – протидія російській агресії та подолання масштабного воєнного конфлікту на Донбасі, відновлення економіки та довіра суспільства до влади, демократичне відновлення, невід'ємними елементами якого є законність, дотримання гарантованих Конституцією України базових прав та свобод громадянина, боротьба з корупцією, забезпечення соціальної справедливості.

Вирішити ці проблеми та нівелювати наслідки багаточисельних ризиків можна тільки шляхом планомірного проведення економічних реформ, які одночасно мають бути масштабними та ціленаправленими, досягнутими в реальних умовах.

Сьогодні уже очевидно, що Україна не зможе забезпечити стійке економічне зростання без реструктуризації своєї економіки, яка направлена на розвиток економічної активності в нових видах діяльності, без інвестицій в модернізацію виробництва та інфраструктури. Досвід розвинутих країн свідчать, що інновації є найефективнішим стимулятором пожвавлення економіки.

Непомітним є і сам зміст регіональних планів. Як і раніше основна увага в них приділялася галузям добувної промисловості та первинної обробки. Для машинобудування, не кажучи вже про галузі групи Б (так називалося тоді виробництво товарів народного споживання) і сфери послуг, гідного місця не знаходилося.

Схеми розвитку і розміщення продуктивних сил будувалися на пропозиціях галузевих міністерств, а не шляхом узагальнення територіальних розробок (районних планувань, генеральних планів міст, схем охорони природи та ін.). В

результаті вони все більше перетворювалися в прості зведення цих пропозицій – без необхідної перевірки на збалансованість. Дивне враження залишала і сама установка тодішніх передпланових документів на безмежне екстенсивне зростання економіки і експлуатацію якомога більшого числа родовищ без урахування до того, чи потрібні вони, чи економічне їх освоєння і чи вистачить на це людей. Результатом стало створення механізму «гальмування» – масове будівництво в республіках і регіонах нових, але технологічно зовсім не передових підприємств на шкоду розвитку інфраструктури та соціальної сфери.

Ігнорувалися запити населення: вважалося, що яким би не було виробництво, люди все одно підуть за ним хоч «на край світу». На певному етапі це привело до того, що соціальний і екологічний аспекти територіального планування були у інститутів Держплану системою містобудівного проектування. Вони лягли в основу розроблених в інститутах Держбуду СРСР загальносоюзної і регіональних схем розселення. Це дивний поділ, який суперечить синтетичній природі регіону, проіснував до останніх років радянського періоду, завдаючи шкоди не тільки практиці, але і регіональній науці (з європейських соціалістичних країн його зуміла уникнути тільки Польща)¹.

Положення стало швидко змінюватися в кінці 1980-х рр. Розвиток регіональних досліджень на цьому критичному відрізку «перебудови» визначило дві сили: їх власна попередня історія і події, що розгорнулися в країні, починаючи з 1988 р., - конфлікт між Союзом і республіками, ускладнення міжнаціональних відносин, економічна криза та ін. «Суверенізація» викликала до життя безліч романтичних моделей незалежної регіональної (республіканської) економіки. Найбільшу популярність серед них отримав «регіональний госпрозрахунок». Буквально цей термін означає економічну самостійність територій по аналогії з підприємствами – балансування доходів і витрат місцевих бюджетів, підведення фінансових підсумків для регіону в цілому, дотримання принципу еквівалентності в економічних відносинах між регіонами і центром. Особливі надії покладалися на формування місцевих бюджетів «за горизонтальним принципом» (а не «зверху вниз», як це було в СРСР) – так, щоб добробут кожного регіону залежав, в першу чергу, від його власних підприємств і населення¹.

У 1980-і рр. значної шкоди регіональній науці і практиці завдала ідеологія «обвального догляду держави з економіки», утриманські сподівання на ринкову стихію. Припинилася розробка цілого ряду документів територіального планування та містобудівного проектування, включаючи генеральну

¹ Регіональна політика: методологія, методи, практика : [Кол. монографія]. – Львів: ІРД НАНУ, 2001. – 700 с.

схему розміщення продуктивних сил і схеми районного планування. По суті, єдиним інструментом державного впливу на процеси територіального розвитку став бюджет. Але він скутий не тільки «всиханням» державних фінансів, а й неприпустимо тісними для регіональної економіки межами річного бюджетного планування.

Таким чином, протягом порівняно короткого періоду, що охоплює вісім десятиліть двадцятого століття, в нашій країні кілька разів змінювався сам тип регіональної політики. А в кінці цього періоду – під впливом лібералізму, в принципі, засуджує державне втручання в економіку, постало питання про саме її право на існування.

Захарченко В.І., д.е.н., проф.

Дамаскін М.О. пошукувач

Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова

РЕГІОН ТА РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА У ГАЛУЗЕВІЙ І КОРПОРАТИВНІЙ СИСТЕМАХ

Одне з основних труднощів управління регіональним розвитком полягає в тому, що до цих пір неясно, що ж таке регіон з точки зору економічної теорії. У географії регіон трактується як «єдність природи, населення і господарства на даній території», простір взаємодії економічних, соціальних, екологічних, культурних та політичних факторів і структур.

У багатьох вчених інших спеціальностей таке «безмежне» тлумачення викликає реакцію відторгнення. Це пояснюється впливом традиційної (або, як її раніше у нас називали, «енгельсової») класифікації наук, коли різні відділи фізики, хімії, геології, біології і соціології визначалися як науки про різні форми руху матерії. Дійсно, при такому підході ніяка особлива «наука про регіони» просто неможлива. Справді, якщо регіон – це «все-все-все» на даній території, то як вивчати цю єдність? Інструментарій якої з дисциплін віддати перевагу, які закони – фізичні, біологічні чи економічні – покласти в основу?

Серед економістів єдності немає: відповіді на питання: «що таке регіон?» коливаються від «дуже великого підприємства» до «маленької держави»¹.

¹ Василенко В.Н. Многомерность параметров региона: территории, системы, пространства : [Монография] / В.Н. Василенко. – Дружковка: Юго-Восток, 2006. – 408 с.

Починаючи з 1970-х рр. стверджувалося: регіон – це перш за все населення, або, точніше, тільки регіон може стати гідним виразником інтересів населення в системі планування. Це була спроба видати бажане за дійсне: адже на практиці 80 % часу і сил територіальних органів влади йшло на вирішення суто виробничих питань. Звичайно, у виконкомів плани були дещо інші, але це якраз і доводить, що сильні територіальні органи займалися «залізом», а слабкі і менш компетентні – людьми. До речі, точно такий же розклад був і на Заході, де «цвіт нації» – корпорації – займалися бізнесом, а вирішення соціальних і екологічних проблем було покладено на плечі слабких і бідних муніципалітетів.

З тих пір, багато що змінилося, особливо у нас. Соціальні функції, стискаючись в обсязі, погіршилися за якістю, стали і справді концентруватися на регіональному та місцевому рівнях. Наслідки цього, надзвичайно важливі: адже саме підприємства, трудові колективи, формували зміст радянсько-українського товариства. І якщо сьогодні цей зміст розірвано – велика частина трудових колективів переживає занепад, а ті, що залишилися комерціалізуються, то значить ми маємо справу з суспільством вже іншого типу, найважливішою відмінною рисою якого є перенесення центру ваги суспільної солідарності з рівня підприємств на рівень регіонів і місцевих громад.

Важливим кроком до усвідомлення особливої економічної суб'єктивності регіону стали роботи В. Богачева, які опубліковані в 1970-1980-і рр. у виданнях ЦЕМІ АН СРСР, ДКНТ. Він визначав регіон як особливий суб'єкт господарювання з завданнями:

-)] коригування рішень, прийнятих підприємствами за критерієм їх індивідуального прибутку (щоб врахувати вплив цих рішень на витрати інших підприємств і на загальний стан регіону);
-)] регулювання рівня і динаміки витрат всієї сукупності підприємств за допомогою розвитку регіональної інфраструктури¹.

Отже, працюючи з регіонами, слід завжди пам'ятати про їх двоїсту природу. З одного боку, це багатовимірні, еколого-соціально-економічні структури, в принципі допускають і піддаються тільки міждисциплінарному дослідженню. З іншого боку, регіони – це ланки просторової структури економіки, тобто особливий тип економічних систем, що виникає на основі взаємопов'язаного розвитку виробництва, населення та ресурсної сфери.

Як багатовимірні структури регіони об'єднують різноякісні підсистеми і засновані на взаємодії природних, технологічних і соціальних процесів,

¹ Захарченко В.І. Наукові основи управління ринковою системою регіону : [Монографія] / В.І. Захарченко, Т.К. Метіль, І.А. Топалова. – Одеса: Атлант, 2016. – 316 с.

економічних, демографічних, екологічних, культурних та політичних факторів, які відбуваються одночасно. Територія – є арена такої взаємодії, а сформовані на її основі системи виступають як носії матеріальних умов життєдіяльності. Саме з цим географічним, по суті, розумінням регіону пов'язані такі популярні його визначення, як: регіон – комплекс територіальних проблем (інформаційний зріз регіональної системи); регіон – розвивається населення (соціологічний зріз); регіон – виробничо-ресурсна система (економіко-географічний зріз).

У той же час регіон, як уже сказано, особливий тип економічних систем, що не зводиться до традиційних категорій мікро- або макрорівня. Складність його розуміння в цій якості пов'язана з об'єктивною варіабельністю економічних функцій регіону, вибір між якими сам є предметом гострої політичної та ідеологічної боротьби. В результаті регіональна економіка виступає по відношенню до «великої» економічної теорії «в двох особах»: одне, нарочито скромне, зводить завдання регіонального аналізу до просторового дезагрегування економічної інформації, інше досить зухвале і самопевнене – навпаки, наказує регіону виступати в якості самостійного суб'єкта економічного розвитку, що вносить в господарські процеси системний зв'язок і екологічний порядок.

Зрозуміло, з плином часу ця традиція знайшла потужне підкріплення і в самій економічній теорії. Їм стало поняття «провалів ринку» («market failures»), яким західні економісти позначають сукупність явищ, які чинять спротив регулювання за допомогою ринкового механізму – «зовнішні ефекти» («externalities»), «громадські товари» («public goods») і «падаючі граничні витрати» («declining marginal costs»). Проблеми територій, такі як розвиток інфраструктури, забезпечення зайнятості, екологія та ін., переповнені цими «провалами». А значить, просторові цілі економічного розвитку не можуть бути досягнуті автоматичною дією ринку, які вимагають проведення спеціальної політики. Її суть – облаштування території та розвиток інфраструктури. Суб'єкти цієї політики – місцеві адміністрації – є, з економічної точки зору, некомерційними структурами, які орієнтовані (в основному) на політичні цілі і є, в межах своєї території, монополістами (просто тому, що не може бути в одному регіоні або місті двох адміністрацій).

Подвійна природа регіональних систем визначає характер методів, які застосовуються при їх дослідженні. Для регіону як багатовимірної системи це методи міждисциплінарного аналізу – формалізовані, експертні та соціологічні. Їх використання дозволяє врахувати поряд з економічними соціальні,

моральні та екологічні ефекти. Це завдання особливо актуальне в умовах ринку, коли облік соціальних факторів стає важливою самостійною функцією, яка протистоїть тенденції загальної комерціалізації. Іншими принциповими методологічними установками регіонального аналізу є пріоритет громадських інтересів і проблемна орієнтованість – націленість на вирішення проблем, «переклад» об'єктивних законів регіонального розвитку на мову цілей, методів і ресурсів, тобто категорій соціальної дії.

Найближчі роки, з цілого ряду причин повинні стати часом суттєвої активізації регіональної політики. Найбільш реальним напрямом вирішення цього завдання є інтеграція існуючої національної політики згладжування міжрайонних відмінностей в бюджетних витратах з політикою розселення. Реалізувати цю парадигму можуть тільки регіони України і муніципальні утворення – через свої повсякденні функції облаштування території та розвитку людського капіталу. Але це вимагає внесення істотних змін в організацію і інструментарій регіональної політики.

Захарченко В.І., д.е.н., проф.

Ковтуненко К.В., д.е.н., доц.

Одеський національний політехнічний університет

ВИЯВЛЕННЯ ОСНОВНИХ ПРОБЛЕМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МУНІЦИПАЛЬНОГО УТВОРЕННЯ

Розробка стратегії соціально-економічного розвитку муніципального утворення повинна базуватися на визначенні тих сегментів ринку товарів і послуг, де економіка муніципального утворення може бути конкурентоспроможною. Вирішення цього питання спирається як на аналіз економічного потенціалу муніципального утворення, так і на дослідження його міжрайонних зв'язків, зокрема, оцінки частки продукції, що ввозиться в формуванні виробничого і споживчого ринку території, частки виробленої продукції, використовуваної за межами міста (району), географії міжрайонних зв'язків ¹.

¹ Новоселов А.С. Регион: теория и практика управления экономикой /А.С. Новоселов. – Новосибирск: ИЭОПП СО РАН, 2011. – 468 с.

Найважливішим фактором, що визначає в сучасних умовах можливості і перспективи розвитку муніципального утворення, є інвестиційні ресурси. Оцінка інвестиційного стану території повинна включати наступні показники: обсяги інвестицій в динаміці, джерела інвестицій, галузевий розподіл інвестицій, відтворювальну структуру інвестицій.

На першому етапі розробки стратегії і середньострокової програми соціально-економічного розвитку муніципального утворення необхідний аналіз проблем, без вирішення яких неможливий прогрес у розвитку території, і їх ранжування за ступенем пріоритетності та першочерговості вирішення¹.

1. Незважаючи на те, що районостворюваною сферою можуть бути і транспорт, і туризм або інша галузь економіки, для переважної більшості територій магістральний напрям подолання відставання в соціально-економічному розвитку лежить на шляху вирішення проблеми підйому промисловості. Розвиток промисловості пов'язано з дослідженням таких питань, як залучення інвестицій для модернізації та розширення основних фондів, виробництво конкурентоспроможної продукції, підвищення рентабельності промислового виробництва, включення підприємств в виконання державних і муніципальних замовлень, можливість залучення та підготовки кваліфікованих кадрів робітників.

Проблеми в розвитку інфраструктури можуть бути виявлені при дослідженні таких питань, як оцінка енергодефіциту регіону, зношеність основних фондів в енергетиці, стан доріг, незабезпеченість стандартів безпеки гідротехнічних споруд, зношеність парку транспортних засобів, проблема транспортної доступності значної кількості населених пунктів, рівень розвитку телефонного зв'язку, забезпеченість високошвидкісними телекомунікаційними каналами зв'язку.

2. Проблеми розвитку агропромислового комплексу носять досить загальний характер, а причини збитковості сільськогосподарського виробництва визначаються низькою родючістю землі, застарілими зношеними фондами в АПК, відсутністю джерел інвестицій для розвитку АПК.

3. Проблеми розвитку житлово-комунального господарства пов'язані з високою зношеністю основних фондів, відсутністю інвестицій в розвиток ЖКГ, збитковістю підприємств ЖКГ та неефективною системою управління. Вирішення цих проблем лежить в руслі системної реалізації заходів житлово-комунальної реформи. Несистемний підхід в її здійсненні (спроба забезпе-

¹ Захарченко В.І. Наукові основи управління ринковою системою регіону : [Монографія] / В.І. Захарченко, Т.К. Метіль, І.А. Топалова. – Одеса: Атлант, 2016. – 316 с

чити перехід на самофінансування цієї сфери без вирішення питань підвищення ефективності управління її розвитком, реалізація реформи ЖКГ у відриві від інших аспектів соціальної реформи), як показує досвід, гальмує процеси перетворень у розвитку житлово-комунального господарства і лише множить його численні проблеми.

Вирішення соціальних проблем, відображенням яких є низький рівень і якість життя людей, вимагає розробки обґрунтованої соціальної політики та прийняття взаємопов'язаних управлінських рішень на всіх рівнях системи територіального управління. Серед проблем, які впливають на розробку і прийняття управлінських рішень на муніципальному рівні, можна відзначити високий рівень бідності, низькі доходи, високе безробіття, бездоглядність дітей, неблагополучні сім'ї, відсутність інвестицій в сферу освіти, недостатнє матеріальне постачання шкіл, відсутність системи профілактики захворювань, слабку матеріальну базу системи охорони здоров'я, високу концентрацію шкідливих домішок в атмосфері, забруднення водних джерел стічними водами, низька якість питної води, забруднення територій відходами, відсутність сміттєпереробних заводів, утилізацію та зберігання шкідливих відходів, підтоплення значних територій.

4. Резерви соціально-економічного розвитку. Розробка довгострокової стратегії соціально-економічного розвитку муніципального утворення вимагає оцінки наявних внутрішніх резервів зростання, таких як наявність вільних земельних ресурсів, придатних для розвитку сільського господарства, підготовлених майданчиків, придатних для промислового розвитку, природних ресурсів, які можуть представляти інтерес для промислового освоєння, недовикористаних виробничих потужностей на промислових підприємствах, вільних трудових ресурсів, а також можливість створення замкнених технологічних ланцюжків, інтерес бізнесменів до економічного розвитку території і до вибору перспективних напрямків, можливість кооперації з іншими територіями.

5. На основі аналізу проблем, наявних резервів і врахування інтересів місцевої громади повинна бути розроблена стратегія розвитку муніципального утворення і механізм її реалізації, які покликані: визначити можливі напрями розвитку, які дозволять подолати хронічне відставання і дадуть імпульс сталому економічному розвитку; ініціювати довгостроковий розвиток міста (району), створювати нові робочі місця, збільшувати доходи населення і бюджету; створити умови для зростання економіки за рахунок ефективного використання природного та виробничого потенціалу території; розробити

механізм залучення інвестицій в розвиток економічної та соціальної сфери; підвищити конкурентоспроможність виробленої продукції за рахунок підвищення її якості; привести у відповідність рівень розвитку виробничої інфраструктури потребам соціально-економічного розвитку.

6. Цілі і завдання розвитку промислового виробництва повинні бути конкретизовані для кожного великого, середнього і малого підприємства. Так, повинні бути визначені: зростання промислового виробництва (можливі точки зростання, інвестиції в розвиток підприємства, розширення, реконструкція і модернізація, освоєння виробництва сучасної продукції, підвищення рентабельності, зростання робочих місць, зростання середньої зарплати, зростання прибутку і надходжень податків до бюджету); система заходів, що включають організаційні, інвестиційні, технологічні та інші заходи, терміни їх реалізації, інвестиційні ресурси, джерела інвестування, отримані результати.

7. Для вирішення завдання по розширенню малого бізнесу і посилення його ролі в соціально-економічному розвитку муніципальних утворень на рівні регіону України розробляється програма з підтримки малого бізнесу. Для включення в цю програму потрібно активна робота муніципальних органів влади з просування своїх проєктів малого підприємництва (часткову інвестиційну участь, державні замовлення).

8. Цілі і завдання розвитку паливно-енергетичного комплексу включають такі напрямки, як освоєння власних енергетичних ресурсів, розширення і модернізація енергетичних потужностей, розробка системи заходів, що включають всю сукупність організаційних, інвестиційних і технологічних заходів, терміни їх реалізації, обсяги інвестицій в розвиток енергетичного комплексу, джерела інвестування та очікувані результати.

9. Завдання щодо вдосконалення розвитку транспортного комплексу і зв'язку включають: будівництво і ремонт доріг, зниження транспортних витрат за рахунок вдосконалення транспортної мережі, модернізацію і оновлення транспортного парку, розвиток газопровідної мережі, зв'язку і телемовлення, розробку системи заходів щодо розвитку транспортного комплексу і системи зв'язку, що включають організаційні, інвестиційні, технічні та технологічні заходи, терміни реалізації, інвестиції, джерела інвестицій, очікувані результати.

10. Першочерговими завданнями розвитку будівельного комплексу є: будівництво і реконструкція підприємств з виробництва будівельних матеріалів, освоєння сучасних видів продукції, розвиток спеціалізованих будівельних організацій (будівництво житла, промислових об'єктів, будівництво та ремонт

доріг, засобів зв'язку, газопровідних мереж), залучення інвестицій в будівництво, ремонт і реконструкцію об'єктів інфраструктури, розробка системи заходів з розвитку будівельного комплексу, що включають всю сукупність організаційних, інвестиційних, технологічних заходів, терміни їх реалізації, необхідні інвестиції, джерела інвестицій та очікувані результати.

Зеленко В.А., к.е.н. доц.

Зеленко Н.М., к.е.н.

Львівський національний університет імені Івана Франка

РОЛЬ ПЕНСІЙНОЇ РЕФОРМИ У ПРОЦЕСІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Проведення пенсійної реформи на сьогодні є одним з основних векторів фундаментальної перебудови національної фінансової системи, що передбачено планом реалізації Угоди про асоціацію України та ЄС та зафіксовано у меморандумі про співпрацю з Міжнародним Валютним Фондом. Пріоритетність надання такої значимості саме пенсійній системі зумовлена багатьма чинниками, зокрема: старіння населення, постійно зростаюча, часто неофіційна імміграція, значний сектор тінізації вітчизняного ринку праці, зменшення розміру єдиного соціального внеску, зміна соціальних цінностей тощо.

Зауважимо, що у першу чергу саме негативна демографічна ситуація у нашій державі здійснює згубний вплив на вітчизняну пенсійну систему. Так, якщо у 2010 р. співвідношення пенсіонерів та платників внесків становило 9:10, то через окупацію Криму та частини Донбасу у 2016 р. чисельність пенсіонерів становить 12,2 млн. осіб, а платників ЄСВ – 10,2 (12 : 10). Покращити таке становище у структурі населення України можливо такими способами: по-перше – здійснення деокупації Донбасу та Криму; проведення політики збільшення чисельності народжених на душу населення та тривалості життя; підвищення пенсійного віку для окремих категорій платників єдиного соціального внеску; пришвидшення процесу детінізації ринку праці.

Перший спосіб, як показує досвід останніх 2,5 років видається дуже проблемним. Процес імплементації Мінських угод є невизначеним і невідомо

скільки часу ще буде тривати. Навіть за умови повернення частини окупованого Донбасу, чисельність платників вже не сягне довоєнного показника. Через зруйновану інфраструктуру та вимушене переселення частини населення чисельність робочих місць буде неодмінно меншою за показник 2013 року.

Другий варіант є привабливішим з точки зору соціального сприйняття та економічної ефективності. Однак, реалізація на практиці даної політики потребує тривалого часу, що за умов зростаючого дефіциту Пенсійного фонду України (2016 – майже 145 млрд. грн.) є вкрай складно.

На наш погляд, ефективним кроком щодо підвищення ефективності вітчизняної пенсійної системи є детінізація ринку праці, яка на сьогоднішній день становить 44 %. Так, першим кроком на цьому шляху стало зменшення ставки ЄСВ до 22% для всіх платників. Однак, на сьогоднішній день, сподівання стосовно легалізації та підвищення заробітних плат повністю не справилися.

Так, бюджет Пенсійного фонду України на 2016 рік становить 257 млрд. грн., з них 144,9 млрд. грн. – надходження з Державного бюджету України. З цих 144,9 млрд. грн. на покриття дефіциту ПФУ спрямовується лише 87,7 млрд. грн., а решта – 57,2 млрд. грн. – це фінансове забезпечення пенсійних виплат призначених за пенсійними програмами (ветеранам війни, донорам, інвалідам, чорнобильцям та іншим), які і так повинні фінансуватися за рахунок коштів Державного бюджету. Тобто дефіцит Пенсійного фонду складає близько 87,7 млрд. грн.

Зауважимо, що сьогодні Пенсійний фонд здійснює на 42 млрд. грн. Виплат, які мають забезпечуватися з державного бюджету або з інших фінансових джерел (доплати до прожиткового мінімуму, виплата пенсій за вислугу років тощо).

Податок з доходів фізичних осіб було збільшено з 15% до 18%. Тобто, реальна величина утримань із заробітної плати залишилась на тому ж рівні (3,6% утримань ЄСВ з 1 січня 2016 року було об'єднано в даний податок, сплачуються до бюджету держави). Це створило додатковий дефіцит бюджету ПФУ приблизно ще на 20 млрд. грн.

Відтак, проблема дефіцитності бюджету Пенсійного потребує доволі складного комплексного розв'язку.

Ще одним способом зменшення негативного впливу старіння населення на пенсійну систему є підвищення пенсійного віку платників внесків. У багатьох країнах світу подібні кроки дозволили хоча б частково компенсувати

фінансові втрати солідарних складових пенсійних систем після запровадження II рівня – обов'язкових пенсійних накопичень.

Проте, підвищення пенсійного віку призводить до широкого резонансу у суспільстві. Так, до процесу поступового підвищення пенсійного віку в Україні очікувана тривалість життя в момент виходу на пенсію для чоловіків у віці 60 років становила 14 років, що подібно до інших країн, а для жінок у віці 55 років вона становила 25 років, що є вищим, ніж в багатьох країнах світу. Таким чином, жінки в Україні працюють менше, а одержують пенсії довше (в Україні жінка в середньому на 10 років праці 7,1 років перебуває на пенсії. У порівнянні, в Англії – це 5,8 років, Угорщині – 4,9, Польщі – 5,5 (таблиця 1). Окрім цього, коли жінка швидше виходить на пенсію, у неї, відповідно є менше страхового стажу і як наслідок – середній розмір пенсій жінок в Україні у 2015 р. становив лише близько 70 % від середньої пенсії чоловіків.

Таблиця 1

Співвідношення періоду перебування на пенсії та трудової активності У 2010 Р.

Країни	Початок трудової активності, років	вік виходу на пенсію, років		Період трудової активності, років		Період перебування на пенсії, років		Період перебування на пенсії в розрахунку на 10 р. трудо-вої активності	
		Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж
Англія	20	65	60	45	40	15,7	23	3,5	5,8
Італія	20	65	60	45	40	16,9	24,9	3,8	6,2
Німеччина	20	67	65	45	45	16,8	20,9	3,7	4,6
Польща	20	65	60	45	40	14	22	3,1	5,5
Словаччина	20	62	62	42	42	15	18	3,6	4,3
США	20	67	67	47	47	15,2	17,7	3,2	3,8
Угорщина	20	62	61	42	41	16	20	3,8	4,9
Україна	20	60	55	40	35	14	25	3,5	7,1
Франція	20	62	62	40	40	20	24	5,0	6,5
Чехія	20	63	63	43	43	15,9	19,2	3,7	4,5
Швеція	20	65	65	45	45	17,4	20	3,9	4,4
Японія	20	65	65	45	45	18,2	23	4,0	5,1

З економічної сторони підвищення пенсійного віку наслідком зменшення чисельності пенсіонерів за віком, що по-перше, дасть змогу скоротити видатки Пенсійного фонду на виплату пенсій, що є особливо актуальним в період запровадження обов'язкової накопичувальної складової пенсійної

системи, коли частина власних коштів ПФУ спрямовуватиметься із солідарної системи до Накопичувального фонду; по-друге – у перспективі такий крок дозволить зменшити кількість одержувачів, а це в свою чергу дасть можливість скоротити дефіцит бюджету фонду майже на 17 %.

Звичайно, що з точки зору економічної ефективності підвищення пенсійного віку є цілком виправданим, однак, з огляду на соціальну справедливість – проблема є доволі складною. Так, співвіднівши принципи «ефективної» та «справедливої» податкової політики (а більшість людей сплату ЄСВ сприймає як податок) перевага на сьогоднішній день є далеко не на користь останнього. З 2014 р. через процеси девальвації гривні та високих темпів інфляції та дуже повільного зростання оплати праці, пересічному працівникові задля того, щоб одержати пенсію меншої купівельної спроможності слід буде працювати ще довше.

Отже, для збалансування бюджету ПФУ насамперед необхідно: по-перше – «вивести» виплати тих пенсій, джерелом фінансування яких є бюджетні кошти; по-друге – провести ефективну «детінізацію» ринку праці (щоб компенсувати зменшення ставок ЄСВ); по-третє – почати політику поступового підвищення пенсійного віку паралельно із зростанням рівня оплати праці (як компенсатора соціальних втрат). В даній ситуації слід зрозуміти, що європейська інтеграція – це насамперед побудова держави соціального добробуту, проведення ефективної пенсійної реформи відіграє у цих процесах далеко не останню роль.

Канцір І. А., к.е.н., доц.

Київський національний університет будівництва і архітектури

ФІНАНСОВИЙ СЕКТОР: ОСОБЛИВОСТІ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ

В умовах економічної та політичної нестабільності дедалі більшої ваги набувають питання забезпечення фінансової стабільності та ефективності функціонування фінансового сектора, як складової національної економіки. Сьогодні існує гостра потреба в комплексних системних дослідженнях сутності та ролі фінансової стабільності в контексті економічного поступу, інноваційних технологій. Відчутною є нестача науково-обґрунтованих рекомендацій

щодо побудови ефективного фінансового механізму стійкого розвитку національної економіки.

Питання забезпечення стійкості фінансового сектора та формування нової фінансової архітектури, яка б відповідала сучасним викликам перебуває у центрі уваги вітчизняних науковців, зокрема: проф. Барановського О. І., проф. Вовчак О. Д., проф. Кузнєцової А. Я., проф. Коваленко В. В., проф. Коваленко Ю. М., проф. Міщенко В. І., проф. Міщенко С. В., проф. Науменкової С. В., проф. Смовженко Т. С. Проте, незважаючи на чималий науковий доробок учених, теоретичні та науково-практичні аспекти стійкого розвитку фінансового сектора залишаються недостатньо розробленими та потребують подальших комплексних досліджень.

Фінансовий сектор – це складова національної економіки, метою діяльності якої виступає здійснення фінансового посередництва або похідних видів діяльності. У контексті інституціоналізації, фінансовий сектор – це багаторівнева система взаємопов'язаних елементів, об'єднаних цільовою функцією впорядкування руху фінансових потоків, до складу якої включають: інституції, що функціонують у фінансовому секторі та безпосередньо забезпечують рух грошових коштів; інші регулятори фінансової системи, які забезпечують її повноцінне функціонування.

Місією функціонування фінансового сектора як

Стійкість – це одна із домінуючих властивостей фінансового сектора, яка відображає його здатність протистояти негативним тенденціям та явищам у фінансовому секторі, які здатні вплинути на процес економічного зростання. Домінантою стійкості фінансового сектора виступає оптимальний вибір моделі функціонування; ефективність фінансових регуляторів; наявність дієвого фінансово-кредитного механізму; функціональність нормативно-правового механізму забезпечення фінансової діяльності.

Ефективність функціонування фінансового сектора полягає у погодженому та стійкому взаємозв'язку між інституційними одиницями, функціонування яких спрямоване на стабільне виконання його основних завдань та функцій. Формування нової фінансової архітектури як сукупності міжнародних стандартів і принципів функціонування фінансового сектору, а також засобів діагностики його ефективності, посилює актуальність забезпечення необхідного рівня інтеграційних зв'язків вітчизняного фінансового сектору зі світовою фінансовою системою з метою підтримання власної фінансової стабільності.

Фінансова складова національної економіки постійно знаходиться під призмою ймовірних екзогенних та ендогенних шоківих явищ. Темпи стабілі-

зації та підвищення стійкості фінансового сектору знаходяться у прямій залежності від спроможності держави упередити та мінімізувати вплив зовнішніх ризиків.

До основних зовнішніх чинників, що загрожують стабільності фінансового сектора України доцільно віднести:

-)] військові дії на території України;
-)] анексія окремих територій, наявність торговельного ембарго на імпорт українських продовольчих товарів на територію Російської Федерації (за даними НБУ – зниження експорту на 1,3 млрд. дол. США);
-)] волатильність цін на окремі позиції українського експорту, у зв'язку із можливою третьою хвилею глобальної фінансової кризи та зниженням цін на дані позиції (чорна металургія та продукція сільськогосподарського характеру) на світових ринках;
-)] несприятливий інвестиційний клімат для інвесторів-нерезидентів (непрозорі умови ведення бізнесу; невважена фіскальна політика; високий рівень ендогенних ризиків).

Зважаючи на сучасний стан фінансового сектору, з метою забезпечення його стабільного та ефективного функціонування, на нашу думку, основну увагу необхідно сконцентрувати на таких економіко-правових заходах, як:

-)] вдосконалення регуляторної політики та розробка механізмів забезпечення фінансової стабільності;
-)] моніторинг фінансового сектора та імплементація заходів превентивного характеру з метою упередження системних ризиків;
-)] забезпечення ефективного управління ліквідністю фінансової системи;
-)] модернізація та уніфікація нормативно-правових актів у галузі фінансів та державного регулювання, з використанням міжнародного досвіду;
-)] дотримання (виконання) чинних законодавчих приписів усіма суб'єктами фінансово-економічних відносин.

Кодацька Н.О., к.е.н., доц.
Університет митної справи та фінансів

ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ЖІНОК В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

В сучасному українському суспільстві окрім економічної нерівності суттєвою перешкодою на шляху розвитку людства є нерівність гендерна, яка нині притаманна майже всім суспільствам, незалежно від політичного устрою та рівня соціально-економічного розвитку і виявляється в неоднакових можливостях жінок і чоловіків щодо структур влади, сфери освіти та зайнятості, доходу та власності. Саме тому однією з головних соціально-економічних проблем є зайнятість населення, що не тільки забезпечує матеріальну основу буття людини, а й сприяє розвитку її духовних, моральних якостей. Успішно вирішена проблема професійного самовизначення, зокрема жінок, забезпечує соціальну гармонію в суспільстві, тоді як невирішеність її призводить до соціальної напруги, деградації творчих і професійних якостей людини.

Професійне самовизначення виступає не просто як вибір професії, а також як пошук і знаходження людиною особистісного сенсу в професійній діяльності, яка обирається, опановується та в подальшому виконується, що реалізується у загальному процесі самовизначення особистості. Проблемою професійного самовизначення займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені як Є.О. Клімов, М.С. Пряжніков, Л.М. Мітіна, Л.І. Новікова, М.М. Захаров, І.С. Кон, В.С. Симоненко, К.О. Абульханова-Славська, С.М. Іконнікова, Д. Сьюпер, Д. Тідельман, О. Хара, Д. Холланд, Ф. Парсон, Х. Томз, Г. Рис та інші.

Проблема професійної діяльності жінок в сучасній Україні є досить актуальною, особливо на теперішній час, коли однією з цілей державних програм є впровадження гендерної рівності та ліквідація усіх форм дискримінації жінок на основі створення умов, необхідних для здійснення на практиці конституційного принципу рівних можливостей жінок та чоловіків. Впровадження гендерного паритету в навчальних установах та на підприємствах всіх форм власності надає низку переваг, серед яких основними є: підвищення якості відбору при прийомі на роботу; надання однакових можливостей поєднання професійної діяльності з виконанням сімейних обов'язків; покращення морально-психологічного клімату в трудових колективах; підвищення ефективності професійної діяльності працівників незалежно від статі.

Всі ці чинники тісно пов'язані з професійним самовизначенням, яке не закінчується тільки на виборі професії, тобто на першому етапі професійного становлення. Впродовж всього життя, своєї професійної діяльності у людини змінюються компоненти професійного самовизначення: мотиваційна, ціннісно-смилова сфери, система ставлень до себе та до обраного виду діяльності. Ці компоненти впливають на виконання професійних обов'язків та професійну адаптацію, що є особливо значущим в управлінській сфері, де рівень конкурентоспроможності жінок є нижчим в порівнянні з представниками чоловічої статі.

Суттю професійного самовизначення є свідомий вибір професії з урахуванням своїх особливостей і можливостей, вимог професійної діяльності та соціально-економічних умов. Професійне самовизначення є важливою характеристикою соціальної та психологічної зрілості особистості, її потреби в самореалізації та самоактуалізації.

Сучасний соціум зазнав значних трансформаційних процесів, в першу чергу в ціннісно-мотиваційній сфері та шляхів самовизначення людини в суспільстві. Не минули такі зміни й рольового статусу жінки в соціумі, коли образ сучасної жінки трансформувався з образу домогосподарки на ділову жінку, що поєднує в собі ролі матері, дружини та працівниці-професіонала. Сьогодні суспільство висуває інші вимоги до жінок, насамперед можна відзначити той факт, що сучасна жінка є не лише матір'ю, господинею, дружиною, а й професіоналом. Як з'ясувала низка досліджень, для респонденток однаковою мірою важливими є як робота, так і родина. Серед опитуваних 25% жінок-керівниць, які займаються підприємницькою діяльністю, зауважили, що робота для них є важливішою за родину, й лише 13% віддали перевагу сім'ї. 22,5% жінок-керівників організацій виявилися орієнтованими на родину. В інших групах родина як сфера реалізації основних життєвих інтересів виражено переважає. 41% жінок згодні з тим, щоб чоловік заробляв гроші, а жінка займалася домашнім господарством та дітьми. Крім того, 13% жінок визнали домогосподарство неприйнятним заняттям, говорячи про те, що не хотіли б відмовлятися від роботи, оскільки вона для них є важливішою цінністю. Серед підприємців таких жінок 20%, проте й серед них три чверті вважають, що робота по домогосподарству є неприйнятною. Лише 32% жінок згодні відмовитись від роботи та цілком присвятити себе родині, за умов наявності достатньої матеріальної бази, 25% погодились б покинути роботу за певних умов. Та 42% жінок взагалі не бажають залишати роботу.

Гендерні проблеми на ринку праці України визначаються дисбалансом щодо можливостей доступу жінок і чоловіків до гідної праці, оскільки часто

жінки з високим освітньо-професійним рівнем змушені реалізовувати свою трудову активність на менш престижних посадах, що потребують нижчої кваліфікації, менше оплачуються та дають обмежені можливості кар'єрного просування. Менш сприятливе становище жінок на ринку праці зумовлене не лише дією ринкового конкурентного механізму та наявністю прямих бар'єрів для зайнятості (вужчий професійний вибір, відсутність необхідних для них робочих місць або необхідної кваліфікації), а й істотно пов'язане з репродуктивною діяльністю. Внаслідок цього жіноча робоча сила цінується менше, і жінки наражаються на непрямі перешкоди, породжені гендерними стереотипами.

Скороченню гендерної професійної нерівності сприятимуть цілеспрямовані заходи державної політики, спрямовані на зростання престижу та рівня оплати праці у традиційно «жіночих» галузях, боротьбу з гендерними стереотипами, що звужують можливості професійного вибору як жінок, так і чоловіків, починаючи з рівня здобуття освіти, розширення можливостей освіти упродовж усього життя.

Гендерні диспропорції у сфері прийняття рішень визначаються не лише об'єктивними чинниками (нижчі доходи та економічна залежність жінок від чоловіків, нерівний розподіл домашніх обов'язків), а й традиційною системою гендерних норм, що спрямовують соціалізацію жінок на виконання переважно сімейних, допоміжних ролей, а політичне життя проголошують прерогативою чоловіків. Проте недостатнє представництво жінок на вищих щаблях державного управління ускладнює формування гендерно-чутливої політики, обмежує просування гендерної рівності до інших сфер суспільного життя. Рівноправна участь жінок і чоловіків у політичному житті є також необхідною умовою суспільного розвитку, оскільки міжрегіональні порівняння доводять, що на рівні окремих країн вищі показники участі жінок у державних структурах супроводжуються нижчими рівнями корупції та сприяють посиленню соціальної орієнтації державної політики.

Визначальне значення для забезпечення гендерного паритету у суспільстві має можливість збалансованого поєднання професійної діяльності та сімейних обов'язків як жінок, так і чоловіків, шляхом трансформації сталих стереотипів щодо традиційних гендерних ролей, більшого залучення чоловіків до виконання сімейних і батьківських обов'язків, заохочення чоловіків до використання відпустки з догляду за дітьми, можливість надання якої визначається чинним законодавством. Необхідно забезпечити однакові можливості для професійного самовизначення та самореалізації особи незалежно від її статі, віку, національності чи соціального походження. Забезпечення

рівних прав і можливостей жінок і чоловіків потребує спеціального державного механізму, тобто системи державних органів, які займалися б розробкою, заохоченням реалізацією, контролем, оцінкою та пропагандою підтримки гендерної політики, спрямованої на демократичний розвиток суспільства і самовираження в ньому як рівних обох соціальних статей.

Маслій Н.Д., к.е.н.

Одеський національний університет імені І.І.Мечникова

ІНДИКАТОРИ ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Однією з основних тенденцій сучасного розвитку світової економіки, враховуючи об'єктивність глобалізації та інтеграції, є об'єднання країн, регіонів, створення глобальних, регіональних блоків. Враховуючи сучасні Інтернет — технології, використання новітніх інструментів у фінансовій сфері і тенденції розвитку фінансового ринку в умовах інтеграції, що призводить до збільшення світових фінансових потоків вимагає підвищеної уваги щодо забезпечення фінансової безпеки країн світу. Держава повинна забезпечити своє ефективне функціонування та підтримувати економічну стійкість у глобальному середовищі. Це може бути забезпечено економічною безпекою. Економічна безпека включає фінансову, інвестиційну, інноваційну, зовнішньоторговельну, енергетичну, соціальну, демографічну безпеки. Безперечно, всі складові є дуже важливими в сучасній економіці. Але в сучасних умовах глобалізації фінансових потоків, вільного переміщення капіталів, вплив світових фінансових систем на окрему взятую країну переходить на якісно новий рівень. Саме фінансова глобалізація створює умови для фінансової влади, які за допомогою володіння світових грошей і розпорядження вартості, управління фінансовими потоками дозволяє впливати як на світове господарство, так і на окремі країни. Проблема належної підтримки фінансової безпеки держави стосується всіх галузей національного господарства, бізнесу, населення і державу в цілому.

Тому, фінансову безпеку країни в умовах глобальних інтеграційних процесів слід досліджувати на рівнях країни і світової економіки. Але разом з

тим, не слід забувати про безпеку й на рівні підприємств і галузей, оскільки без фінансової безпеки окремих підприємств і галузей не можна гарантувати фінансову безпеку країни. У той же час фінансова безпека країни в умовах глобалізації світової економіки не тільки пов'язана з суб'єктами мікрорівня, але і тісно пов'язана з ситуацією на міжнародних фінансових ринках. Багато факторів залежить від стану фінансової безпеки країни. До них слід віднести безпеку інвестицій, фактори міжнародного фінансового ринку, коливання попиту і пропозиції, стан грошово-кредитної системи країни, збалансованість (незбалансованість) державного бюджету, дефіцит бюджету, державний борг країни, податкові пільги тощо.

Стабільність фінансової безпеки визначають за допомогою таких індикаторів, як рівень інфляції, обсяги внутрішніх і зовнішніх боргів держави, стан виконання державного бюджету, рівень монетизації економіки, вартість банківських кредитів, достатній обсяг міжнародних резервів національних ринків.

В Україні станом на I півріччя 2016 року загальний зовнішній обсяг боргу перевищував обсяг ВВП на 29,8%. Крім того, з початку року на 729 млн. дол. США або на 6,1% зросла прострочена заборгованість реального сектору, яка на кінець I кварталу 2016 року становила 12 771 млн. дол. США. Станом на 1.07.2016 року валовий зовнішній борг України становив 114 966 млн.грн дол. США, переважна частка якого (74,6%) номінована у долари США. У перерахунку на наявне населення розмір боргу склав 2,7 тис.дол. США на кожного українця. Отже, можна зробити висновок, що розміри зовнішнього боргу на сьогоднішній день несуть у собі загрози фінансовій безпеці України.

Дефіцит бюджету на 2016 рік визначено у розмірі 3,7% прогнозного ВВП проти 4,1% ВВП в 2015 году. Сьогодні в більшості країн світу дефіцит бюджету складає від 2 до 15 % ВВП при середньосвітової його величині 4,5 %. Причому розмір бюджетного дефіциту, який перевищує 3 % ВВП вважається гальмом економічного зростання держави. Характерна тенденція наявності дефіциту свідчить, насамперед, про неповному виконанні доходної частини бюджету та збільшення обсягів видатків.

Рівень монетизації економіки показує забезпечення економіки країни грошовими ресурсами, і визначається як відношення обсягу грошової маси за агрегатом М3 до річного обсягу ВВП. Починаючи з 2007 року, цей показник перевищив допустимі порогові значення, що позначається на підвищенні рівня безпеки країни. Вартість банківських кредитів визначається відсотками, які сплачує позичальник комерційному банку за користування його кредитними ресурсами. Виходячи з найвищих показників процентних ставок, слід

зробити висновок про малу привабливість даних кредитів для позичальників. Офіційні резерви — це зовнішні активи, які контролюються Національним банком України, і за першою вимогою можуть бути використані для прямого фінансування дефіциту платіжного балансу, непрямого впливу на обсяги цього дефіциту за допомогою інтервенцій на валютному ринку, а також з іншою метою. Офіційні резерви складаються відповідно до методології Керівництва МВФ, тому найбільшу питому вагу резервних активів складають резерви в іноземній валюті.

У таких умовах, умовах глобальних інтеграційних процесів, особливо для України, гостро визначилися накопичені за попередні роки системні проблеми забезпечення належного рівня економічної безпеки, а саме її складової — фінансової. Фінансова безпека розкриває стан фінансово-кредитної сфери, яка повинна характеризуватися збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю цієї сфери забезпечувати ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання. Як показує аналіз індикаторів фінансової безпеки України, більшість показників перевищують допустимі порогові значення, що позначається на підвищенні рівня безпеки країни та її залежності від зовнішніх факторів. Розвиток фінансової сфери України в умовах інтеграції на нашу думку, буде проходити в надзвичайно складних міжнародних умовах, в умовах жорсткої конкуренції на фінансових ринках, і в жорстких міжнародних відносинах. Для вдосконалення концепції фінансової безпеки, вражаємо, що необхідно більше уваги приділити стратегії дотримання фінансової безпеки України; розробити та впровадити ефективну систему фінансового контролю; створити умови для збільшення реальних грошових доходів населення; запровадити чіткий порядок у процес одержання та відшкодування кредитів для господарських суб'єктів усіх форм власності. Вирішення таких проблем з використанням запропонованих заходів зміцнить фінансову безпеку України і приведе до стабілізації і зростанню економіки України.

Меркулов М.М., д.е.н., проф

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Формування нового механізму управління соціально-економічним розвитком регіону, що включає просторовий аспект розвитку його економіки і соціальної сфери, є необхідною умовою реалізації соціально-економічних реформ в усіх регіонах України і муніципальних утвореннях¹. Це передбачає дослідження просторового аспекту механізму управління, що включає аналіз соціально-економічних протиріч на рівні муніципальних утворень і обґрунтування підходів до узгодження інтересів бізнесу, органів управління і населення. При цьому слід враховувати, що система управління на муніципальному рівні тільки формується, її становлення відбувається в умовах слабкої розробленості просторового аспекту соціально-економічного розвитку та методів інтеграції муніципального рівня в загальну систему управління регіонами України. Ці процеси відбуваються в період адміністративної реформи та становлення всієї системи управління України, коли ще немає усталених уявлень про розподіл повноважень, адекватному розподілі бюджетних ресурсів та вирішенні протиріч між правовими повноваженнями територіальних утворень різного рівня і фінансово-економічними можливостями реалізації цих прав^{2,3}.

Реформа місцевого самоуправління в Україні має передбачати закріплення за територіальними громадами частини податків, які оплачуються на їх території, в розмірі до 25 %. Так визначив Уряд України у квітні 2014 р.

Особливість формування такого механізму визначається декількома обставинами:

-) прийнятий закон про місцеве самоврядування залишає ряд невирішених питань розподілу повноважень між муніципальним і регіональним рівнем;
-) самостійність муніципальних утворень в прийнятті управлінських рішень значно зростає;

¹ Василенко В.Н. Многомерность параметров региона: территории, системы, пространства : [Монография] / В.Н. Василенко. – Дружковка: Юго-Восток, 2006. – 408 с.

² Стратегія сталого розвитку «Україна-2020» // Урядовий кур'єр. – 2015. - № 6. – С. 8.

³ Про Концепцію державної регіональної політики : Указ Президента України від 25.05.2001 року № 341/201. : [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/341/2001>

-
-) законодавчі зміни в податково-бюджетній системі не ведуть до посилення власної фінансової бази муніципальних утворень;
 -) більша частина муніципальних утворень (у багатьох регіонах) не володіють фінансовою самодостатністю і отримують значні дотації з обласного бюджету;
 -) відсутній адекватний механізм управління, що забезпечує розв'язання суперечностей між фінансовою неадекватністю муніципальних утворень і їх законодавчими повноваженнями¹.

Відбуваються реформи, які безпосередньо впливають на економіку муніципальних утворень, які характеризуються високим ступенем відкритості. Все більшою мірою посилюються взаємопов'язаність і взаємозалежність міст і районів, які є підсистемами регіональної економічної системи. Відкритий характер регіональних систем передбачає тісні залежності процесів формування товарних, фінансових, трудових, інформаційних ресурсів та реалізації кінцевої продукції кожного міста і району від розміщення виробництва і споживання, структури міжрегіональних зв'язків у масштабі України, країн ближнього і далекого зарубіжжя.

Таким чином, виникає необхідність в новому підході до формування концепції механізму управління просторовим розвитком і розробці методів регулювання процесів соціально-економічного розвитку міст і районів. Оскільки в умовах переходу до розвинених ринкових відносин створюються нові ринкові інститути, що функціонують одночасно з елементами старої системи, необхідно вивчення проблем формування механізму управління в регіоні з урахуванням взаємодії з різними господарюючими суб'єктами, вивчення економічних передумов і закономірностей формування структури цього механізму².

В даний час найбільш актуальними стають такі основні завдання:

-) дослідження передумов і обмежень просторового розвитку з метою визначення пріоритетних напрямків розвитку;
-) проведення порівняльного аналізу соціально-економічного розвитку муніципальних утворень і їх взаємозв'язків в економічному просторі регіону;
-) визначення напрямів підвищення інвестиційної привабливості регіону та окремих муніципальних утворень;

¹ Захарченко В.І. Наукові основи управління ринковою системою регіону : [Монографія] / В.І. Захарченко, Т.К. Метіль, І.А. Топалова. – Одеса: Атлант, 2016. – 316 с.

² Шульц С. Економічний простір України: формування, структурування та управління : [Монографія] /С.Шульц. – Львів: ІРД НАНУ, 2010. – 408 с.

-
-) розробка принципів і методів формування міжбюджетних відносин регіону і муніципальних утворень;
 -) розробка структури і елементів бюджетно-фінансового механізму управління просторовим розвитком регіону;
 -) дослідження форм і методів консолідації різних структур місцевої громади при розробці інноваційної стратегії розвитку регіону.

Завдання дослідження полягає також в тому, що необхідно створення нової методології управління просторовим розвитком регіону в умовах, що змінилися, коли велика частина муніципальних утворень об'єктивно економічно несамостійна, і повинні бути розроблені нові форми, методи і механізм участі регіональних органів влади в управлінні муніципальними утвореннями.

Особливість підходу до розробки концепції формування нового механізму управління соціально-економічним розвитком муніципальних утворень полягає в тому, щоб розглядати в єдності питання практичного становлення місцевого самоврядування у створенні такої підсистеми управління муніципальними утвореннями, яка б була частиною загальної системи управління соціально-економічним розвитком регіону України.

Назаркевич М.Р., к.е.н., ст. викл.

Львівський національний аграрний університет

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЖИТТЯ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ

Рівень життя населення є соціально-економічною категорією, в якій знаходить відображення ступінь задоволення матеріальних і духовних потреб населення, які мають кількісний вимір відповідно до особливостей сучасної статистики і піддаються державному регулюванню засобами соціально-економічної політики на основі використання механізмів її реалізації. Такий підхід до розуміння теоретичної сутності рівня життя населення дозволяє проводити його достовірну оцінку як на національному, так і на регіональному рівнях, а також у розрізі окремих суспільних груп. Рівень життя сільського населення визначається його становищем у процесі суспільного відтворення, насамперед на стадії розподілу й перерозподілу валового внутрішнього продукту, ступенем розвинутої його потреб і особливостями їх

задоволення. Важливу роль при цьому відіграють форми і типи розселення сільського населення, відповідно до яких формується територіальна організація його соціально-культурного обслуговування.

Основною передумовою підвищення рівня життя населення, зокрема сільського, є стійке економічне зростання, індикатором якого є нарощування обсягу ВВП, що досягається завдяки дії загальносуспільних та економічних чинників. До загальносуспільних чинників відносяться загальноекономічна стабільність, боротьба з корупцією та тіньовою економікою, формування громадянського суспільства, підвищення рівня суспільної та економічної активності населення. Особливе значення має забезпечення дотримання принципу соціальної справедливості в суспільстві. Економічні чинники включають в себе значне збільшення обсягу інвестицій і формування інноваційно-інвестиційної моделі розвитку економіки, підвищення курсу національної валюти, зниження рівня податкового навантаження на бізнес, формування в суспільстві позитивного сприйняття економічних реформ. Рівень життя сільського населення визначається також ступенем його трудової активності, паритетністю економічних відносин між містом і селом, успішністю ведення особистих підсобних господарств.

Механізм підвищення рівня життя сільського населення – це сукупність важелів, методів, інструментів, у результаті використання яких держава впливає на процес його зростання. Вітчизняний та зарубіжний досвід у цій сфері є багатограним і забезпечує вибір найефективніших засобів у конкретній соціально-економічній ситуації. На сучасному етапі соціально-економічного розвитку нашої країни важливу роль відіграють фінансові ресурси та загальноекономічні рекомендації міжнародних економічних організацій, насамперед Міжнародного валютного фонду. Підвищення рівня життя сільського населення досягається шляхом удосконалення нормативно-законодавчої бази, соціальної, фінансово-кредитної та цінової політики, а також політики держави у сфері розвитку сільських територій.

Рівень життя сільського населення та його динаміка характеризується насамперед обсягом споживання продовольчих і непродовольчих товарів та послуг. Протягом 2000-2015 рр. відбувалися позитивні зміни у споживанні сільськими жителями Львівської області продуктів харчування. Високими темпами зростало споживання найбільш цінних їх видів – м'яса та м'ясопродуктів, риби та рибопродуктів, овочів, фруктів і ягід. Споживання менш цінних продуктів скорочувалося. Але в 2014-2015 р. спостерігалися протилежні тенденції. Харчовий раціон сільського населення за якістю є значно гіршим

порівняно з міськими жителями. Надмірними є відмінності в харчуванні бідних та багатших сільських родин. Навіть найбагатші домогосподарства з найвищим рівнем доходів не змогли досягти рекомендованих дієтологами норм споживання білково-вітамінних груп продуктів харчування. Загалом позитивними були також зміни в забезпеченні сільських жителів непродовольчими товарами та послугами. Однак погіршувалася доступність для сільського населення освітніх послуг та послуг закладів охорони здоров'я у зв'язку з раціоналізацією їх мережі.

Найважливішими індикаторами рівня життя сільського населення є показники обсягу й динаміки грошових та сукупних доходів і видатків. Протягом 2000-2015 рр. сукупні витрати середньостатистичного сільського домогосподарства зросли в 9,3 разів, а в реальному обчисленні – у 2,1 разів. Номінальна середня заробітна плата протягом 2000-2015 рр. зросла в 17,5 разів, а реальна – в 3,5 разів. Реальний розмір пенсій зріс у чотири рази. Однак кожна третя сільська родина мала доходи нижчі від прожиткового мінімуму, а питома вага витрат на придбання продовольчих товарів у структурі сукупних витрат за досліджуваний період зросла з 54,0 до 57,2 відсотків, що свідчить про убогість сімейних бюджетів.

Реальні сукупні ресурси сільських домогосподарств Львівської області впродовж 2000-2015 рр. зростали темпами, які в 1,1 разів перевищували темпи зростання ВВП. Особливо високими вони були в ті роки, в які відбувалися вибори до владних структур. Це засвідчує значну питому вагу популістських урядових рішень у сфері формування доходів населення. У зв'язку з цим виявилася порушеною одна з найважливіших вимог, розроблених світовою економічною наукою, згідно з якою темпи зростання доходів населення повинні узгоджуватися з темпами зростання валового внутрішнього продукту країни.

Серед важливих чинників підвищення рівня життя сільського населення слід виділити масштабну трудову міграцію за кордон, завдяки якій було забезпечено не тільки надходження додаткових коштів у тисячі сільських родин регіону, але й підвищено ціну на такий вид товару, як робоча сила на регіональному ринку праці, який став дефіцитним. Однак при цьому випереджаючими темпами зростали доходи жителів приміських сіл, а у віддалених селах ситуація погіршувалася. Характерно, що саме у приміських селах, як показали результати статистичних групувань, сільські жителі досягають кращих показників середньої зарплати та показників розвитку особистих підсобних господарств. Визначений на основі 19 спеціально підібраних

статистичних показників у розрізі адміністративних районів Львівської області інтегральний показник рівня життя сільського населення також виявився надмірно диференційованим у територіальному розрізі.

Для досягнення покращення показників рівня життя сільського населення необхідні кардинальні зміни в зайнятості сільського населення. Існуюча структура зайнятості, при якій половина сільських працездатних зайняті виключно в особистих підсобних господарствах, призводить до консервації бідності в сільській місцевості. Механізм трансформації зайнятості сільського населення повинен включати нормативно-правові, організаційно-економічні, соціально-економічні та освітньо-просвітницькі заходи. Прогнозні розрахунки показали, що при збереженні існуючих тенденцій чисельність сільських жителів, зайнятих в сільськогосподарських підприємствах та особистих підсобних господарствах у найближчій перспективі змінюватиметься незначно. Тому необхідне значне розширення кількості робочих місць у позасільськогосподарських сферах з тим, щоб на новостворених, насамперед малих та середніх підприємствах, працевлаштувалися теперішні зайняті в особистих підсобних господарствах.

Зусилля у сфері державного регулювання зайнятості сільського населення можуть виявитися марними, якщо не активізуватиметься урядова політика щодо розвитку сільських територій. Ключовою проблемою на даний час є покращення доріг, стан яких ускладнює розвиток усіх сфер сільського життя та підвищення рівня життя сільських родин. У процесі розвитку сільських територій слід покладатися не лише на вітчизняний досвід, але й на зарубіжний. Надзвичайно важливо дотримуватися тих принципів розробки й реалізації програм розвитку сільських територій, яких дотримуються країни ЄС, що спростить процес адаптації вітчизняних програм до європейських вимог в контексті майбутнього членства нашої країни в цій організації.

Значне зниження рівня життя сільського населення впродовж 2014-2015 рр., насамперед в частині величини реальних доходів домогосподарств, потребує вироблення нових підходів до підтримання показників в екстремальних умовах. Розроблені урядом заходи, зокрема програми надання населенню субсидій на житлово-комунальні послуги руйнують механізм мотивації праці, оскільки реальний добробут родин мало залежить від її результатів. Необхідне приведення прожиткового мінімуму, розміру мінімальної заробітної плати та мінімальної пенсії до сучасних економічних реалій. При цьому зросло б економічне навантаження на бізнес, але разом з тим можна було б скоротити бюджетні видатки.

Онисько С. М., к.е.н., проф.

Нечай Н. В., аспірант

Львівський національний аграрний університет

ОЦІНКА ВПЛИВУ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ НА ЕФЕКТИСНІСТЬ ЇХ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В останній роки дестабілізації економічної системи держави спостерігається спад рівня інвестиційної привабливості та обсягів залучення інвестицій. Такі процеси відбуваються й у Тернопільській області, що негативно впливає на економіку області та розвиток сільського господарства зокрема.

Активна економічна діяльність сільськогосподарських підприємств значною мірою залежить від обсягів і форм інвестицій, які формують виробничий потенціал і визначають конкурентоспроможність на продуктових ринках. Ефективний розвиток економіки області на сьогодні багато в чому визначається рівнем інвестиційних можливостей та інвестиційною привабливістю, що в свою чергу, залежить від ефективності інвестиційних процесів загалом. Одним з основних показників, що визначає інвестиційну привабливість об'єкта інвестування є фінансовий результат від звичайної діяльності підприємства. Проаналізуємо їх динаміку в порівнянні показників області загалом із показниками в сільському господарстві.

Протягом перших трьох років досліджуваного періоду (2011-2015 роки) в економіці області та сільському господарстві зокрема спостерігалась позитивна динаміка зміни фінансових результатів діяльності підприємств, з максимальними значеннями: всього по економіці області – 1096,5 млн. грн., в сільському господарстві – 1009,1 млн. грн. Проте з 2013 року почався спад рівня фінансових результатів підприємств і за два останні роки (2014-2015 рр.) ми побачили різку негативну тенденцію: всього по економіці області це -5796,2 і -2088,1 млн. грн., в сільському господарстві це -1826,4 і 257,5 млн. грн. Це було зумовлене дестабілізаційними процесами в загальному політично-економічному середовищі України, початком воєнних дій та фінансової кризи.

В доповнення аналізу сумарних показників фінансових результатів застосуємо кількісний аналіз щодо визначення частки підприємств, які отримали збитки від звичайної діяльності в динаміці за останні п'ять років. На 2011 року частка збиткових підприємств загалом в економіці області та,

зокрема, в сільському господарстві була значною і становила 38,8 % і 17,5 % відповідно. В наступні роки спостерігаємо позитивну тенденцію зменшення цього показника щодо усіх підприємств області: 29,9 % у 2012 р., 30,9 % у 2013 р. та 28,7 % у 2014р. А частка збиткових підприємств у сільському господарстві збільшувалась відповідно:19,5% у 2012 р., 23% у 2013 р. та 18,9 % у 2014р. Проте їх значення коливались не різко, максимум до 5,5 %, що не мало істотного впливу на загальноекономічні показники галузі. В кризовому, виходячи з нашого попереднього аналізу, 2014 році, в обох випадках зменшилась частка збиткових підприємств, а в 2015 цей показник досяг найменших за період вибірки значень – 22,3% і 14,4 % відповідно. Це дає зрозуміти, що не рівень прибутковості був головним чинником негативних фінансових результатів підприємств.

Загальний рівень рентабельності від реалізації продукції сільського господарства у 2015 році порівняно з 2011 роком зріс на 23,8 %. Це ж стосується основних галузей сільського господарства рослинництва і тваринництва – зростання на 24,1 і 26,2 % відповідно. У рослинництві цей показник порівняно високий, зокрема у 2015 році становив 42,2 %. Тобто, реалізуючи свою продукцію, сільськогосподарські підприємства не лише повністю покрили витрати на це, але й отримали по 0,422 грн. прибутку на кожну затрачену гривню, а це на 0,339 грн. більше ніж у 2013 р., коли спостерігався різкий спад рівня рентабельності в рослинництві, що негативно позначилось і на загальних показниках фінансово-економічної діяльності підприємств області. У тваринництві відмічаємо дещо нижчий рівень рентабельності підприємств, проте загальна тенденція зростання позитивна. Значне підвищення на 19% спостерігаємо у 2015 році в порівнянні з показниками попереднього періоду. Отож, реалізуючи продукцію тваринництва в останньому з досліджуваних років підприємства на кожну гривню затрат отримали 0,283 грн. прибутків.

Такі результати діяльності забезпечують значну частину потреб господарств. Але для їх ефективної діяльності та конкурентоздатності потрібні значні зміни та фінансове стимулювання. На нашу думку, ключовою потребою підприємств в такій ситуації є вкладення і залучення додаткових інвестицій, раціональне їх використання, в тому числі розширення напрямів їх вкладення, покращення інвестиційного клімату та інвестиційної привабливості підприємств.

У 2015 році у Тернопільську область з усіх джерел фінансування було спрямовано 3827,5млн.грн капітальних інвестицій, зокрема 23,7 % з них

припадає на сільське господарство. Аналізуючи динаміку капітальних інвестицій за останні п'ять років в 2014 році спостерігаємо спад показників, що взаємопов'язано з попередньо досліджуваними проблемами. Проте в 2015 році відбувся значний ріст кількості інвестицій, було отримано найвищі показники за досліджуваний період. Порівняно з 2011 роком вони збільшились в економіку області на 1303,3 млн. грн., а в сільське господарство – на 483,9 млн. грн. Це свідчить про підвищення інвестиційної привабливості та покращення інвестиційного клімату в економії області та в галузі зокрема.

Поряд з цим важливо розглянути той факт, що за різними оцінками фахівців від 70 до 90 % сільськогосподарської техніки підлягає заміні, і та, яка ще функціонує, як правило застаріла. На технічне переоснащення щороку потрібно щонайменше 10 млрд. грн. Та, як бачимо, наявні капіталовкладення, не відповідають потребі сільгосп підприємств для оновлення основних засобів, а тим більше на техніко-технологічне переоснащення та інноваційну модель розвитку галузі. В такій ситуації важливим джерелом інвестицій для області завжди були прямі іноземні інвестиції.

В 2015 р. порівняно з 2013 р. зменшилися обсяги прямих іноземних інвестицій в область на 7,5 млн. дол. США, а в сільське господарство – на 2,9 млн. дол. США. Спад інвестицій відбувся майже щодо всіх видів економічної діяльності, окрім діяльності у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (збільшення на 2,4 млн.дол.США). Загалом у сільське господарство за 2015 рік було вкладено 13,5 % від усіх спрямованих інвестицій (3 місце в рейтингу). Порівняно з попередніми роками, цей показник поступово зменшується (у 2013 і 2014 роках – 16,4 та 15,5 % відповідно,), що в загальній картині свідчить про зниження активності інвестиційної діяльності та погіршення інвестиційного клімату в цій галузі. Найбільш інвестиційно привабливою діяльністю залишається промисловість, в неї за 2015 рік було спрямовано 33,1 млн.дол США, що становить 58,6 % від загального обсягу прямих іноземних інвестицій в економіку Тернопільщини.

Сільське господарство Тернопільщини залишається однією з найперспективніших щодо інвестиційних вкладень галуззю. Проте подальша стабільність та збільшення обсягів залучення іноземних інвестицій можливі за умов стабілізації політично-економічної ситуації в країні, створення механізмів взаємодії іноземного партнера й органів державної влади, збереження та підвищення інвестиційної привабливості галузі, зменшення податкового тиску, ефективної системи страхування іноземних інвесторів і зниження рівень ризику, зменшення рівня інфляції, покращення міжнародного іміджу

та інформованості потенційних інвесторів. У сучасних умовах інвестування повинно стати одним з основних елементів державної економічної політики, спрямованої на відродження агропромислового виробництва, а також економічної політики підприємств, спрямованої на розвиток їх виробничо-господарської діяльності.

Пікулик О.І., к.е.н. доц.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Суспільний добробут є невід'ємною складовою соціальної ринкової економіки. Саме поняття "соціальна ринкова економіка" з'явилося в Німеччині, де і було розроблено основні концепції соціальної ринкової економіки. Х. Ламберт, характеризуючи сутність соціальної ринкової економіки, представив її як синтез гарантованої державою свободи, економічної свободи та ідеалів соціальної держави, пов'язаних із соціальною захищеністю та соціальною справедливістю. Отже, соціалізація означає орієнтацію ринкової економіки на досягнення як економічних, так і соціальних цілей з метою досягнення суспільної ефективності.

У сучасному світі, чим вищий ступінь економічного розвитку суспільства, тим більше зростає питома вага соціалізації, тобто використання більшої частини бюджетних коштів на потреби соціального розвитку суспільства. Найбільша соціалізація нині спостерігається у постіндустріальних економічних системах країн розвинутої ринкової економіки, таких як Швеція, Норвегія, Фінляндія, Данія,

Ще з середини ХХ ст. важливого значення в світі набуває діяльність держави щодо створення та регулювання соціально-економічних умов життя суспільства, усунення негативних наслідків функціонування ринку, забезпечення соціальної справедливості й соціально-політичної стабільності у країні. Витрати на соціальні цілі (розвиток освіти, охорони здоров'я, трансферні платежі) виходять на перше місце. Це зумовлено якісно новою роллю особистого фактора в сучасному виробництві, переважанням загальнолюдських цінностей у ціннісних орієнтирах суспільства, необхідністю соціального

захисту населення у зв'язку зі зростанням армії безробітних тощо. Тому на соціальні цілі в розвинутих країнах світу витрачається до 40% державних витрат.

Основною метою соціальної політики держави є досягнення в суспільстві рівноваги, стабільності, цілісності й динамізму. Соціальна політика є системою правових, організаційних, регуляторно-контрольних дій держави, спрямованих на узгодження соціальних цілей з цілями економічного розвитку. Соціальна політика є елементом життєздатності, стабілізації, розвитку та консолідації суспільства. Соціальна політика держави втілюється у суспільних програмах і соціальній практиці та охоплює: регулювання соціальних відносин у суспільстві, забезпечення ефективної зайнятості, розподіл і перерозподіл доходів, формування стимулів до високоефективної праці; забезпечення розвитку соціальної інфраструктури, захист навколишнього середовища.

В основі соціальної політики мають лежати принципи: раціональності (досягнення оптимального співвідношення мети соціальної політики й засобів її реалізації); соціальної справедливості (створення однакових можливостей для всіх членів суспільства); соціальної безпеки (передбачення певних життєвих ризиків).

Ефективна соціальна політика в суспільстві перебуває у нерозривному зв'язку з процесами всебічної демократизації політичної системи. Гласність та вільне виявлення думок представників усіх груп і верств суспільства з питань соціальної та економічної політики є важливим засобом «зворотного зв'язку» органів управління з масами, надійним захисним механізмом суспільства від різного роду виявів волонтаризму й суб'єктивізму в соціальній політиці. Добре налагоджений народний контроль над реалізацією соціальної політики - це, по суті, єдине ефективне знаряддя боротьби з корумпованістю посадових осіб та порушенням законів. У разі необхідності для вирішення особливо гострих і масштабних соціальних проблем можна використати й всенародні референдуми.

Однією із найважливіших конституційних характеристик української держави є її характеристика як держави соціальної. Поняття «соціальна держава» або «держава соціального добробуту» має означати для наших громадян високий рівень соціальної безпеки й соціальної захищеності, яке можливе завдяки проведенню ефективної соціальної політики. У соціальній ринковій економіці оцінка добробуту виражається, перш за все, за допомогою показників, які характеризують рівень життя - забезпеченість населення необхідними для його життєдіяльності матеріальними і духовними

благами, досягнутий рівень їх споживання і ступінь задоволення потреб людей в цих благах.

Серед показників, що характеризують рівень життя населення, важливе місце займають вартісні узагальнюючі показники. Передусім, це — ВВП на душу населення (в Україні у 2015 році подушний ВВП становив 2109 дол. і наша країна займала 133 місце у рейтингу МВФ серед 186 країн світу).

Рівень життя населення характеризують також грошові доходи на душу населення, а саме: мінімальна оплата праці, яка в Україні на кінець 2016 року становить 1450 грн.; прожитковий мінімум, визначений на рівні 1399 грн., середня зарплата, яка номінально дорівнює 5200 грн. та мінімальна пенсія у розмірі 1130 грн.

Оцінити добробут населення для характеристики соціального розвитку країни можна також за допомогою інтегральних показників. Розглянемо декілька з них.

По-перше, це — індекс людського розвитку(ІЛР) — інтегральний показник, що розраховується щорічно з 1990 року для міждержавного порівняння і вимірювання рівня життя, грамотності, освіченості і довголіття, як основних характеристик людського потенціалу досліджуваної території. При підрахунку ІЛР враховуються 3 види показників: очікувана тривалість життя, рівень грамотності населення країни та рівень життя, оцінений через ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності в доларах США. Україна відноситься до групи країн з високим ІЛР, що визначений на рівні 0,73.

По-друге, це — рівень добробуту, який розраховується експертами за 89 показниками у восьми базових категоріях: стан економіки, рівень соціального захисту (соціальний капітал), підприємництво й можливість ведення бізнесу, особисті свободи, рівень державного управління, особиста безпека, рівень освіти та рівень охорони здоров'я. Україна за рівнем добробуту у 2015 посіла 70-те місце, тобто залишилася серед “середняків”, втративши 7 позицій у порівнянні з 2014 роком.

По-третє, це — індекс соціального розвитку(ІСР), розроблений американською організацією «Social Progress Imperative» за підтримки компанії «Делойт». Цінність ІСР у тому, що абстрактне поняття «соціального розвитку» базується на чітких показниках, які дозволяють визначати пріоритетні напрямки соціальної політики держави та вимірювати прогрес суспільства. Незважаючи на соціальні, політичні та економічні складнощі, Україна у 2015 році за рівнем ІСР випередила усі країни СНД. Так, Білорусь посіла 66

місце, Вірменія – на 67, а Росія – 75. Україна посідає 63 місце серед 133 країн. Україна отримала 66,43 бали зі 100 можливих, увійшовши до групи країн з рівнем соціального розвитку «нижче середнього». Україна традиційно демонструє відносно високі показники у сфері доступу до вищої освіти та до базових знань, де посіла 31 та 28 місця відповідно. Найнижчі показники Україна продемонструвала у таких сферах, як корупція (109 місце), рівень злочинності (109), доступність житла (116), стан довілля (118), здоров'я та довголіття (127), свобода вибору життєвого шляху (132).

По-четверте, це — міжнародний індекс щастя (англ. Happy Planet Index) - для розрахунку рейтингу щастя експерти оцінюють ВВП на душу населення, тривалість життя, соціальний захист, стан поваги права і суспільних свобод, а також кількість грошей, пожертвуваних на благодійність. Україна посіла 123 місце зі 157 в рейтингу найщасливіших країн.

На жаль, в Україні соціальна політика нині є аморфною і суперечливою. Через відсутність чітко визначеної концепції, стратегії та пріоритетів, необхідної економічної бази, надмірну заполітизованість українського суспільства чимало соціальних програм носять популістський, декларативний характер. Вироблення із врахуванням світового досвіду концепції соціальної держави, на основі якої можливі розробка системи соціального захисту та вдосконалення соціальної політики мають наблизити Україну до європейських стандартів стабільного соціального розвитку.

Перетятко Л.А., к.е.н. доц..

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПОЛІТИКА СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ МСП В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Протягом багатьох років державній політиці у сфері розвитку малих та середніх підприємств (МСП) бракувало системного характеру. Дії державних органів були фрагментарними та спрямованими переважно на вирішення поточних проблем. У результаті ефективність державної політики в цій сфері була низькою, а потенціал МСП в Україні не використовувався повністю. Оскільки МСП мають важливе соціальне та економічне значення, держава має розширити підтримку підприємницьких ініціатив шляхом створення

сприятливих умов для розвитку бізнесу, збільшення поінформованості підприємців, сприяння доступу до фінансування тощо.

Тому значною мірою заходи, спрямовані на сприяння розвитку МСП, є заходами сприяння розвитку економіки в цілому та підприємництва як такого зокрема. Враховуючи цей момент, відповідна політика має будуватись на таких засадах:

1. Однією з головних передумов функціонування ринкової економіки є забезпечення рівних умов для різних економічних агентів. Саме такий підхід має лежати в основі державної політики розвитку підприємництва. Що стосується МСП, то це означає, що політика держави тут має бути спрямована не на створення виняткових умов для сектору, а на подолання недосконалостей ринку, які, перш за все, негативно впливають на малі підприємства.

2. Будь-які спроби змінити поведінку економічних агентів та реалізувати ініціативи держави, як, наприклад, створення технологічних парків чи кластерів, будуть ефективними лише тоді, коли за ними стоятиме конкретний приватний інтерес або приватна ініціатива. З огляду на це, дієвим інструментом провадження політики сприяння розвитку МСП з боку держави є реалізація проектів на засадах публічно-приватного партнерства, коли державі відводиться допоміжна роль, яка зосереджена на підтримці приватної ініціативи.

3. Політика розвитку МСП повинна бути комплексною. Попри очевидність цього принципу, його практична реалізація є дуже складною, адже ефективність усієї системи державної політики залежить від ефективності кожного з її елементів.

4. Оскільки бізнес-середовище в країні є досить динамічним, то й політика щодо МСП також повинна бути динамічною в плані адекватного та своєчасного реагування на зміни внутрішніх та зовнішніх умов економічного розвитку країни.

5. Враховуючи різноманітність МСП за своїми характеристиками, конкретні інструменти власне політика щодо МСП повинна бути цільовою, тобто спрямовуватись на конкретні групи МСП, сприяння розвитку яких матиме найбільший позитивний ефект на економіку в цілому. Кожна з програм повинна мати чітку систему вимог, яка дозволить виокремити цільові групи; механізм підтвердження відповідності таким вимогам повинен бути простим, тобто не потребувати значних адміністративних витрат.

6. Заходи, спрямовані на сприяння розвитку МСП повинні бути узгоджені між собою. Без такої узгодженості в секторі можуть відбуватись

негативні структурні зміни. Ідеться про узгодження заходів різних міністерств, спрямованих на підтримку підприємництва.

Розвиток МСП залежить від політики держави в різних сферах економіки. Цей момент слід враховувати при розробці секторальних політик з тим, щоб максимізувати позитивний ефект для суспільства в цілому та МСП зокрема й мінімізувати можливі ризики та втрати сектору МСП. Водночас, слід також мати на увазі, що в багатьох випадках саме МСП є свого роду інструментом досягнення цілей тієї чи іншої політики.

Стратегія та послідовність кроків, спрямованих на побудову сприятливого для розвитку МСП середовища, повинні враховувати специфіку економіки країни. При цьому така стратегія повинна базуватись на цілком конкретних принципах, дотримання яких є важливим чинником досягнення бажаного результату. В основу політики мають бути покладені принципи, які описані в Small Business Act for Europe – основному засадничому документі, який визначає ідеологію сприяння розвитку МСП у країнах ЄС. Водночас, застосування цих принципів в Україні потребує їхньої адаптації до вітчизняних особливостей, які, з одного боку, відповідають принципам SBA, а з іншого — відповідають таким характеристикам:

- 1) враховують поточні потреби підприємств;
- 2) дозволяють зменшити структурні викривлення в секторі МСП;
- 3) враховують спроможність органів влади.

Зокрема, враховуючи обмежені інституційні та фінансові можливості держави, важливу роль відведено бізнес-асоціаціям, які мають стати суб'єктом політики щодо МСП. У документі також представлено бачення того, якою має бути інституційна структура реалізації політики. Пропонується створити спеціальний уповноважений орган, який реалізовуватиме державну політику у сфері МСП, тоді як формування такої політики відводиться Міністерству економічного розвитку й торгівлі.

Петришин Л.П., к.е.н., доц.

Львівський національний аграрний університет

ОСНОВНІ ІДЕЇ ПОВЕДІНКОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

Вчені інших галузей наук часто закидали економістам-теоретикам відсутність експериментальних та емпіричних підтверджень їхніх умовиводів. Вони не розуміли, чому в економічній науці апіорі приймається постулат про раціональність економічної поведінки людини в ринковій економіці, якщо факти реального економічного життя в багатьох випадках не тільки не підтверджують цього, але й суперечать йому. В цьому насправді є основна слабінка формалізованих моделей економічної поведінки.

Усунути цей недолік прагнуть вчені з таких галузей науки, як психологія та математика, які розробили і продовжують вдосконалювати теоретичні концепції поведінкової економічної теорії з експериментальним та емпіричним їх обґрунтуванням. Прогрес у цих двох галузях науки дозволив багатьом їх представникам сконцентрувати свої досягнення на вирішенні теоретичних та прикладних проблем економіки.

Особливо популярними стали економічні дослідження вчених-представників когнітивної психології – розділу науки психології, який активно розвивається і вивчає пізнавальні процеси людської психіки. До кола наукових інтересів вчених, які займаються проблемами когнітивної психології входять такі характеристики індивідуума, як пам'ять, увага, уява, почуття, логічність мислення. Найбільш близькою сферою досліджень, яка має прикладне і теоретичне значення для економічної науки, є такий розділ когнітивної психології, як вивчення здатності людини до прийняття рішень.

Важливу роль у розвитку цього розділу когнітивної психології відіграв поступ комп'ютерних наук. Значну частину своїх теоретичних положень когнітивна психологія будує на аналогії, співпадінні пізнавальних процесів у людини і процесу перетворення інформації в обчислювальних пристроях. Завдяки цьому стало можливим використання лабораторних методів в економічних дослідженнях. Найбільш відомий у цій сфері вчений – американський професор Вернон Сміт за такі дослідження у 2002 р. отримав Нобелівську премію з економіки.

Використання експериментальних, лабораторних методів в економічних дослідженнях дозволило виявити вплив кожного з чинників зовнішнього

середовища на економічну поведінку індивіда. Ортодоксальна неокласична теорія такої можливості не давала – вона розглядала людину як пучок суспільних відносин. Поведінкова економічна теорія, не заперечуючи, а розвиваючи основні положення неокласичної економічної теорії, стала результатом кооперації науковців – економістів, психологів, математиків. Вона дозволила економістам позбутися багатьох стереотипів, які стримували процес теоретичного осмислення економічної діяльності людей.

Основоположниками теорії раціонального вибору індивіда в умовах ризику та невизначеності є згадані вище Д.Канеман і А.Тверські. Розроблена ними теорія Перспектив зуміла пояснити багато аномальних явищ в економічній поведінці індивідів, які не змогли знайти пояснення у традиційній економічній науці. З цією метою вченими використано три невід’ємних властивості функції простих ризикових лотерей чи шансів: залежність від вихідного положення, ухилення від втрат і знижувана чутливість. Перша властивість пов’язана з принципами світосприйняття, характерними для людської психології: люди, як правило, погано сприймають абсолютні величини чого-небудь, наприклад, температури повітря чи цін на певний вид товару. Вони краще реагують на зміни в цих абсолютних величинах, порівнюючи їх з первісним варіантом, тобто з вихідним положенням. Отже, подразниками, які викликають зміни в економічній поведінці є не це вихідне положення, а зміни, які в ньому відбуваються.

Друга властивість людської психології, яку основоположники теорії Перспектив використали для формування висновків щодо економічної поведінки індивідів, називається ухилення від втрат. Люди завжди важче переживають втрату певного обсягу благ, ніж такого самого обсягу їх надбання, адже в першому випадку в них погіршуються умови життя.

Третю властивість – понижуючу чутливість – вчені використали для оцінки змін у грошових доходах індивідів. Згідно з даними психологічної науки, спостерігається обернено пропорційна залежність між силою певного психологічного подразника і величиною відповідного йому психологічного відчуття. Це означає, зокрема, що зростання суми виграшу в лотерею з 200 до 300 доларів сприймається зі значно позитивнішими емоціями, ніж з 1200 до 1300 доларів.

Такі основоположні психологічні властивості людей дозволили Д.Канеману та А.Тверські зробити висновок про нелінійний характер світосприйняття індивідуумами зовнішнього середовища. Відбувається перекош: люди надають надмірного значення одним подіям при недооцінці значення інших

подій. Зокрема, при прийнятті рішень виявляється, що роль малоймовірних подій переоцінюється, а значно ймовірніших, навпаки, недооцінюється.

Ці конкретні висновки вчених активно використовуються для аналізу і прогнозування процесів у таких сферах економіки, як поведінка споживачів, фінанси, страхування. Вони значно розширили межі економічних досліджень, оскільки висновки вчених опираються на конкретні закономірності людської природи, а не на апріорний характер оптимальної поведінки людини, як це відбувається в неокласичній економічній теорії.

Слід зазначити, що теоретичні розробки Д.Канемана та А.Тверські з'явилися не на пустому місці. Ще задовго до появи їхніх наукових праць, наприклад, так званими законами Паркінсона було сформульовано висновок, що бюрократичні структури значно менше витрачають часу на затвердження крупних за обсягом витрат статей бюджету, ніж менших за обсягом. Непрямо це вказує на дію принципу ухилення від втрат, описаного вище. Дію цього ж принципу інтуїтивно використав австрійський вчений Е. Енгель, який зробив висновок, що найбідніші родини більшу частину приросту своїх доходів використовують для покращення харчування. Для прийняття такого висновку також необхідне використання елементів такого принципу когнітивної психології, як залежність від вихідного положення. Нагадаємо, що Е.Енгель працював за 100 років до появи праць Д.Канемана та А.Тверські.

Поряд із досягненнями у сфері когнітивної психології значного прогресу в теоретичному осмисленні економічних явищ і процесів в минулому і поточному століттях досягнуто завдяки використанню в для їх оцінки і прогнозування такого розділу математики, як поведінкова теорія ігор. Найбільш відомими вченими в цій галузі є Дж.Неш, Л.Шеплі, Дж.Харманьї, Р.Зельтен та ін. Вони стали основоположниками надзвичайно важливих для економічної науки теорій соціальних переваг і справедливого розподілу. Для цього відкрито нові можливості, характерні для стандартної теорії ігор, так званої «гри з ультиматумом». Вченим вдалося залучити до експериментальної бази такі характеристики людської психології, як почуття справедливості, альтруїзму, заздрості тощо. Базуючись на моделях, розроблених вище названими вченими, американський професор М.Рабин обґрунтував концепцію «справедливої рівноваги», яка привнесла нові ідеї в економічну теорію розподілу суспільних благ на основі процесу взаємодії між економічними агентами.

Економічна теорія, зокрема поведінкова економічна теорія, – науки, які динамічно розвиваються, особливо упродовж кількох останніх десятиліть. Очевидно, що вже в найближчі роки з'являться нові теоретичні розробки,

моделі, за допомогою яких можна буде достовірніше, ніж зараз, проводити оцінки економічного життя та прогнозувати його. Підставою для такого висновку є все тісніша кооперація учених з різних галузей науки з метою вдосконалення основних положень економічної теорії, у тому числі у сфері економічної поведінки індивідів, суб'єктів господарювання. Від цього залежить покращення процесів управління економікою, що в кінцевому рахунку призведе до підвищення рівня добробуту кожного з членів суспільства.

Плотнікова М. Ф., к.е.н., доц.

Житомирський національний агроекологічний університет

МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ

Людина, її життя, здоров'я та розвиток є пріоритетним напрямом в становленні суспільства. Від того, якими людьми будуть населені території буде залежати якими напрямками вони будуть переважно розвиватись. Для вивчення практики створення нових населених пунктів на сільських територіях, організованих на принципах родових садиб, керівництво Міністерства аграрної політики і продовольства України направляло у 2013 р. своїх спеціалістів, а також співробітників Національної академії аграрних наук України (НААНУ), безпосередньо в такі родові поселення. Вивчення практики створення нових населених пунктів на сільських територіях, організованих на принципах родових садиб показало, що середній віковий ценз дорослого населення в них 35(±5) років. А це означає, що ця категорія населення має великий запас часу до досягнення пенсійного віку і в таких населених пунктах представляється можливим організувати серйозні виробничі процеси. Крім того, це підтверджується ще і такими фактами, як високий середній освітній рівень нових поселенців. Дослідження показало, що в поселенні «Простір любові» (с. Лагульське) Новоград-Волинського району Житомирської області серед 16 сімей, які проживають там постійно, 2 лікаря та 2 педагога є фахівцями з вищою освітою. Використання в житті поселень українських звичаїв і традицій вказує на позитивне спрямування культурного розвитку громади, на виховання молоді в дусі цих звичаїв і традицій, сприяє створенню обслуговуючих кооперативів, артілей, споживчих товариств, що реалізують систему само

зайнятості населення, дозволяють збільшити обсяги виробництва чистої біологічної поживної продукції. Зорієнтованість на розумну достатність пріоритетним сформуvalo діяльність на засадах безвідходної життєдіяльності, використанні відновлюваних джерел енергії, впровадженні технологій пермакультурного дизайну, біоадекватних методик в освіті та вихованні (ноосферна освіта) наслідком яких стала природодоцільна життєдіяльність та господарювання.

Разом з розвитком кількості таких поселень (їх в Україні налічується близько 100) росте надія на відродження української нації через збереження і розвиток українських звичаїв і традицій, вирішення демографічної, екологічної проблем, забезпеченості житлом, а разом з цим збереження самотутності і державності в Україні. Представники родових поселень першими в 2012 р. на фестивалі Творців родових садиб (м. Київ, Пуща Водиця) поставили питання про використання більш ефективних шляхів в освітньому процесі дітей. Як основний напрямок в освітньому процесі було визначено ноосферну освіту як живий процес¹. Цей методичний підхід вдвічі ефективніше працює ніж стандартна сучасна шкільна методика і накладає вдвічі менші фізичні і психологічні навантаження на дітей шкільного віку. Діти виростають більш фізично та духовно міцні, з практичними творчими навичками, виростають самодостатніми особистостями.

Виходячи з тенденцій, що відбуваються в суспільстві, в держструктурах, в Просторі, коли буде прийнятий Закон «Про родові садиби і родові поселення», основною ідеєю якого є «надати законодавче право кожному громадянину України, при бажанні, отримати 1 га землі для облаштування Родової садиби, безоплатно, в постійне (або довічне) користування, без право продажу, з правом передачі лише в спадок»², певна частина суспільства зробить свій вільний вибір на користь родових помість. Цей процес проходить зовсім не просто і ми маємо приклади в усіх верствах суспільства зовсім неоднозначні, від активної підтримки до неприйняття запропонованих підходів. Але позитивні зміни в свідомості людей, внаслідок проведення, з Божою поміччю, визначеної цілеспрямованої роботи, відбуваються. Показовим в цьому плані може слугувати те, що Кабінет Міністрів України (в червні 2014 року, вдруге з 2009 року) направив проект Концепції державної програми «Родова садиба», для вивчення, 11 міністерствам і Національній академії аграрних наук України (НААНУ). Як наслідок, буде йти планомірна організація населених пунктів на

¹ Вернадський В.И. Проблемы биогеохимии / В.И. Вернадский. – М.: Наука, 1980. – 320 с.

² Батуріна Г.М. «Родова садиба» – один з напрямів сталого розвитку сільських територій / Г.М.Батуріна // Агроінком. – 2013. – № 4-6. – С. 102-109.

сільських територіях, організованих на принципах родових садиб. Враховуючи затвердження Міністерством освіти та науки навчальної програми для вузів та коледжів щодо вивчення питання розвитку родових поселень ці питання будуть розглядатися студентами, стануть відомими їх батькам та широкому колу громадськості¹. В таких населених пунктах будуть, для організації управління їх життєдіяльністю, організовані і зареєстровані у встановленому порядку громади. Для задоволення матеріальних потреб членів громади будуть організовуватися споживчі товариства (товариства на паях). З огляду на те, що конкретне споживче товариство буде виробляти певні товари і надавати певні послуги, члени цього товариства зможуть отримувати їх без фінансових операцій, по внутрішньогосподарському розрахунку².

Обслуговуючі кооперативи як інструменти реалізації в тому числі підприємницької ідеї мають на меті не цільову функцію максимізацію прибутку, а в першу чергу, задоволення мінімальних матеріальних потреб (принцип розумної достатності) для забезпечення постійного духовного зростання та вдосконалення особистості (на відміну від системи ринкової економіки, яка на перше місце ставить максимізацію постійно зростаючих матеріальних потреб). Можливість перерозподілу фізичних, інтелектуальних, фінансових та інших ресурсів (головним з яких є час) для задоволення духовних потреб, як наслідок наявності їх надлишку в системі, сприяє єднанню та духовному зростанню громад, появі матеріальної бази для спільного споживання та зменшення антропогенного навантаження на навколишнє середовище (до 80% від наявного ресурсу) та особистісного зростання. Однією з форм колективного задоволення потреб життєдіяльності та господарювання є організація споживчих товариств. Екстраполюючи цей процес у часі і в кількості створюваних односторонніми «СТ», ми прийдемо до ситуації, коли система таких «СТ» буде забезпечувати всі розумні потреби своїх пайовиків і дасть їм можливість особистого постійного духовного вдосконалення. Самодостатні, організовані, економічно сильні територіальні громади будуть слугувати запорукою міцної економічно незалежної держави.

Одним зі знакових результатів розвитку сільських територій через відродження обезлюднених і створення нових населених пунктів шляхом реалізації принципів закладених в концепції «Родова садиба» являється

¹ Plotnikova M. Conceptual Basis for Ukrainian Rural Development / M. Plotnikova // Regional Formation and Development Studies. – 2015. – №3. – С. 134–144.

² Plotnikova M. Innovative character of rural territories social potential realization / M. Plotnikova // Management Theory And Studies For Rural Business And Infrastructure Development. – 2014. – №36. – №4. – P. 956–958.

позитивний вплив на ситуацію в містах України. В першу чергу це вирішення, в певних масштабах, проблеми зайнятості. Організація поселень родових помість базується на трьох основних принципах: органічному землеробстві (включаючи пермакультурний дизайн), нових формах освіти та виховання, безвідходній життєдіяльності (в тому числі альтернативній енергетиці). Відродження 1200 населених пунктів, які зникли з мапи України за роки незалежності і в яких залишилось від 1 до 10 будинків з людьми похилого віку дозволить отримати: 1) приріст населення сільської місцевості на 1200 тис. чоловік; 2) додаткові надходження до сімейних бюджетів – 3 млрд. грн; 3) підвищення самозайнятості – біля 100 тис. чол.; 4) щорічні додаткові надходження в бюджет – 1 млрд. грн; 5) щорічна економія державного бюджету – 935 млн. грн; 6) щорічно виробленої екологічно чистої сільськогосподарської продукції – на 6 млрд. грн; 7) зменшення імпортозалежності – 7,3 %. Продовження планомірного розвитку мережі 16,5 тисячі населених пунктів на сільських територіях дозволить пройти точку біфуркації (2% від загальної кількості населення, що проживає на території країни (об'єму у фізиці) і означає незворотність процесу відродження країни та нації.

Попович Д.В., к.е.н. доц.

Савич О.М., студентка

Львівський національний університет імені Івана Франка

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

На сьогоднішній день тема євроінтеграції стає все більш актуальною для обговорення. Для України європейська інтеграція – це можливість модернізувати економіку країни, залучити більше можливих іноземних інвестицій, розвинути новітні технології і таким чином зміцнити банківську систему.

Євроінтеграційні наміри України внесли зміни до розвитку її економіки, зокрема і до фінансової сфери. Суттєво такі зміни торкнулись розвитку банківської системи країни, яка є досить важливою ланкою фінансово-кредитного ринку, адже основним завданням банку є здійснювати посередництво в переміщенні коштів від кредиторів до позичальників.

Основними принципами політики євроінтеграції банківського сектору України є:

-) забезпечення суверенітету України в умовах посилення інтеграції з країнами Європейського союзу;
-) гармонізація банківського сектору України з інтересами країн Європейського Союзу;
-) забезпечення умов підвищення ефективності впливу банківської системи на темпи і масштаби вітчизняного товаровиробництва;
-) безперервність процесів інтеграції України з ЄС.

Процес адаптації та вдосконалення банківської системи України до європейських стандартів вимагає довготривалого періоду. Для того, щоб забезпечити ефективну роботу банківської системи України в умовах євроінтеграційних процесів, потрібно дослідити функціонування банківських систем в інших європейських країнах та проаналізувати можливість його використання для нашої держави, а також створити власну стратегію розвитку.

У процесі євроінтеграції банківської системи України виникає необхідність у виконанні державою норм європейського законодавства для підвищення результативності функціонування та розвитку вітчизняних банків. Досліджуючи нормативні документи, які регулюють банківське законодавство ЄС, виявлено, що у більшості позицій в Україні досягнуто відповідності нормам і стандартам ЄС у банківській сфері. Однак ще не всі нормативно-правові акти адаптовано до законодавства ЄС. Це може розглядатися як фактор, що стримує ефективний розвиток банківської системи України в умовах євроінтеграції.

Шляхами вдосконалення банківської системи України повинні стати:

1) Підвищення конкурентоспроможності вітчизняних банків та забезпечення їхньої стабільності, зокрема:

-) вдосконалення існуючого механізму регулювання діяльності банківських установ країни відповідно до вимог стандартів ЄС;
-) впровадження в банківську систему новітніх технологій надання фінансових послуг;
-) розробка інструментарію підвищення стабільності ресурсної бази банків.

2) Розробка механізму попередження та зниження дії ризиків, які можуть з'явитись в банківській системі у зв'язку з розширенням євроінтеграційних процесів.

3) Удосконалення механізму функціонування вітчизняної банківської системи в умовах посилення інтеграції України до європейської економічної спільноти.

4) Приведення у відповідність банківського законодавства до міжнародних стандартів.

5) Сприяння реалізації програм обміну досвідом, навчання та стажування банківських фахівців в центральних банках країн ЄС.

Для створення передумов інтеграції банківської системи України до банківської системи ЄС, необхідні такі дії: збільшення обсягів ринкової капіталізації банків за рахунок емісії цінних паперів, перегляд норм резервування у відповідності зі світовими вимогами, розробка заходів щодо створення філій українських банків за кордоном, розширення діяльності Інтернет-банків, створення та запровадження світового стандарту аудиту та нагляду.

Для подальшого розвитку банківської системи України та її інтеграції в європейський фінансовий ринок необхідно вдосконалити її організаційну структуру. Для цього доцільно реалізувати такі заходи: відокремлення служби банківського нагляду від Національного банку України в окрему структуру (це дозволить на базі світового досвіду підвищити ефективність його роботи та прозорість банківської діяльності); удосконалення роботи об'єднань комерційних банків (які представлятимуть інтереси комерційних банків, надаватимуть консультації, працюватимуть над підвищенням кваліфікації банківських працівників, узагальнюючи та поширюючи банківський досвід, співпрацюючи зі службою банківського нагляду); створення умов для виникнення у країні спеціалізованих банків зі спеціалізацією за сферами бізнесу, кооперативних, муніципальних банків, які б сприяли розвиткові регіонів, малого та середнього бізнесу, місцевих громад.

Проведення таких перетворень у банківській системі України прискорить темп європейської інтеграції та дасть можливість налагодити тісний контакт з міжнародними економічними організаціями, підвищить конкурентоспроможність банків країни на ринку банківських послуг, забезпечить ефективний та належний захист інвесторів, покращить інвестиційний клімат та активізує рух інвестиційного капіталу через кордони України, покращить надійність та стабільність банківської системи. Все це дозволить забезпечити інтеграцію банківської системи України у європейський фінансовий ринок.

Сиротюк Г.В., к.е.н., доц.

Львівський національний аграрний університет

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Євроінтеграційні процеси, які відбуваються сьогодні в Україні, потребують розробки заходів і дієвих механізмів, що зможуть забезпечити сприятливі умови для комплексного розвитку сільських територій, конкурентоспроможного аграрного сектору, розв'язання соціальних проблем села тощо. При цьому важлива роль відводиться сільськогосподарським підприємствам.

У ЄС економічний розвиток сільських територій базується на багатофункціональному сільському господарстві, фермах сімейного типу та захисті товаровиробників. Властивими заходами політики ЄС щодо стабілізації економіки сільських територій є політика цін, компенсація витрат фермерам.

Згідно задекларованого євроінтеграційного вектору розвитку аграрної сфери, Україна повинна досягти відповідності цілям та пріоритетам Спільної аграрної політики (САП) ЄС на 2014–2020 рр., які обрано відповідно до Стратегії «Європа 2020». Стратегічні орієнтири САП ЄС передбачають досягнення трьох цілей:

- 1) підвищення конкурентоспроможності сільського господарства;
- 2) забезпечення екологічного ведення сільського господарства та захист природного навколишнього середовища;
- 3) посилення багатофункціональної ролі сільського господарства, стимулювання несільськогосподарської зайнятості та забезпечення добробуту населення на сільських територіях.

Європейські держави керуються 5 напрямками діяльності: зайнятість, дослідження й інновації, зміна клімату і енергетика, освіта, боротьба з бідністю.

Основні аспекти Стратегії розвитку аграрного сектору України на період до 2020 р. узгоджуються із законодавством ЄС у контексті:

-)] пріоритету сталого розвитку шляхом орієнтації політики на соціоекономічний розвиток громад;
-)] ефективного використання ресурсів для збереження екосистем та попередження негативних ризиків зміни клімату;
-)] упровадження інновацій в економіку сільського розвитку;

-
-)] підвищення конкурентоспроможності фермерів та їх залучення до ланцюгів доданої вартості;
 -)] стимулювання розвитку партнерських стосунків із переробними підприємствами та гарантування й захист прав сільськогосподарських виробників шляхом розвитку професійних та неурядових організацій;
 -)] сприяння диверсифікації зайнятості в сільській місцевості, що забезпечуватиме зростання сільської економіки.

Економічна інтеграція України передбачає наближення завдань щодо розвитку національного сільськогосподарського виробництва до європейських стандартів, при цьому важливо, щоб процеси адаптації здійснювалися з урахуванням національних складових. Необхідно визначитись з пріоритетами, орієнтація на які може гарантувати одночасний розвиток в економічній і соціальній сферах аграрної економіки.

Пріоритетним завданням для аграрного сектору України є об'єднання зусиль місцевих громад та сільськогосподарських виробників, що в результаті забезпечить підвищення конкурентоспроможності сільського господарства і сприяє розвитку сільських територій на основі принципів сталого розвитку. Стратегічними пріоритетами реформ в аграрній сфері України є:

-)] створення стабільної правової системи, що відповідає міжнародним і європейським стандартам, зокрема шляхом виконання угоди про асоціацію між Україною та ЄС;
-)] сільський розвиток – відродження українського села;
-)] сприяння розвитку аграрної освіти, науки та сфери дорадчих послуг;
-)] захист довкілля та управління природними ресурсами, зокрема лісовим та рибним господарством.

Для сільськогосподарських підприємств актуальним на сьогодні є вирішення проблем відповідності стандартів безпеки та якості продуктів харчування вимогам СОТ та їх гармонізація із законами, нормативами й стандартами ЄС. Тому аграрні підприємства впроваджують інтегровану систему управління якістю.

Пріоритетним напрямком є реформування організаційно-правових форм сільськогосподарської діяльності, оскільки на сьогодні вони переважно не адаптовані до діючих в ЄС, де сільське господарство засновано в основному на фермерських господарствах сімейного типу.

Вважаємо, що в Україні аграрна політика держави має спрямовуватися на підтримку форм господарювання, які дозволяють найповніше використувати наявний потенціал для забезпечення продовольчої безпеки та стійкого

розвитку сільських територій. Тому майбутнє за крупними сільськогосподарськими підприємствами, які можуть забезпечити виробництво високоякісної продукції. Хоча це не виключає розвиток конкурентоспроможних фермерських господарств.

У ринкових умовах сільськогосподарські підприємства, при організації виробництва, не завжди враховують існуючі закономірності взаємозв'язку функціонування природних (екологічних) і господарських (економічних) систем. Екологізація є напрямом розвитку сільського господарства, що базується на освоєні екологічних методів господарювання, забезпечує розширене відтворення природних і антропогенних ресурсів за рахунок формування стійких еколого-економічних систем, спрямованих на збільшення обсягів виробництва конкурентоспроможної продукції, застосування екологобезпечних й енергозберігаючих технологій в сільському господарстві, широкого впровадження інноваційних розробок, здатних мінімізувати негативний вплив виробництва та переробки продукції на навколишнє середовище.

Перехід до еколого-зрівноваженого розвитку є складним процесом пошуку взаємовідносин між суспільством та природним середовищем. Сучасна еколого-економічна ситуація в Україні вимагає нових наукових підходів для забезпечення людства енергією та переходу на відновлювальні джерела енергії, а саме біоенергетики. Розвиток біоенергетики є потужною складовою у країнах ЄС та й світовому енергетичному комплексі. До того ж її частка з року в рік зростає.

Формування біоенергетичного сектору України є обґрунтованою необхідністю, зважаючи на євроінтеграційний напрямок розвитку економіки України та негайної потреби у зміцненні енергетичної безпеки. Розвиток біоенергетики в нашій країні доцільно розглядати з позицій соціальної, економічної та екологічної доцільності.

Система механізмів державної підтримки аграрної сфери в Україні та країнах ЄС має суттєві розбіжності. У європейських країнах високий показник надання державної підтримки сільському господарству, що відповідно й впливає на вищий рівень конкурентоспроможності європейської аграрної продукції, порівняно з вітчизняною. Механізми державної підтримки направлені не стільки на стимулювання виробництва скільки на рішення соціальних завдань – підтримка рівня доходів фермерів, розвиток сільської інфраструктури, здійснення природоохоронних заходів.

В Україні низький загальний обсяг державної підтримки сільського господарства, про це свідчить оцінка підтримки виробника, що проводить

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Так, в ЄС 21% валової сільськогосподарської продукції компенсується державою за рахунок різних програм державної підтримки, в той час як в Україні – 1-1,5%.

Розвиток аграрного сектору України на нових пріоритетах осучаснить аспекти ведення сільськогосподарського виробництва, дасть змогу стабілізувати соціально-екологічні та екологічні процеси в даній сфері.

Сойма С. Ю., к.е.н., доц

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ УКРАЇНИ

Україна є досить неоднорідною країною як з точки зору географічних умов, так і в плані соціально-економічного розвитку. Така географічна та соціально-економічна різноманітність свідчить про значний потенціал регіонів, оскільки дозволяє запропонувати різноманітні «пакети» інвестиційних умов, якими може скористатись широке коло потенційних інвесторів, адже кожний інвестор орієнтується на цілком конкретні характеристики території, які для нього є визначальними.

Регіони значно різняться між собою за площею: площа найбільшої Одеської області (33,3 тис.км²) у чотири рази більша, ніж найменша за територією Чернівецька область (8,1 тис. км²)¹.

Слід зауважити, що сьогодні в Україні економічну ситуацію стабільною назвати досить важко, що, в свою чергу, обумовлює негативні зміни факторів ризиків як прямої, так і непрямої дії, що значною мірою пов'язані з військовими діями. Ці дії призводять до скорочення виробництва в країні, погіршення умов залучення зовнішнього фінансування, зростання видатків бюджету на фінансування силових відомств і відновлення зруйнованої інфраструктури. Вторинні ефекти внутрішніх політичних та економічних потрясінь, анексії Криму та військових дій на Донбасі поширилися на більшість секторів вітчизняної економіки. Внаслідок цього поглиблюються існуючі диспропорції, прискорюється падіння ВВП скорочення об'ємів промислового виробництва,

¹ Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність [навчальний посібник] / Майорова Т.В.– К. : «Центр навчальної літератури». - 2006. – 376 с.

зовнішньої торгівлі, зниження обсягів освоєння капітальних інвестицій в умовах відпливу інвестиційних капіталів з огляду на відсутність гарантій безпеки для інвестора та високий ступінь ризику¹.

За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі, у рейтингу інвестиційної привабливості країн світу International Business Compass за 2015 р., опублікованому компанією BDO, Україна за рік піднялася на 20 позицій. Країна в рейтингу розташовується на 89-му місці і входить до переліку країн, що показали найкраще зростання за рік нарівні з Білоруссю і Латвією. У 2014 р. Україна займала 109-те місце. Зазначені індекси формуються компанією BDO спільно з Гамбурзьким інститутом світової економіки і характеризують економічну й фінансову привабливість різних країн світу на підставі трьох основних показників: економічних, політичних і соціокультурних умов. У щорічному рейтингу легкості ведення бізнесу, що його укладає Світовий банк, Україна посіла 96-те місце і покращила свої позиції відразу на 16 пунктів порівняно з минулим роком.

У доповіді DoingBusiness – 2015 відзначається, що минулого року в Україні було досягнуто важливого прогресу у сферах реєстрації прав власності та оподаткування – за цими двома показниками Україна поліпшила своє місце на 25 позицій².

За даними Держстату у 2015 році в економіку України іноземними інвесторами вкладено 3763,7 млн. дол. США та вилучено 891,3 млн. дол. США прямих інвестицій (акціонерного капіталу). Зменшення капіталу за рахунок переоцінки, утрат та перекласифікації, за даними Держстату, за цей період становить 5245,8 млн. дол. США (у т. ч. за рахунок курсової різниці – 5024,3 млн. дол. США). Обсяг залучених з початку інвестування прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в економіку України на 31.12.2015 року становив 43371,4 млн. дол. США.

На підприємствах промисловості зосереджено 30,6 % загального обсягу прямих інвестицій в Україну, в установах фінансової та страхової діяльності – 27,3 %.

До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає 83,0% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр – 11744,9 млн. дол. США, Нідерланди – 5610,7 млн. дол. США, Німеччина – 5414,3 млн. дол. США, Російська

² Статистична інформація Державного служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

³ Статистичний щорічник України за 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Федерація –3392,1 млн.дол.США, Австрія – 2402,4 млн. дол. США, Велика Британія – 1852,5 млн.дол.США, Віргінські Острови (Брит.) – 1798,9 млн.дол. США, Франція –1528,1 млн.дол.США, Швейцарія –1364,2 млн.дол.США та Італія- 972,4 млн.дол.США. До десяти регіонів: Дніпропетровської, Донецької, Харківської, Київської, Луганської, Львівської, Одеської, Запорізької, Полтавської, Івано-Франківської областей та до м. Київ надійшло найбільше всього інвестицій – 93,9% всіх залучених прямих іноземних інвестицій.

Таке спрямування прямих іноземних інвестицій та капітальних інвестицій в регіональному розрізі не сприяє рівномірному соціально-економічному розвитку регіонів та посилює подальше збільшення розриву у їх розвитку.

Обсяги залучення капітальних інвестицій підприємств України у січні-вересні (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції) 2015 року складають 160,7 млрд. грн., що становить 94% до відповідного періоду 2014 року.

Найбільш активно у січні-вересні 2015 року освоювались капіталовкладення у Волинській області (141% у порівнянні з відповідним періодом попереднього року), Хмельницькій області(129,8%), Миколаївській області (116,5%). Найбільший спад інвестиційної активності відбувався в Луганській (20,7% до січня-вересня 2014 року) та Донецькій (36,4%) областях. Провідними сферами економічної діяльності, за обсягами залучення капітальних інвестицій, у січні – вересні 2015 року залишаються: промисловість – 55,4 млрд. грн., будівництво – 24,7 млрд. грн., інформація та телекомунікації –17,6 млрд. грн., сільське, лісове та рибне господарство – 17,2 млрд. грн., оптова тароздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 12,7 млрд. грн., транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність –10,7 млрд. грн., операції з нерухомим майном – 5,9 млрд. грн. Головним джерелом фінансування капітальних інвестицій, як і раніше, залишаються власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких у січні –вересні2015 року освоєно 69,3% капітало вкладень. Частка кредитів банків та інших позик у загальних обсягах капітало вкладень становила 8,8%. За рахунок державного та місцевих бюджетів освоєно 4,4% капітальних інвестицій. Частка коштів іноземних інвесторів становила 3,9% усіх капіталовкладень, частка коштів населення на будівництво житла – 11,6%. Інші джерела фінансування становлять 2% .

Отже, Україна залишається привабливою для інвестицій, водночас вона не знаходиться осторонь світових процесів, є достатньо інтегрованою у

світове господарство і порушення макро стабільності на зовнішніх ринках має свій відголос в Україні.

Для подальшого покращення інвестиційного клімату України актуальним на сьогодні є питання удосконалення правової та організаційної бази для підвищення дієздатності механізмів забезпечення сприятливого інвестиційного клімату й формування основи збереження та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Степаненко Т.О., к.е.н., доц.

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку України в умовах євроінтеграції особливо гостро стоїть завдання ефективного та екологобезпечного використання земельних ресурсів, як основного багатства нашої держави. Реформування земельних відносин й формування земельного ринку в Україні розпочалося ще у 1991 р. та триває й до теперішнього часу. Внаслідок здійснення земельної реформи у нашій державі було ліквідовано монополію державної власності на землю, утворилися нові суб'єкти господарювання, засновані на приватній власності, створено передумови для розвитку орендних відносин, триває підготовка до іпотечного кредитування. Однак, кінцевої мети реформування – забезпечення раціонального та ефективного, екологобезпечного землекористування – досягти так і не вдалось. Головними причинами, що стримують процес успішного завершення земельної реформи і формування повноцінного земельного ринку, є відсутність дієвої нормативно-правової бази та відповідної ринкової інфраструктури. Різно постало питання формування екологічно стійких землеволодінь та землекористувань і на їх основі – створення високопродуктивних агроландшафтів. Необхідно здійснити їх територіальну організацію шляхом землеустрою нових агроформувань, що забезпечить їхню саморегуляцію з мінімальними затратами енергії і ресурсів, підвищить стійкість до деградаційних процесів. Вирішення вищезгаданих проблем має базуватися на комплекс-

ному взаємозв'язку соціально-економічних та екологічних аспектів сталого розвитку землекористування.

Останнім часом людство усвідомило необхідність цілеспрямованої екологізації суспільного виробництва, очевидною метою якої є досягнення максимальної вигоди з мінімальними економічними наслідками або за відсутністю таких взагалі. Всім відоме твердження, що без екологізації економіки неможливо забезпечити сталий розвиток і національну екологічну безпеку будь-якої країни. На сьогодні в результаті недбалого господарювання в значній мірі порушено екологічний стан сільськогосподарських земель, продовжує збільшуватися відсоток земель, підданих водній та вітровим ерозіям, дегуміфікації, руйнуванню структури ґрунту. Через погіршення якості ґрунтів продуктивність сільськогосподарських угідь залишається низькою, землевласники та землекористувачі ведуть виснажливе землеробство, а заходи щодо охорони земель фактично не проводяться. Процеси ерозії ґрунтів посилюються внаслідок нераціонального господарювання на землі, викликано екстенсивним землеробством, застосуванням застарілих агротехнологій, виснажливим використанням сільськогосподарських угідь, порушених сівозмін, незбалансованістю й відсутністю внесення органічних і мінеральних добрив, призупиненням протиерозійних заходів тощо. Між тим наявний потенціал земельних ресурсів використовується недостатньо. Показовою є тенденція з використанням сільськогосподарських земель країни. Територія України становить 60,3 млн. га, із них 43,0 млн. га (понад 70 %) займають сільськогосподарські землі. Тенденція показує, що відбулося значне скорочення площі сільськогосподарських угідь, у т. ч. орних земель, якими користувались товаровиробники. Якщо у 1990 р. у товарному сільськогосподарському виробництві використовувалось 38705,4 тис. га сільськогосподарських угідь (92 % їхньої загальної площі), то у 2015 р. – 42731,5 тис. га (64,7 % їхньої загальної площі). Зменшуються площі посівів орних земель та збільшуються площі ріллі, що не обробляється. У результаті низької ефективності використання наявних сільськогосподарських угідь Україна за показником урожайності поступається провідним виробникам аналогічної продукції майже по всіх основних сільськогосподарських культурах.

У процесі виконання заходів земельної реформи так і не була проведена екологізація землекористування. На значних територіях меліоративні системи припинили свою дію, але ці землі й досі вважаються зрошуваними або осушеними. Певна частина площ продуктивних угідь втратила економічну родючість: засолена, заболочена. Між тим, одним із головних

результатів земельної реформи мала стати оптимізація структури земель країни, у т. ч. зменшення обробки площ деградованих і малопродуктивних сільськогосподарських угідь.

В Україні не створено ринкової земельно-правової системи, яка б дала змогу завершити земельну реформу. Тому, на нашу думку, необхідно виділити основні шляхи до вирішення основних проблем розвитку землекористування. По-перше це встановлення та оформлення прав власності на землю. По-друге – створення механізмів захисту прав власників при оренді та продажу земель. По-третє – створення системи важелів впливу держави на ринковий обіг земель, що передбачає визначення екологічно безпечних напрямів використання земельних ділянок та розробку механізму контролю за цим використанням; обґрунтування частки державної власності на землі сільськогосподарського призначення; визначення напрямів підтримки ефективних землевласників та створення сприятливих умов для набуття ними у власність земельних ділянок; обґрунтування напрямів підвищення ефективності державного управління землями сільськогосподарського призначення; стабілізація підприємств, що виникають; консолідація новостворених аграрних структур. По-четверте - забезпечення ефективності використання сільськогосподарських угідь їх власниками в межах цільового призначення земельної ділянки: уточнення показників, які визначають цільове призначення земельних ділянок та встановлення чіткого порядку зміни власне цільового призначення земель; розробка заходів та механізмів економічного стимулювання раціонального та ефективного використання земель; уточнення регіонів ризикованого землеробства та обґрунтування шляхів покращення ефективності використання земель сільськогосподарського призначення в цих регіонах; розробка механізму дотримання науково обґрунтованих форм ведення землеробства; усунення шляхів нецільового використання земель сільськогосподарського призначення. По-п'яте – формування повноцінного цивілізованого, прозорого ринку земель: врегульоване законодавче забезпечення ринку земель: рівне ставлення; відсутність дискримінації; пропорційність; чесна конкуренція; створення системи аукціонних фірм з продажу земельних ділянок; сертифікація аукціоністів та аукціонних фірм; відкрите проведення земельних торгів (аукціонів); підготовка конкурсного об'єкта; вивчення іноземного попиту ринку земель; достатня інформація про сучасний стан земельних ресурсів; робота з громадськістю.

Комплексне та стале використання землекористувань і землеволодінь повинно бути направлене на екологізацію усіх видів землегосподарської

діяльності. Це дозволить оздоровити не лише земельні, але й інші види природних ресурсів, а також сприятиме покращенню економічного та соціально-екологічного середовища в країні загалом. Вирішення питань раціонального використання земель є основою підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва. Тож вирішення економічних та екологічних проблем у сільському господарстві необхідно розглядати через екологобезпечне використання земель, яке має базуватися на екологічно збалансованому підході до використання природних ресурсів, що дає змогу забезпечити відновлення родючості ґрунтів, підвищити продуктивність сільськогосподарських угідь.

Державна аграрна політика що проводиться у рамках аграрної реформи базується на національних пріоритетах і враховує необхідність інтеграції України до Європейського Союзу та світового економічного простору. Основними складовими державної аграрної реформи є комплекс правових, організаційних і економічних заходів, спрямованих на підвищення ефективності функціонування аграрного сектору економіки, розв'язання соціальних проблем сільського населення та забезпечення комплексного і сталого розвитку сільських територій.

Ширяєва Л.В., д.е.н., проф.

Одеський національний морський університет

УМОВИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕХАНІЗМУ РЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

Створення нової системи регіонального управління повинно спиратися на розуміння того, що, по-перше, регіональна економічна система має складну структуру; по-друге, складові елементи цієї системи (муніципальні утворення) вимагають для свого управління; розробки специфічного механізму управління; по-третє, ці механізми повинні бути взаємно несуперечливими.

При розподілі повноважень управління між територіями різних рангів (регіон, місто, район) важливим є положення про те, що сукупність регіональних відтворювальних циклів, просторово локалізованих на території певного рангу, має визначати коло функцій і повноважень того чи іншого рівня влади. Критерій розподілу соціально-економічних функцій управління між різними рівнями територіальної системи – ступінь локалізації використан-

ня результатів виконуваних функцій. Не масштаби і кількісні параметри соціально-економічного розвитку, а сукупність здійснюваних функцій управління має стати відмінною рисою адміністративно-територіальних утворень різних рангів. Такий підхід до вирішення даної проблеми дозволяє конкретизувати відповідальність за вирішення соціально-економічних завдань на кожному рівні регіонального управління¹.

В умовах багатокладної економіки і наявності безлічі власників мета управління економікою муніципальних утворень полягає в забезпеченні ефективного використання і відтворення локальних ресурсів і в створенні сприятливих умов для життя людей і розвитку підприємницького сектора. Одна з найважливіших задач управління соціально-економічним розвитком муніципальних утворень полягає в забезпеченні безперервності відтворювального процесу, матеріально-фінансових потоків, що створюють нормальні умови для ефективного розвитку економіки і життєдіяльності людей².

Функції та повноваження муніципального рівня управління полягають у створенні, по-перше, гідних людини умов життя з урахуванням якості середовища проживання і задоволення потреб в матеріальних благах і соціальні послуги, по-друге, сприятливого середовища для діяльності підприємців усіх форм власності. Трансформуючи ці якісні характеристики функцій в практичні завдання управління, можна сказати, що механізм управління розвитком муніципальних утворень повинен забезпечувати відтворення і ефективно використання місцевих ресурсів, до яких відносяться природні і трудові ресурси, інфраструктура і бюджетні кошти муніципальних утворень.

До завдань місцевих органів управління входить ефективно управління муніципальною власністю і економічне регулювання процесів функціонування підприємств і організацій виробничої та сфери послуг різних форм власності, регулювання діяльності населення, що займається приватним підприємництвом, організацій ринкової інфраструктури та інших сфер діяльності.

Для ефективного управління соціально-економічним розвитком муніципального утворення необхідним є дотримання наступних умов. Місцеві органи управління, не втручаючись у справи економічно самостійних підприємств, повинні займатися інтеграційними процесами створення соціально-економічного середовища місцевої громади, тобто управляти тими проце-

¹ Буркинский Б.В. Методологические и прикладные основы исследования национальных и региональных интересов (социо-эколого-экономический контекст) /Б.В. Буркинский, В.Н. Степанов. – Одесса: ИПРЭИ НАНУ, 2011. – 72 с.

² Новоселов А.С. Регион: теория и практика управления экономикой /А.С. Новоселов. – Новосибирск: ИЭОПП СО РАН, 2011. – 468 с.

сами, в яких зацікавлені бізнес і населення муніципального утворення і які непосильні окремим підприємствам.

Взаємовідносини муніципальних органів влади і господарюючих суб'єктів повинні розглядатися з точки зору кожного суб'єкта у взаємозв'язку різних аспектів (фінансового, інвестиційного, інноваційного та ін.). При розгляді питань муніципального оподаткування з точки зору бізнесу виділяються такі аспекти, як вплив на інвестиції, а при оцінці з точки зору муніципальних органів влади – можливість свободи у виборі складу місцевих податків, податкових ставок, а також вплив зовнішніх джерел доходів. Таким чином, створюється можливість всебічного врахування економічних інтересів господарських суб'єктів, що дозволяє забезпечити узгодженість і взаємовигоди ринкових відносин.

Практична реалізація закону про місцеве самоврядування і перетворення муніципальних утворень в реальні самостійні структури суспільно-економічної системи неможливі без розробки адекватного механізму управління, який заснований на принципах функціонування громадянського суспільства, що вимагає активної участі населення в управлінні розвитком місцевої громади¹. У зв'язку з цим необхідна розробка елементів механізму управління муніципальними утвореннями, що забезпечують формування стратегії розвитку за участю всіх груп місцевої громади, які зацікавлені в соціально-економічному розвитку муніципального утворення, у створенні привабливого інвестиційного клімату. При цьому також потрібна розробка елементів механізму фінансової підтримки муніципальних утворень, що включає форми і методи надання фінансової допомоги, які засновані як на реалізації принципів справедливого формування міжбюджетних відносин, так і принципів економічної ефективності.

Одна з умов підвищення ефективності механізму регіонального управління – це розробка нової технології планово-прогнозних документів, що забезпечують єдність і взаємозв'язок між різними рівнями просторової системи – національним, регіональним, муніципальним. Це вимагає нових методичних підходів до системи управління на муніципальному рівні, в якій повинні бути визначені повноваження регіонального та муніципального рівня, а також бюджетно-фінансовий механізм взаємодії регіональних і муніципальних органів влади.

Зазначені вище положення складають основу нової концепції механізму муніципального управління соціально-економічними процесами. Нова

¹ Захарченко В.І. Наукові основи управління ринковою системою регіону : [Монографія] / В.І. Захарченко, Т.К. Метіль, І.А. Топалова. – Одеса: Атлант, 2016. – 316 с.

концепція механізму управління передбачає, що відносини муніципальних органів управління з бізнесом і населенням будуються на взаємовигідній основі. Таким чином, діє механізм, що забезпечує зміцнення позицій муніципальної економіки.

Шпарик Х. В., асистент, в.о. доц.

Львівський національний університет ім. Івана Франка

ПРОБЛЕМА ЕФЕКТИВНОСТІ ІНСТИТУЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ В УКРАЇНІ

Згідно з індексом глобальної конкурентноспроможності 2014–2015 рр. Україна піднялася з 84-го місця на 76-те місце, що пов'язано з очікуваннями після революційних подій (табл. 4.7) і перебуває на стадії ефективності з такими показниками: ВВП – 177.8 млрд дол. США; ВВП на душу населення – 3,919 млрд дол. США, ВВП (за паритетом купівельної спроможності) як частка світового 0,39 %¹.

До факторів, що негативно впливають на провадження бізнесу в Україні належать корупція (17,8%); політична нестабільність (14,0%); доступ до фінансування (13,9%); нестабільність уряду (10,5%); неефективна урядова бюрократія (8,8%); інфляція (8,0%); податки (7,7%); податкове регулювання (4,3%); регулювання валютного курсу (4,1%); обмежувальні норми працевлаштування (3,4%); недостатність інновацій (1,8%); злочини та крадіжки (1,7%); недостатнє забезпечення інфраструктурою (1,7%); охорона здоров'я (1,1%); недостатня освітченість населення (0,8%); погана етика робочої сили (0,6%)¹.

Україна посідає 130-те місце серед 144 країн світу за інституціями, 112-те місце за ефективністю ринку товарів, 107-ме місце за фінансовим ринком і 105-те місце за макроекономічним середовищем. Зміцнення цих позицій сприятиме розвитку та розширенню можливостей щодо використання таких переваг, такими як освітченість населення (40-ве місце) і розмір ринку (38-ме місце). Зауважимо, що ІГК вимірює інституції як базову передумову розвитку.

¹ Global Competitiveness Index 2014–2015 [Електронний ресурс] // World Economic Forum. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2014-2015>

Таблиця 1

Основні показники України за ІГК у 2014–2015 рр.

Показник	Місце (серед 144 країн світу)	Шкала (1–7), балів
ІГК (2014–2015)	76	4,1
ІГК(2013–2014) (серед 148 країн світу)	84	4,1
ІГК(2012–2013) (серед 144 країн світу)	73	4,1
ІГК(2011–2012) (серед 142 країн світу)	82	4,0
Базові передумови (40%)	87	4,4
Інституції	130	3,0
Інфраструктура	68	4,2
Макроекономічне середовище	105	4,1
Здоров'я та початкова освіта	43	6,1
Стадія ефективності (50%)	67	4,1
Вища освіта	40	4,9
Ефективність ринку товарів	112	4,0
Ефективність ринку праці	80	4,1
Розвиток фінансового ринку	107	3,5
Технологічна готовність	85	3,5
Розмір ринку	38	4,6
Стадія інновативності (10%)	92	3,4
“Витонченість” бізнесу	99	3,7
Інновації	81	3,2

Джерело¹

На важливості ефективного інституційного механізму для України наголошує також А. Тіффін зазначаючи, що Україна має потенціал, достатній для того, щоб бути економічно розвинутою країною, адже її робоча сила відносно освічена, умови для ведення сільського господарства є одними з найсприятливіших у світі, інфраструктура також відносно розвинена¹. Попри ці переваги, ВВП на душу населення в Україні є низьким: за підрахунками МВФ, у 2013 р. цей показник становив 3 930 тис. дол. США (109-те місце у світі). Відповідно, автор вважає, що Україна неспроможна ефективно використовувати свій потенціал саме через несприятливу інституційну базу. Для кількісної оцінки рівня ефективності економіки в Україні вчений використовує метод стохастичного кордону. Ця економетрична методика запропонована Дж. Айгнером, С. Ловеллом та П. Шмідтом у 1977 р. і розроблена спеціально для ситуацій, в яких агенти працюють неоптимально, тобто, вона дає змогу з'ясувати, що країна/фірма могла б виробляти, якби працювала на 100 % ефективно. Пізніше реальне значення ВВП порівнюється з гіпотетично можли-

¹ Tiffin A. Ukraine: the cost of weak institutions / A. Tiffin // IMF. Working Paper. – 2006. – No. WP/06/167. – P. 1–29.

вим і на цій основі визначається рівень неефективності країни. Згідно з аналізом автора регресія включає в себе показники за 1950–2000 рр., охоплює 128 країн світу (окрім членів ОПЕК). З метою визначення впливу інституцій на ефективність країн автор використовує інституційні дані Світового банку, розроблені Д. Кауфманом, А. Краєм та М. Мастрюззі. Результати дослідження показують, що поліпшення інституційного індексу на одне стандартне відхилення означає збільшення ефективності на 38%.

Суттєве зниження ефективності економіки України відбулося у 90-х рр (з 49 до 22% упродовж 1990–2000 рр). А. Тіффін пояснює таке значне падіння тим, що на відміну від інших держав Центрально-Східної Європи інституції в Україні не були замінені, адже замість того, щоб рухатися до більш ринково-орієнтованої системи, інституційний механізм в Україні опинився у “вакуумі”, тобто середовище було відносно закритим для інноваційної та виробничої діяльності. Згідно з моделлю А. Тіффіна, ефективність в Україні зросла з 22 у 2000 р. до 30% у 2005 р. Він вважає, що поліпшення якості життя в Україні є наслідком підвищення ефективності, а не акумуляції факторів, що, своєю чергою, залежить від здатності влади створити ринково орієнтовані інституції з метою імплементації реформ. Також А. Тіффін наголошує на тому, що існують певні зовнішні фактори, які допомагають поліпшити інституційне середовище, а для країн з перехідною економікою цим фактором виступає перспектива вступу до ЄС. Учений доходить висновку, що Україна має шанс стати “економічним дивом” з щорічним зростанням у 8,5 % ВВП та подвоєнням ВВП на душу населення впродовж десяти років, за умови, що інституційна ринково орієнтована реформа буде проведена правильно.

Формування нової парадигми управління фінансами та бізнесом в умовах посилення євроінтеграційних процесів в Україні : зб. тез наук. доп. за матеріалами I Міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 27 жовтня 2016 р. : у 2 ч. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. Ч. 1. – 2016. – 398 с.

Підписано до видання 1.11.2016р.
Формат 70x100/16.
Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 32,08.